Thylejren

Af Mie Buus, Peter Øvig Knudsen, Orla Poulsen,
Flemming Skipper og Svend Sørensen

Thylejren

af

Mie Buus, Peter Øvig Knudsen, Orla Poulsen,
Flemming Skipper og Svend Sørensen

Museet for Thy og Vester Hanherred og Forlaget Knakken
2010

THYLEJREN

Af Mie Buus, Peter Øvig Knudsen, Orla Poulsen,
Flemming Skipper og Svend Sørensen.

Udgivere:
Museet for Thy og Vester Hanherred og Forlaget Knakken.
November 2010.

Distribution:
Forlaget Knakken, c/o Lokalhistorisk Arkiv for Thisted
Kommune, J. P. Jacobsens Hus, 7700 Thisted.
www.knakken.dk
e-mail: arkiv@thisted.dk
Tlf.: 99 17 28 43.

Tryk:
Dantryk A /S • Industrivej 9 • 7760 Hurup Thy.

Lay-out:
Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

ISBN: 978-87-88797-24-4
EAN: 9788788797244

Hvor ikke andet er angivet, stammer billedmaterialet for en stor dels vedkommende fra pressefotograf Tage Jensens arkiv. Vi takker de mange private, der har stillet billeder til rådighed.

FORORD

Den 4. juli 1970 ankom et særtog til Thisted Station. Med toget var flere hundrede medlemmer af Det ny Samfund. De skulle på sommerlejr i nærheden af Frøstrup. Ingen af dem anede, at med deres ankomst til Thy blev et nyt kapitel i Danmarkshistorien påbegyndt.

Fire årtier er gået, og ordet Thylejren blev tilføjet ordforrådet. Kært barn har mange navne, så man vil stadig møde mange – især lokale – som siger Frøstruplejren om det område nær Frøstrup, der fra at huse sommerlejrene i begyndelsen af 1970'erne er blevet til en ny lokalitet på Danmarkskortet.

I vores fælles nationale bagage findes mange historiske lokaliteter, som er rundet af store begivenheder i fortiden. Med sjældne mellemrum tilføjes nye steder til denne perlerække af "highlights". Thylejren er en sådan.

Thylejren har vist sin bestandighed. Stedet er blevet til det faste holdepunkt for mange mennesker, som i årenes løb har boet – eller stadig bor i Thylejren. De kommer ikke fra noget andet sted end Thylejren. Den er med et lidt mosgroet ord blevet deres "hjemstavn".

Og der er brug for Thylejren. Den er det fristed, som et stærkt reguleret samfund har behov for. Her gives muligheder for en alternativ livsførelse, som lejrens beboere altid har måttet kæmpe for. Og kampen for eksistens synes aldrig at ophøre for Thylejren. Mens denne bog skrives, føres en kamp mod det nationale testcenter for vindenergi i Østerild. På den anden side ligger Thylejren i et land, der til syvende og sidst har afstået fra at fjerne den med voldelige midler. Myndighederne har i mange år bekæmpet en permanent bosættelse, men det danske folkestyre har også vist fleksibilitet ved i 1995 at vedtage en lov, der legaliserer Thylejren.

Thylejren og Thy har beriget hinanden – på godt og ondt. Dette faktum var én af grundene til, at Museet for Thy og Vester Hanherred i 2009 foretog en større kulturhistorisk undersøgelse af Thylejren, bl.a. med henblik på at belyse de gensidige påvirkninger mellem thyboerne og Thylejrens indbyggere. Undersøgelsen blev støttet med midler fra Kulturarvsstyrelsen.

I den forgangne sommer har museet desuden haft en velbesøgt særudstilling om Thylejren, arrangeret i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. Resultaterne fra museets undersøgelse og arkivets arbejde præsenteres i denne bog, som ikke er den fulde og hele sandhed om Thylejren. Bogen søger at trække nogle historiske udviklingstråde, men den består også af en række udsagn om mødet mellem mennesker med vidt forskellige forudsætninger og visioner for livet og det samfund, det ønskes levet i.

Tak til alle, som velvilligt har øst af erindringer, holdninger og historier om de fire årtier med Thylejren i Thy.

Thy i november 2010

Jytte Nielsen
Museet for Thy og Vester Hanherred

Orla Poulsen
Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune

INDHOLD

5 Forord
7 Folkets jord
17 Sommeren 70
27 Kirkebesættelsen
35 Thy - et barn af tiden
43 Anarkisme
51 Skift og brud
55 Hippieliv
61 Det gode liv
65 Ind i lokalsamfundet
71 Fra Düsseldorf til Thy
75 Omkring børnene
81 Folkepensionist
85 Berørt af hippie-englene
129 De mange plager

FOLKETS JORD

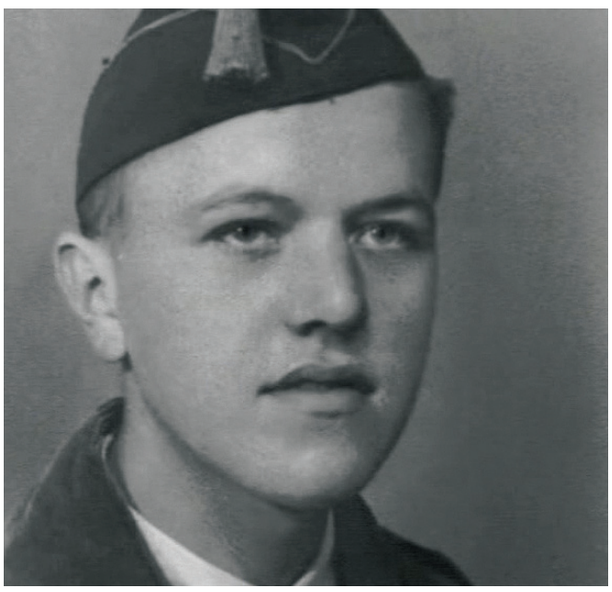
En dag i maj 1970 trådte en moden mand ved navn Leo Kari ind ad døren til det kontor i Huset i København, hvorfra den nært forestående sommerfestival i Thy blev forsøgt arrangeret. Han havde hørt om problemerne med at finde en lokalitet til festivalen, eller som han udtrykte det over for Henning Prins:

"Jeg ved, du har et problem, og jeg tror, jeg kan løse det."

Henning Prins og Leo Jespersgaard havde kort forinden været i Thy for at lede efter et stykke jord, men uden at finde nogen passende placering. Og tiden var efterhånden knap: Om mindre end to måneder skulle sommerfestivalen åbne.

Leo Kari kunne fortælle, at han ejede netop det sted, som lejrarrangørerne stod og manglede: En nedbrændt gård og dertil fyrre tønder land med sandet jord, yderst velegnet til at sætte telte op og med en skøn udsigt over Tømmerby Fjord. Han var parat til at sælge det hele til Det ny Samfund.

Henning Prins spidsede ører. Han kendte Leo Kari helt tilbage fra begyndelsen af tresserne, da Kari som gammel oprører og modstandsmand var blevet et historisk pejlemærke for nogle af de unge oprørere omkring Gruppe 61 og atomvåbenkampagnen. Senere havde Det ny Samfund fundet inspiration i de spanske anarkosyndikalisters tanker om konsekvent demokrati og selvforvaltning, og Kari trak også tråde tilbage til anarkosyndikalisternes samfundseksperimenter under Den spanske Borgerkrig.

Leo Kari - spaniensfrivillig, modstandsmand og aktivist.

Leo Karis historie fortæller om et ungdomsoprør en generation før sentressernes. Allerede som attenårig rejste han i foråret 1937 til Spanien for at tilslutte sig de internationale brigader, der sammen med landets demokratisk valgte regering kæmpede mod den fascistiske general Francos tropper. Et par måneder senere fik han som medlem af Den 13. Brigade sin ilddåb under det blodige slag mod Francos hær ved Brunette vest for Madrid. I Spanien oplevede han også under 'anarkiets korte sommer' en opblussen af små, selvorganiserede anarkistiske samfund, der senere skulle inspirere ungdomsoprørets anarkister, ikke mindst i Thylejren.

Inden Leo Kari blev hjemsendt som sergent i det danske Nexø-kompagni i efteråret 1938, og Franco vandt borgerkrigen, mistede Leo Kari sin bedste ven, der var blandt de omkring 150 døde spaniensfrivillige fra Danmark.

Under den tyske besættelse af Danmark blev Leo Kari som kommunist og tidligere spaniensfrivillig arresteret med det danske politis hjælp og indsat i Horserød-lejren, men han nåede at blive løsladt, før hans kammerater blev sendt videre til tysk kz-lejr. Sammen med sine brødre tilsluttede han sig sin generations ungdomsoprørere i modstandsbevægelsen. Forældregenerationens samarbejde med den tyske besættelsesmagt blev opfattet som forræderi mod alle demokratiske idealer.

Snart blev Leo Kari leder af en modstandsgruppe under den kommunistiske sabotageorganisation BOPA, og han deltog blandt andet i kidnapning af mistænkte stikkere.

I januar 1945 blev Leo Karis gruppe angivet af en stikker, der selv var medlem af gruppen, og anholdelsesaktionen og de efterfølgende afhøringer blev ledet af tyskernes mest effektive danske torturbøddel, Ib Bir-

kedal, og hans håndlangere. Birkedal udsatte blandt andet Leo Kari for den stærkt pinefulde torturmetode bastonade, piskning under fodsålerne.

Både Leo Kari, hans kone Magda og de øvrige gruppemedlemmer tilbragte de næste uger i tysk fangenskab i Vestre Fængsel, og allerede efter en måned faldt dødsdommene over mændene. Tre af Leo Karis gruppemedlemmer blev henrettet af tyskerne den 27. februar, mens Leo Kari, der også havde fået en dødsdom, med nød og næppe overlevede fangenskabet frem til befrielsen.

Efter krigen meldte Leo Kari sig ud af kommunistpartiet men fortsatte med at være politisk aktiv. Sideløbende fik han med støtte fra Frihedsfonden en uddannelse og kontorjob på socialkontoret i Hvidovre – et arbejde, der ikke rigtig tilfredsstillede den erfarne oprører, som led af både mavesår og stor rastløshed. I stedet blev en fritidsbeskæftigelse med at skære træfigurer efterhånden en god indtægtskilde. En teaktræssøløve med proptrækker på næsen og en delfin med øloplukker i halen blev sat i produktion og udviklede sig til eksportartikler.

Under den algeriske frihedskamp mod det franske kolonistyre sidst i halvtredserne blev Leo Kari involveret i at skaffe våben og sprængstoffer til frihedsbevægelsen FNL. En gruppe danske trotskister stod for at levere forskellige mekaniske dele til våbenproduktion, blandt andet præcisionsbor og fjedre til magasiner. Da den fransknationalistiske terrorgruppe Røde Hånd begyndte at likvidere FNL's støtter rundt i Europa, blandt andet med bilbomber, følte også Leo Kari sig udsat, og han trådte frem i pressen og fortalte om trusler mod sit liv.

Ligesom Kari havde været med til at lave illegale blade under besættelsen, begyndte han i 1960 at udgive bladet 'Algier Frit', og gennem dette arbejde mødte han nogle af de unge oprørere, der også så algeriernes kamp som deres. En af dem var den tyveårige litteraturstuderende SF'er, Bente Hansen, der siden blev redaktør af Politisk Revy og Information, en anden den 23-årige kommunist og journalistspire Jan Stage.

Bente Hansen husker, hvordan Kari altid undersøgte en bil for bomber, inden han lod nogen sætte sig ind i den.

Da Henning Prins på samme tid mødte Leo Kari, var han i samme alder, som Kari havde haft, da han kæmpede for demokratiet i Spanien og siden i Danmark. En af Hennings venner fra miljøet omkring Gruppe 61, en etbenet digter, var kæreste med Karis datter, og snart begyndte Henning at komme hjemme hos Kari-ægteparret, først i en lejlighed i Rødovre, senere – da teaktræsfigurerne begyndte at give indtægter – i en stor lejlighed på Vesterbrogade.

Leo Kari og Henning Prins tilbragte begge meget tid på de centrale værtshuse i indre by, ikke mindst Rådhuskroen, der blev frekventeret af mange partifri kommunister. Andre gange fandt festerne sted hjemme hos Kari-parret, der trods de over tyve års aldersforskel til Prins og hans venner var med på det meste og også eksperimenterede med det åbne ægteskab. Henning Prins fortæller, at han havde en affære med Leos kone, Magda, under en af festerne, men at "Leo tog det i stiv arm".

I efteråret 1962 rykkede Leo og Magda Kari så langt væk fra storbyens tumult, det næsten kunne lade sig gøre inden for landets grænser. De solgte firmaet, der efterhånden med stor succes producerede Leos teaktræsfigurer, og investerede pengene i et øde beliggende, tolænget husmandssted med tilhørende jorder ved den gamle Aalborgvej midtvejs mellem Thisted og Fjerritslev i det nordvestligste Jylland.

Gården var uden el, og de fyrre tønder land bestod af flad, vindblæst sandjord, der kun kunne bruges til græssende får, men parret gik straks i gang med at renovere huset og plante grantræer på grunden. Parrets datter, Lenni, og hendes mand, den etbenede digter, der også skrev pornografiske bøger, købte kort efter hus i nærheden og hjalp til på gården.

Det omkringliggende sogn var indremissionsk domineret med alkoholforbud alle steder, og eneste mulighed for at få en dram var på en lille smugkro i købmandens baglokale i den nærliggende landsby Frøstrup. Leo Karis plan var at skrive sine erindringer, han havde allerede skrevet bøger om både sin tid som spaniensfrivillig og som modstandsmand, men det meste af sin tid kom han til at bruge på at skære større og større figurer i strandet træ, grene og rødder. Kari-parret omdøbte stedet til 'Trægården', og i en af bygningerne drev Magda 'Magda Souvenir' og 'Galleri Kari', som solgte Leos figurer.

I den tæt sammenvoksede granskov ved indkørslen til ejendommen ryddede Leo Kari i de kommende år stier til en større og større labyrint, som udvalgte gæster blev sendt ud i. Nogle gange fandt de tomme eller halvfyldte

Magda og Leo Kari mødte hinanden på en højskole, da han vendte hjem fra den spanske borgerkrig. Deres veje fulgtes ind i modstandsbevægelsen under besættelsen, de blev arresteret af tyskerne, men slap mirakuløst ud i friheden med livet i behold. Langt senere slår de sig for en tid ned i Langvad ved Frøstrup.

flasker, som Leo havde gemt for, som han sagde, at kunne nyde sin alkohol i fred.

Leo Kari glemte ikke sine politiske visioner, og i 1967 forfattede han 'Thisted-manifestet', som sagtens kunne have inspireret planlæggerne af Thylejren. Kari indledte det fem sider lange manifest med at diagnosticere Thisted Amt som et område i økonomisk, social og kulturel tilbagegang – "socialt har man fastholdt et forældet og korrupt system, kapitalismen, kulturelt søgt at bevare den victorianske spændetrøje." Glemt var fortidens lokale fritænkere og pionerer, folk som Christen Kold, J. P. Jacobsen og Johan Skjoldborg, og under besættelsen havde man "med få hæderlige undtagelser" budt den tyske besættelsesmagt velkommen og villigt gået i dens tjeneste.

Men alt var ikke håbløst, understregede Leo Kari, Danmarks skulder havde enestående naturværdier, som kunne få egnen til at spille rollen som Nordeuropas grønne lunge, hvis man undlod at forpeste luften med fabriksos og forgifte søer og hav med spildevand. Egnen var også stadig smuglernes, krybskytternes og hjemmebrændernes land: "Her lever endnu frie folk med værdighed og livsklogskab," erklærede Kari og skrev til sidst direkte henvendt til ungdommen, at "livet er stort og rigt, forud for jer er gået rene unge hjerter, vær tillidsfulde og modige, da vil det ringes magt blive afsløret som papirtigre."

Manifestet sluttede med et opråb for "et frit blomstrende, rigt og lykkeligt, anarkistisk, eksistentialistisk og situationistisk Thy!"

Få måneder senere bidrog Leo Kari selv til den frie blomstring, da han og Magda i august 1968 – året før pornoens frigivelse – åbnede "Danmarks første pornoudstilling," som der stod i invitationen fra Trægårdens galleri. I månederne forud havde Leo skabt en serie mandsstore træskulpturer forestillende kopulerende og erotisk opstemte menneskefigurer, som allerede på forhånd havde vakt forargelse og, som Ekstra Bladet formulerede det i en overskrift, "protester mod nordjysk gruppesex."

PÅ UNGDOMSOPRØRETS SIDE

Sidst i 1968 stillede Leo Kari sig utvetydigt på ungdomsoprørernes side i en direkte debat med sin tidligere menings- og kampfælle, universitetsrektor Mogens Fog, der som kommunist under besættelsen havde været en af de ledende kræfter i modstandsbevægelsen og medlem af Frihedsrådet. Kort før sin egen arrestation var Leo Kari blevet udpeget til at deltage i en aktion, der skulle befri Mogens Fog fra tysk fangenskab i Shellhuset, men som dog blev aflyst til fordel for et britisk luftangreb.

I en kronik i Politiken i december 1968 havde Mogens Fog kommenteret episoden, da Finn Ejnar Madsen var trængt op på talerstolen under rektors tale ved universitetets årsfest, og Fog kritiserede de yderligtgående aktivister for ikke at glæde sig over de opnåede

Trægården og det område i Langvad, der bliver til Thylejren . (Foto: Sylvest Jensen, 1964)

resultater, men i stedet at ville nedbryde universitetet for at omdanne det til "arnesteder for en samfundsomvæltning". Fog mente, at de unge oprøreres mål og perspektiv var "uendelig vagt", og at de i stedet knæsatte "direkte aktion, selvtægt, 'permanent revolution' som mål i sig selv."

Samme dag, som Leo Kari havde læst Fogs kronik, satte han sig til skrivemaskinen og angreb Fog og sin egen frihedskæmpergeneration for at have givet op. "Afmægtigt har vi måttet se, hvordan fascismen overlevede i Spanien, Portugal og adskillige andre steder," skrev han. "Vi blev tilfredse, mætte og trætte af at slås, vi drabelige karle fra frihedskamp og modstandsbevægelse. Vi nøjedes med at feje for egen dør, overså at skidtet blev hvirvlet hen foran naboens."

Leo Kari spurgte Fog, om fejlen ikke netop var, at "vi indrettede os bedst muligt, begrænsede vores mål til det opnåelige, gik med til kompromisser og afskrev alle de drømme, som frihedskampen også rummede: Én verden, aldrig mere krig, social retfærdighed, kulturel blomstring og universel humanisme?"

Hidtil havde alle frihedskampe og revolutioner ensidigt drejet sig om politik, økonomi eller teknik, fortsatte Kari, og derfor havde det bestående vægt kvalt disse revolutioner én efter én. Kari så ungdomsoprøret som spiren til "den revolution, som sigter på en universel løsning, og som er for omfattende til at blive snøret ind i nogen ideologis spændetrøje."

Ungdomsoprøret havde opstillet kærligheden som et ganske klart mål, sluttede Kari, og oprøret "er så meget

stærkere end noget tidligere oprør, fordi det ikke er knyttet til nogen autoritet, institution, organisation eller anden hæmmende kraft, og endelig er det et oprør, som på ny løfter den fane, vi andre lod synke, den umulige drøm om en retfærdig verden, en lys fremtid, et ædelt menneske."

Formentlig førte debatten mellem de to gamle frihedskæmpere til en personlig kontakt, i hvert fald var det Mogens Fog, der samme vinter hjalp Leo Kari tilbage til hovedstaden. Den rastløse Kari var frustreret over at være langt væk og uden for det nye oprør, og Fog sørgede for, at han fik stillet en lejlighed til rådighed i en af universitetets ejendomme i Studiestræde og desuden blev tildelt et legat til at skrive en bog om de skandinaviske spaniensfrivillige. Magda, der også længe havde været ved at køre træt af livet på Trægården, flyttede ind i en lejlighed i Baggesensgade.

I løbet af 1969 blev den nu 51-årige Leos toværelses lejlighed i et baghus i Studiestræde 10 hjemsted for nogle af de oprørske unge, som han allerede havde kendt fra begyndelsen af tresserne. Leo fascinerede ved i én person at forene erfaringer fra krig, modstandskamp og politik med en kunstnerisk åre. Lejligheden var ofte indhyllet i røgen fra chillums, ligesom der blev handlet med euforiserende varer af forskellig art.

Da Kari'erne var flyttet fra Trægården, blev den i første omgang lejet ud til et hold kunsthåndværkere fra det nystiftede Verdensuniversitet, Nordenfjord World University. Aage Rosendal udvidede på denne tid sit skoleimperium til at omfatte flere og flere gårde i området, og Leo og Magda havde allerede i et par år taget mod besøg af unge kunstinteresserede fra Verdensuniversitetet.

I forsommeren 1969 flyttede amerikanske Julie Fivel, der lavede smykker og batik, og den engelske væver Susan Wílliamson ind på Trægården for at skabe et kunsthåndværkscenter under Verdensuniversitetet, hvor man både kunne lære håndværket og sælge produkterne. "Trægårdens atmosfære blev så absolut sin egen," skriver Aage Rosendal, "inspireret som den var af moderne beatmusik og hippiespraglede kjortler."

Den 16. december kunne Thisted Amts Tidende meddele, at Trægården var brændt samme nat. Branden var formentlig opstået på Julies værelse på første sal, hvor hun havde efterladt brændende stearinlys, mens hun var nede for at sige godnat til de andre beboere.

Ilden sprængte hurtigt eternittagpladerne på gården, og flammerne stod op gennem taget. Allerede på Højbjerg Bakke uden for Thisted kunne brandmændene fra Falck-Zonen se et kraftigt brandskær fra gården femten kilometer borte, og da de nåede frem, var der ikke meget at redde. Taget brændte væk, og kun husets murværk stod tilbage efter branden. Beboerne havde kun nået at få Susans kostbare væv ud fra flammehavet.

Henning Prins var straks begejstret for Leo Karis tilbud om at købe den nedbrændte gård med tilhørende 210.000 kvadratmeter jord til den kommende Thylejr. Økonomisk var tilbuddet også ganske fordelagtigt for Det ny Samfund: Leo Kari ville have 125.000 kroner for gård og jord, men gården var forsikret til nyværdi, og det betød, at der stod 100.000 kroner i forsikring og ventede på at blive udbetalt, hvis man genopførte huset.

Leo Kari havde dog et par betingelser for at ville sælge: For det første ville han have et værelse på gården, hvis den blev genopført, og han ville have ret til at købe gården tilbage til salgsprisen. For det tredje ville han være med til at planlægge Thylejren. Prins havde ingen problemer med at acceptere betingelserne.

Leo Jespersgaard og Henning Prins kørte straks til Thy for at besigtige stedet. Turen foregik i let euforisk tilstand i et rødt folkevognsrugbrød, der tilhørte Leos kollektiv, Kana, og begejstringen blev ikke mindre, da de nåede frem til Leo Karis nedbrændte gård og sandede jorder.

"Det var et vidunderligt stykke land med graner og lyng. En lang bakke førte lige ned til Tømmerby Fjord med landsby og kirke," husker Henning Prins. "Vi vendte lykkelige tilbage."

En sagfører fik hurtigt udfærdiget skøde med Leo Karis betingelser for overdragelsen indføjet: Blandt andet fik Kari ret til uden betaling at råde over et rum på mindst tredive kvadratmeter i den nye gård plus et udhus, og skødet sikrede ham også ret til at have indflydelse på, hvordan bygningerne skulle genopføres. Udbetalingen, der var aftalt til fyrre tusinde kroner, skulle udredes af det banklån, som Henning Prins og Peter Duelund havde skaffet kautionister til.

En dag midt i juni, få uger før Thylejren skulle åbne, mødte Henning Prins op i baghuset i Studiestræde for at fortælle, at skødet var parat til underskrift, og at de fyrre tusinde kroner derpå kunne udbetales.

"Døren var plomberet," beretter Prins, "og en spøgefugl havde skrevet tværs hen over den: 'It's all over now, baby blue'."

Leo Kari viste sig at sidde varetægtsfængslet i Vestre Fængsel, sigtet for handel med hash. Politiet kunne dog ikke bevise, at Kari havde stået for handlen i lejligheden, og han blev senere løsladt uden dom.

I stedet henvendte Henning Prins sig til Magda i Baggesensgade, og for hende viste det sig at være en nyhed, at gården var ved at blive solgt. Hun havde ingen penge og fik hurtigt foranstaltet, at Leo fik de nødvendige papirer bragt ind i fængslet.

Den 21. juni 1970 blev skødet på matrikel nummer 3d i Tømmerby sogn underskrevet. På det tidspunkt var Leo Jespersgaard allerede taget af sted til Thy med et arbejdshold og begyndt at indrette Lejren.

Leo Karis fængselsophold betød, at han ikke, som han havde betinget sig, kom med i planlægningen af sommerfestivalen, og han besøgte heller ikke Lejren den følgende sommer. Til gengæld flyttede han ind på Fristaden Christiania efter dens oprettelse i efteråret 1971 og arbejdede videre med en række projekter. Blandt andet købte han under navnet 'The Holding Company Global House' et udrangeret DC7-fly fra Spies-koncernen for at arrangere meditationsrejser ud til Indiens guruer. Flyet kom dog aldrig på vingerne.

Samme år begik Leo Karis kone, Magda, selvmord, og en deprimeret Leo fik selv stillet diagnosen kz-syndrom, senere kendt som posttraumatisk stress. Hans voldsomme fortid begyndte at indhente ham.

En aften i efteråret 1974 løste hans datter ham fra et løfte om ikke at begå selvmord. Dagen efter tog Leo Kari livet af sig.

INGEN TID AT SPILDE

Ikke mange dage efter, at Leo Kari i maj 1970 var mødt op på kontoret hos Det ny Samfund for at tilbyde sin jord ved Frøstrup, indkaldte Henning Prins og hans kammerater til stort pressemøde om den kommende sommerfestival i Thy. Der var ingen tid at spilde.

I dagene op til den offentlige lancering summede kontoret i Huset og aftenkontoret på Drop Inn af hektisk aktivitet. Den ny bookingorganisation i Huset, 'Musik og Lys', blev kontaktet for at skaffe musik til festivalen, filmgrupperne ABCinema og Husfilm blev bedt om at dokumentere festivalen, ligesom det var sket med Woodstock året før, og i det hele taget trak Henning Prins, Leif Varmark, Peter Duelund og Leo Jespersgaard på deres store kontaktnet for at få aktiviteter af enhver art op at stå. Folder og plakat gik i trykken.

Fredag den 23. maj blev valgt til pressemøde, og dagen før sendte Det ny Samfund invitationer ud, der beskrev planerne for en international 'Summerfestival' i Thy i perioden 4. juli til 15. september. Rammerne ville blive en teltby på en fyrre tønder land stor naturskøn grund ved landsbyen Frøstrup med let adgang til både Limfjord og Vesterhav, fremgik det af pressemeddelelsen.

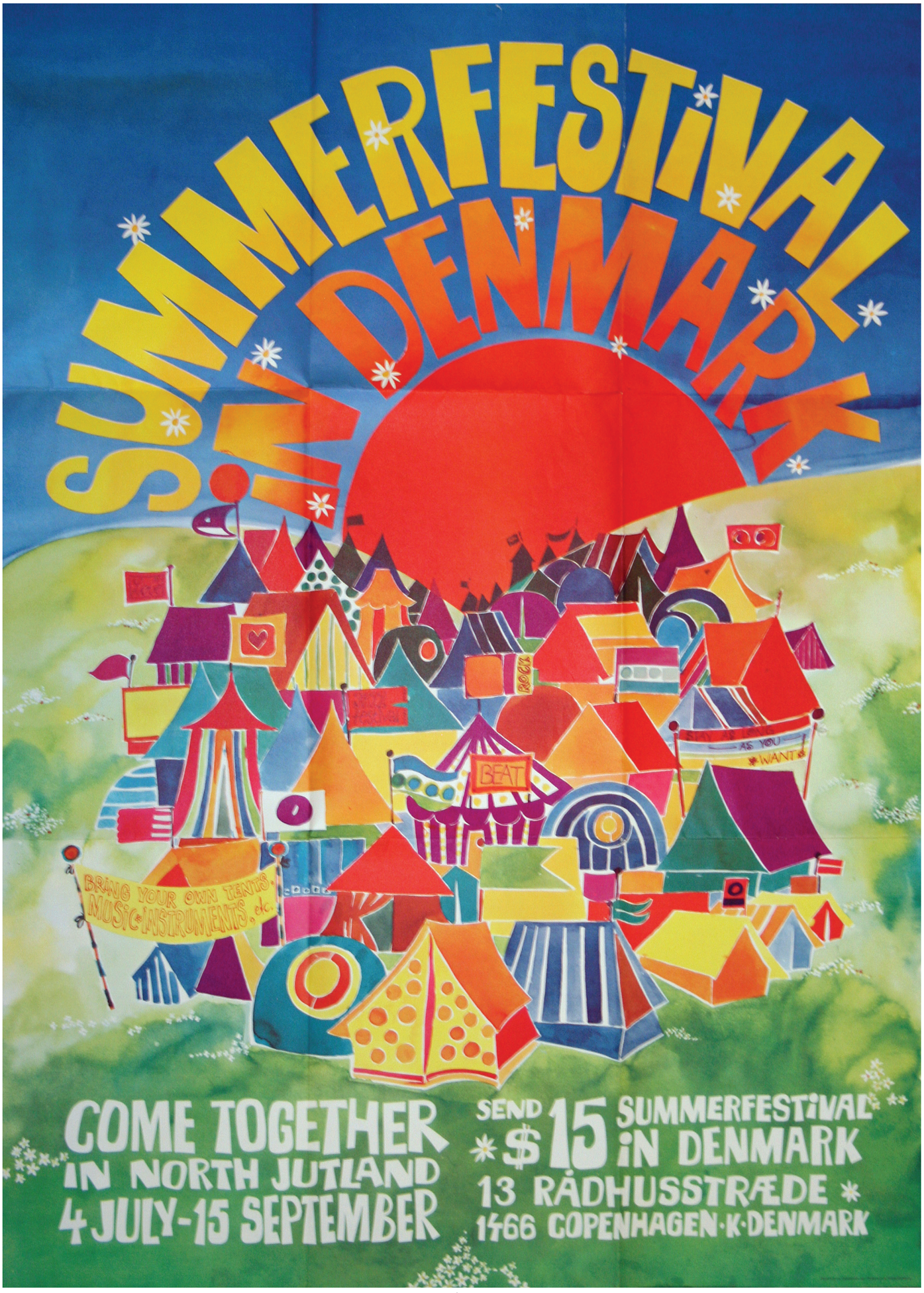
Efter at have modtaget pressemeddelelsen ringede en journalist fra Berlingske Tidende til borgmesteren i Hanstholm, i hvis kommune arrangementet skulle finde sted. Den noget forbløffede borgmester Christian Hansen udtalte, at han ikke havde hørt det fjerneste om arrangementet, og at kommunen ikke havde modtaget nogen form for ansøgning om tilladelse.

Borgmesteren ville dog ikke udelukke, at en form for lejr kunne lade gøre, hvis arrangørerne fandt en villig grundejer.

"Plads er der jo en del af hos os," sagde Christian Hansen og henviste til, at der i hans kommune boede fem tusinde mennesker på et område, der i størrelse svarede til København, Frederiksberg og Gentofte tilsammen.

Nogle husker, at kulturminister K. Helveg Petersen kastede glans over pressemødet i Huset, andre ikke, og kontoret var i dagens anledning udsmykket med plakater og margueritter. Peter Duelund, der var iført en officersjakke med skinnende knapper, fortalte, at idéen til sommerfestivalen var opstået i forlængelse af de U-festivaler med musik, film og teater, som Det ny Samfund havde stået for i Hit-House og på H. C. Ørsted

Billedet næste side. Det ny Samfund kalder til sommerfestival. Plakaten fra 1970 folder sig festligt ud. Tillokkende. Blot ordet – festival!

SUMMERFESTIVAL
IN DENMARK
ROCK
BEAT
AS YOU
WANT
BRING YOUR OWN TENTS,
MUSIC-INSTRUMENTS, etc.
COME TOGETHER
IN NORTH JUTLAND
4 JULY-15 SEPTEMBER
SEND $15 SUMMERFESTIVAL
IN DENMARK
13 RÅDHUSSTRÆDE
1466 COPENHAGEN·K·DENMARK

Instituttet. Nu opgraderede man blot arrangementet til at vare to en halv måned og inviterede mennesker fra hele verden. Forventningen var at skabe den største festival nogensinde i Europa.

Det internationale islæt fremgik også af tegneren Birgitta Fabers festivalplakat med engelsk tekst. 'Summerfestival in Denmark' stod der i orangegult rundt om en rød solkugle over en bakket lejrplads med farvestrålende telte, bannere og flag. Lennon sneg sig også ind på plakaten med et citat: 'Come together'.

Birgitta Faber forklarede selv, at plakaten, der var trykt i ti tusinde eksemplarer, de kommende dage med rejsende hippier ville blive sendt ud over hele verden og blandt andet ville blive hængt op på europæiske jernbanestationer.

Lejren ville blive en gør-det-selv-festival. Det ny Samfund ville sørge for de fysiske rammer som for eksempel toiletvogne, skurvogne med håndvaske og brusere, køkkentelte med gasautomater, lægetelt, duplikatortelt, telefonboks, dagligvarebutik, restaurant og et antal fællestelte og friluftstribuner. Men deltagerne skulle selv medbringe telte til overnatning, og i den folder, som var blevet trykt på både dansk og engelsk, blev alle bedt om at "sy eller dekorere deres egne telte med farver, symboler, faner og vimpler", ligesom man opfordrede alle til at opstille "boder, telte, småbutikker o. lign., hvor der kan forarbejdes og sælges smykker, lædertøj, blade, digte osv., eller hvorfra man kan propagandere for politik, religion, filosofi, kunst, astrologi osv."

Flere grupper havde allerede over for arrangørerne anmeldt en række beat- og jazzkoncerter, folkemusikfestival, eksperimentalteater, børneteater og filmforevisninger. Til at annoncere begivenhederne ville der blive udgivet en daglig lejravis.

Som det hed i folderen, ville Det ny Samfund "lade aktiviteterne udvikle sig frit og spontant uden en på forhånd fastlagt plan. Festivalsekretariatet fungerer som serviceorgan og koordinerer de aktiviteter, der udspringer fra deltagerne. Enhver person, gruppe eller forening kan frit iværksætte arrangementer, afholde fester, vise film eller teater, holde foredrag, danne bridgeklubber, oprette gymnastikforeninger osv."

Henning Prins, der havde knappet en bajer op, understregede over for pressen, at teltlejrens beboere selv skulle få det hele til at fungere. Der ville ikke blive nogen lejrledelse, som arrangerede underholdning.

"Men det er ikke kun en lejr for langhårede, der går med perlekæder," sagde Henning Prins. "Alle skal kunne være med."

- OG JOHN LENNON

Lejren ville dog ikke kunne rumme mere end tusind til femten hundrede mennesker, og forhåndsinteressen havde været kolossal, så Prins anbefalede alle interesserede at være hurtige med tilmeldingen. Den foregik ved at indbetale hundrede kroner til Det ny Samfund i Huset, enten personligt på Lejrens kontor, pr. brev eller på foreningens girokonto.

I de følgende dage strømmede tilmeldinger og hundredekronesedler ind på lejrkontoret, de fleste i kontanter. En grøn pengekasse blev indkøbt og anbragt i et skab. Efter Henning Prins' erindring betalte otte hundrede mennesker i løbet af få dage for at deltage. Samtidig blev plakat og folder spredt af hippier og blaffere på rejse ud i verden.

Mange forældre henvendte sig til kontoret for at spørge, om det var forsvarligt at lade deres teenagebørn tage op til Lejren. Henning Prins udtalte til en avis, at forholdene ville blive ganske betryggende med lægetelt og sikkerhedsforanstaltninger, men at han dog ikke kunne garantere for "teltbyboernes moralske vandel".

Samtidig meldte flere grupper sig med planer om arrangementer på Lejren. En gruppe fra Kunstakademiet meddelte, at de ville søge om penge til at efterprøve deres teorier om at bygge fleksible huse og byer i Lejren. En anden gruppe fortalte, at de ville indrette en indianerlandsby med forbillede i irokeserstammens landsbyer i Oklahoma. En kunstnergruppe meddelte, at den ville opføre en form for gudstjeneste i forbindelse med Lejren, og det tænkte ingen nærmere over. Idémanden bag gudstjenesten var allerede kendt i både Det ny Samfund og Huset – han hed Peter Louis-Jensen.

Jacob Ludvigsen mindede i Ekstra Bladet om, at Thy var kommet i hele verdens søgelys få måneder tidligere på grund af John Lennons besøg. John Lennon ville samme dag, som Thylejren åbnede, den 4. juli, selv åbne en festival i Canada, kunne Ludvigsen oplyse, inden han sluttede sin artikel med at tænde et lille håb for de danske Lennonfans: "Ingen ved, om han også kommer forbi Thy i løbet af sommeren."

HIPPIE FYRRE ÅR EFTER

Allerede mens jeg for fire-fem år siden skrev på bøgerne om Blekingegadebanden, fik jeg lyst til også at skrive en bog om den anden side af ungdomsoprøret – om hippierne.

Bøgerne om Blekingegadebanden opfatter jeg selv som en beretning om, hvordan den politiske del af ungdomsoprøret fra sidst i tresserne transformerede til en mere og mere dogmatisk og autoritær marxisme. I løbet af halvfjerdserne fortsatte udviklingen for nogle ind i en form for politisk fundamentalisme – og derfra i Blekingegadebandens tilfælde videre til kriminalitet og vold.

Men sideløbende med den marxistiske strømning opstod fra midt i tresserne også en anden bevægelse, som jeg kalder hippiebevægelsen. Det var en antiautoritær og antimaterialistisk strømning, som med udgangspunkt i tidens ny beatmusik og de bevidsthedsudvidende stoffer hash og lsd eksperimenterede med nye måder at bo, arbejde og leve på. Et altomfattende oprør mod alle kendte normer og dogmer, som i 1967 gik i blomst og 'flower power', og som kulminerede med Det ny Samfunds Thylejr i sommeren 1970.

Jeg er født i 1961 og af alt andet end hippieforældre, så jeg har ikke selv oplevet hverken det politiske ungdomsoprør eller hippietiden. Men begge strømninger har været afgørende for mig som ung: Først som gymnasieelev, da jeg blev medlem af KAP, et maoistisk parti, der politisk lå tæt på Blekingegadebandens synspunkter. Siden mødte jeg som højskoleelev på Store Restrup Højskole ved Nibe et par modne hippier, der forklarede mig om forskellen på dét, de kaldte 67 og 68: Mens 67 ifølge dem var det rigtige oprør, det antiautoritære kærlighedsoprør, dækkede 68 til gengæld over et teoretisk, marxistisk studenteroprør, der hurtigt selv blev autoritært.

Selv om man siden, ikke mindst i halvfjerdserne, hørte meget til 68'ernes marxisme og samfundskritik, vil jeg alligevel hævde, at 67'ernes hippieoprør har haft langt større betydning, ikke kun for mig selv, men også for det danske samfund – og måske i det hele taget for den vestlige verden.

Peter Øvig Knudsen. (Foto: Poul Rasmussen).

Først og fremmest har hippieoprøret haft en betydning, man næsten ikke kan overvurdere, for vores opfattelse af social autoritet og autoritetsfigurer, ikke mindst forældrerollen, så man simpelthen må tale om et før og et efter. Det er for eksempel hippiernes ansvar, at mine børn ikke bare gør, som deres far siger…

Desuden har alt det nye, som fulgte med hippiernes livsstil – stoffer, mikromakromad, nyreligiøsitet og meget mere – på godt og ondt påvirket vores nuværende samfund, så der i dag knap findes en by i Danmark uden hashpusher, økomad og healer.

Og endelig kan betydningen af de kunstneriske nybrud inden for beatmusikken, arkitekturen, gruppeteatret og billedkunsten heller ikke overvurderes. Alle nutidige kunstnere er dybt påvirket af de nye måder at lave kunst på, som brød igennem sidst i tresserne.

Af alle disse grunde er min bog ikke bare kommet til at hedde 'Hippie', men har også fået undertitlen 'Tre år og 74 dage der forandrede Danmark'.

De tre år er årene fra den såkaldte 'summer of love' 1967 og frem til sommerlejren i Thy. Og de 74 dage er Thylejren fra begyndelsen af juli til midt i september 1970.

Thylejren den sommer blev Danmarkshistoriens største og sidste samlede hippiemanifestation, og Lejren danner dag-for-dag ramme om min kommende bog i to bind om en af de vigtigste perioder for danskerne i det tyvende århundrede.

Arbejdsforløbet bag det kapitel fra min hippiebog, 'Folkets jord', som er trykt her, er meget karakteristisk for mit researcharbejde – og viser, hvordan en lille faktuel oplysning kan vokse og vokse og ende med at blive til et helt kapitel i en bog. Det sker for mig igen og igen.

Det var idémanden bag sommerlejren i Thy 1970, Henning Prins, som første gang – for næsten to år siden – fortalte mig, at Det ny Samfund havde købt jorden til sommerlejren af en mand ved navn Leo Kari.

Navnet kendte jeg i forvejen fra arbejdet med to bøger om besættelsestiden. Leo Kari havde som frihedskæmper været med til at fange de mistænkte stikkere, som under krigen truede modstandsbevægelsens arbejde, og derfor stødte jeg på hans navn under researchen til min bog 'Efter drabet' om modstandsbevægelsens likvideringer. Siden blev Leo Kari tortureret af hovedpersonen i min anden bog, 'Birkedal', om en dansk torturbøddel, der arbejdede for tyskerne under krigen.

For mig var det forunderligt, at Leo Kari dukkede op igen, og jeg anskaffede straks et par af de bøger, jeg vidste, han havde skrevet. (Og ellers gjorde mine trofaste samarbejdspartnere på Thisted lokalhistoriske arkiv mig også opmærksom på sagernes sammenhæng!) Én af bøgerne, 'Bag Spaniens bjerge', havde hans datter Lenni skrevet efterskrift til, og da jeg besøgte hende, begyndte historien at vokse.

Lenni Kari havde gemt sin fars scrapbøger, og de bugnede af spændende historier om hans tid som ungdomsoprører og frihedskæmper under både den spanske borgerkrig og den tyske besættelse af Danmark, men også af beretninger om hans tid som kunstner og provokatør på Trægården ved Frøstrup i tresserne.

Da jeg siden vendte tilbage til Henning Prins for at høre, hvordan han egentlig lærte Leo Kari at kende, viste det sig, at deres forhold rakte helt tilbage til begyndelsen af tresserne og de første spirer til ungdomsoprøret.

Fra at være en faktuel detalje voksede historien om Det ny Samfunds grundkøb i Thy til at fortælle en del af forhistorien til ikke kun Thylejren, men også til hele det friheds- og kærlighedshungrende ungdomsoprør i slutningen af tresserne.

Peter Øvig Knudsen, oktober 2010

SOMMEREN 70

Et så stort anlagt projekt som den første sommerlejr skulle naturligvis forberedes. Arkitektstuderende Leo Jespersgaard, en af hovedkræfterne i Det ny Samfund, fik til opgave at tage til Thy og stå for de praktiske forberedelser. Han spurgte økonomen Preben Maegaard, om han ville hjælpe. Maegaard havde nemlig praktiske byggeerfaringer og en stor interesse i alternative boligformer. Erfaringen havde han fra et eksperimenterende selvbyggeri i Herlev udført sammen med vennerne Troels Lund og Felix Pedersen. Et projekt der blev kaldt Selvbyggerkollektivet. Byggeriet blev i 1969 omtalt i Ekstra Bladet, og artiklen førte til henvendelsen fra Leo Jespersgaard.

Svaret fra Preben Maegaard blev et ja, og det skulle vise sig at blive et vendepunkt i hans liv. Om vinteren var han med til nogle møder i Huset i Magstræde, og allerede i april 1970 var han i Thy for at sondere terrænet. De tekniske installationer i forbindelse med vandforsyning, elforsyning og afløbsforhold skulle forberedes. I forbindelse med disse arbejdsopgaver havde Preben Maegaard fået lovning på hjælp, men der var ikke mere end et par stykker, der levede op til den forpligtelse.

Felix Pedersen og Kirsten Metz var blandt pionererne, der deltog i den første Thylejr. (Foto 2009).

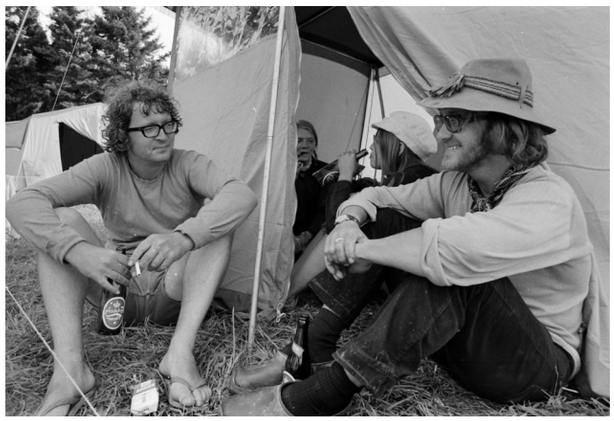
Efterhånden svandt Preben Maegaards tiltro til projektet ind. Intentionerne med Lejren var fine, mener han i dag. Det var lagt an på en slags "spejdermoral", hvor man hjalp hinanden, og hvor den enkelte skulle tage ansvar for helheden. Og sådan fungerede det også i starten, men efterhånden blev arbejdsmoralen mere slap. Høj musik til langt ud på natten, liv og glade dage tog over, og Preben Maegaard forlod Thylejren. Men han blev i Thy, hvor han blev banebrydende inden for udviklingen af alternativ energi.

MAD SKU' DER TIL

Vita og Jens Chr. Sørensen åbnede i marts 1970 Hjardemål Klit Hotel. I juni fik hotellet en henvendelse om at levere varm mad til de unge, der forberedte sommerlejren. Den varme mad blev sat ind bag i hotellets stationcar og kørt ud i Lejren, hvor man serverede den portionsvis direkte fra bilen. Det var altid som aftensmad og mod kontant betaling. Den store gryde var fyldt med kartofler, dvs. mad til 40-50 mennesker. Det var ganske almindelig dansk mad som eksempelvis frikadeller, medisterpølse eller dansk bøf. Leverancen af mad stoppede, da sommerfestivalen begyndte, og der opstod madsteder inde i Lejren.

På flere måder havde Hjardemål Klit Hotel udbytte af sommerlejren. Madsbøl Strand var lejrdeltagernes foretrukne badestrand, og på vejen derud gik ruten lige forbi hotellet, der i perioder havde stor omsætning i iskiosken. Mange af de badende havde ikke tøj på, men det vænnede man sig hurtigt til, forsikrer Vita Sørensen. Det mest pinlige var, hvis de bad om at låne toilettet, for så skulle de ind gennem restauranten, og her vakte de opsigt i deres sparsomme mundering.

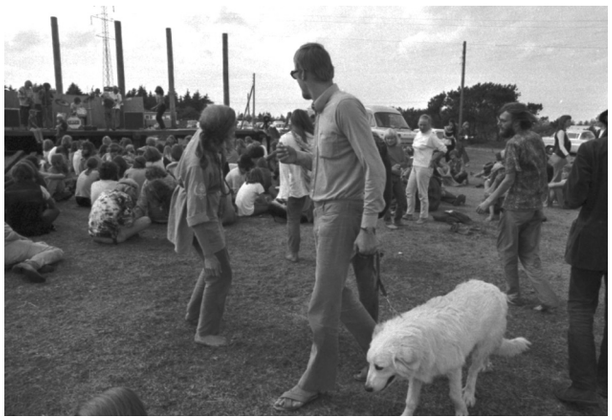
SOMMEREN 70

Henning Prins og Leo Jespersgaard, to af Lejrens ledere, får en pilsner sammen med Mariann Brandt og Kirsten Amby - to lokale piger.

Læder - ikke så få kunsthåndværkere finder vej til Thylejren for at sælge de hjemmelavede produkter fra spidsteltene.

Thylejren er også et godt sted at lufte hunden.

Campingliv anno 1970 kræver ikke megen tøjvask.

Travlhed ved modtagelsen af de første lejrdeltagere.

Thylejren er en af de første musikfestivaler i Danmark.

"Men vi kunne jo ikke sige nej i en sådan situation," siger Vita. Selve restauranten nød også godt af sommerlejren. Der kom folk fra Lejren, men det var især turister på besøg i Lejren, som lagde vejen forbi søndag eftermiddag, hvor der var helt fyldt op med kaffegæster.

"JAMEN, SÅ BLIVER FRØSTRUP JO DANMARKS NAVLE I ÅR!"

Denne sætning - en overskrift i Thisted Dagblad 6. juni 1970 - blev faktisk meget betegnende for den virak, som sommerlejren skabte. Frøstrup var pludselig blevet interessant og kendt over hele landet. Medierne valfartede til området, og lokalbefolkningen kunne følge med i udviklingen gennem dagspressen. Flere var dog skeptiske på forhånd - man var ikke tryg ved alt det, der kom fra den store by. På den anden side var det jo tydeligvis også en stor begivenhed, og turister var man efterhånden blevet vant til at se i området.

Folk i Frøstrup var optaget af, hvad der nu skulle ske ude på Leo Karis gård, Trægården, der stod som en sortsværtet brandtomt. Det svirrede med rygter om det, der skulle ske derude. Men der blev jo ikke bygget noget! Og ku' det passe, at der skulle være 10.000 mennesker derude? Der var jo ikke noget ordentligt vand kun et lille privat vandværk, og hvad med toiletter til så mange?

Men pludselig myldrede det med mennesker ude på Leo Karis gård, husker tidligere købmand Jørgen Kronborg Kjær. Folk havde hørt, at der skulle komme et særtog fra København – og det gjorde der jo vitterligt! Og de havde en hest med … Folk tænkte, nej, det kan da ikke passe!

De unge kom gående og vidste dårligt nok, hvor de skulle hen. I aviserne stod der Frøstrup-lejren, så mange tog til Frøstrup. Her stoppede de op hos købmanden, slog sig ned på trappen, spiste franskbrød og drak øl til. Så kom de ind i butikken og spurgte om vej. For de handlende var det pludselig en mangedobling af kunder, og det kunne mærkes på det lokale forretningsliv.

Mange aflagde et besøg derude de første dage. Folk kom fra nær og fjern, og bilerne holdt tæt i vejgrøften langs Gl. Aalborgvej. Mange parkerede, hvor det nu kunne lade sig gøre - f.eks. på naboernes grusveje og gårdspladser.

"ET FRIT BLOMSTRENDE, RIGT OG LYKKELIGT, ANARKISTISK, EKSISTENTIALISTISK OG SITUATIONISTISK THY!"

Ordene er fra "Thisted-manifestet" fra 1967 og forfatteren Leo Kari, der i 1960´erne bor på Trægården. Ifølge manifestet er egnen i økonomisk, social og kulturel tilbagegang. Men der er håb. Og det er de unge, der er bærere af dette håb. "Livet er stort og rigt, forud for jer er gået rene hjerter, vær tillidsfulde og modige, da vil det ringes magt blive afsløret som papirtigre". Den gamle kommunist og modstandskæmper vender i slutningen af 1960´erne sit håb mod de nye ungdomsoprørere. Og manifestet lyder nærmest som en beskrivelse af den Thylejr, der få år efter skal folde sig ud på netop Trægårdens sandede 40 tdr. land. Første gang sommeren 1970.

Og historien kan begynde på hovedbanegården i København, hvor forventninger har presset den højlydte stemning til det yderste lørdag 4. juli 1970. Blandt de vinkende på perronen er den 25-årige Ib Michael, som vi kommer til at høre mere om. Han observerer i særtoget en pige med fletninger, der har klippet huller i sin særk, så ungpige-brysterne stikker ud. "Det gibbede i drengerøvene, og vi sendte hinanden blikke, lovende, absolut lovende udsigter," som han skriver næsten 40 år senere. Vi kommer forresten også til at høre mere til pigerne.

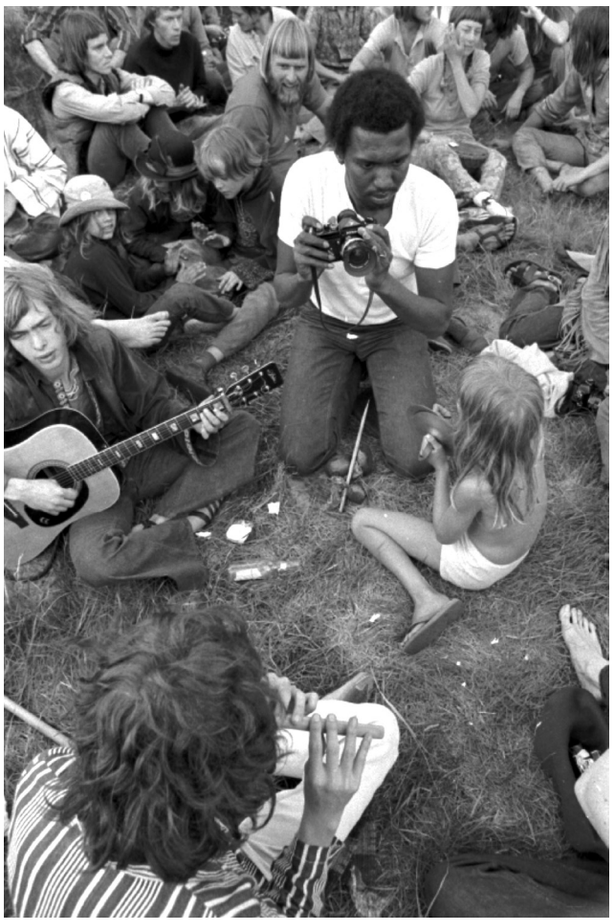
Særtoget fyldes af slagord. "Vær realistiske, kræv det umulige!". "Det er forbudt at forbyde!". "Gør jeres drømme til virkelighed!". "Under brostenene ligger stranden!". "Handling skaber forandring!". "Fantasien til magten!". De fylder rigtig meget, disse slagord. Snart fyldes dele af toget også af en tæt tåge, der ikke ligner dén, der i generationer har farvet DSB´s rygekupeer gule. Hash er kodeordet. Andre siger tjald, galar og shit. Snart lyder musikken. Trommer. Guitarer. Og sang.

Togføreren er i vildrede. Det lyder jo ikke som noget fra radioens ønskekoncerter. Forbi er pigtrådsdagene. Nu er det beat og rock, der gør det lidt sværere for DSB at holde det gamle særtog på skinner. Et tog fyldt med aktivister og drømmere. Og medløbere. Og nassere. Og dem, der blot er på vej til en fed ferie i sommerlandet sammen med vennerne.

De er her jo alle sammen. Alle med en part i hippiedrømmen. Da pigtråd bliver til beat og rock. Da læ-

Fællesmøderne udvikler sig hurtigt til en ideologisk slagmark.

Sangeren Dale Smith (med kamera) er fra bandet Blue Sun, der var med særtoget fra København til Thylejren.

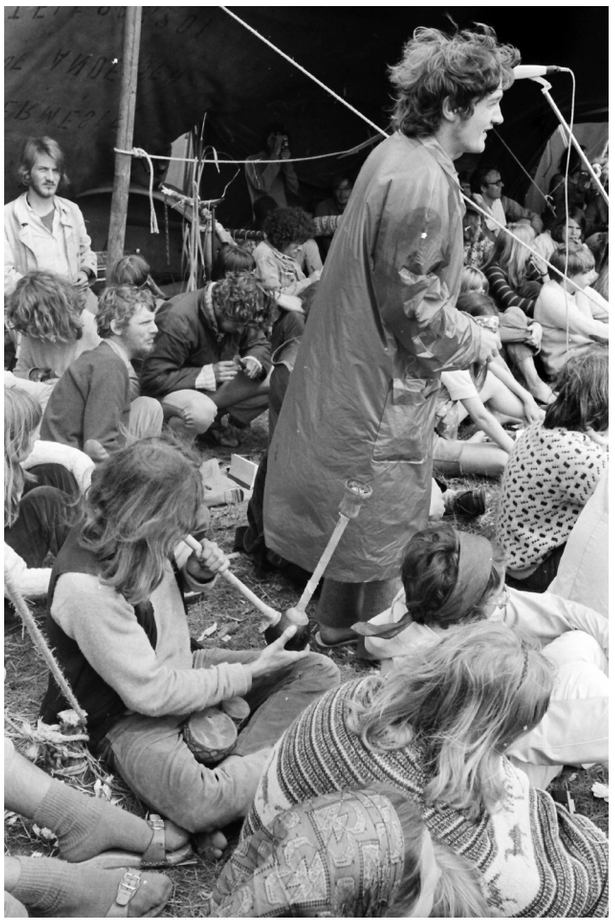
derjakker bliver skiftet ud med afghanerveste, og forsigtigt pandehår vokser ud til rigtigt langt hår. Da der bliver eksperimenteret med det alternative på kryds og tværs. Alt er til debat. Alt er til handling. Fra omkring midten af 1960´erne til 1973, da den såkaldte virkelighed banker på døren med oliekrise og arbejdsløshed. En naiv tid præget af uskyldighed, fantasi, talent. Ikke uden omkostninger. Den kommer til at sætte tydelige spor i eftertiden. Det såkaldte ungdomsoprør "ryster musikken, billedkunsten, teatret, litteraturen, filmen og familien" - som det senere skal blive fremhævet.

Man rykker sammen omkring musikscenen. Thylejren er en vigtig station i den danske beat og rocks historie. "I know it´s only rock´n´roll, but I like it" - ifølge den samtidige Mick Jagger fra Rolling Stones. Det er ikke så meget holdninger som den følelse, musikken kaster af sig. Kendte og grupper, der skal blive det, spiller. Men den gruppe, der går igen i mange af de erindringer, der bliver udgivet 40 år efter, det er vestjyske Gnags; det er som om de har spillet i døgndrift, det gør de måske også. Året forinden er de blevet danmarksmestre i beatmusik, så de har også noget at leve op til.

40 år efter er der ægte glød i Peter A.G. Nielsens beretning fra sommeren 70. Det har for de unge Gnagsdrenge med den vestjyske baggrund (Peter A.G. var 18 år) været mere end en oplevelse, nærmest en indvielse i en fremmed stammes ritualer, at kædedanse med de topløse piger fra hovedstaden til tonerne af Evald Thomsens spillemandsmusik, der fræser gennem generationsmuren.

Måske fryser hun? Bar røv og patter bliver den store turistattraktion sommeren 1970.

Der fyres op på en hjemmelavet hashpibe. Tidens mode er sundhedssandaler og islandsk sweater.

Revolutionære socialistiske visioner og udenomsparlamentariske aktiviteter kommer til at præge den politiske scene, men oprøret er også hippiernes såkaldte love-ins og eksperimenter med nye rusmidler, nye samlivsformer med kollektiver og storfamilier.

Og altså midt i det hele sommeren 1970. Den euforiske sommer i Thylejren. Omkring 20.000 unge og 100.000 nysgerrige gæster tager del i lejrlivet i løbet af de 74 dage med nøgen solbadning, når vejret er til det, hash og de fællesmøder, stormøderne, der bliver en ideologisk slagmark. Også for dem der ikke har en ideologi. Aktivisterne - det er dem, der vil forandre samfundet ja, hele verden. Drømmerne - de vil først og fremmest ændre sig selv. Så følger alt det andet. Men hvordan lede en lejr uden ledere. Nogen skal jo tage initiativ til, at alle kan komme på lokum. Lejren bygger officielt og delvis også reelt på de anti-autoritære idéer om fuld folkelig selvforvaltning, ingen magthavere og fredeligt samliv i en ånd af gensidig hjælp og tolerance, som kommer til udtryk i anarkismen.

Historikeren Carl Heinrich Petersen - med speciale i arbejderbevægelsens og anarkismens historie - er i Thylejren i slutningen af juli og beretter om en vis form for "socialhjælp": den frie frokost, dvs. gratis kaffe med smørrebrød til alle trængende uden betingelser, der blev serveret hver formiddag ved 10-tiden. Det skal dog vise sig sværere end som så at realisere mange af de gode idéer, der ser bedst ud på papir. Alle kan komme til orde. Der er mange forslag, som er helt ude i hampen i mere end én forstand. Men netop erfarin-

Det gik hårdt til mellem politi og beboere i Thylejren under den store razzia i slutningen af august 1970.

gerne med forsøget på at føre det utopiske ud i livet i Thylejren er, hvad der får betydning i mange sammenhænge i det danske samfund i årene derefter.

Det er med besættelsen af kirken i Hjardemål, luften begynder at sive ud af den utopiske drøm. Ungdommens oprør viser sit Janus-ansigt. En forsmag på hvad der er i vente i 1970´erne. I september samme år holder Verdensbanken møde i København, hvor politi og demonstranter tørner sammen i voldsomme slag på gadeplan. Med Hjardemål-folk med i front. Parolen går fra "flower-power" til at handle om det sidste - power. Fra idé til ideologi.

Peter Saxe, en af Hjardemål-besætterne, fortæller 40 år efter, at Thylejren udvikler sig kaotisk, hvor alle kun kan blive enige om at være uenige. Med de mange tusinde besøgende udefra bliver Lejren omdannet til en zoologisk have, hvor lejrdeltagerne er beskæftiget med at opkræve entré. Det har man dog kunnet enes om, selv om man ikke altid er enige om hvordan.

Det er på denne baggrund, besættelsen af Hjardemål Kirke også kan ses. Der skal sættes en anden dagsorden. Nye farver på flag og bannere fra et kirketårn. Nye slagord. Revolutionære budskaber på kirkedøren. Aktionen er grundigt forberedt med forsyninger til mange dage og med kommunikationsudstyr, så man kan komme ud med budskaberne og med kravet om adskillelse af stat og kirke. Men at aktionen får det forløb, den får, det kommer bag på besætterne.

ØSTERLANDSK LANDSBY

Thylejren kommer hurtigt til at ligne en østerlandsk landsby med små butikker, restauranter (20-30 spisesteder), telte og en natklub. Vejene mellem teltene bli-

I tidens bedste ånd er der ikke megen glamour over de optrædende rockmusikere. Også publikum synes at tage den musikalske oplevelse med ophøjet ro. Indtil videre!

ver navngivet Chillumvej, Nepalgade, Coxe Allé, Frank Zappavej, Natskyggevej og Flippevej. Kapitalisme er på fjendelisten, men svær at holde fra døren. Kampen står mellem de næsten troende flippere og folk, der benytter mulighederne til at pushe (sælge) LSD, tjald og alt fra hashpiber til Mild Manson, men de hårde stoffer har alligevel trange kår. Det mener man i hvert fald. Og restauranterne tjener fedt på de mange endags-turister fra nær og fjern. Mange gør i det hele taget en god forretning den sommer - i og uden for Lejren. Der er en vis omsætning - som man siger.

Den store scene til koncerter og fællesmøder bliver Lejrens centrum. Chillummer (hashpiber) går åbent på omgang mellem de halv- eller helnøgne lejrdeltagere, og budskabet om fri hash og hippie-livsstil bliver hurtigt spredt til ind- og udland gennem massemedierne. Det frie initiativ hersker. Man kan stort set gøre, hvad man har lyst til uden først at spørge nogen. Det kan sammenlignes med nybyggeriet i det vilde vesten. Når man befinder sig på 40 tdr. land prærie, er der plads til alle. Og alle former for eksperimenter.

Forfatteren Ulla Dahlerup er i 1960´erne en kendt figur i kønsrolledebatten med en særlig sans for at vække opmærksomhed. Hun provokerer bl.a. med det synspunkt, at alle skolepiger bør udstyres med pessar af skolelægen. Langt senere i et Danmark med andre værdier ytrer hun sig kontroversielt om flygtninge og indvandrere og stiller op som kandidat for Dansk Folkeparti. I 1970 er 28-årige Ulla Dahlerup som journalist på opdagelsesrejse i Thylejren og aflægger rapport i BT:

"Det ny Samfunds sommerlejr har nu eksisteret i 19 dage - konturerne er ved at tegne sig. Thy-eksperimentet er et af de mest spændende forsøg i årevis på at

Antallet af lokummer svarer ikke rigtigt til antalllet af lejrdeltagere.

skabe et alternativt samfund. Et miljø og fællesskab er allerede skabt. Her mellem mylderet af børn, beboere og lejrgæster er en ny kultur ved at blive etableret: Påklædningsmæssigt, ved mikro-makro-mad, tedrikning, orientalsk musik, fællestelte til overnatning, fælles keramikværksted, kogehus, vaskesteder uden kønsadskilte afdelinger. Her kan enhver fremmed sætte sig ind i de store mørkegrønne militærtelte og deltage i gruppelivet, hvis de selv kommer med et tilbud. Men politisk, økonomisk og lederskabsmæssigt fungerer alternativet til de øvrige samfund ikke endnu".

Thylejren og kirkebesættelsen bliver den mest omtalte enkelt-begivenhed i landets aviser i 1970. Også på en lang række andre felter sætter Thylejren en ny dagsorden sammen med det altomfattende oprør mod danskernes livsstil. Den blev et symbol på store bevægelser, der var sat i gang i det danske samfund. Forfatteren Paul Hammerich betegner ti år senere Thylejren som en central del af ungdomsoprørets kulmination i sommeren 1970, et halvår, der "i rejsning, røre og resultat tåler sammenligning med de intensive måneder før, under og efter Befrielsen 1945."

Paul Hammerich går endda et skridt videre og udnævner sommerlejren i Thy til at være en af de tre mest symboltunge begivenheder i Danmark i det 20. århundrede. Som han formulerer det i sin danmarkskrønike: "For 20.000 deltagere og 100.000 uindbudte gæster kom Thylejren til at stå i samme forklarede erindringslys som Genforeningen 1920 og Befrielsen 1945 for generationerne bagud."

SELVBETJENING PÅ DEN FEDE MÅDE

Lejren fik sit eget supermarked, som blev bestyret af Søren (Købmand) Vestergaard, der havde tilknytning til Irma. Der var dog hverken styr på organiseringen eller økonomien, og supermarkedet blev Lejren en dyr erfaring med et underskud i en størrelsesorden på ca. 150.000 kr.

Det er ikke overraskende, at det skulle gå sådan, når man hører Erik Mathiassens beretning. Han var brugsuddeler i Hunstrup og blev kort før åbningen af Lejren kontaktet af nogle folk, der var interesseret i at lave en aftale om vareleverancer. Lejren havde ingen kassekredit, så aftalen lød på en uges kredit, men så skulle der afregnes.

Erik Mathiassen tog selv ud til Lejren sammen med en af sine folk. De hjalp med at opsætte varerne, der blev mærket med samme priser som i brugsforeningen i Hunstrup. Nogle af varerne som f.eks. øl og vand var taget med fra brugsforeningen - resten kom direkte fra centrallageret. Supermarkedet var et telt, hvor varerne var stillet op på forsamlingshusborde på bukke. Det var pålægsvarer, mælkeprodukter, frugt og grønt og ikke mindst øl, vin og spiritus.

Aftalen med Lejren var en satsning. Som uddeler hæftede Erik Mathiassen selv for kredit, der var givet til kunder, som ikke var medlemmer af brugsforeningen. Han orienterede bestyrelsen, og det var bestemt ikke alle, der syntes, at aftalen med Lejren var en god idé.

Efter den første uges handel faldt betalingen til tiden, men allerede efter den anden uge kneb det, og efter den tredje uge kunne man i Lejren kun betale ca. halvdelen af varerne. Betalingen modtog Erik Mathias-

sen i en plasticspand, der indeholdt sedler og mønter fra mange forskellige lande. Fjerde uge gik det helt galt, og efter aftale med butikslederen tog Erik Mathiassen ud i Lejren for at hente de mest kostbare varer som cigaretter og spiritus. Han understreger, at ledelsen af salget i Lejren var ansvarlig, men alt var så kaotisk, at det var umuligt at styre, svindet var simpelthen for stort!

Det var imidlertid ikke uden problemer at hente de omtalte varer. Da man begyndte at læsse på varebilen, stimlede mange af Lejrens beboere sammen. De ville ikke finde sig i, at nogen løb med "deres" varer. Det førte til en konfrontation, og efter samråd med butikslederen blev der ringet efter politiet, der mødte op med seks-syv mand og op til flere hunde. Mens politiet holdt folk i skak, blev varerne læsset, og Erik Mathiassen fik, hvad der var af kontanter.

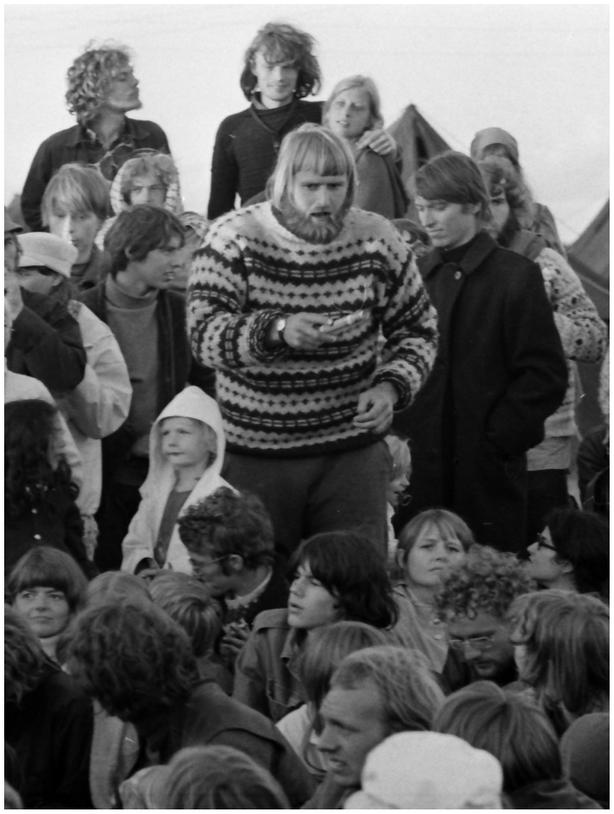
Hunstrup Brugsforening fortsatte med at levere varer til Lejren, men nu kun mod kontant betaling. Slutresultatet blev, at brugsforeningen ikke led tab. Ifølge Erik Mathiassen varede samarbejdet i ca. to måneder med en omsætning på 400.000 kr.

I ERINDRINGENS LYS

For mange unge var sommerlejren i 1970 en skelsættende begivenhed. De kom med spændte forventninger og opsat på at suge til sig af indtryk og oplevelser. Men selv om det var billigt at bo i Lejren, skulle der jo alligevel penge til. Mange etablerede sig med en lille madbod - som Felix Pedersen og Kirsten Metz.

Deres lille bod hed Den blå Fisk. Her solgte de forårsruller og fiskeruller. Varerne var bestilt hos Danafrost. De ankom frosne i en pakke med rutebilen og blev smidt af på Bjerget oppe ved købmanden. "Der kunne vi så hente den," fortæller Kirsten, "og så tog vi til vandet og badede. Ved tre-tiden tog vi tilbage til Lejren og fyrede op under frituren."

Kirsten husker andre boder. Den senere så berømte - eller berygtede - Peter Louis-Jensen havde en bod lige over for Den blå Fisk. Han kørte hver dag til auktionen i Hanstholm og opkøbte rødspætter, som han stegte og solgte hver aften. Om morgenen var der folk, som lavede rugkaffe og mikro-makro morgenmad, og de lånte Felix og Kirstens ovne. Felix Pedersen erindrer eksperimentet med supermarkedet. Egentlig var der en lille

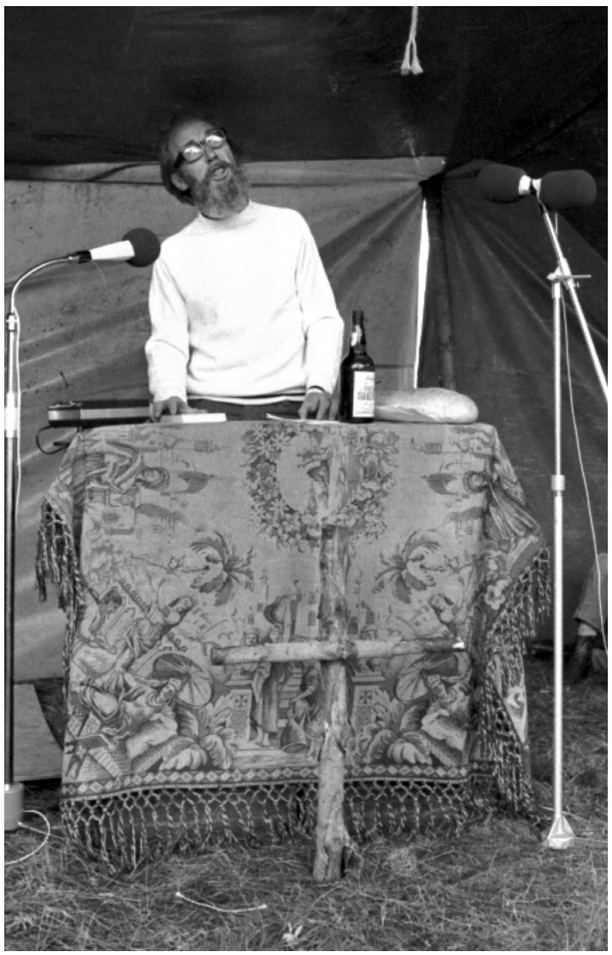

Palle Nielsen taler på fællesmødet. Han var uden for Lejren kendt som hippie på håndboldlandsholdet.

Brugs i Lejren, men køerne var lange, og folk gad ikke vente. Idéen med et supermarked blev diskuteret og besluttet på et fællesmøde. Her blev det bestemt, at supermarkedet skulle fungere som et eksperiment, der ikke var baseret på et kapitalistisk grundlag og uden, at der skulle skabes overskud. Der måtte ikke være nogen ansat, men supermarkedet skulle fungere ved frivillighed og pasningen aftales på fællesmøderne.

En dag gik 20-30 personer i gang med at bygge en hal med det formål at indrette et supermarked. I løbet af en uge var butikken færdig, og Søren Købmand fik til opgave at fylde supermarkedet med varer.

Der viste sig dog ret hurtigt problemer med at få driften af supermarkedet til at fungere. Folk satte sig selv om bag skranken og betalte - ekspederede måske selv den næste kunde. På den måde blev det overladt til den enkeltes samvittighed at afgøre, om han ville betale eller ej. Felix Pedersen mener, at det i begyndel-

Thylejren er et mekka for prædikanter af enhver slags. Her forkyndes det kristne budskab af pastor Refshauge. Der er altergang med brød og sherry. Det sidste er meget populært.

sen gik meget godt, men efterhånden som deltagernes pengepung blev lettere, blev svindet større.

Supermarkedet kom til at præge debatten på de fleste fællesmøder i tiden derefter. Fællesmøderne var sommerlejrens anarkistiske diskussionsforum og politisk værksted samt øverste myndighed.

Felix Pedersen husker stadig levende, hvordan fællesmøderne foregik. Hver formiddag klokken 10 var der møde. Første punkt på dagsorden var at bevilge penge til supermarkedet, der havde underskud. Næste punkt var "nationaliseringen". Alle de "kapitalistiske småhandlende", som havde boder på sommerlejren, burde overtages af samfundet. Sådan var der nogen, der argumenterede. Der var selvfølgelig også mange, der havde det modsatte synspunkt - og så bølgede diskussionerne.

Der var altid et punkt, der handlede om oprydning og tømning af lokummerne. Jonny Hyltoft fik en fin uniform på, og han blev meget populær i Lejren, fordi han ordnede lokummerne. Han fik bevilget et lille beløb en gang imellem.

Så var der et punkt, der handlede om problemer i Syresvinget. Der var hele tiden problemer dér, hvor alle narkomanerne lå. De der havde et dårligt trip - hvad kunne man gøre ved det, og hvad kunne man gøre for dem?

"Fællesmøderne var for store, og det var ikke muligt at få nogen væsentlig kommunikation til at fungere," mener Felix Pedersen, når han i dag husker tilbage på sommerlejren i 1970. "Men trivsel og hygge var der meget af på sommerlejren," mindes han. "Der kom mange lokale unge i Lejren, som hyggede sig gevaldigt!" Han husker især tre unge fyre af den type, som lige havde fået knallert. De fik anbragt deres telt, så de kunne kigge ned i badeskurene. Der var en åbning, og hvis man sad skråt for, kunne man få et kig ind: "Så sad de udenfor og drak nogle øl og holdt øje med alle de badende".

Kirsten Metz husker "ret godt" de mange turister, som kom for at opleve den pikante side af lejrlivet: "Vi var selv bevidste om det, og vi spillede i nogen grad med på løjerne. Når det blev weekend, sagde vi til hinanden: Så nu er klokken et - nu smider vi tøjet!"

For Felix Pedersen var et af de mere eksotiske islæt i lejrlivet, når pastor Hans Olav Refshauge fra Våbensted på Lolland holdt gudstjenester. Der foregik også andre kuriøse ting. Lejren havde sit eget postvæsen. Posten blev afleveret i Lejren hver dag, men det var en større opgave at få den bragt rundt til de rette. Der var det særlige ved Lejrens postbud, at han ikke havde andet på end en postkasket. Han gik rundt med en megafon og råbte op, hvem han havde post til. "Den post var en hel happening i sig selv".

For Kirsten og Felix blev det en begivenhedsrig sommer, som de i dag husker tilbage på som en stor oplevelse. De har ikke siden været i Thylejren, men de har stadig tilknytning til Thy i form af et sommerhus i Thorup Strand.

KIRKEBESÆTTELSEN

Da Martin Luther i 1517 slog sine 95 teser op på kirkedøren i Wittenberg, fik det vidtrækkende betydning for Europas historie. Slet så mange følger fik det ikke, da 15 beboere fra Thylejren i 1970 brugte kirkedøren i Hjardemål som opslagstavle. Men det fik afgørende indflydelse på den lokale befolknings forhold til Lejrens beboere.

Meddelelsen på kirkedøren i Hjardemål blev slået op natten til mandag den 31. august. Her stod indledningsvis at læse: "Hjardemål Kirke er blevet taget i anvendelse til andet formål end det sædvanlige, og menigheden må undvære den sædvanlige service fra kirken." Kirken var med andre ord besat.

Husbesættelse var ikke et helt nyt fænomen. Sofiegården på Christianshavn var det første sted, hvor unge boligsøgende flyttede ind i en saneringsmoden ejendom. Det skete med boligselskabets velsignelse, hvorimod "udflytningen" i begyndelse af 1969 blev varetaget af politiet.

Men en kirkebesættelse, det var noget helt nyt. Kirkedøren var stænget og vinduerne blændet med bordpapir. Det var imidlertid ikke disse omstændigheder, der først påkaldte sig opmærksomhed. Det var de lange bannere, der vajede ud fra kirketårnets glughuller. Købmanden fra Frøstrup var ude at køre og kunne se bannerne helt fra Bjerget. På den afstand kunne han dog ikke se, at der på et af dem stod: "Alverdens folk - foren jer".

Den stedlige præst, Jens Erik Meng Sørensen, var én af de første, der blev involveret. Tidligt blev han ringet op af en journalist fra Ritzau, der ville vide, om kirken var besat. Et blik ud ad vinduet var nok til at konstatere, at der var noget usædvanligt på færde. Senere fik han en opringning fra politiet i Thisted, som var blevet kontaktet af en journalist fra Jyllands-Posten. Nu kunne præsten bekræfte, at nogle langhårede personer var observeret i tårnets glughuller.

Politiet tog det imidlertid med ro. I Jyllands-Posten den følgende søndag beskrev præsten kontakten til politiet således:

"Politiet fik de første anmeldelser omkring kl. ni. En landbetjent i civilt dukkede op kl. 11. Vi ringede flere gange for at få yderligere hjælp, men der skete intet. Da beboere gik i gang med at samle mandskab til en modaktion, ringede vi igen til politiet, men der skete intet. Først da sammenstødet mellem beboerne og aktivisterne var godt i gang, kom der yderligere to betjente med hunde."

"Alverdens folk - foren jer" - stod der på banneret, som aktivisterne smykkede Hjardemål Kirkes tårn med. Ordene var ikke hverdagskost for sognes kirkegængere.

Politiets passivitet fremgik også af mandagens udgave af Thisted Dagblad, der kunne oplyse, at politiet havde modtaget anmeldelse, men endnu ikke vidste, hvad man ville gøre ved sagen. Uden tvivl spillede det ind, at politi-

Der samles hurtigt mange lokale beboere med fiskere fra Hanstholm i spidsen foran kirken i Hjardemål. Her er det besætternes opslag på døren, der nærlæses. Til højre Svend Heiselberg, formand for fiskerne.

mester Jørgen Bodenhoff var på vej til København. Det lykkedes dog at stoppe ham i Aalborg Lufthavn, så han kunne vende tilbage og overtage styringen i Hjardemål.

MØRKETS GERNINGER

Aktivisterne var kommet ind i kirken med en falsk nøgle. Den var fremstillet efter en vokskopi, der blev lavet efter den originale nøgle, som man tidligere havde lånt til en rundvisning. Nøglen blev taget i brug tidligt på natten, bl.a. af den 27-årige lydmand Peter Sakse, som journalist Mogens Møller i 2008 havde sat stævne ved kirken i Hjardemål. Hans udsagn som førstehåndsvidne er et væsentligt bidrag til belysning af det, der skete inde i kirken[1].

[1] Særtillæg til Nordjyske Stifttidende søndag 11. maj 2008

Her 38 år senere var hans konklusion, at han intet fortrød: "Vi havde jo ikke noget ondt i sinde med besættelsen af kirken."

En del af planlægningen foregik i Thylejren, hvor Peter Sakse og flere andre havde opholdt sig det meste af sommeren i et interimistisk telt bygget af en presenning og nogle stolper. Det var folk fra det københavnske kunstner- og filmmiljø. Efter at have studeret flere af egnens kirker faldt valget til sidst på Hjardemål Kirke – bl.a. fordi der var otte glughuller i tårnet.

Selv om det ikke nævnes direkte af Peter Sakse, så har andre givet udtryk for, at hovedmanden var Peter Louis-Jensen, der døde 1999. Han var uddannet på Den Eksperimenterende Kunstskole 1961-68 og blev én af de fremmeste repræsentanter for den kunstrevolution, som Eks-Skolen gennemførte fra slutningen af 60'erne. Han skabte her sammen med bl.a. Bjørn Nør-

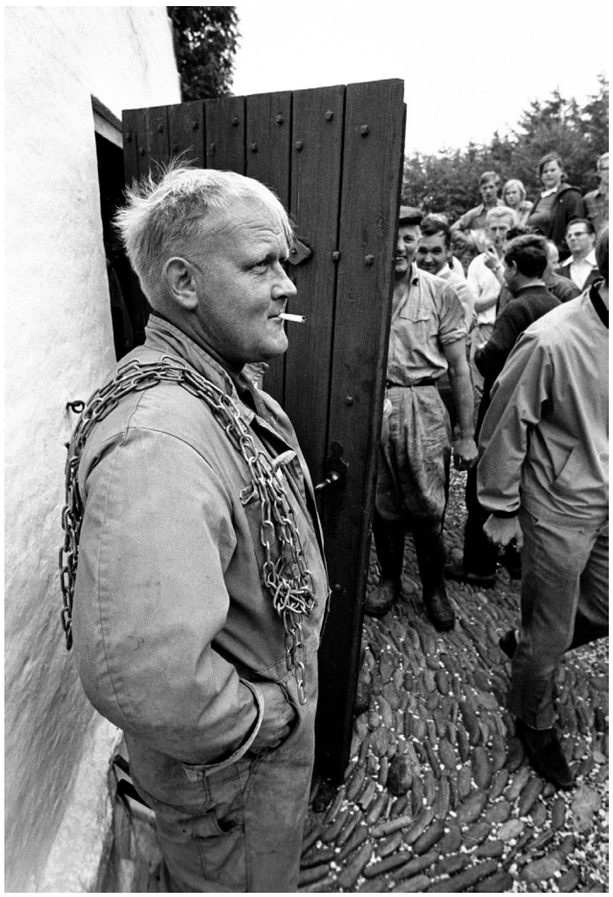
Da lokale folk forsøgte at trænge op i tårnet til de barrikaderede aktivister, fik Bent Kristensen, der gik i spidsen, et slag i hovedet med en jernstang og måtte såret bæres ud af kirken.

gaard, Per Kirkeby og Poul Gernes en kunstretning, som skulle omdefinere intet mindre end livet og samfundet og underminere det borgerlige kunstbegreb.

I folkemunde blev den kaldt et vaskebræt, den Citroën varebil, som Peter Sakse ejede og styrede mod Hjardemål natten til den 31. august. Det sidste stykke op mod kirken var med slukkede lygter. Bilen var fyldt med kasser, som blev båret ind i kirken, forråd nok til en hel uge. Der var købmandsvarer, grøntsager og to kasser øl og to kasser sodavand. Køkkenruller og toiletpapir var selvfølgelig en nødvendighed. Og så skulle der bruges symaskiner til at sy de farverige bannere, som ved solopgang blev hængt ud af glughullerne.

Aktionen var nøje planlagt som en slags kunstnerisk happening, og for at den kunne få maksimal effekt, skulle den selvfølgelig dokumenteres. Derfor var Peters bil også leveringsdygtig i teknisk udstyr som fotografi, båndoptager og mikrofoner. Også en nødstrømsgenerator og en radiosender var der. Det tekniske udstyr skulle bruges til optagelse af en kunstnerisk film. Og det lykkedes! Den kom til at hedde "Hjardemål" og varer en time med optagelser fra kirken, fra Thylejren og fra en happening på Rådhuspladsen i København. Peter Sakse var lydmand på projektet, og i 2008 lyder hans dom: "Jeg synes, at der kom en fremragende film ud af det. Så alene den var hele aktionen værd."

Besættelsen af Hjardemål Kirke var bestemt ikke tænkt som en lokal begivenhed! Symptomatisk var det, at man i Thylejren første gang hørte om begivenheden i radioen, og den lokale præst hørte om besættelsen af sin egen kirke af en journalist. Dette forløb var nøje planlagt af de mediebevidste besættere. Kunstneren Bjørn Nørgaard var om natten kørt til København med kopier af den resolution, der blev slået op på kirkedøren.

Politi bevæbnet med tåregas og en lokalbefolkning bevæbnet med kæder m.m. tog kampen op med kirkebesætterne.

Tidlig morgen tager han turen rundt til Ritzaus Bureau og de store avisredaktioner.

Da Thylejren tog afstand fra besættelsen, havde Bjørn Nørgaard kun hån til overs for beboerne, som han betegner som en flok gamle tanter. Det gjorde han i et telegram, som 2. september blev sendte til Thylejrens avis. "Forsigtighed er en rig gammeljomfru, som udueligheden bejler til," hedder det blandt andet.

For besætterne var kunst også politisk. Derfor var de politiske paroler på kirkedøren også en organisk del af den kunstneriske happening. Men hvad der var tænkt som en landsdækkende mediehappening, blev et lokalt kultursammenstød af dimensioner. Ifølge Peter Sakse var besætterne i kirken meget overraskede over den voldsomme reaktion, deres handlemåde skabte i lokalbefolkningen.

KONFRONTATION OG RAZZIA

Op ad dagen samlede der sig en større folkemængde ved kirken. På kirkedøren kunne de læse: "Kirken er blevet kraftigt forskanset og vil ikke kunne tages tilbage uden stærk ydre vold." Det var en udfordring, som appellerede til instinkterne hos de mest handlekraftige – blandt dem en del med tilknytning til fiskeriet i Hanstholm. Ved at løsne boltene afmonterer de døren ind til våbenhuset.

Præsten var imidlertid en fredens mand, der søgte mæglingens vej. Han fik de vrede borgere til at trække sig tilbage, og fra en stige forsøgte han at forhandle med besætterne gennem et vindue. Ruden blev imidlertid knust indefra, og glasskår og ukvemsord haglede ned over præsten. Nu var tålmodigheden sluppet op.

Stemningen var spændt ved kirken i Hjardemål, da repræsentanter fra Thylejren dukkede op for at "forklare sig".

Tilstanden blev dagen efter beskrevet af Thisted Dagblad med disse ord: "Før politiet dukkede op, havde stemningen nået kogepunktet og var stærkt på vej fra indignationens fase til regulær lynchstemning."

Inde i kirken var man i færd med at trække sig tilbage. Madvarer og udstyr blev flyttet op på loftet og lemmen lukket. Det varede heller ikke længe, før folk udefra fik døren brudt op mellem våbenhuset og kirken. Efter flere forsøg lykkedes det også at forcere lemmen op til loftet. Som rambuk brugte man én af de rafter, der havde været anvendt som barrikade ved døren. Angriberne blev imidlertid mødt med slag og kasteskyts. Værst gik det ud over fiskepakker Bent Kristensen fra Hanstholm og Hugo Enevoldsen fra Kåstrup. Da Bent Kristensen blev ramt, tumlede han ned ad trappen og rev flere med sig i faldet. Han blev så hårdt medtaget, at han måtte føres til sygehuset i Thisted for at få to flænger i hovedet syet sammen. Den jernstang, der ramte ham, skaffede ham tilnavnet Bent Jernstang.

Straks efter denne voldsomme episode dukkede to betjente med hunde op. Ved hjælp af hundene fik de folk jaget ud af kirken, bortset fra besætterne selvsagt. Kort efter kom endnu et par betjente, og i løbet af en halv time kom der en politistyrke på ca. 30 fra Aalborg – sågar en helikopter fra flyvevåbnet slog sig ned. Repræsentanter fra Thylejren dukkede også op og forsøgte at forklare, at kirkebesætterne var en mindre gruppe uden opbakning fra Lejren. Mikael Hagen fik af politimesteren tilladelse til at henvende sig direkte

Kirken er befriet. Politiet tager sig af kirkebesætterne - og den lokale befolkning tager sig af nogle nogle af dem, der var ankommet til Hjardemål fra Thylejren.

til de fremmødte, uden at det gjorde indtryk på den ophidsede folkemængde.

Ved 17-tiden skred politiet til handling med tåregaspistoler og andet værktøj. Politimester Bodenhoff henvendte sig til folkemængden med en henstilling om at forholde sig i ro. Aktivisterne havde dog ikke tænkt sig at overgive sig frivilligt. Derfor affyrede politiet tåregas og trængte forholdsvis let op på loftet. Men nu flyttede aktivisterne en etage længere op i tårnet. Her var også en lem, som politiet måtte trænge igennem med økse og koben. Derefter overgav besætterne sig frivilligt med "gastårer" trillende ned ad kinderne.

Da tumulten var overstået, kunne politimesteren erklære besætterne for anholdt. Klokken var da ca. 18.15. Først ved 19-tiden nåede den sidste politiforstærkning frem, og først da blev de 15 aktivister én efter én håndfast ført til "salatfadet" - én af Thinggaards rutebiler - gennem et espalier af stålhjelmklædte politibetjente. De blev kørt til arresten i Aalborg.

Hjardemål havde denne dag et opbud af 75 politifolk fra Århus, Aalborg og Thisted. Ifølge proklamationen på kirkedøren var politiet fra starten tiltænkt en rolle: "Erfaringen har lært os, at forsøg på at udbedre de skader, som hovedløs borgerlig politik i Danmark har forårsaget gang på gang, er imødegået med direkte vold fra samfundets officielle aktivister, politiet."

Selv om der blev taget lidt hårdt fat på et par stykker, så fik politiet ikke helt den rolle, som det var tiltænkt. Peter Sakse fik bl.a. prygl og bed en betjent i fingeren. Alligevel siger han: "Vi var oprigtigt bange på et tidspunkt og lettede, da politiet endelig kom."

EFTERSPIL

Knap havde politiet forladt Hjardemål med de anholdte, før flere hundrede lokale mænd og kvinder satte kursen mod Thylejren, og kort tid efter kimede politiets telefoner med nødråb. Vagn Jeppesen fra Thylejren

husker det tydeligt: "Størstedelen af Lejrens indbyggere flygtede i panik ned bagover og flåede telte og alting med sig. De fleste kom aldrig tilbage igen."

Kun få af de lokale beboere kom ind i Lejren, inden politiet nåede frem. Der blev ødelagt en mikro-makrobutik og et lysanlæg, og der opstod et slagsmål med nogle af lejrbeboerne, før omkring 50 betjente kom til stede og bl.a. ved hjælp af hunde fik de to parter skilt.

Dagen efter, tirsdag den 1. september, mødte en deputation fra Lejren op hos økonomiudvalget i Hanstholm. Den bestod af Niels Ufer, Ole Vind og Søren Noack. De foreslog et offentligt møde med befolkningen, men det frarådede udvalget, der i stedet tilrådede et møde med menighedsrådet i Hjardemål. Tirsdag eftermiddag afleverede de 5107,65 kr. i præstegården i Hjardemål. De 5.000 var en kollektiv bevilling, vedtaget på fællesmødet i Thylejren, og de 107,65 kr. resultatet af en indsamling blandt Lejrens ca. 300 tilbageværende beboere. Med beløbet fulgte en erklæring med følgende ordlyd:

"Beboerne i Lejren forstår den forbitrelse, der har rejst sig i befolkningen ved besættelsen af kirken i Hjardemål. Man har derved krænket de følelser, som lokalbefolkningen nærer overfor noget, der er deres. Vi forstår disse følelser, så meget mere, som vi selv ønsker det respekteret, som vi føler er vort, d.v.s. vor lejr og livsform."

Kirkebesættelsen mødte skarp kritik fra Det ny Samfund. Den 3. september udtalte Henning Prins til Information: "Skal sommerfestivalens eftermæle i Frøstrup virkelig skrives af femten sanseløse, forfængelige narre, der betragter alt skabt som gjort til ære for dem. Femten der demonstrerer deres fascistiske foragt for de mennesker, i hvis navn de påstår at handle, der næppe gør sig den ulejlighed at forsøge at argumentere for samme handling og som, da folkehævnen banker på døren med en rambuk, skælvende anråber politiet om at holde disse dyr væk."

For beboerne i Lejren var følgerne katastrofale. Med Vagn Jeppesens formulering: "Der kom andre tider med den besættelse, og den velvilje, man havde mødt fra andre sider, den var jo forsvundet."

Begivenhederne i Hjardemål fik også følger for politiet. Med kirkesanger Gustav Jensen i spidsen anmodede en kreds af beboere politimesteren om en redegørelse for, hvorfor der ikke blev sat politi ind væsentligt tidligere. Midt i september inviterede politimesteren de 12 underskrivere til et møde, hvor klagerne tog politimesterens redegørelse til efterretning.

De 15 aktivister blev mandag den 7. september ved et grundlovsforhør i civilretten i Aalborg fængslet for tre uger. De 15 sigtede var alle mellem 20 og 31 år og repræsenterede stillinger som: Kunstnere, arkitekter, hjemmegående husmødre, filmstuderende, damefrisører, børnehavpædagoger og kultursociolgistuderende. Kun én af de ni mænd opgav sin stilling som "aktivist."

Retssagen mod kirkebesætterne blev indledt den 21. april 1971 ved retten i Thisted. Kun én af de tiltalte udeblev. Dommer Ester Søndergaard var i retten flankeret af domsmændene Anna Møller og vævemester Erik Poulsen. Retten gav forsvareren medhold i, at de anklagede skulle afhøres kollektivt. Det var en fælles idé at besætte kirken, understregede de tiltalte.

Under den videre afhøring fremgik det, at de tiltalte ikke havde ønsket en konfrontation med befolkningen. Anklagemyndigheden kræver frihedsstraf, forsvareren kræver frifindelse. Ingen af dem fik medhold. I dommen den 23. april blev en 30-årig filmarbejder, der også var tiltalt for vold mod en betjent, idømt 35 dagbøder à 20 kr. Resten blev idømt 25 dagbøder à 20 kr. for husfredskrænkelse. Dommen blev ikke appelleret, og de dømte aktivister droppede deres klagesag mod politiet.

Luther tordnede mod pavens afladshandel i sine teser fra 1517. I nr. 28 hed det bl.a.: "Det er sandt, at når pengene klinger i bøtten, så kan profitten og havesygen øges. Men kirkens forbønner beror alene på Guds vilje." I 1970 var tiden en anden, men når man på kirkedøren i Hjardemål krævede en adskillelse af kirke og stat, så kan det forekomme helt dukseagtigt i forhold til den oprørske Luther. Som det udtrykkes af Peter Sakse i 2008: "Vi ville have kirke og statsmagt adskilt. Men det var ikke en aktion mod folks religion. Snarere tværtimod."

Spørgsmålet er så, hvorfor lokale fiskere, håndværkere, landmænd mv. reagerede så voldsomt? Selv om de ikke skiltede med det, havde de så i sig et helligt rum, der blev invaderet og dermed krænket? Eller skulle de blot kanøfles – dem der var anderledes? I den sag er det op til den enkelte at fælde dom – hvis der altså skal dømmes.

En af Thinggaards busser fungerede som "salatfad" og kørte senere de anholdte aktivister til arresten i Aalborg.

THY - ET BARN AF TIDEN

"Tiden var fuld af grøde – også i pædagogisk henseende, og vi kastede os ud i eksperimenter, der viste sig positive." Udtalelsen står at læse i Tingstrup Skoles jubilæumsskrift fra 1979. Bag ordene står Arne V. Christensen, der var skolens inspektør 1968-72. Han var i 1970 med til at indføre samlæsning efter paragraf 21, hvor overbygningseleverne i visse fag ikke var opdelt i en realafdeling og en almen linje. Om perspektivet i denne forsøgsordning skriver Arne V. Christensen: "Det var kampen mod deling af elever på et alt for svagt grundlag, det gjaldt, og det var opgøret med skolen som magtfaktor i forhold til børn og forældre."

I 1968 indførte Thisted Gymnasium et samarbejdsudvalg, hvor rektor mødtes med repræsentanter fra elevråd og lærerråd. Det var ikke rektors idé, men progressive lærerkræfter havde indset, at der måtte gøres noget for at fremme dialogen og imødegå den kritik af undervisningen, som bredte sig i undervisningssektoren. Og det gik stærkt. Snart blev elevrådet helt afskaffet og erstattet af en elevforsamling, der bestod af alle 400 elever.

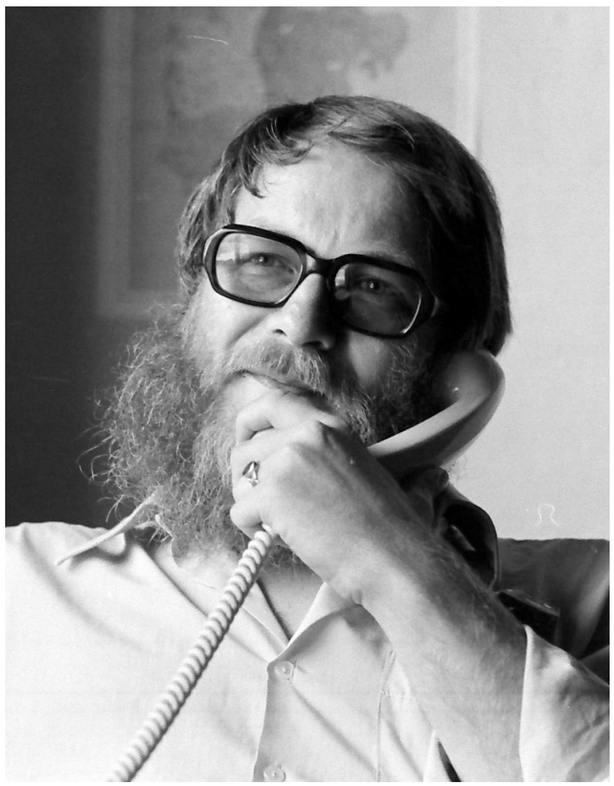
Thy lå med andre ord ikke ved kajen, mens begivenhederne sejlede forbi i tidens strøm. Noget var i gære, også i Thy, allerede da Thylejren åbnede. Efter 1970 er det svært at vurdere Lejrens afsmittende virkning. Meget ville være sket også uden en Thylejr, men i det mindste en højskole var et ægte barn af Thylejren.

NORDENFJORD HØJSKOLE

Peter Kock var lærer på Snekkersten Skole i Helsingør, da han hørte om planerne for Thylejren. Det skete under et besøg i et kollektiv i Herlev. Med til historien hører, at Peter var handelsuddannet, før han blev lærer. Derfor var det også nærliggende, at de i kollektivet spurgte ham: Var det ikke noget for dig at etablere en forretning i Lejren?

Ideen med at drive forretning i Lejren tog Peter Kock til sig. Det kunne måske ligefrem blive til en gratis sommerferie. Han besøgte kunsthåndværkere i hele Nordsjælland og opkøbte 2. klasses keramik. Da sommerferien begyndte, satte familien kursen mod Thy i en Volvo stationcar, der var spækket med keramik på taget – hashpiber var en del af sortimentet. Peter Kock var dengang gift med Henny fra Thy, så egnen var ikke et ukendt land for ham. Familiens telt var et af de første på lejrpladsen. Det var et stort villatelt, for der skulle være plads til tre børn.

På en skrotplads i Thisted købte Peter Kock en gammel sigøjnervogn, der blev malet og forsynet med hylder, så han havde sin souvenirbutik klar til åbningsdagen. Efterhånden kom der flere varer. Peter havde en kontakt i København, hvor man syede ruskindsveste med flæser, såkaldte indianerveste. Dem fik han god afsætning på. Det fik han også på halmballerne, der var indkøbt hos en landmand og solgt for 10 kr. stykket.

Peter Kock - initiativtager til Nordenfjord Højskole i Gærup.

Dengang var der mange telte uden fast bund, så afsætningen gik strygende.

Afgørende for Peter Kock blev det, at han kom til at kende Aage Rosendal, som en del af tiden opholdt sig i Lejren. Han blev inviteret ud til Aage i Skyum, og de faldt godt i hak med hinanden. Peter var dybt fascineret af Aage Rosendals moderne, internationale højskoletanker, noget der kom til at forandre hans liv.

Efter syv uger i Lejren ventede et nyt skoleår hjemme i Helsingør. Men det duede ikke! Peter Kock ville lave højskole. Han husker, at han stod ved spritduplikatoren på Snekkersten Skole og mangfoldiggjorde de første planer for en højskole i Thy. Peter og Henny sagde deres arbejde op, og den 30. december 1970 flyttede familien til Gærup, hvor de havde købt en nedlagt landbrugsejendom (Skyumvej 72). Det første halve år fik Henny vikararbejde på Bedsted Skole.

Der forestod et stort arbejde med at ombygge ejendommen på Skyumvej til højskole. Der blev indrettet køkken i laden og dagligstue på det gamle høloft. Meget af arbejdet blev udført med venners hjælp. Således lavede Preben Maegaard og Felix Pedersen varme i hele huset. Det skulle finansieres, og Peter Kock måtte iføre sig jakke og slips og kontaktede folk, som havde indflydelse på bankens långivning og amtets tilladelse. Det lykkedes ham at bane vejen for en ny højskole i Thy, som fik navnet Nordenfjord Højskole. Der skulle være plads til 30 elever, og annonceringen kunne begynde.

Højskolen kom i gang sidst på foråret 1971, endnu inden ombygningen var helt færdig. De første elever var 10-15 amerikanere, som Aage Rosendal havde skaffet gennem sine amerikanske kontakter. Senere kom et hold narkomaner fra København, og meldin-

"Onsdage i Thy" på Nordenfjord Højskole var en nyskabelse i det lokale kulturliv.

Henny Kock, Bjørn Olsson og Peter Kock da fremtiden endnu så lys ud for Nordenfjord Højskole. Henny Kock kom siden til at virke som lærer i mange år i Thy. I dag er hun med i ældrerådet i Thisted Kommune.

gen var, at de nu var stoffrie, men det viste sig ikke at være tilfældet. På samme måde var det med et hold, der fortrinsvis bestod af socialklienter fra København – "Hold kæft hvor de drak bajere," kommer det spontant fra Peter Kock.

I 1972 søgte højskolen om statsanerkendelse og huslejetilskud. Det var ikke så let at komme igennem med ansøgningen i ministeriet, og først efter et møde med undervisningsminister Knud Heinesen lykkedes det. Han skar igennem, og Nordenfjord Højskole fik godkendelsen og dermed tilskud.

Noget lykkedes bedre end andet. Således havde højskolen held til at tiltrække folk udefra og samlede op til 100 mennesker til højskoleaftener, der blev kaldt "Onsdage i Thy". Som gammel DsU'er havde Peter Kock gode kontakter til kendte politikere, så man havde flere foredragsholdere, der kunne trække folk til.

Henny og Peter Kock stod selv for undervisningen i begyndelsen sammen med lærer Bent Madsen, der aftjente sin værnepligt som militærnægter på højskolen. Da den var slut, havde højskolen fået en fast lærer i Bjørn Olsson, der havde lang undervisningserfaring og en uddannelse som psykolog. Højskolen tilbød en række undervisningsmuligheder. Og eleverne kunne selv være med til at bestemme, hvilke undervisere man ønskede tilknyttet.

På et tidspunkt hyrede Peter Kock skuespilleren Jens Okking. Tanken var, at højskoleopholdet skulle tjene som forberedelse for folk, der ville ind på en teaterskole. Det viste sig at blive en meget turbulent tid, der endte med, at Jens Okking flyttede med eleverne til et sommerhus. Uenigheden udsprang bl.a. af et divergerende syn på børns deltagelse. Henny og Peter Kock var af den opfattelse, at højskolen også skulle have plads til forældre med børn, en opfattelse Jens Okking ikke delte. Og han var ikke altid så nem at forhandle med! Uroen forplantede sig til familien Kock, idet Peter og Henny blev enige om at gå hver til sit.

Så gik samarbejdet bedre med journalist Gunni Busck, da der blev lavet et højskoleforløb om kommunikation. Han lavede sammen med eleverne Nordenfjord Avis, der gjorde meget ud af at beskrive arbejdspladser. Eleverne blev sendt ud til firmaer, og det resulterede i særdeles kritisk journalistik, noget egnen ikke var så fortrolig med.

Højskolen havde hele tiden haft pressens bevågenhed, og avisprojektet blev fulgt af dagbladet Information, der betegnede det som nyskabende. Men lige lidt hjalp det. Efter godt to års bevæget højskoledrift måtte skolen lukke. Peter Kock sendte tilbud ud til kommunerne om, at højskolen var til salg. Roskilde Kommune viste interesse og købte bygningen, som i flere år blev drevet som lejrskole under navnet Langbjerggård. Nu er ejendommen i privat eje.

Efter lukningen af højskolen rejste Peter Kock og Gunni Busck til København, hvor de var med til at starte "Søndagsavisen". Mens Nordenfjord Højskole var i drift, udtalte Peter Kock: "Vi har ingen ideologi, vi skal have ind i hovedet på eleverne. Vi stiller blot en række tilbud til deres rådighed – de må selv foretage et valg." Det var jo på mange måder den ideologi, der også lå bag oprettelsen af Thylejren.

OPBYGNINGSGÅRDEN

Der er ingen tvivl om, at Thy i kraft af Lejren fik et uønsket tilskud af euforiserende stoffer. Men de færreste tænker på, at Thy også har været fremme på banen, når det gælder narkoafvænning. Det skete blandt andet med etableringen af Opbygningsgården i Skyum, som eksisterer endnu og på egen hjemmeside tilbyder sig som det bedste bud på kompetenceudviklende behandling af stofmisbrugere.

Det begyndte midt i 70'erne i fristaden Christiania. Gode kræfter indså, at stofmisbrugerne i fristaden

ikke havde en jordisk chance for at hjælpe sig selv. De trængte derimod til et mere permanent sted på landet, hvor drømme kunne forenes med social praksis. Flere muligheder var i spil, men da det første hold skulle sendes på nedtrapning, faldt valget på … jo, Thylejren såmænd. Det var i maj 1976. Hver stofmisbruger var "lænket" til én eller to stoffrie personer.

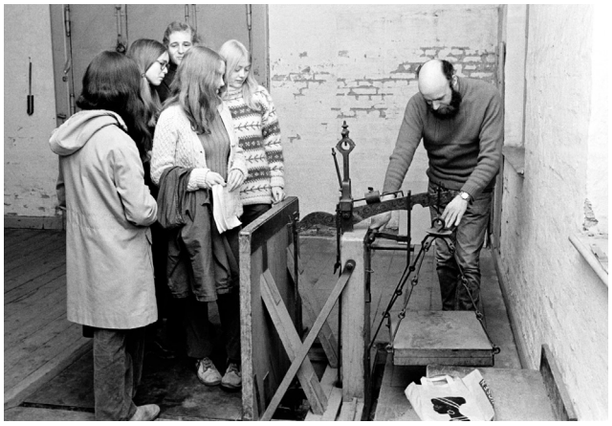
I løbet af sommeren dannede der sig efterhånden en selvstændig nedtrapningslejr af christianitter i Thylejren. Men de kunne ikke bo i telte om vinteren og måtte leje sig ind i Sønderhå. Der skulle også skaffes penge, og initiativet udviklede sig til et alternativt behandlings- og beskæftigelsesprojekt, der samarbejdede med offentlige myndigheder. Den 1. april 1977 rykkede man ind i et nedlagt husmandssted på Årbækvej ved Skyum, hvor der blev etableret et plejekollektiv fortrinsvis med stofmisbrugere fra Christiania.

Navnet Opbygningsgården levede i høj grad op til sit navn - der skulle bygges med mursten og opbygges med tillid og livsmod. Og projektet lykkedes, ikke mindst takket være Kjeld Pries Nielsen og Hjørdis Oppedal. Efterhånden startede forskellige værksteder, hvoraf flere flyttede ud som selvstændige enheder.

HUSBESÆTTELSER I THISTED

I 1968 var der ingen ungdomsproblemer i Thisted, hvis man skal tro en samtidig tv-udsendelse om byen. Der var kun en fem-seks langhårede, blev der sagt. Men der blev hurtigt flere af dem, de langhårede. Og de manglede et samlingssted, sagde de. Thisted havde ganske vist fået en ungdomsforening allerede i 1959, og idrætstilbud skortede det heller ikke på. Nu var der imidlertid brug for noget andet: Et mødested uafhængigt af foreninger og medlemskort. Et frit sted, et fristed.

Det var ikke tomme lokaler, der manglede. Amtsgården i Skovgade havde plads, efter at Thisted Amt var blevet nedlagt i forbindelse med kommunalreformen i 1970. Her trængte fire unge ind natten til 17. februar 1971 og indlogerede sig i et værelse øverst i bygningen. De medbragte madrasser og musikinstrumenter – og så et splitflag, aktionen skulle jo nødigt gå upåagtet hen. De blev da også hurtigt afsløret og anholdt først på formiddagen for at blive løsladt kort efter. Det var så langt fra en gentagelse af aktionen ved Hjardemål Kirke et halv års tid forinden.

De unges besættelse af den gamle toldbod i Thisted førte til kommunal ansættelse af en særlig ungdomsmedarbejder. Han hed Asbjørn Hauch. Her er han sammen med nogle unge på legalt besøg i den gamle toldbygning i 1972.

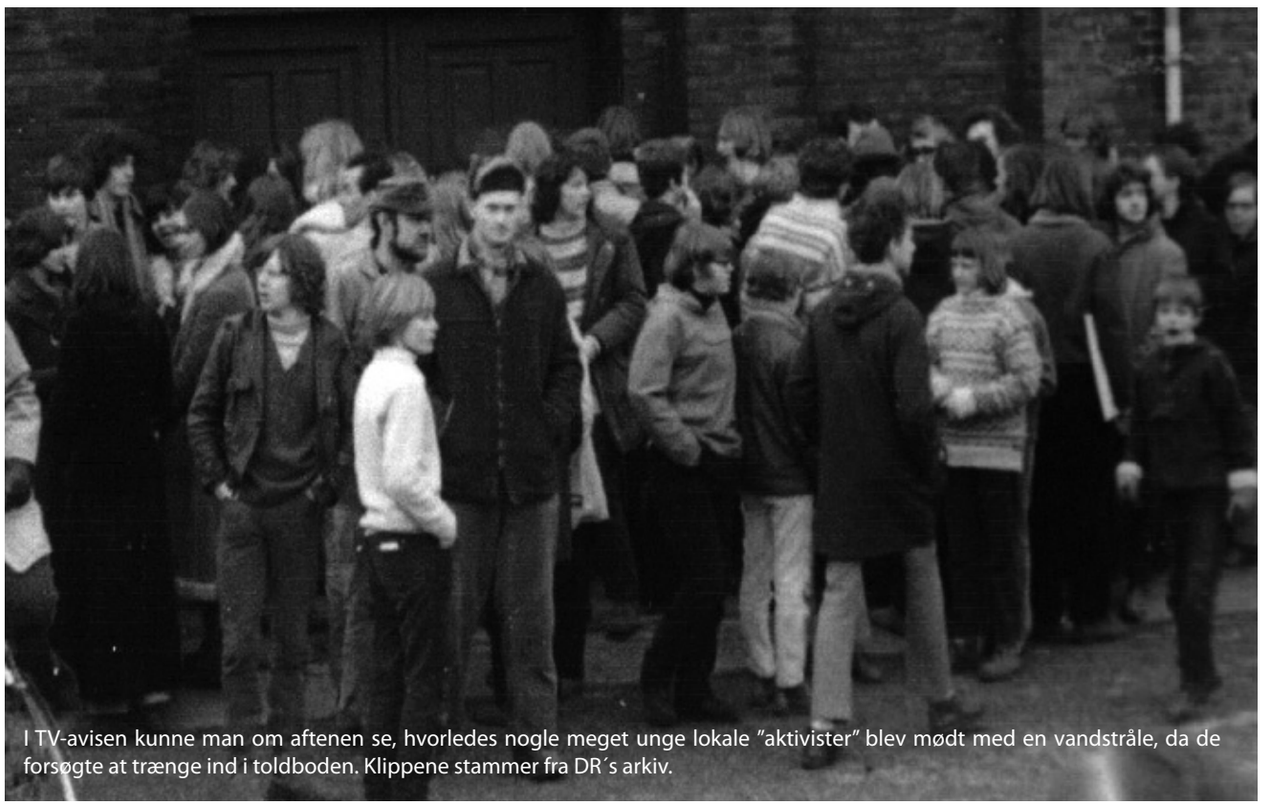
Knapt så fredeligt gik det for sig et par dage senere i Toldboden på havnen. Toldvæsenet var lige flyttet over i nye lokaler i Andelsbanken, så her var ifølge de unge det oplagte sted for et ungdomshus. "Indflytningen" i toldboden fandt sted efter skoletid 19. februar, og forinden var der på gymnasiet og Borgerskolen uddelt løbesedler om begivenheden. Den mediebevidste ungdom havde desuden kontakt til fjernsynet, og de kom i TV-Avisen samme aften!

De unge blev fjernet allerede om eftermiddagen af politiet. Første del af aktionen forløb fredeligt, men mere voldsomt blev det, da en lille gruppe skulle fjernes fra kælderen.

Politiassistenten, der ledede aktionen, udtalte til pressen, at det ikke var morsomt at skille ti unge mennesker ad, når de hæftede sig om livet på hinanden. Da sagen kom for retten, holdt de også sammen. Selv om der kun var tre, som blev retsforfulgt og fik mindre bøder, så blev der afleveret et dokument til politimesteren med 100 navne, der alle erklærede sig som medskyldige. Sammenhold var en vigtig del af den nye ungdomskultur, ikke mindst over for det etablerede samfund.

Kampen for et værested fortsatte imidlertid, selv om der skulle gå ti år, før Thisted fik et medborgerhus, Plantagehuset, blandt andet med et musikværksted til de unge. En arbejdsgruppe bestående af en række ungdomsorganisationer og Thylisten fik overbevist by-

I TV-avisen kunne man om aftenen se, hvorledes nogle meget unge lokale "aktivister" blev mødt med en vandstråle, da de forsøgte at trænge ind i toldboden. Klippene stammer fra DR´s arkiv.

Thy Bogcafé i kælderen på Lille Torv i Thisted var også redaktionslokale for den alternative "Avisen Thy" med Erling Nedergaard som drivkraft.

rådet om, at idéen var holdbar. Andre steder var man tidligere ude. Allerede i 1971 fik Nors etableret et ungdomshus med lærer og senere byrådsmedlem Johannes Mortensen som drivkraft.

ROCK SKAL DER TIL

Der er ingen tvivl om, at Thylejrens forbindelse til det eksperimenterende musikmiljø havde en afsmittende virkning i Thy. Først var det rockballerne på gymnasiet, der hentede navne, som havde besøgt Thylejren. Allerede i 1971 blev der afholdt rockkoncerter i Kino af elevforeningerne på gymnasiet i samarbejde med biografdirektør Gunner Obel. Det var bl.a. med navne som Gasolin, Burnin' Red Ivanhoe og Gnags.

Senere fik Thy Bogcafé betydning for de unges musikliv. Bogcaféen åbnede i august 1978 kælderdøren på Lille Torv for den politisk bevidste ungdom. Den var et samlingssted og en utraditionel boghandel, der havde det erklærede formål at styrke den politiske venstrefløj.

Thy Bogcafé blev startet af Erling Nedergaard og Sven Erik Christensen, men blev hurtigt en selvejende institution. Butikken lukkede 1. august 1985, men et af bogcaféens initiativer har vist sig mere levedygtigt. Det er Thy-festivalen, som blev startet af Thy Bogcafé i 1979. Derimod fik bogcaféens avis "Avisen Thy" ikke så lang levetid. Som et frisk pust dukkede den op i februar 1984 og udkom derefter ca. en gang om måneden i en kortere periode.

Thy-festivalen begyndte i Christiansgave , men flyttede siden til Kronborg Plantage, hvor dansen gik under trækronerne.

Efter et par år i Friluftsteatret flyttede Thy-festivalen til Kronborg Plantage og blev en etableret sommerbegivenhed. Midt i 90'erne var der krise, og de gamle arrangører kastede håndkædet i ringen. Helt forbi var det dog ikke, og i dag kan Thy Rock på Dyrskuepladsen og Thy Alive Festival i Plantagehuset ses som en videreførelse af det, der blev sat i gang i slutningen af 70'erne.

Det var ikke kun musiklivet, der var grøde i. I 1979 begyndte teatergruppen Tumult i Thisted som opsøgende børneteater med Gunhild Brethvad som hovedkraft. Med eller uden Thylejr, så skete der meget i Thy i 1970'erne. Tag for eksempel Thylistens åbne byrådsmøder. Den tværpolitiske liste var etableret af den politiske venstrefløj og fik i 1978 SF'eren Erik Holm valgt ind i Thisted Byråd. Inden hvert byrådsmøde kunne alle uanset politisk tilhørsforhold møde op og diskutere byrådsmødets dagsorden. Åbenhed var også en del af de nye strømninger.

Erling Nedergaard - foregangsmand i det alternative miljø.

ANARKISME

"Vanskelige ting tager lang tid, de umulige tager lidt længere."
Chaim Weizmann , Israels første præsident

Hvis man skal sætte ord på Thylejrens ideologi, må betegnelsen anarkisme indtage en nøgleposition. Det er et ord med to ansigter, akkurat som de kendte teatermasker, der har en munter og en sorgfuld side. På den måde passer ordet godt til Thylejren, der også er et fænomen med flere ansigter.

For nu at se på det sure ansigt først så sidestilles anarkismen i dag på det nærmeste med terrorisme. En anarkist er en farlig person, som må bekæmpes. Og hvis det opfattes lidt mindre slemt, så er anarkisme uorden af værste skuffe. Men sådan har det bestemt ikke altid været.

Historisk betragtet er anarkisme en fællesbetegnelse for bevægelser, som betragter statsmagten som en hindring for den menneskelige udfoldelse. De tror på det gode i mennesket. Hvis folk får lov til at skabe rammerne omkring deres liv uden indblanding fra magthavere, er de i stand til at organisere samfund uden ulighed, undertrykkelse og krig. Et menneskeværdigt samfund kan kun opbygges som en frivillig sammenslutning af selvstyrende enheder, som hver for sig efterlever anarkismens grundprincip, at ingen må bestemme over andre.

Anarkismen groede frem i 1800-tallet med blandt andet den franske ideolog og forfatter Proudhon som talsmand. For ham var anarkisme bestemt ikke opløsning og kaos, og han er kendt for at have lanceret slagordet "anarki eller kaos". Anarki blev med andre ord udråbt som et lægemiddel mod kaos, ligesom Stauning i 1930'erne blev lanceret som Danmarks redningsmand med ordene "Stauning eller kaos".

Sin først blomstringstid havde anarkismen i perioden 1880-1914, da man forsøgte at realisere ideologien ved at oprette selvforvaltende kollektiver. Også kristendommen lod sig inspirere af anarkismen. Det var således på et kristent grundlag, at den russiske digter Lev Tolstoj skabte læren om civil ulydighed, som senere blev brugt af Gandhi.

Det er i denne første storhedstid, at anarkismen forbindes med vold og terror. I perioden 1894-1901 stod anarkistiske smågrupper bag mordene på ikke mindre end fem statsmænd. Men det har været undtagelsen. I dag er der for eksempel også miljøgrupper, der går til yderligheder for at fremme deres synspunkter. Men det betyder jo ikke, at alle miljøbevidste tilslutter sig disse metoder.

Anarkismen fik stor betydning for syndikalismen, som ville organisere arbejderne i selvstyrende fabriksråd og anvende generalstrejken som kampmiddel. Revolutionen i Rusland var i begyndelsen påvirket af anarkismen, men den blev hurtigt en trussel mod det kommunistiske partis kommandoveje.

Anarkismen delte menneskesyn med romantikken, der i 1800-tallet satte følelserne i centrum. Derfor er det ikke så mærkeligt, at husmændenes digter Johan Skjoldborg følte sig tiltrukket af anarkismen. I 1902 blev han bedt om at skrive nogle oplysninger om sig selv i "Damernes Blad", det senere "Hjemmet". Her erklærede han sig som teoretisk anarkist, simpelt hen! Når han kunne tage ordet anarkist i sin mund, vidner det om en anden forståelse af ordet end den, vi kender i dag.

I 1930'ernes Spanien oplevede anarkismen sin anden blomstringstid. Her fik de syndikalistiske fagforbund mere end to millioner medlemmer. Men også her blev de bekæmpet af kommunisterne, selv om de stod sammen i kampen mod Francos fascistiske styrker.

I Danmark har anarkismen ikke haft et omfang af betydning. Da man i 1960'erne begyndte at eksperimentere med alternative livs- og produktionsformer, kom der imidlertid fornyet interesse for anarkismens historie og teorier. Det gjaldt også for nogle af de folk, der stod bag oprettelsen af Thylejren. At de købte lejrarealet af Leo Kari, en tidligere spaniensfrivillig, var ikke ideologisk betinget, men det giver alligevel en symbolladet mening.

De nye ideer var med andre ord ikke helt nye. Set i historisk perspektiv må konklusionen blive, at anarkismen er en ideologi, det har været umuligt at realisere. Men det betyder selvfølgelig ikke, at den ikke har skabt resultater – det gælder ikke mindst i kunstens verden. Også Thylejren har på godt og ondt præget sin samtid.

Ordet "anarki" er afledt af det græske "uden overhoved". Forstået på den måde var Lejren fra starten anarkistisk. Det fremgår blandt andet af Leif Varmarks udtalelse til Thisted Dagblad 6. juli 1970:

"Vi vil blande forskellige sociale miljøer og håber derved at kunne inspirere hinanden. Vi fra lejrledelsen arrangerer kun de ydre rammer. Det er så op til folk selv, hvad de vil putte i dem. I øvrigt påtænker lejrledelsen at trække sig tilbage i løbet af få dage. Vi kunne tænke os, at der blev oprettet 7-8 distriktsråd – et råd i hvert teltområde og eventuelt et centralråd af medlemmer fra distriktsrådene. Derved kan vi komme væk fra, at vi, der har startet Lejren, kommer til at sidde som en flok pampere og bestemmer det hele, hvad vi ikke har ønske om."

PARALLELSAMFUND

Thylejren var anarkistisk i sin struktur. Men det vil være forkert at sige, at der lå en bevidst anarkistisk ideologi bag. Det er tydeligt formuleret af en af Lejrens initiativtagere, Peter Duelund: "Hvad Thylejren var, bør man helt overlade afgørelsen af til de femten tusinde, der opholdt sig i Frøstrup i løbet af sommeren. Og man vil sikkert få femten tusinde vidt forskellige svar."

Formuleringen står at læse i debatbogen "På vej mod et nyt samfund", der i 1971 udkom på Høst & Søns Forlag. Her sætter Peter Duelund ord på nogle af de idéer, der lå bag ungdomsoprøret. Han skriver ud fra erfaring og engagement, og bogen er den mest udførlige skriftlige kilde, når det gælder om at komme tæt på Thylejren i tid og tanker.

Peter Duelund, der er årgang 1945, studerede kultursociologi på Københavns Universitet. Han forsøgte i øvrigt at komme til Thylejren i ballon, men endte i Malmø, hvor han proklamerede socialismens snarlige komme. Man skal ikke læse mange linjer i bogen, før man finder opgøret med forbrugersamfundet: "Varefetichismen er blevet den nye afgud, der sætter sig som fedt om hjertet og som slam i hjernecellerne."

Ordet "fetich" forbindes som regel med kultgenstande, der i naturreligioner tillægges overnaturlig kraft. Allerede Karl Marx påpegede, at under kapitalismen havde varerne overtaget denne "primitive" funktion. Varernes markedsværdi blev prioriteret på bekostning af menneskers trivsel. Netop denne kritik af det stigende forbrug vandt en vis forståelse i bredere kredse, også blandt thyboer. Mange havde oplevet trange kår og anså den moderne livsform som en form for ødselhed. Derfor havde den simple livsform i Lejren også en vis sympati blandt folk, der måske ikke kunne drømme at sætte deres ben i Lejren.

Angrebet på vareforbruget stod bestemt ikke alene. Også bureaukratiet stod for skud. Samfundet havde opbygget et mægtigt bureaukrati til at administrere tonsvis af regler, som var udarbejdet for folks daglige samvær i samfundet. "De byrokratiske strissere lurer på os overalt," hedder det i bogen. Kontrolforanstaltningerne var udtryk for mistillid til befolkningen. Alternativet var at vise borgerne større tillid ved at overlade dem større ansvar. Det forsøgte man i Thylejren blandt andet ved at lade lejrdeltagerne selv administrere betalingen i Lejrens "supermarked". Selvbetjening i en avanceret udgave, kunne man kalde det. Det gik selvfølgelig ikke, og der opstod hurtigt et underskud i størrelsesordenen 150.000 kr.

Forsøget med "egenbetaling" fortryder Peter Duelund dog ikke: "Jeg mener, de penge er givet godt ud. Det koster noget at vænne folk til, at man har tillid til dem." Det kom ikke bag på ham, at folk slæbte deres normale værdier og fordomme med ind i Lejren. Men et sted skulle man jo begynde: "I Thylejren turde vi se kaos i øjnene."

Peter Duelund anså dog ikke Thylejren for begyndelsen til et nyt anarkistisk samfund: "Man skal ikke tage forsvaret for kaos for bogstaveligt. Det ville ikke være heldigt umiddelbart at overføre modellen fra Thy til det store samfund. Meningen var at illustrere nogle af de problemer, som vi ikke véd, hvad vi skal stille op med i det bestående samfund, og pege på hvilke veje, der er farbare."

Tankegangen bag ovennævnte citat er en skelnen mellem begreberne parallelsamfund og alternativsamfund. I alternativsamfundet vender man samfundet ryggen for at opbygge nye normer og værdier fra grunden. Dermed risikerer man at isolere sig i en ghet-

Den unge Peter Duelund i Thylejren sommeren 1970.

to, der bruger tiden på at slås med egne problemer: "Hvis vi som blåøjede idealister begynder at bygge et nyt samfund, vil vi hurtigt tabe modet og gå rundt med revolutionær alvor, der bliver ulidelig i længden."

Parallelsamfundet derimod kan fra decentrale miljøer vise, hvordan man kan indrette sig, samtidig med at der føres en kamp mod det gamle samfund. Den stigende interesse for parallelsamfundets aktiviteter betragter Peter Duelund som en ny folkelig bevægelse: "Med ånden fra Grundtvig og fornuften fra Marx vil den befri det danske samfund indefra."

Det gik dog ikke, som Peter Duelund havde håbet i 1971. Nogle år senere, i 1988, skrev han i Dansk Pædagogisk Tidsskrift: "Hvad oprøret i 68 vandt i visionær tankegang, tabte det i realistisk virkeliggørelse og gennemslagskraft. Samfundet viste sig fleksibel nok til hurtigt at assimilere ungdomsoprørets blomstrende livsstil."

IDEOLOGI OG PRAKSIS

Thylejren trak mange folk til i 1970, men én af dem, der hurtigt fik nok, var Preben Maegaard. I løbet af sommeren forlod han Lejren og slog sig ned på en gård i Ydby i Sydthy. Her oprettede han i 1983 Nordvestjysk– senere Nordisk Folkecenter for Vedvarende Energi, hvor han har været forstander lige siden.

I Lejren skulle Peben Maegaard forberede de tekniske installationer i forbindelse med vandforsyning, elforsyning og afløbsforhold. Når han i dag skal analysere problemerne i Lejren og pege på årsagerne til, at det ikke fungerede, så peger han på to omstændigheder: Medierne og mentaliteten. Medierne var med til at skabe en uhørt opmærksomhed ved at fokusere på det sensationelle, her især nøgenkulturen. Den store medieinteresse tiltrak folk fra storbymiljøer, ofte vegeterende miljøer, der var præget af en nydelseskultur. Mange var marginaliserede og ikke indstillet på at påtage sig et ansvar for fællesskabet. Derfor gik Thylejren fra at have en høj social fællesnævner til at få en lav social fællesnævner.

Den oprindelige opfattelse af anarkisme som et modstykke til kaos deles af Preben Maegaard. Det fremgår af hans udtalelse til Weekendavisen nr. 27, juli 2010: "Da nydelseskulturen kom ind med hash og bajere – særligt hash i alt for store mængder – kolliderede det med den mere disciplinerede anarkistiske kultur."

Ideologisk set står 1970 for sig selv. Mange drømme skulle udleves, men da Lejren blev helårsbeboelse, kom dagligdagen i højsædet. Der måtte i et vist omfang gøres op med det, Preben Maegaard kalder nydelseskultur. Morten Riismøller kaldte det flipkultur, da han 7. marts 1976 udtalte til Berlingske Tidende: "Jeg synes, vi har været lidt for slappe, at vi ikke har fået mere bygget op. Flipkulturen for 4-5 år siden kastede moralen fuldstændig overbord. Der mangler arbejds- og selvdisciplin."

Peter Duelunds tanker om, at Thylejren som parallelsamfund skulle have en socialistisk afsmitning på det gamle samfund, havde trange kår. Ifølge Jyllands-Posten den 24. september 1976 var det nærmest gået modsat:

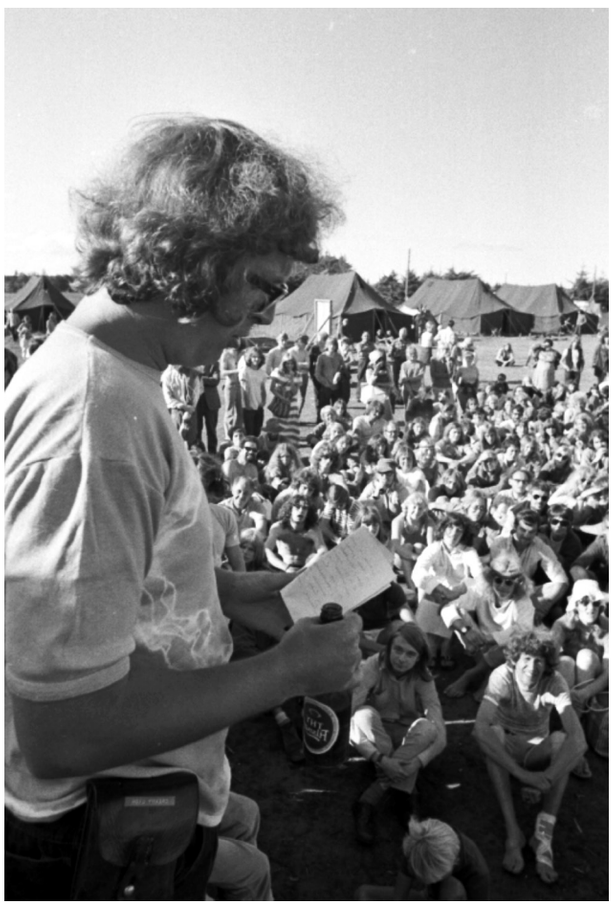
"Det socialistiske Ny Samfund, der ejer Frøstrup-lejren, har sine bedste venner i det etablerede, konservative samfund. Lejrens kritikere findes i størst antal blandt ar-

bejdere. Paradokset, som Jyllands-Posten har konstateret ved en rundspørge i Frøstrup, kan let forklares:

Forretningsfolkene har en god vareomsætning ved tilstrømningen af kunder fra Lejren. De er - ligesom Lejrens beboere - irriterede over en lovgivning, der gør deres tilværelse besværlig. Lønmodtagerne i Frøstrup kommer ikke sovende til deres ugeløn. Rigtig mange af dem finder, at de over deres skatter må betale til det herremandsliv, som efter deres opfattelse leves i Frøstruplejren. De synes ikke, "socialisterne" i Lejren er solidariske med det arbejdende, skattebetalende og lovlydige folk."

NÆRDEMOKRATI OG FÆLLESSKAB

Det ny Samfund var den første danske forening, der var baseret på direkte demokrati. Medlemsmøderne er den eneste myndighed udover generalforsamlingen, som afholdes hvert år den 21. august. Ifølge formålsparagraffen arbejder foreningen for et samfund med direkte demokrati, global bevidsthed, fælleseje og brug af jord og produktionsmidler, hvor der er økologisk balance mellem natur og samfund.

Det er Henning Prins, der har ordet, men det er han ikke ene om ...

Den anarkistiske og den socialistiske tilgang til lejrlivet har præget Thylejrens historie. Opdelingen kunne ligefrem ses i landskabet i 1975, da Charlotte Fischer opholdt sig i Lejren. Dengang var der stadig en stor sommerlejr. Om opdelingen af de store græsmarker husker hun i dag: "Det var sådan delt lidt op. Dem på den sorte, det var anarkisterne. På den røde, det var socialisterne. På den hvide – dér var der ikke ret mange."

Mogens Kjær skelner ikke mellem anarkister og socialister, når han nu ser tilbage på sommerlejren i 1970: "Det ny Samfund var ekstremt venstreorienteret. Jeg tror ikke, der sådan var noget partipolitik i det overhovedet. De var socialister, og ideen med Det ny Samfund var at afprøve den socialistiske model på sommerlejren. Derfor skulle alt være kollektivt, og fællesmøderne skulle træffe fælles beslutninger osv. Der blev lavet fælles mad. Alle skulle hjælpe alle. Det var den gode ånd."

Ifølge Mogens Kjær var der imidlertid en meget ekstrem gruppe: "Vi syntes, det var for langt ude. De havde jo en politisk dagsorden og mente, det hele skulle overtages af samfundet. De troede virkelig på deres sag og var meget frelste. Den dag i dag kan jeg ikke klare den frelsthed. Der har jeg en mere anarkistisk og kunstnerisk indstilling til tingene. Men socialister det var vi da."

Fællesskabet appellerede til mange kristne. Allerede i 1970 deltog en præst, Hans Olav Refshauge, der afholdt gudstjenester i Lejren. I en prædiken sagde han, at det program, Det ny Samfund havde opstillet, var godt nok; men der var kun én, der havde efterlevet det, nemlig Kristus.

Selv om formålet ikke kunne opfyldes, så var Hans Olav Refshauge indstillet på dialog, som det fremgår af en udtalelse til Jyllands-Posten 6. september 1970: "Vi har meget at lære af dem; men hvis vi kan komme så langt, at vi forstår hinandens sprog, kan de også lære noget af os. Det ny Samfunds anliggende er også vort: Livet, fællesskabet og kærligheden, og vi har alle brug for at lære hinandens sprog og lære af hinanden."

Ikke alle kristne var lige så tolerante som ovennævnte. I 1970 var der også vækkelsesprædikanter fra Indre

Mission og Pinsebevægelsen, som talte dunder til folk.

ARKEN SOM SYMBOL

Bygningsværket Arken blev et vartegn for Thylejren. Vagn Jeppesen byggede det af ubehandlet træ først i 1970'erne, og det var under konstant forandring og ombygning de første år.

I Arkens storhedstid nåede de højeste "master" op i 12-15 meters højde. Stedet var både samlingssted for Lejren og bolig for Vagn og hans familie – og koen Audhumla ikke at forglemme. I 1987 flyttede Vagn fra Lejren i nogle år, og Arken gik på grund.

For Vagn var Arken en måde at udtrykke anarki på. Den var planløs og strittede ud til alle sider. På én gang fantasi og virkelighed. Et kunstværk er den også blevet kaldt. Da Vagn flyttede fra Lejren, var han ansat i et firma, der byggede elementhuse. Det er svært at forestille sig et mere markant udtryk for afstanden fra Thylejren og ud i samfundet. Men han kunne sagtens klare springet. "Det var et udmærket arbejde," forsikrer han.

Man skulle umiddelbart tro, at Vagn Jeppesen følte sig hjemme, når han besøgte Aage Rosendals verdensuniversitet i Skyum. Men det var ikke tilfældet, ikke sådan helt. I begyndelsen af 1970'erne var han sammen med de andre i Lejren inviteret til lørdagsmøder i Skyum. Efter grundtvigsk tradition hyldede Aage Rosendal samtalen, endda i global forstand. Men han havde også sans for iscenesættelse, som da han arrangerede pressemøde med John Lennon i januar 1970. Man fornemmer også noget selviscenesættelse i Vagns formulering: "Så sad han der som en magnet, der trak folk til sig."

Ifølge Vagn følte folkene fra Thylejren sig omklamret, så de trak sig ud. Han udtrykker det på denne måde: "Vi var bare sådan nogle anarkister, vi skulle ikke have nogen til at sige os sandheden. Men det var da spæn-

Arken - et symbol på Thylejren.

dende at komme derned. Aage var fin nok, og han var åben overfor alting; men han havde lidt mere styr på tingene, end vi havde og havde lyst til."

I kølvandet på Arken følger Jonny Lappegrejs Dylajrdigte. Men i modsætning til Vagn holder Jonny sig imidlertid rent formmæssigt til det traditionelle. Hans digte rimer, men indholdet udfolder sig frit som Arken. Og så har han humor.

Hør bare, hvordan han bygger hus:

FANDENS OSSE,
SIKKE EN TOSSE,
AT SAVE DET SPÆR LIGE DER
HVOR SPÆR'ET SKU RAMME
DEN BÆRENDE STAMME
JEG FLYTTER DEN LIGE MED DET SAMME.

AT SÅDAN STRIKKE,
SIN VERDEN SELV.
IKKE DRIKKE SMERTEN IHJEL,
OVER DE MANGE OG TRANGE
LOVE, SOM GØR MIG SÅ BANGE.
FANDENS, DE SØM ER FOR LANGE.

1978 SATTE SKEL

Besættelsen af Hjardemål Kirke var en hændelse, der som en voldgrav isolerede Thylejren fra det omgivende samfund. En skelsættende begivenhed blev også udbruddet af smitsom leverbetændelse i 1978. Sygdommen blev af nogle så at sige opfattet som et symptom på alle Lejrens dårligdomme. For eksempel udvandrede omkring en tredjedel af tilhørerne under et møde på Frøstrup Kro i protest, da en af Lejrens beboere, efter at mødet havde stået på i tre timer, bad om at få ordet. Jytte Jarl var én af de få, der bramfrit gik i rette med flertallet. Ifølge Thisted Dagblad 23. juni 1978 sagde hun:

"Stod det til Frøstrup-borgerne i dette øjeblik, oprettede man et privat vagtværn af fascistisk tilsnit og tog ud og overhældte Lejren med benzin. Det er tragisk at se, at når vi endelig samles, er det ikke i en menneskekærlig atmosfære, så hyler man med de ulve, man er iblandt. Men nu er det op til hver enkelt at vise, at man er et menneske og ikke en ulv."

Forfatteren og sociologen Richard Stevens var et af de mennesker, der var til stede. "Frøstrup-lejren er et af de mest interessante eksperimenter i verden," udtalte han. Han opfordrede til at tale om tingene, noget der var en lang tradition for i Danmark.

Den smitsomme leverbetændelse skabte dog ikke kun modsætninger lokalt, men også til foreningen Det ny Samfund. Charlotte Fischer udtrykker det så kontant: "Så gik der besked til Otto ovre i København. Ingen sommerlejr – alt er lukket, og Otto var rasende. De elendige fastboende der havde lukket hans sommerlejr!"

Kredslæge W. F. Christiansen, Thisted, på besøg i Thylejren i forbindelse med udbruddet af smitsom leverbetændelse i 1978.

Kasserer i Det ny Samfund, Otto Pedersen, sommeren 1970.

Hendes udsagn underbygges 10. juni 1978 af Thisted Dagblad, der oplyser, at Det ny Samfund har tilbudt at betale beboerne i Lejren for at flytte hen på en gård. Og Otto Pedersen er citeret for at sige: "Men det er urimeligt, at 40 mennesker skal sidde på en lejr, som 1000 mennesker ejer". Med ideologiske briller på kan man hævde, at ejendomsretten pludselig er blevet et positivt begreb, som Det ny Samfund ellers havde haft et noget ukærligt forhold til.

PARTIPOLITIK

Hanstholm Kommunes sidste borgmester Ejner Frøkjær kom i 1986 ind i kommunalbestyrelsen som socialdemokratisk medlem. I de første fire byrådsperioder var han medlem af socialudvalget, de to sidste perioder var det som formand. Arbejdet i kommunalbestyrelsen har været præget af et bredt samarbejde på mange områder. Men netop Thylejren husker Ejner Frøkjær som en sag, der delte vandene. Socialdemokraterne havde som regel fem medlemmer, og i sager vedrørende Thylejren stod de ofte alene over for de øvrige otte. I socialudvalget kom de to socialdemokrater også tit i mindretal.

I slutningen af 80'erne blev holdningen i kommunalbestyrelsen mere uforsonlig over for Thylejren. Konflikten kulminerede den 15. februar 1989, da kommunalbestyrelsen vedtog at ophøre med at udbetale bistandshjælp til Lejrens beboere, hvis problemer efter flertallets mening var "eksporteret" fra andre kommuner.

Modsætningen lå efter Ejner Frøkjærs opfattelse i grundholdningen til samfundet. Opfattelsen af Lejrens beboere hos de borgerlige var, at "de ligger, som de har redt". De havde sat sig uden for samfundet, og her skulle de for så vidt have lov til at være i fred, men de kunne til gengæld ikke forvente nogen form for offentlig hjælp.

Ejner Frøkjær og hans parti mente derimod ikke, at man kunne vende det blinde øje til Lejren. Problemerne her var også samfundets, det gjaldt ikke mindst børnenes forhold.

Men der er ikke noget så skidt, at det ikke er godt for noget! Da kommunen lukkede for pengekassen i 1989, satte det gang i en langvarig proces, der endte med, at Folketinget 2. juni 1995 vedtog en særlov i lighed med den, der var gældende for Christiania.

Den politiske proces blev selvfølgelig fulgt af medierne. Ifølge en nabo til Lejren, Anders Bundgaard, havde en tv-udsendelse i 1989 en positiv effekt på forholdet til naboerne: "Man kan sige, at der har været en skillelinje ved dengang, de lavede den udsendelse oppe i Kulturhuset i Tømmerby om Lejren i Højlunds Forsamlingshus. Fra den dag af har der sådan set ikke været problemer."

NUTIDEN

I juli 2010 tog Weekendavisen (nr. 27) temperaturen på Thylejren, der med journalist Morten Beiters ord blev karakteriseret som "et ved særlov legaliseret, kollektivt ledet landsbysamfund på ca. 70 indbyggere, som allerede har sendt de første generationer på plejehjem eller i graven."

Nutidens boliger er lysår fra de kvasbunker, de første hippier boede i. De unge i Lejren vil have moderne toilet og septiktank. Det er slut med at klare sig med et hul i jorden, fremgår det af artiklen, hvor Vibeke Tveden Andersen udtaler: "Det er ikke blevet et ligusterkvarter.

Men indimellem joker vi med det, for det er blevet lidt borgerligt med de små huse og haver."

I samme artikel kommer også Volker Bunzendahl ind på, at livet udenfor smitter af på lejrlivet. Man har sågar fået egen brandmand og hjertestarter. På visse områder kunne han imidlertid ønske sig en større afsmitning.

Samfundet kan dog fortsat lære noget af Thylejren ifølge Volker Bunzendahl; f. eks. at det med små ressourcer er muligt at rumme eksistenser, som ellers ville koste samfundet store summer. Og ideologisk set er kernen i Thylejren den samme, som den altid har været. Med Vibeke Tveden Andersens ord: "Det, jeg elsker ved Thylejren, er den flade struktur. Det her direkte demokrati. Her er vi alle høvdinge."

Samfundsmæssigt afspejler Thylejren måske i virkeligheden en indbygget modsætning i demokratiet. Vi har høje idealer om den demokratiske styreform, som vi betragter som verdens bedste. Vi forventer (og skuffes derfor ofte), at de politiske ledere er handlekraftige og træffer retfærdige beslutninger. På den anden side har vi en indgroet modvilje mod at lade os styre, når vi mærker konsekvenserne på egen krop. Og den modvilje har den anarkistiske Thylejr om nogen været eksponent for. Er der i virkeligheden en lille anarkist i de fleste af os?

Tiden sætter sine spor - i bygninger og mennesker. Allan, Karl og Jørgen.

SKIFT OG BRUD

Mange opfatter Thylejren som en 70'er-tidslomme. Men over de 40 år, Thylejren har eksisteret, har den naturligvis forandret sig og gennemgået skift og brud i kraft af de mennesker, der har levet og engageret sig i stedet. Visionen i Det ny Samfund har aldrig haft nogen færdig opskrift. Sagt på en anden måde, så er Det ny Samfund den eneste forening, der giver sine medlemmer et stykke papir, de selv kan tegne på. Derfor er visionen, og navnlig hvordan den skal føres ud i livet, noget, der er blevet fortolket og tænkt om flere gange i løbet af de 40 år. Der er blevet brugt meget tid på at diskutere – til tider så meget, at det kneb med at få tid til at føre de mange idéer ud i livet. Nogle af disse skift førte til konflikter, andre forløb mere fredeligt.

DET NY SAMFUND KONTRA THYLEJREN

Foreningen Det ny Samfund, der blev stiftet i 1968 efter et brud med Studentersamfundet, etablerede Thylejren og lagde retningslinierne de første år. Det var fra Det ny Samfunds side ikke fra begyndelsen hensigten at etablere en helårsbebyggelse i Thy. Derimod lå der idéer om at afholde en dansk musikfestival a la Woodstock, som blev afholdt 1969 i USA. Det skulle blot være over længere tid, så der også blev tid til at diskutere en ny samfundsorden, som det lå i tidsånden. Der var også tanker om højskolekurser med temaer om politik, økologi, alternativ behandling osv.

Efter den stormfulde afslutning på sommerlejren i 1970 i form af besættelsen af Hjardemål Kirke kunne Thisted Dagblad 15. september meddele, at en af Lejrens hovedmænd, arkitekten Leo Jespersgaard, havde oplyst, at Lejren ikke ville blive gentaget det kommende år. Man havde derimod planer om at genopbygge de nedbrændte bygninger til Trægården som kursusejendom.

Men blandt dem, der blev tilbage for at rydde op efter sommerlejren, spirede tanken om at skabe et permanent sted på grunden. Et sted hvor man frit kunne eksperimentere med alle de nye ideer, der var blevet kastet op i luften på sommerens lejr.

Den lille gruppe mennesker, der blev tilbage og overvintrede i Thylejren, forsøgte at få et fællesskab til at fungere, hvor man delte alting. De havde dannet et produktionskollektiv. Planen var at overleve ved at fremstille de ting, de selv skulle bruge i dagligdagen og lave forskelligt kunsthåndværk til salg.

Lidt modstræbende måtte Det ny Samfund erkende, at den lille gruppe holdt fast i drømmen og blev boende. Det ny Samfund forlangte til gengæld, at de fastboende så genopbyggede Trægården. Det gik imidlertid ikke så hurtigt. Måske fordi kollektivet i december kun talte tre mand. Allerede i oktober havde de modtaget et ultimatum af Det ny Samfund: Hvis ikke de blev mere aktive, måtte de forlade Lejren.

Der var vel ikke tale om nogen egentlig konflikt mellem Det ny Samfund og den lille gruppe fastboende. Tingene i Thy udviklede sig nok lidt anderledes, end man havde forestillet sig ovre i København. Dem i Thy skabte med deres anarkistiske indstilling og vedholdende insisteren det, der blev til Thylejren.

Der lå fra starten flere potentielle modsætninger og konflikter i projektet. Nogle handlede om personer, andre om ideologier. Der opstod hurtigt uenighed i den større gruppe, der fra starten planlagde sommerlejren. Henning Prins var en stærk personlighed og optrådte gerne som manden med visionerne. En af de personer, som traf Henning Prins i København, karakteriserer ham sådan: "Henning Prins var jo agitatoren. Han havde ordet i sin magt og trynede folk, hvis ikke de var af samme mening. Det var jo sådan, at alt skulle diskuteres, indtil alle var enige." Den facon gav måske næring til, at der opstod usikkerhed om Henning Prins' person og rolle, og forskellige rygter og beskyldninger fløj i luften efter den første sommerlejr. Det endte med, at han efter den første sommer ikke mere satte sine ben i Thylejren.

Det er klart, at med så stor appel og så løs en struktur var der mange, der kom med vidt forskellige tilgange til at deltage i det spændende eksperiment. Der var socialister med rod i den politisk skolede venstrefløj, men der var også mange, som kom med en mere anarkistisk tilgang, hvor frihed og så lidt styring som muligt var nøgleordene. En af dem, der boede fast i Thylejren

i 1970'erne, kan fortælle, at de mange modsætninger gjorde, at det var lige før, at det voksede Det ny Samfund over hovedet i 1970: "Men de var faktisk meget strukturerede, for de var jo rigtig venstreorienterede. Det var alle jo dengang, og folkene i Det ny Samfund var ekstremt venstreorienterede."

Der var blandt deltagerne en stor gruppe kunstnere fra Århus, og der var ikke altid enighed mellem kunstnerne og de politiske. En af Århus-kunstnerne erindrer de første år i Thylejrens historie med disse ord: "Der var en stor Århus-lejr, og så var der jo den store København-lejr. Århus-folkene havde en anderledes indstilling til tingene. De havde f. eks. et ordsprog, der hed: Når jeg hører ordet kollektiv, så spænder jeg hanen på min revolver! Vi tog gas på dem simpelthen".

De første år blev Thylejren og de mange sommerlejre organiseret, planlagt og styret fra København. Det var de fastboende i Lejren ikke tilfredse med, og ved generalforsamlingen i Det ny Samfund i 1979 - den blev afholdt i Operaen på Christiania - kuppede de fastboende fra Frøstrup københavnerne. Foreningens sæde blev flyttet fra København til Frøstrup, og de kommende sommerlejre blev organiseret af de fastboende og ikke af københavnerne.

I 1976 blev Overlevelseskollektivet Nordlyset dannet med ca. 35 fastboende medlemmer. Navnet Nordlyset havde dog også tidligere været brugt om kollektive dannelser. På mange måder satte denne nye, velorganiserede gruppe dagsordenen, og der blev søsat mange fællesprojekter. Marken, et stort område midt i Thylejren, blev anlagt. Her skulle der dyrkes fælles grøntsager, så Lejren kunne være selvforsynende. Der blev lavet fælles mad i køkkenet på Trægården, der i mellemtiden havde fået navnet Svampen. Der blev også etableret et lille bageri i Svampen, hvor der blev bagt brød til kollektivet. I denne periode blev der holdt store, velorganiserede sommerlejre, bl.a. psykoterapeutiske festivals, Gale Gøglere, Bagwhan-folkene, Utamaduni og det første Nordiske Tingmøde. Også Bøssernes Befrielsesfront deltog og lavede teater.

"Det var blomstrende og spirituelle sommerlejre," husker en af beboerne, "og der var mange mennesker

Psykoterapeutisk Festival 1980.

involveret. Det var den periode, hvor Lejren var mest mangfoldig."

MODSÆTNINGER I THYLEJREN

Men i 1980'erne skete der et skift, hvor aktivitetsniveauet faldt. Sommerlejrenes mange forskellige aktiviteter blev færre, og i stedet drejede de over på mere musik, hygge og øl. En af de skelsættende begivenheder i Thylejrens historie omtales ofte som Ølkrigen, der fandt sted i 1981.

I Lejren kunne man købe øl til udsalgspris, hvilket betød, at stedet tiltrak mange alkoholikere. Nogle flyttede ind i Lejren, men stedet var også populært blandt tørstige sjæle uden for Thylejren. Det betød, at der skabtes et miljø, hvor et stort indtag af alkohol prægede det sociale liv i Lejren.

Medlemmerne af Nordlyset fandt, at drikkeriet havde fået et omfang, der betød, at Lejren forfaldt og mistede sin drivkraft. Problemet kom op på et fællesmøde, hvor det blev besluttet at stoppe salg af øl i Lejren i en periode. Der blev rettet henvendelse til Bryggeriet Thors udsalg i Hurup om at stoppe de ugentlige leverancer til Thylejren. Men ølbilen kom alligevel, for der var jo samtidig mange personer, som ikke brød sig om, at Lejren blev tørlagt. En overgang blev der omlæsset ølkasser på et aftalt sted i Østerild Plantage, og alkoholikerne kunne stadig købe deres øl.

"Det var en periode med mange konflikter i Thylejren - nogen fik deres vinduer smadret." Sådan husker en beboer, der i øvrigt flyttede ud som følge af udviklingen. En stor del af Nordlysets medlemmer forlod Thylejren som en konsekvens af udviklingen. Nogle som f. eks. forfatteren Michael Perlmutter stillede spørgsmålstegn ved, om

Nordisk Tingmøde i Lejren i 1979.

"Nu kom der stakitter op og små låger og den slags. Så udviklede det sig desværre nogle gange til konflikter mellem folk."

friheden også burde omfatte retten til at drikke sig ihjel.

Der var flere modsætninger, husker en af Lejrens beboere, der var i Lejren fra 1980-86. Hun mener, at den individualisme, som hersker i samfundet i dag, begyndte i 1980'erne. Den slog også igennem i Thylejren. Her kom den til udtryk på flere måder, bl.a. begyndte folk at indhegne deres huse. De lå før i tiden åbent i landskabet. "Nu kom der stakitter op og små låger og den slags. Så udviklede det sig desværre nogle gange til konflikter mellem folk."

Der var tradition for, at husdyrene skulle nyde samme frihed som menneskene i Thylejren. Men havebrug og løse husdyr harmonerede dårligt sammen og skabte konflikter. Der blev sat hegn om en mark til hestene, men det følte andre som en begrænsning i deres personlige frihed. Hegnet fik for nogle en symbolsk betydning. På den ene side lukkede man sig selv inde, men samtidig holdt hegnet også nogen ude. Det var i strid med Thylejrens idé.

Set i et større perspektiv var der tale om lidt af en ideologisk konflikt. Medlemmerne af Nordlyset havde en forestilling om fællesskab og kollektivbrug inspireret af politisk praksis i østlandene. "Der var nogen, der havde tjek på idéerne og teorierne, og de satte mere eller mindre deres præg på aktiviteterne i Lejren i de år. Men der blev også røget nogen fede. Og det gik meget op i snak. Så når der skulle handles, så havde man ikke rigtig tid." Sådan lyder kommentaren fra en af dem, der gjorde udviklingen med.

Den store arbejdsløshed i 1980'erne gav sig bl.a. udtryk i, at det blev lidt nemmere at få en pension. Det betød, at en del af Thylejrens beboere fik tildelt pension. På den ene side skabte det en større velstand, forbedring og tryghed for den enkelte. På den anden side skabte det også et skift i forhold til visionen om det simple og enkle liv, som efter 1980'erne blev knap så simpelt for flere i Thylejren. Der skete forbedringer på husene, og flere fik lagt vand og strøm ind. Men det betød også, at man sjældnere spændte hesten for vognen og kørte ud og hentede brænde i skoven eller hentede genbrugsmaterialer til byggeriet. I dag er det helt gængs at ringe på mobilen og bestille sit brændsel til levering i Thylejren.

Det selvbyggeri, der altid har været udbredt i Thylejren, har resulteret i fantasifulde boliger. Men det er ligeledes blevet mere konformt og firkantet. "Før var det sådan, at hvis du havde et flot rundt vindue, så byggede du væggen, så du kunne få det vindue i, fordi du gerne ville have et smukt vindue. I dag køber folk det jo bare og får det sat i," mener en tidligere beboer.

HIPPIELIV

Hippie er et begreb, der blev skabt i 1960'erne blandt unge på den amerikanske østkyst, hvorfra det hurtigt bredte sig til den øvrige vestlige verden. Da særtoget fra København den 4. juli 1970 rullede ind på banegården i Thisted, og det myldrede ud med en farverig forsamling af unge langhårede københavnere i farverigt, særpræget tøj, var thyboerne da heller ikke i tvivl om, at det var en flok hippier, de havde for sig. Siden har betegnelsen hippie hængt ved dem, der slog sig ned i Thylejren.

Hos mange er forestillingen om en hippie hængt op på billedet af en gammel, langhåret, tynd og hærget person, der tilmed er fuld eller skæv og usoigneret. Men Vagn Jeppesen lever langt fra op til dette billede. Han har ikke noget imod at blive kaldt hippie, men det er mange år siden, han var langhåret. Det med alderen passer bedre - jo, Vagn har passeret de 70, så ny er han ikke, og han er fortrolig med rollen som bedstefar. Han hverken ryger eller drikker og ser langt fra hærget ud - nærmest modsat - for han ser betydelig mere sund, rask og stærk ud end mange jævnaldrende. Man kan se på ham, at han opholder sig meget i det fri, for han er solbrændt i ansigtet, og kroppen er sej og arbejdsvant. Vagn sørger selv for det træ, han fyrer med i brændeovnen, og folk har set ham cykle hjem til Lejren med lange, tykke rafter.

Men hippie - den karakteristik vedkender Vagn sig gerne. Og betegnelsen er i hans verden en positiv størrelse. Han var nemlig med den euforiske sommer

En ung Vagn med koen Audhumbla foran sin boligskulptur Arken.

Familiehygge - tre generationer sammen. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

i 1970, da Thylejren begyndte. Egentlig var han på højskole i Vrå i Vendsyssel, hvor Broby Johansen gav et kursus. Da det sluttede 20. juli, tog Vagn sin knallert og kørte til Thy. Bag på knallerten havde han et rødt flag, for socialist var han da. Sidst på eftermiddagen kom han til Thylejren - og sikke en modtagelse! Folk råbte hurra, og der var en fantastisk glad og euforisk stemning.

Siden har Thylejren - eller i daglig tale bare Lejren - spillet en afgørende rolle i Vagns liv. Han har tilbragt adskillige år i Lejren - ca. halvdelen af de 40 år, den har eksisteret. Nogle år boede han sammen med sine piger i Herning, men da han var færdig med sit arbejdsliv og gik på efterløn, flyttede han tilbage til Thylejren i 2000.

DEN FØRSTE SOMMER

Vagn har rod i det vestjyske. Han er født i en lille landsby uden for Ringkøbing i 1940, hvor hans far var møllebestyrer; senere blev faderen skolelærer i Ulfborg. Her mindes Vagn nogle pragtfulde drengeår med leg i skoven, meget frihed og mange oplevelser, der senere kom til at spille en stor rolle for valg af tilværelse.

I 1959 blev Vagn matematisk student fra Herning Gymnasium, og efter militærtjeneste besluttede han at læse i København. Han startede på kemistudiet; men tabte lysten og droppede ud. Han blev dog alligevel hængende i København, hvor han havde sin gang i forskellige venstrefløjsmiljøer - bl.a. Studentersamfundet og senere Det ny Samfund. Han længtes alligevel tilbage til det vestjyske. Den mulighed kom med Thylejren, som han havde hørt om i Det ny Samfund.

Den første sommer står klart for Vagn: "Det var en dejlig sommer, og vi gik uden tøj. Der var en underliggende stemning af tro og håb. Vi ville skabe en ny tilværelse, hvor der ikke var grænser for, hvad man kunne gøre. Alting var muligt og tilladt!"

I store telte foregik forskellige aktiviteter. Der var bl.a. et avistrykkeri, hvor der blev trykt en avis hver

Vagn flyttede tilbage til Lejren i år 2000. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

dag. Vagn var engageret i arbejdet og skrev en del indlæg til diskussionen i avisen. For mange var det musikken, som det hele først og fremmest drejede sig om, og man betalte 100 kr. for at deltage og høre musik en hel sommer fra 4. juli til 15. september. Gnags spillede sammen med andre grupper.

Og der var foretagsomme folk, som bagefter tog fat på andre spændende initiativer, for nu skulle der ske noget. Ideerne ulmede vinteren 1970-71 i København, og der var nogen, som fik øje på Bådsmandsstrædes Kasserne. Den lå tom hen, og hvorfor ikke rykke ind dér? Det var faktisk blandt andre folk fra Thylejren, som på den måde tog initiativ til Christiania.

Besættelsen af Hjardemål Kirke er én af de begivenheder, som Vagn stadig husker tydeligt. Den står som en milepæl, fordi aktionen fik så afgørende betydning for forholdet mellem Thylejren og lokalbefolkningen. Vagn var i Lejren, da det foregik. Men han vidste ikke noget om det, før han hørte det i radioen. Besætterne var fra et kollektiv fra Vesterbro, som kaldte sig Fingrene Væk, og hovedmanden var Peter Louis-Jensen. "Folk var rasende," husker Vagn og forstår reaktionen: "Man kunne have gjort det samme i København, uden at det ville vække større opmærksomhed, men heroppe … nej, det var virkelig at gå over grænsen i den grad."

Blandt lejrdeltagerne var der mange, som både blev rasende og bange, da de hørte om aktionen og dens forløb. Flere gik hen til kirken og forsøgte at forklare, at man i Lejren tog afstand fra kirkebesættelsen. De blev dog hurtigt klar over - på en ret håndfast måde - at tiden ikke var til forklaringer, og de vendte skræmte tilbage.

Om aftenen - efter at de 15 besættere var blevet kørt væk - myldrede det ind i Lejren med folk, som var bevæbnet med alt muligt. Vagn var mellem de beboere, der forsøgte at snakke med folk: "Det gik bare slet ikke, for nu skulle regnskabet gøres op. Noget egentlig slagsmål kom det ikke til. Størstedelen af Lejrens beboere flygtede i panik."

Økologiske grøntsager og selvforsyning. Et liv i pagt med naturen. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

TROEN PÅ ET ANDERLEDES SAMFUND

Efter sommerlejren blev der en lille gruppe på ca. 50 tilbage, som skulle rydde op. Vagn var en af dem. De indrettede sig i dele af Trægården og de bygninger, som var blevet opført til Lejren. Her lavede de forskellige værksteder, nogle fremstillede læderting, andre støbte lys osv. Efteråret gik, og så blev det koldere og koldere - til sidst var der kun et par stykker tilbage.

Vagn havde ikke noget hastværk med at komme tilbage til byen, for der var dejligt i Thy. Den natur han huskede fra sin barndom - skoven, lyngen, den friske luft og den høje himmel - havde vakt en længsel efter at slå sig ned permanent på området. Men der var også en anden længsel på spil. Han ville være med til at realisere tankerne om et andet samfund. Et alternativ til det bestående kapitalistiske forbrugersamfund - et samfund der hvilede på frihed, fællesskab, enkelhed og nærhed med naturen. Var der tale om en politisk overbygning på den forestilling, lå den tæt på anarki og tro på, at folk selv kan styre og indrette deres liv til bedste for den enkelte og for fællesskabet.

I Vagns univers er der også tråde tilbage til den nordiske mytologi. Han købte en ko af en lokal handelsmand og kaldte den Audhumbla. Koen boede hos Vagn i Arken, hvor den blev malket morgen og aften og gav mælk til mange af Lejrens børn. Arken fungerede som Vagns bolig - han boede på 1. sal i en del af konstruktionen - men den var også samlingssted for folk i Lejren. Her sad man rundt om bålet i læ for blæst og regn. Vagn byggede på sit berømte bygningsværk i flere år - i nogle perioder intensivt, men også med lange pauser. Lidt tilfældigt - pind for pind - voksede den frem siden begyndelsen af 1970'erne.

Selv om man er nøjsom og ikke stiller store krav, skal der dog penge til. De første år havde Vagn forskellige tilfældige jobs. Han var roehakker på Ullerupgaard. De havde nogle kilometerlange rækker. Der var også

Vagn har bestemt sig for at tilbringe sin pensionisttilværelse - måske resten af sit liv - i Thylejren. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

andre fra Lejren, som hakkede roer igennem en uges tid, men ellers var det småt med jobtilbud i området. Igennem 23 år tog Vagn derfor til Købehavn hver vinter, hvor han arbejdede på pelsauktionen. En del af skindene kom såmænd fra Thy. Det var et sæsonjob på nogle få måneder, og det passede Vagn fint, for det var et rart arbejde, som gav gode penge. Der var dog visse ulemper, fortæller Vagn med et smil: "Det værste var lugten, som blev hængende i tøjet og alting, og engang skulle jeg i teatret om aftenen - der var det ikke så heldigt med liglugten!"

Når Vagn husker tilbage på den første periode, han tilbragte i Thylejren, er der mange oplevelser, som træder frem. På det private plan traf han Hanne, som blev mor til hans to piger. Hun var med i Styringsgruppen Ziksak, som kom til Thylejren i 1974. Den ældste af pigerne, Freja, blev født i Thylejren året efter. "Det var en hjemmefødsel, kan man godt sige, for Freja blev nemlig født ude i den fri natur - i lyngen lidt væk fra Lejren." Vagn tog selv imod hende, da hun kom til verden med fosterhinden intakt. "Hun lignede en hel lille astronaut. Jeg tog lige og løftede sejrsskjorten af, og så lå hun der og smilede."

Der har været gode oplevelser med vennerne i Kollektivet Nordlyset, som blev dannet i 70'erne. En spændende tid, hvor mange idéer blev prøvet. Fælles dyrkning af økologiske grøntsager var et af projekterne - for selvforsyning var idealet. Marken blev anlagt. Der blev gravet og derefter sået mange rækker med forskellige grøntsager og sat kartofler. Men når det kom til pasning af marken, så kneb det. Der var ikke altid folk til at luge grøntsagerne, og ukrudtet voksede op over de spæde gulerødder.

Efterhånden anlagde folk deres egne småhaver rundt omkring husene, og marken blev opgivet. Nogle anskaffede husdyr - heste, køer, får og geder har der været nogle stykker af gennem Thylejrens historie. Husdyrene var dog ikke fælles ejendom, men der var

Godt at være kat. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

nok en slags fællesskab omkring brugen. Hesten blev bl.a. brugt af flere, når der skulle hentes brænde i skoven. Ligesom der var flere piger, der passede køerne og malkede dem.

Husdyrene gav konflikter i forhold til naboerne. De tolererede ikke de løse dyr, som trængte ind på marker og gårdsplads. Vagn husker på den anden side også, at der blev købt hø og æg hos naboerne, som også var villige til at låne telefonen ud, når der var behov for det.

Vagn husker især, da de genopbyggede laden. Laden var oprindelig en del af det gamle teglværk Landlyst ved Thisted. Den blev pillet ned stykke for stykke og bygget op i Thylejren, hvor den fungerede frem til 2009. Der deltog mange i arbejdet med at flytte laden og genopbygge den - derfor fik den i kraft af fællesprojektet stor symbolværdi for Lejren.

På minussiden husker Vagn dels kampen om de mange forskellige huse - eller rettere boligformer - der lå spredt ud over det store område. Myndighederne mente, at de var ulovligt opført. Det kom der flere sager ud af. Først i byretten i Thisted, senere i landsretten, og begge steder tabte Thylejren sagen. "Vi blev idømt dagbøder, som vi nægtede at betale, og det endte med, at en del af husene blev revet ned. Næste dag begyndte vi så at bygge op igen."

Det værste - mener Vagn - var den evige frygt for, at børnene i Thylejren skulle blive fjernet. Mange så absolut ikke stedet som en egnet ramme om børns opvækst. Embedslægen blev mobiliseret, og han fandt ikke, at forholdene var så gode, at børn kunne bo der. "Et stykke tid efter kom de for at fjerne børnene, men da havde vi lugtet lunten, så børnene og deres mødre var rejst væk," fortæller Vagn. Truslen og usikkerheden om børnene satte en skræk i mange, og Vagns kone var blandt dem, der ikke turde opholde sig fast i Thylejren. Men hun kom selvfølgelig på besøg.

TILBAGE I LEJREN

Et velkendt syn i Thylejren anno 2010 er Vagn på den lyseblå budcykel - en såkaldt Longjohn - og ofte med barnebarnet Birk på ladet. Vagn har bestemt sig for at tilbringe sin pensionisttilværelse - måske resten af sit liv - i Thylejren. Han har i dag sin nærmeste familie i Lejren, nemlig døtrene Freja og Leonora samt barnebarnet Birk. Vagn stiller ikke store krav til tilværelsen. Det materielle er ikke så vigtigt, men han læser meget - har bøger om alle mulige emner fra naturvidenskab til filosofi, han holder avis, og han hører meget radio.

Vagn har et roligt gemyt. På den anden side er han heller ikke bange for at lægge sig imellem, hvis der er optræk til ballade. Han er én af dem, der bliver lyttet til, når han siger sin mening, og han nyder en vis autoritet i kraft af sin historie med Thylejren.

I de år, Vagn tilbragte uden for Thylejren, var det hele tiden planen at vende tilbage. Den oprindelige grund til at slå sig ned og deltage i samfundseksperimentet Thylejren handlede i høj grad om at leve tæt på naturen. Men friheden - det at være med til at bryde grænser ned og bygge noget nyt op - dét var drivkraften. Vagn var en aktiv deltager i de mange eksperimenter. Han var måske ikke nogen fremstormende samfundsnedbryder; men snarere en af dem, der forsøgte at leve visionen ud i hverdagen. Af natur mere en drømmer og kunstner end en politisk frontkæmper.

Naturen er i dag stadig noget helt centralt for Vagn, både den store natur rundt om Lejren og den nære i form af køkkenhaven og de vilde blomster rundt om huset. De mange fuglestemmer, når man står op om morgenen, og så den store stilhed: "Her kan man dårligt nok høre en bil, og det er et stort plus for mig."

DET GODE LIV

Vibeke Tveden Andersen har haft fast adresse i Thylejren siden 1997. Det med efternavn og stilling er ikke noget, man bruger i Thylejren. Her er man ikke noget i kraft af baggrund og stilling. Det, der tæller, er den person, du er her og nu. Hvis det endelig skal være, foretrækker hun at bruge mellemnavnet Tveden, for det var hendes mormors slægtsnavn, og hun betød meget for Vibeke. Alligevel er hun nok den eneste, der bruger navneskilt i Thylejren. Her er gadenavne, vejskilte eller husnummer ikke noget, man bruger. Men ved lågen til Vibekes charmerende hus i to skæve etager er der et lille skilt, hvor der står "Vibeke Tvedens Place". Skiltet fik hun foræret til sin 50 årsdag. Mellem vennerne i Thylejren kendes hun dog også som Vibe And.

FESTIVALMØDE

Vibeke er 52 år, og hun var fynbo, før hun flyttede til Thy. Det var på Midtfyn-festival i 1986, hun første gang mødte folk fra Thylejren. Ind på festivalpladsen kom en kassevogn, og det myldrede ud med folk samt møbler, halmballer og et kæmpetelt, der viste sig at være en tipi. Syv-otte personer fra Thylejren var på festival. Mødet satte en masse ting i gang i Vibeke, og de følgende somre blaffede hun ofte til Thy, indtil hun tog skridtet fuldt ud og blev fastboende.

Den første bolig var en lille skurvogn, hvor Vibeke boede i fem år: "Den havde hverken indlagt lys eller vand, men det var et hyggeligt og rart sted og fungerede som min base, mens jeg prøvede at uddanne mig til sosu-assistent. Jeg blev uddannet til sosu-hjælper i Odense i 1996-97".

Det var ikke altid så nemt at få arbejde, når adressen lød på Gl. Aalborgvej 16. Det er en erfaring, hun deler med andre i Thylejren.

Men Vibekes indstilling er, at hvis adressen er så afgørende for arbejdsstedet, så er arbejdsstedet sikkert heller ikke værd at engagere sig i. Hun blev glad, da hun blev fastansat som aftenvagt i Nors, hvor hun havde været vikar et halvt års tid. Dér kendte man ikke hendes adresse, men vidste hvad hun kunne. Men da hun savnede solopgangene, søgte og fik hun job som dagvagt på Mors, hvor hun nu er fastansat.

SELVHJULPNE

Det enkle liv uden mange bekvemmeligheder faldt fint sammen med Vibekes grundindstilling til livet, hvor det er mennesket, der er det vigtigste. Det er en god erfaring at have med i bagagen, at man faktisk kan klare sig for meget lidt og selv har prøvet at sørge for alle de praktiske ting i tilværelsen. Der er andre i Thylejren, som har gjort en række erfaringer, så det drejer sig ikke om selv at opfinde tingene forfra. Her er hjælp at hente og folk, som er dygtige til at bygge hus, folk som ved, hvordan man laver et muldtoilet og indretter et køleskab med en termokasse under gulvet osv. Det giver såmænd også god motion, når man selv skal hente vand og sørge for brænde til ovnen. Man bliver selvhjulpen af at leve i Thylejren - slår Vibeke fast.

Vibeke har en voksen søn, men han har aldrig boet i Thylejren. Han har selvfølgelig været på besøg mange gange, men ellers opfatter hun folk i Thylejren som sin familie. Og familie betyder meget:

"Der er folk her, der ikke har været ude af Lejren i årevis, for de kan ikke klare at forlade familien. Der knyttes bånd, som ikke tåler at blive revet over. Hvis de samme personer skulle bo i Thisted, ville de dø i løbet af kort tid. Bare ensomheden! Hvis de boede i Thisted, ville de ikke kunne tage de initiativer, de trods alt kan her."

ROLLESPIL

En af de ting, som Vibeke synes godt om ved at bo i Thylejren, er, at man altid kan være sig selv. Her kan man gå op til Bixen i badekåbe og få en kop kaffe og købe nogle smøger. Man kan i det hele taget klæde sig og se ud, som man har lyst til. Man kan gøre som man har lyst til, når bare man ikke generer andre.

Vibeke kan godt lide at klæde sig ud og spille en rolle. Nogen gange synes hun, at der sker ting, der kræver en kommentar med på vejen. Så klæder hun sig ud og

"I Thylejren kan man altid være sig selv. Man kan f. eks. gå op til Bixen i badekåbe og få en kop kaffe og købe nogle smøger."

spiller en figur: "Den leg kan godt løbe over flere dage, hvor jeg udvikler lidt på figuren. Jeg havde sådan en figur, hvor jeg klædte mig ud i sort tøj og sort læder-vest. Så var jeg Barske Berta fra Bananrepublikken. I skal ikke komme her - så kan I få nogen på låget! Jeg har underbid og skulende blik. Folk hulkede af grin! En anden figur hyggede jeg mig med, dengang rockeren Jønke følte sig forfulgt: Hvem har brug for Jønke, når man kan få Kaj Klynke? Så gik jeg omkring og spillede Kaj Klynke og havde rigtig ondt af mig selv. Men Kaj Klynke blev til sidst slået ned af Barske Berta fra Bananrepublikken, for hun kunne ikke lide ham - jo, her i Thylejren kan man være hvad som helst og hvem som helst," erklærer Vibeke.

"Når man bor så tæt i Lejren, så påvirker man hinanden. Det kan ske, at Lejren synker ned i en slags kollektiv depression, hvis den f.eks. har fået dårlig omtale i avisen i en periode. Men på den anden side, så kan der også være en god stemning, der smitter som en eufori over Lejren".

BESTYRELSESMEDLEM

Selv om det ikke er noget, Vibeke snakker særlig meget om, så har hun en særlig post i Thylejren. Hun sidder nemlig i Det ny Samfunds administrationsgruppe, der består af tre personer, som tager sig af de opgaver, der vedrører Thylejrens administration. Hvis der f. eks. skal bevilges et større beløb til et bestemt formål, skal det tages op og vedtages på den årlige generalforsamling. Den finder sted i Thylejren 21. august. Men dagen efter generalforsamlingen kan man ikke læse i aviserne, hvilke politiske diskussioner og beslutninger, der har præget generalforsamlingen.

På den måde har Det ny Samfund ikke i mange år spillet nogen rolle på den politiske scene. Generalforsamlingen er snarere en social begivenhed, hvor gamle og nye venner af Thylejren mødes. Det er heller ikke tilfældigt, at generalforsamlingen falder i samme weekend som det traditionsrige bryllup.

Vibeke har boet i Thylerjen siden 1997 - og hun forlader ikke stedet, før hun skal "bæres ud", som hun udtrykker det. (Foto 2010).

Hvert år er der nemlig flere par, der vælger at blive gift i Thylejren.

Vibeke er selv både blevet gift og skilt i Thylejren. Hverken bryllup eller skilsmisse har nogen juridisk gyldighed. Men brylluppet har en vigtig symbolsk betydning for dem, som gennemgår ceremonien. På den måde bekræfter parret over for hinanden og vennerne, at de ønsker at leve sammen på de værdier og det grundlag, som Thylejren står for.

LEJRENS REGLER

"Den måde, vi har indrettet os på her i Thylejren, er et anarki," fortæller Vibeke.

"Anarkos er græsk og betyder uden ledelse. Et anarki kræver rigtig megen snak og diskussion. Her foregår beslutningerne ikke via en simpel afstemning. Derimod bliver man nødt til at snakke sig til enighed, og det tager lang tid. Hvis vi nu siger, at 68 ud af 70 er enige, så overbevises de sidste to til at gå med. Men hvis det er 36 ud af 70, så står man for langt fra hinanden, og det kan vi ikke leve med her i Thylejren. Så falder forslaget til jorden. Thylejren har nogle enkle, men meget fornuftige love. Ingen vold, intet tyveri og ingen hårde stoffer. Hvis en af disse love overtrædes, bringes problemet op på et fællesmøde. Det er den sidste søndag i måneden og i praksis det sted, hvor de større anliggender i Thylejren kommer til diskussion, og det er her, beslutningerne tages. Fællesmøderne er naturligvis lukkede. Det er kun fastboende i Thylejren, der kan deltage," slår Vibeke fast.

"Her diskuteres alle emner - gode som dårlige. Alt efter situationen og problemet kan der være tale om at give en advarsel, men i yderste - aller yderste - konse-

kvens kan der blive tale om en udsmidning. Det har vi gjort en enkelt gang i den tid, jeg har været her, og det var forfærdeligt," husker Vibeke.

"Vi havde længe en mistanke om, at vedkommende lavede noget, han ikke måtte, men så var der endelig et ungt modigt menneske, der stod op og sagde, at han var blevet budt på hårde stoffer. 20 personer fra fællesmødet rejste sig og gik over til den pågældende og smed ham ud".

Vold i parforhold er ligesom andre steder selvfølgelig ikke et ukendt fænomen i Thylejren. Men i forhold til det andet samfund, hvor den slags kan holdes skjult i årevis, så er det umuligt i Thylejren, hvor alle følger mere med i hinandens liv.

"Hvis én kommer med et blåt øje, så er det noget, der bliver kommenteret og spurgt ind til," fortæller Vibeke. "Her taler man nok mere direkte om sagerne og går hen til dem, der har problemerne. Det er ikke sikkert, man tager det op på fællesmøde straks, men alt kan ende på et fællesmøde, hvis det er voldsomt nok."

Problemer mellem naboer kommer op på fællesmødet. Der findes et begreb i Thylejren - naboretten - der skal forebygge konflikter mellem naboer. Naboretten består i al sin enkelhed af retten til at sige nej til, at nye naboer flytter ind i det nabolag, man bor i. Tilflytteren må gå rundt til alle de nærmeste naboer for at spørge, om de har noget imod, at han eller hun flytter ind. Hvis der bare er én, som har noget imod det, så er det udelukket. Hvis man bliver godkendt, bor man på prøve i tre måneder. Så tages sagen op på fællesmødet, hvor den endelige godkendelse sker. Først da er man optaget i Thylejrens fællesskab som beboer:

"Men derfor kan der jo godt opstå en situation senere," fortæller Vibeke. "Har man f.eks. en nabo, som man har levet fredeligt med i nogle år, og der sker det, at naboen får en kæreste, der larmer ad helvede til, så kan man selvfølgelig prøve at snakke med de andre naboer om at løse problemet. Men hvis det ikke hjælper, har man mulighed for at tage problemet op til diskussion på fællesmødet."

Vibeke har nu boet i Thylejren i 13 år. Og hun forlader ikke stedet, før hun skal bæres ud. Sådan lyder hendes afskedsreplik!

IND I LOKALSAMFUNDET

Mange mennesker har tilbragt en periode i deres liv - kort eller lang - i Thylejren, for derefter at flytte ud og slå sig ned andre steder i lokalområdet. Det har for mange været en problematisk overgang, hvor det tog tid at opbygge accept og venskab med nye naboer og arbejdskolleger. Flere har ikke selv ført på banen, at de kom fra Thylejren, men til gengæld oplevet, at rygtet løb i forvejen. Erfaringerne med at få job og venner er naturligvis forskellige, og de følgende personlige beretninger viser nogle af problemerne, men også hvordan "projektet" lykkedes.

IRENES HISTORIE

Irene Sander kommer oprindelig fra København og Nørrebro, og hun havde en uddannelse som social- og sundhedsassistent med i bagagen, da hun sammen med sin daværende kæreste flyttede ind i Thylejren i 1978. Hun havde ikke været længe i Lejren, før hun besluttede at søge noget arbejde. Det lykkedes - delvis fordi hun havde en anvendelig uddannelse. På det tidspunkt stod kommunernes ældrecentre midt i en omstillingsproces, hvor der var brug for mere uddannet plejepersonale. Først fik hun arbejde på plejehjemmet Klitrosen i Klitmøller og senere på Trye i Frøstrup. Irene oplevede især i begyndelsen, at Thylejren hang ved som en burre og spillede en rolle for den måde, de nye kolleger forholdt sig til hende på:

"Forventningen til en fra Thylejren gik nok i retning af en beskidt og arbejdssky person, men de forventninger - eller fordomme - levede jeg jo ikke rigtig op til," bemærker Irene. Vagterne lå ofte om natten, hvor arbejdsholdet kun bestod af nogle få personer, så her spillede den større personalegruppes holdning ikke så stor en rolle.

Irene og hendes daværende kæreste flyttede fra Thylejren igen i 1980, da det viste sig, at forestillingen om et andet samfund og livet i Lejren ikke levede op til forventningerne. Hun havde glædet sig til at gå ind i nogle praktiske selvforsyningsprojekter som på produktionskollektivet Svanholm på Nordsjælland, men i Thylejren gik for mange arbejdsdage op i snak og røg. Det, der ramte hovedet på sømmet for Irene, var snakken om at indføre fællesøkonomi, hvor alle skulle aflevere deres indtægt til en fælles pulje. Der var efter hendes mening for mange, der var interesseret i at nyde uden at yde. Desuden var Irene gravid, og udsigten til at klare alle de praktiske problemer i Thylejren i en skurvogn med et lille barn fandt hun ikke tillokkende.

Irene fortæller om den første svære tid efter udflytningen fra Thylejren, hvor hun skulle finde en dagpleje til babyen. Det lykkedes efter et par forsøg, men hun havde ofte på fornemmelsen, at hun blev vurderet en ekstra gang - både som person og i rollen som forælder.

Efter et års tid blev Irene alene med barnet, og det gjorde ikke situationen lettere. Der skulle findes en ny bolig. Her viste det sig at være en forhindring, at hun havde boet i Lejren, men heldigvis var der også støtte at hente:

"Det første sted ville de ikke have mig, fordi jeg var gammel lejrbo, men jeg havde heldigvis så godt et forhold til nogle af mine kolleger, at de ville hjælpe mig med at finde noget."

Det lykkedes at finde en lejlighed, og her boede Irene de næste år, men drømmen om at få jord under neglene eksisterede stadig. I Tømmerby lå et lille - noget forfaldent - hus med lidt have til. Det lå med udsigt til nogle smukke enge, der var kun 10 min. til arbejdet i Frøstrup, og det var billigt. Men hvordan skulle hun få skaffet penge til en udbetaling?

Irene vidste, at der eksisterede en gruppe Frøstrupborgere, som gik under betegnelsen 12-mandsudvalget. De havde tidligere vist deres modstand mod Thylejren bl.a. gennem en stor underskriftsindsamling, der krævede Lejren lukket:

"Senere løb jeg ind i en af dem, og han gjorde en kovending - ikke så meget i forhold til Lejren som til mig, som han godt vidste kom fra Lejren. Det endte nemlig med, at han kautionerede for mig, så jeg kunne købe det hus, jeg har i dag her i Tømmerby."

Det drejede sig om den lokale post, som kendte Irene fra arbejdet på Plejecenter Trye.

Irene Sander blev mødt med mange fordomme, fordi hun havde boet i Frøstruplejren. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

FAST ARBEJDE OG GODT HÅNDELAG

"Frøstrup er et lille samfund, og alle ved, jeg har boet i Thylejren," siger Irene.

De forskellige ups and downs i forholdet mellem Thylejren og lokalsamfundet har skabt dønninger i Irenes liv. Når der har været fokus på Lejren, har det smittet af på den måde, folk har reageret over for hende. Irene føler, at hun har måttet bevise, at hun var god nok. Her har stabilitet i arbejdet og evne til at klare sig selv været vejen frem.

Fra sit ophold i Thylejren har Irene fået en del erfaringer og praktiske redskaber til at klare sig selv. Det gælder f.eks. at kløve brænde til brændeovnen, men hun kan også udføre mindre reparationer på sit hus:

"Jeg har jo lært at være handy-kvinde og gøre flere og flere ting selv - det har også givet en vis respekt. Så folk kan se, at huset bliver holdt vedlige, og haven og omgivelserne ser ordentlige ud. Det forbinder folk ikke med Lejren, men det viser jo, at man godt vil noget og kan klare sig selv."

Med et arbejde, hvor det i den grad handler om at kunne omgås andre mennesker, der er svage og plejekrævende, er det afgørende, at man er i stand til at skabe tillid om sin person. Irene har arbejdet over 25 år på det lokale plejehjem i Frøstrup, og hun føler, at hun for længst er blevet godkendt:

"I begyndelsen var der lidt problemer med sproget, for jeg talte jo københavnsk - eller som nogle af de gamle sagde: Fint!"

Irene føler sig i dag hjemme i Thy. Da hun flyttede fra Thylejren, havde hun nogle overvejelser, om hun skulle flytte et andet sted hen - måske til et sted hvor Thylejrmærkatet ikke ville hænge ved, men at flytte tilbage til København var aldrig inde i overvejelserne:

"Jeg ville bo på landet, og jeg er nok groet fast her i Tømmerby. Jeg har kun 5 min. på arbejde, og mine børn bor i Thisted. Jeg har også et barnebarn derinde, så her bliver jeg."

Irene konkluderer, at man godt kan gå klædt i lidt anderledes tøj og se lidt anderledes ud, og man kan godt leve et lidt anderledes liv, når bare man passer dét, man skal:

"Her i Thy giver det først og fremmest respekt, at man gør noget og ikke bare snakker."

MOGENS OG CHARLOTTE

Mogens Kjær og Charlotte Fischer bor på et nedlagt landbrug i Vust med udsigt til Vejlerne. Her har de boet siden 1985, og Charlotte etablerede sig i 1990 som behandler med zoneterapi. Mogens fandt fagfæller og folk, der i 1980´erne var interesseret i at skrive og udgive litteratur i Thisted. Han har skrevet en del og var en periode medredaktør af "Thyboens Magasin", der udkom på et lokalt – alternativt - forlag. Her skrev han bl.a. artikler om Thylejren. Et stærkt synshandicap bevirkede, at han i dag får pension.

Mogens og Charlotte kom fra hver sin del af landet, men mødte hinanden i Thylejren.

VERDENS STØRSTE TIPI

Mogens er uddannet journalist, men der var arbejdsløshed i faget, og han havde også mere lyst til at skrive bøger, eksperimentere med sproget og dyrke den kunstneriske side af livet. Mogens var tilknyttet Ung Kunst i Århus - en ungdomsafdeling i Århus Kunstforening af 1847. De havde en udstillingsbygning, Den Permanente, og ofte kunne medlemmer af Ung Kunst få lov at låne den. Der blev holdt flere spændende ud-

Mogens og Charlotte mødte hinanden i Thylejren, men bor nu i Vust. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

stillinger og happenings sidst i 60'erne. Malere som Mogens Gissel og Teddy Sørensen var de mest kendte. Peter Laugesen, William Louis Sørensen og Mogens var de skrivende karle - og så var der Ingvar Cronhammer, den store billedhugger:

"Vi var sådan nogle unge kunstnerspirer, som var under uddannelse," fortæller Mogens. "Det var samtidig med, at Bjørn Nørgaard slagtede en hest over i Nordsjælland. Så slagtede vi en hane ude i Tivoli Friheden."

Jo, det var bestemt et spændende miljø. Ung Kunst fik forbindelse til en københavnsk kunstner, Eigil Bokelund, og inviterede ham til Århus.

Han lavede en happening på Århus Rådhus i 1969, og han var egentlig grunden til, at Mogens kom til Thylejren.

"Eigil Bokelund ville lave verdens største tipi, og det ville jeg være med til, og så tog vi derop i 1970 og byggede den tipi."

Mogens faldt godt til i lejrlivet, hvor han arbejdede som bartender i "Bar Bar Røv" hver sommer fra 1975 til 1985.

PRÆST I THYLEJREN

Mogens er nok mest kendt som Thylejrens præst og

Mogens Kjær, den tidligere journalist, i rollen som præst. Han er hippien bag lejrbryllup-opfindelsen …

opfinder af det traditionsrige bryllup, der stadig holdes den 22. august. De senere år har andre dog påtaget sig hvervet som præst. Til ceremonien bar Mogens altid en smuk messehagel. Historien går, at folk i Thylejren fandt den i en container ved Thisted Kirke. Det benægter man fra kirken på det kraftigste. Her mangler man ingen messehagel.

Traditionen går egentlig tilbage til 1976, da Mogens og Charlotte blev gift. Dengang blev ritualet dog udført af Vagn Jeppesen og en beboer i Thylejren. Det blev starten på en lang række bryllupper - helt i Thylejrens specielle ånd. Taksten for at blive gift er en kasse øl og en flaske whisky, men det koster en kasse øl og to flasker whisky at blive skilt.

Mogens Kjær har været aktiv som forfatter og skrevet flere bøger og artikler om Thylejren og andre emner.

TEORI OG PRAKSIS OM KOLLEKTIVER

Charlotte tog til Thy i sommeren 1975 for at diskutere kollektiver. Det hele gik på teorien om at yde efter evne og nyde efter behov, husker Charlotte, der var undervejs i et biologistudie og netop flyttet ind i et kollektiv i Odense. Egentlig skulle hun kun være i Thy en uge, men det blev til en hel sommer og et møde med Mogens.

I 1976 etablerede Charlotte sig sammen med sin søster og andre med et landbrugskollektiv nær Fjerritslev. For at kunne købe gården måtte de to søstre efter Charlottes eget udsagn bruge hele den mødrene arv og sælge A. P. Møller-aktierne. Men det betød mindre, for nu havde de mulighed for at realisere en gammel drøm om få et landbrugskollektiv. Mogens boede hos Charlotte, men var ikke involveret i landbruget, det havde ikke hans interesse. Kollektivet gik ikke i længden, og i efteråret 1977 flyttede hun og Mogens tilbage til Thylejren. Det betød, at parret blev involveret i en hændelse, som stadig står lyslevende for dem.

LEVERBETÆNDELSE I THYLEJREN

I 1978 blev Thylejren sat i karantæne på grund af et udbrud af smitsom leverbetændelse. For beboerne i Thylejren var det en hændelse, der i den grad understregede den fjendtlige stemning mod dem. Det var en periode, hvor de virkelig følte sig udstødte og stigmatiserede.

Det startede med, at et barn i Thylejren fik leverbetændelse. Da det blev opdaget, viste det sig, at der var flere smittede - fire voksne og et barn. Mogens var blandt dem. Embedslægen kom ud til Thylejren, og der blev sat et skilt op med "Lukket område - smitsom leverbetændelse", fortæller Charlotte og fortsætter:

"Bussen måtte ikke holde ude ved Lejren. Vi måtte ikke tage med offentlige transportmidler. Men vi skulle jo overleve, så vi cyklede og gik alligevel ind til Frøstrup for at handle. Når vi kom ind i butikkerne i Frøstrup, blev de paniske - hvad skulle de tro!"

Beboerne i Lejren oplevede det som fuldstændigt absurd, at der ikke blev sat ind med nogen form for behandling straks, for forholdene blev jo opfattet som meget alvorlige. Efter nogen tid endte det alligevel med, at alle blev kaldt sammen og fik indsprøjtninger.

Mogens og Charlotte husker stadig den hændelse som meget belastende - da følte de virkelig, at Thylejren og dens beboere var uglesete. Hændelsen bragte også fornyet fokus og interesse for børnene i Thylejren, og diskussionen om, at de burde fjernes, blussede igen op.

EN NY TILVÆRELSE PÅ LANDET

Charlotte og Mogens føler i dag, at de er fuldt ud accepteret i deres lokalsamfund. De flyttede til Vust lige efter den megen fokus, som udbruddet af leverbetændelse skabte på Thylejren og beboerne, så de skiltede ikke med, at de havde boet i Lejren.

Charlotte fortæller:

"Vi var rundt og se på huse - der var ikke ret meget til leje dengang, og det var jo også med at gøre gode miner til slet spil, så vi sagde ikke hvor vi kom fra."

Charlotte husker de første år på det nye sted som en periode, hvor der ikke var så mange kræfter til at involvere sig særlig meget, og var det overhovedet et sted, hun og Mogens ville blive?

Charlotte følte sig lidt rodløs. Hun havde været engageret og ambitiøs omkring at få landbrugskollektivet op at stå, men det gik jo ikke. I nogle år var hun i tvivl og tænkte på at vende tilbage til landbruget. Så fulgte nogle år, hvor hun ikke vidste, hvad hun ville - bare have børn, mand og familie.

Efter noget tilfældigt arbejde på et cafeteria besluttede Charlotte at søge arbejde på Klim Kro. Det var tæt

(Foto: Klaus Madsen, 2010).

på, og arbejdet tiltalte hende. Så kontaktede hun Arbejdsformidlingen, hvor hun fik denne besked:

"Ham på kroen vil ikke have folk med din baggrund, Charlotte. Min baggrund ? Ja, Charlotte, for I har jo boet i Lejren, og du skal spare dig selv for den oplevelse, for han vil ikke have dig!"

Så opgav Charlotte den idé, men på det personlige plan gik det efterhånden bedre med at blive accepteret. Charlotte knyttede kontakter til andre i lokalområdet gennem en slags erfa-kvindegruppe "Kvinder i landbruget." Desuden mødte hun andre kvinder i forbindelse med legestue for børn. Yoga og gymnastik sammen med andre kvinder i nabolaget befordrede også kontakten. Der var imidlertid også nogle sociale og kulturelle forhold, som spillede en rolle, fortæller Charlotte:

"Det var de gamle valgmenighedsfolk herude, som kom og sagde goddag og velkommen til. De ser en som menneske - uden fordomme. De gjorde meget for, at vi skulle falde til."

Et aktivt og velfungerende naboskab kan - som det viste sig i Charlotte og Mogens' tilfælde - være guld værd, når man som tilflytter gerne vil skabe kontakt og etablere en omgangskreds på det nye sted. Charlotte synes, at hun og Mogens er blevet taget med i dét, der foregår, hvor de bor. Det kræver selvfølgelig interesse og åbenhed fra begge sider.

I Vust som mange andre steder på landet er der tradition for, at man deltager i hinandens familiefester, og tilflytterne blev naturligvis også inviteret med. Mogens og Chalotte deltog gerne, og det kunne ske, at politiske diskussioner kom op ud på aftenen. Så kunne Mogens, der som 18-årig startede ungdomsafdelingen af DKP i Roskilde, sidde og diskutere politik sammen med naboerne, hvoraf mange havde politisk ståsted i Venstre.

Mogens og Charlotte har valgt at bo på landet og føler sig integreret i det lille samfund i Vust. De mener ikke, at de er blevet set ned på i det traditionelle landbomiljø, men føler at de blev godt modtaget i Vust uden fordomme og som de personer, de er.

Mogens fortæller: "På Lund Fjordvej fik vi en fantastisk modtagelse af alle. Det er jo sådan et sted, hvor alle kender alle. Mange af de folk, der bor her, de er venstrefolk - altså højskolevenstre. Dem kan jeg godt lide, for der er noget meget socialt med i det. Så vi kan godt få nogle gode diskussioner ind imellem."

Charlotte og Mogens har selv været aktive og søgt deltagelse i det miljø, hvor de har slået sig ned. De har efterhånden boet længe på gården. Deres børn har gået i skole i området, fået skolekammerater og venner, hvilket sandsynligvis også har bidraget til familiens optagelse i lokalsamfundet.

Parret har dog også bevaret kontakt til mange af de gamle venner fra tiden i Thylejren. Venner der fungerer som et vigtigt socialt netværk, men også bidrager til en fælles erindring om en tid og et sted, der har haft stor indflydelse på deres senere tilværelse. Charlotte og Mogens' børn har tilbragt nogen tid i Thylejren. For dem fungerer netværket som et sted, de kan hente nogle vigtige brikker, når de i dag forsøger at samle brudstykker af barndomserindringer sammen til en sammenhængende historie.

FRA DÜSSELDORF TIL THY

Folk har haft mange forskellige motiver til at slå sig ned i Thylejren. For nogen har det været et bevidst valg - for andre kom det mere tilfældigt.

Volker Bunzendahl var blandt dem, der i begyndelsen af 1970'erne foretog et bevidst valg. Men det var ikke et endeligt valg, for han har flere gange i sit liv valgt Thylejren til og fra. Det var i 2008, han sidste gang foretog dette valg, da han igen flyttede tilbage til Thylejren sammen med sin nuværende kæreste. Men det var et valg med forbehold. Forskellige hændelser og udviklingstendenser i Thylejren havde påvirket det. Personlige forhold og skiftende livssituationer havde også spillet en rolle.

Volker er født og opvokset i Düsseldorf, hvor han var teenager først i 70'erne og følte sig tiltrukket af hippiemiljøet. Han eksperimenterede lidt med psykedeliske stoffer, som dengang ifølge Volker var en del af storbymiljøet. Det var spændende og nyt, men ikke noget, man tog særlig alvorligt.

Rote Armee Fraktion (RAF) og terrorismen betød, at det politiske miljø ændrede karakter, og politiet rettede fokus mod de miljøer, hvor Volker færdedes. På et tidspunkt læste han i et musikblad om en hippielandsby, Thylejren i Danmark, hvor alting var tilladt. Der var ingen restriktioner i forhold til cannabis og den slags. Volker var 18 år, da han besluttede at tage til Thy i 1976.

Volker Bunzendahl i sit hjem - en ombygget jernbanevogn. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

ILLEGAL I DANMARK

Mødet med Thylejren husker han især på grund af musikken: "Der var et stort cirkustelt, hvor Shit & Chanel spillede. Jeg havde aldrig set et kvindeband spille før, og jeg blev fuldstændig betaget," fortæller han.

Men der var meget andet, som betog Volker, og han rejste ofte frem og tilbage mellem Düsseldorf og Thylejren det følgende par år. Var også en smut omkring Christiania. Men det var Thylejren, der trak mest, og i maj 1978 stod han igen i Lejren med 6-7000 kr. på lommen. Lejligheden i Düsseldorf var sagt op, en påbegyndt uddannelse kvittet, og rockpladerne var blevet efterladt. Nu skulle livet leves uden strøm i Thylejren, og den lyd, der kom ud af guitaren, skulle være akustisk. Dét med pladerne ærgrer ham lidt, for der var mange gode plader, som ikke kan opstøves i dag.

Thylejren var på dette tidspunkt i blomstrende udvikling - travlt optaget af at opfinde sig selv. Kollektivet Nordlyset var primusmotor i en række eksperimenter, og der blev bl.a. bygget flere spændende alternative boliger. Men de faldt ikke inden for de rammer, som kommune, amt og planstyrelse opererede med og blev dømt til nedrivning. Volker flyttede i begyndelsen ind i Svampen - Thylejrens fælleshus - som dengang var indrettet med flere værksteder og fælles sovesal. Da det blev august, byggede han en lille hytte på det sted i Thylejren, som hed Højen. Huset fik senere navnet Sneglehuset. Senere kom naboen Allan til og byggede Blålys, og endnu et hus - Champignon - blev bygget i nærheden.

I disse år opholdt Volker sig illegalt i Danmark, og han måtte tage tilbage til Düsseldorf nogle uger hvert år for at tjene penge til at leve for. Men det kostede næsten ingen penge at leve i Thylejren, husker han. En del af tiden tjente han lidt ved at hjælpe til i Troldhattens Thehus, som Michael Perlmutter drev. Troldhattens Thehus er et af de mest spændende og originale

Volker Bunzendahl: " Det er blevet lettere at leve i Lejren i dag og blive accepteret, end det var i 70´erne og ind i 80´erne". (Foto: Klaus Madsen, 2010).

byggerier, der har eksisteret i Thylejren. Huset fungerede både som bolig og samlingssted, hvor man bl.a. kunne købe boller og the.

Fra begyndelsen var Thylejren inddelt i områder, kvarterer, som gjorde det nemmere at finde rundt og orientere sig på den 40 tønder land store grund.

"Der var steder som Den sorte Firkant. Der boede dem, som drak nogle øl," fortæller Volker: "Så var der Marken og Ensomheden, hvor folk var på hamp og urtethe. Og der var dem på Langsiden - de var sådan lidt smarte og havde de rigtige meninger. Det var ikke lige mig. Os på Højen var lidt outsiderne - fuck jer!"

Sådan var det dengang - men ikke så meget mere.

I dag er folk langt mere blandede, for man flytter rundt, og der er kommet nye til. Alligevel er disse steder stadig noget, man refererer til og bruger til at forklare, hvor folk bor i Thylejren. Volker forklarer, at der ikke på samme måde er overensstemmelse mellem typer og område.

KERNEFAMILIE OG HUSMANDSSTED

Volker boede i Thylejren frem til "ølkrigen" i 1981. Det var en tid præget af konflikter og udskiftning. Det endte med, at han flyttede ud af Thylejren og realiserede drømmen om et lille husmandssted med jord til at dyrke økologiske grøntsager og holde nogle husdyr. Alt til selvforsyningshusholdningen og overskuddet blev afsat i Thylejren. Der var dog stadig tæt kontakt til de gamle venner, og børnene gik på Øsløs Friskole sammen med de andre børn fra Lejren. På mange måder var tiden som husmand i Vigsø dejlig og fredelig - men lidt stillestående. Måske skulle der til at ske noget mere og andet.

I 1986 var Volker og familien tilbage i Thylejren og flyttede ind i Troldhatten, som på det tidspunkt stod tom. Efterhånden var det gået op for Volker, at han ville satse på en permanent tilværelse i Danmark og få en uddannelse. Sidst i 1980'erne begyndte han at læse på VUC i Thisted sammen med flere andre fra Thylejren. Forventningerne til dem var ikke høje, men for Volkers vedkommende blev det en succes. Han blev færdig med HF i 1991, men da var han igen flyttet ud af Thylejren og på vej et andet sted hen. Fysisk og på det personlige plan.

UDDANNELSE I ÅRHUS

Efter endt HF begyndte Volker på psykologistudiet på Århus Universitet. Studiet var ikke noget tilfældigt valg. En af dem, som prægede valget, var den berømte og eksperimenterende socialpsykolog Gunnar Hjelholt, som Volker havde mødt gennem fælles venner i Thylejren.

Volker blev færdig som cand. psych. i 1998, men da var ægteskabet også slut, og han mødte senere sin nuværende kæreste Liller, som han allerede kendte fra sin første periode i Lejren.

Liller ville gerne tilbage til Thylejren, men Volker strittede imod. Det eksperiment havde han jo prøvet et par gange efterhånden. Han kunne godt li' at komme i Thylejren, men ligefrem bo der igen - det krævede nogle overvejelser.

Liller var sikker i sin sag. Tilværelsen i et velfriseret rækkehus leverede ikke en tiltrækkende ramme om livet, og der var ikke meget fællesskab i forstadsmiljøet, syntes hun. Så hellere tilbage til fællesskabet og samfundseksperimentet i Thylejren. Kedeligt var det i al fald aldrig. Så en større del af tiden blev efterhånden tilbragt i Thylejren, og Volker tænkte - jamen, lad os så give det en chance!

"Men min betingelse var, at jeg skulle kunne passe mit arbejde som lektor og konsulent. Hvis jeg kunne mærke, at jeg faldt af på mit arbejde på grund af for meget flip - ja, så var jeg parat til at flytte ud igen."

TILBAGE TIL EKSPERIMENTET I LEJREN

Siden Volker blev cand. psych., har han haft flere ansættelser som skolepsykolog og underviser. I dag arbejder han som lektor og konsulent ved Professionshøjskolen University College Nordjylland i Aalborg.

At flytte tilbage til Thylejren i 2008 efter 20 år ude, med uddannelse og fast arbejde i bagagen, var nærmest at gå på en rød løber. Sådan husker Volker det. Fuld af energi og gode intentioner gik han i gang med at arrangere en mindre fest "Performing Netværk" i det fri. Det foregik på det område, der hedder Marken. Det var i maj, og der var over 100 deltagere. Samme år var han involveret i en mindre "TranceFest" i Thylejren med 200 deltagere - også på Marken. Senere har han holdt flere kurser som freelancer i

Thylejren - bl.a. for ledere af bofællesskaber for udviklingshæmmede og psykisk lidende.

Volker vil i dag bruge sin uddannelse og erfaring til at hjælpe folk i Thylejren.

Der skal dog være mere perspektiv i arbejdet end at hjælpe folk med at binde deres snørebånd - som han udtrykker det. Han fungerer i dag ofte som ordstyrer ved fællesmøderne, og han sørger for, at der bliver taget referater af møderne. Her har han med egne ord forsøgt at få folk til at lytte mere til hinanden, forsøgt at holde fast i emnet og holde diskussionerne på et konstruktivt spor. Her har han benyttet redskaber og erfaringer fra sit professionelle arbejdsliv for at få fællesmøderne til at fungere.

Men det er ikke alle, der deltager i fællesmøderne, og det beklager han:

"Der kommer måske 30 til fællesmøderne, men hvad så med de 40, der aldrig kommer? Der er lidt "lal" over det! Der mangler et engagement i den overordnede diskussion om Thylejren og om, hvor den skal hen. Når folk har en personlig sag, møder de selvfølgelig op og deltager, men de store linier er det ikke alle, der engagerer sig i.

Visse problemer eller konflikter engagerer folk sig til gengæld meget i, og det løber ikke altid stille af. Gennemgående er folk i Thylejren hurtige til at råbe op, hvis de er utilfredse med noget. Alligevel er det også sådan, at man hurtigt falder ned igen. De konflikter, man i samfundet udenfor er 10 år om at gennemleve - de tager i Thylejren 10 minutter, og på en uge er de glemt!"

Det bedste ved Thylejren er ifølge Volker, at man både er ude i naturen og samtidig en del af et pulserende fællesskab:

"På fællesmøderne tages der nogle beslutninger, men hvis man dagen efter konfronterer de samme med beslutningerne, så kan man ikke være sikker på, at de er parate til at effektuere dem."

Volker har således boet i Thylejren i flere perioder gennem de 40 år, den har eksisteret, og har forudsætninger for at sammenligne lejrlivet før og nu. Det er blevet lettere at leve i Lejren i dag og blive accepteret, end det var i 70'erne og ind i 80'erne. Dengang var der en basisgruppe, som var meget sammentømret, fordi de havde prøvet så meget sammen. Men det betød også, at man som ny risikerede at komme til at stå udenfor. Der findes stadig en stamme i Thylejren af folk, som har været der længe, og de har en position i kraft af deres historie sammen med Thylejren. De definerer stadig i høj grad, hvad Lejren står for, men der sker forandringer i det stille, for de gamle hippier har også ændret livsstil - alle har strøm, fjernsyn, computer osv. Egentlig er Thylejren på mange måder ret konservativ. Det frisind, som sprang i øjnene i 1970´erne, hvor folk gik nøgne rundt, det ser man lige så lidt i Thylejren som i samfundet udenfor. Frisindet er måske endda større på enkelte områder udenfor - en swingerklub f.eks. ville være helt utænkelig i Thylejren.

Volker Bunzendahl har boet i Thylejren i flere perioder. Her ses hans nuværende domicil på postadressen Gl. Aalborgvej 16.

OMKRING BØRNENE

Gennem alle årene har der været stor bevågenhed omkring børnene i Thylejren.

Mange har stillet spørgsmålstegn ved, om Lejren var leveringsdygtig i passende rammer om barndom og opvækst. Især de første år var der stærk fokus på Lejrens børn, og der blev gjort flere forsøg på at fjerne dem. Det er dog ikke et problem, man i dag beskæftiger sig med, og på socialforvaltningen i Thisted Kommune har man ikke opfattelsen af, at der i dag er grund til at gribe ind over for børn i Thylejren. Man er dog opmærksom på, at der er visse sociale problemer, som betyder, at Thylejren kan være et problematisk sted for børn at vokse op.

Det drejer sig især om problemer relateret til alkoholmisbrug, som man mener uundgåeligt påvirker børns opvækst.

Men på den anden side er man opmærksom på, at der altid har eksisteret nogle ideologisk funderede holdninger i Thylejren, der medfører, at man tager hånd om alle børn - ikke kun dem, der er familiemæssige bånd til.

HJEMMEFØDSLER I 1970-80´ERNE

I 1960'erne kom kvinderne ud på arbejdsmarkedet, og fødslerne rykkede ind på sygehusene. Fra 1960 til 1975 forsvandt hjemmefødslerne næsten fuldstændigt i Danmark. Men de sociale bevægelser i 1970'erne og 80'erne havde et ideologisk indhold, der handlede om "tilbage til naturen" og "det simple liv" og havde netop hjemmefødsler som en del af godset.

Det flyttede med ind i Thylejren, og en del af de børn, der blev født i 1970'erne og 80'erne, var hjemmefødsler.

Jordemoder Marie Tolstrup, Vandet, var med til flere fødsler i Thylejren.

Det er ikke hendes indtryk, at antallet af hjemmefødsler i Thylejren lå meget højere end i den øvrige landsdel. Men der var til gengæld flere kvinder i Lejren, der brugte alternative fødestillinger. Marie Tolstrup har fungeret som jordemoder på Grønland, og hun mener, at kvinderne i Thylejren var inspireret af fødsler blandt naturfolk. Det virkede, som om disse kvinder var helt trygge ved situationen og foretrak at lade fødslen forløbe uden nogen form for kunstig stimulation. De var overbeviste om, at fødslen burde foregå så naturligt som muligt. De havde stor tiltro til, at kroppen selv styrede fødslen. Hun fremhæver, at kvinderne i Lejren var meget stærke i deres fornemmelse af kroppen.

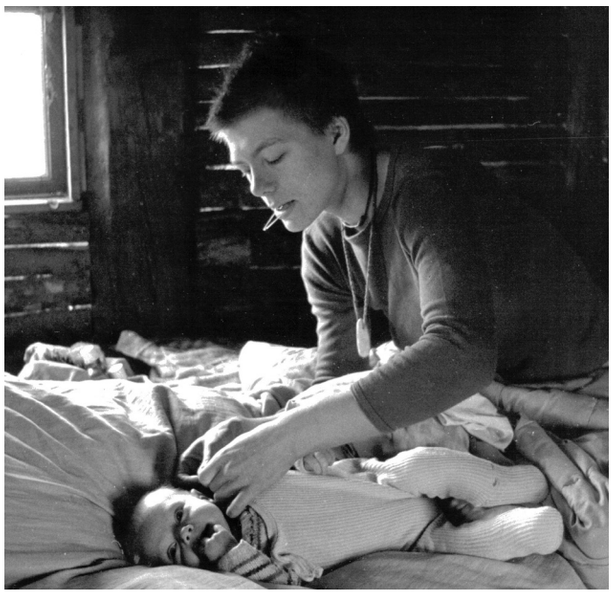
Marie Tolstrup husker disse hjemmefødsler som en række gode oplevelser i karrieren, og flere står stadig i dag lyslevende for hende: " Jeg kan huske sådan en pragtfuld morgen, hvor vi lige havde født ved fire-fem tiden en dejlig forårsdag. De større søskende lå i sengen, og kvinden fødte bare sit barn lige så stille. Så kom børnene ud af dynerne, strakte sig og kiggede - hold da op … der er lillesøster! Ja, det var bare ren idyl!"

Marie Tolstrup mener i dag, at det var trygt og udramatisk at føde hjemme. Nogle havde flere hjemmefødsler i Lejren, og flere gav udtryk for, at de oplevede det som et stort privilegium at føde deres børn på denne måde.

Mændenes deltagelse husker jordemoderen ikke som væsentlig anderledes end i samfundet generelt. Flere af dem var helt eller delvist fraværende under fødslen. Hendes oplevelse er heller ikke, at kønsrollemønstrene var så forskellige fra dem uden for Lejren. Dengang var mændene jo også først lige kommet med til fødslerne på sygehusene: "Der var engang, jeg tilbød en mand, at han kunne klippe navlestrengen … da var han lige ved at besvime!"

Til gengæld var der ofte flere kvinder med til en fødsel.

En af dem, der ofte hjalp til, var Clara. Hun fødte selv et barn i Thylejren først i 70´erne, og hun deltog siden i adskillige fødsler. Der var i Lejren tradition for, at den næste kvinde, der skulle føde så vidt muligt deltog i den foregående fødsel. Men der forekom dog fødsler, som var meget anderledes end hjemmefødsler andre steder. Marie Tolstrup husker, at der var en fødsel i en tipi, hvor mange af Lejrens beboere var med. Nogle fødsler foregik i skurvogn, og plads var der ikke meget

Nyt liv i Lejren. Et nyt medlem af den store familie. Clara fødte et barn i 70´erne og deltog siden i adskillige fødsler.

af, men der var ikke store problemer i forbindelse med hjemmefødsler i Thylejren. I et enkelt tilfælde drillede vejret, og Marie Tolstrup husker, at der var problemer med at komme frem på grund af sne, men kvinden klarede selv fødslen med hjælp fra de andre kvinder i Lejren, og den forløb normalt.

Blandt distriktets jordemødre var der blandede holdninger. Nogle fandt forholdene i Lejren for primitive og usikre til hjemmefødsler. Selv husker Marie Tolstrup også børn i Lejren, der havde det koldt og elendigt, men andre havde trygge forhold og forældre, der tog sig godt af dem. Hun har ikke længere kontakt med Thylejren, så hun kan ikke udtale sig om, hvordan forholdene er i dag.

BØRNEHAVEN GRÆSHOPPEN

En del af Thylejrens børn har gået i børnehaven Græshoppen i Frøstrup. I efteråret 2009 var der dog kun ét barn fra Lejren i børnehaven. Lederen Nadja Folin fortæller, at der er flere børn med forbindelse til Lejren - børn af udflyttere. Børnehaven har bemærket, at børnene på en måde har deres egen lille kulturkreds - de taler på samme måde og har fælles referenceramme. De er gennemgående åbne, kreative og aktive. De er vant til udendørsliv, leg og fysisk udfoldelse. Børnehaven skal arbejde med at få dem til at spise i grupper - de hører gennemgående til de børn, der spiser "flyvende". Børnene er frie og vant til at give udtryk for, hvad de ønsker og mener. Der er ingen specielle problemer med dem, og børnehaven forholder sig ikke til dem som en særlig gruppe. Der arbejdes med at socialisere alle børnene, og her er børnene fra Thylejren generelt ikke anderledes end andre jævnaldrende.

Børnene fra Thylejren har gennemgående ikke så stort et biologisk netværk af bedsteforældre, oldeforældre og anden familie i området. På den måde skiller de sig en smule ud, men så har de til gengæld et netværk af andre fra Lejren, der fungerer som en slags familie.

Et smil på en tumleplads.

Børneliv i Lejren. Som det leves alle andre steder - og så alligevel så forskelligt.

SKOLEN OG BØRNENE

Berno Jacobsen har som skoleleder på henholdsvis Øsløs Skole, Øsløs Friskole og Tømmerby Skole over en periode på ca. 30 år haft en del af de skolesøgende børn fra Thylejren under sine vinger: "Det skal jo ikke være nogen hemmelighed, at der har været børn i Lejren med problemer, men grundlæggende er det ikke problemer, der er skabt i Lejren".

Han husker et tilfælde, hvor en kvinde med et barn flyttede ind i Lejren. Forholdene omkring den lille familie var komplicerede, og situationen spidsede til. Skolen havde kontakt med den kommunale socialforvaltning, der informerede dem om, at der ikke var noget netværk til familien. Her oplevede Berno Jacobsen, at der i Thylejren trods alt var personer, der påtog sig at være netværk: "På den måde har der været forældre og børn, der havde bedre forhold, fordi de boede i Lejren. Men dermed ikke være sagt, at det var uproblematisk."

Den anden side af sagen er efter den tidligere skoleleders mening, at der også kan findes tilfælde, hvor kommunen sandsynligvis undlod at gribe ind, fordi familien netop boede i Thylejren. Berno Jacobsen mener, at det ofte kunne være et dilemma, der stod mellem respekt for en anden livsform og nødvendigheden af at turde gribe ind, når det var nødvendigt.

Med hensyn til forældresamarbejdet på skolen har der aldrig vist sig større konflikter - hverken på Øsløs Friskole eller Tømmerby Skole. Man accepterede hinanden med de forskelligheder, der nu var. På Tømmerby Skole var der tradition for at lave en musical på en dag. Der kom både forældre ude fra Lejren og fra lokalområdet og arbejdede med - uanset om det var at spille musik, teater eller lave mad. Så her var der et

ligeværdigt samarbejde. Det var måske et af de steder, hvor der var nogle kontaktflader mellem Thylejren og det omgivende samfund. På den måde var skolen et mødested, forklarer Berno Jacobsen.

Da Øsløs Friskole begyndte i 1983, fik skolen næsten alle Lejrens omkring 20 børn. De udgjorde en fjerdedel af alle børn på skolen, husker Berno Jacobsen, der i dag er skoleleder på Østhimmerlands Ungdomsskole i Bælum.

Berno Jacobsen mener, at der sikkert var flere grunde til, at der var så mange børn fra Lejren på friskolen. Måske mente forældrene, at børnene var i et miljø, der bedre kunne rumme dem. Blandt dem, som var med til at oprette Øsløs Friskole, var der folk, som måske ikke ligefrem boede i Lejren, men havde en del at gøre med den og kom i miljøet.

Forholdet mellem børnene fra Thylejren og de andre børn på skolen var bl.a. præget af, at de andre børn ikke så ofte kom på besøg i Lejren. Det var der sikkert forskellige årsager til. Lejrbørnene var så mange, at de havde kontaktflader nok i sig selv, men det kunne også være svært for de andre børn at vide, hvem de skulle besøge, når de var på besøg i Lejren, for man besøgte faktisk hele gruppen.

Børnefødselsdagsfester adskilte børnene i Thylejren fra de andre. Lejrens børn blev altid inviteret med til fødselsdage hos de andre børn, men omvendt var det ikke alle fra Lejren, der fik sig taget sammen til at invitere til fødselsdag.

Der var også blandt nogle forældre en vis usikkerhed omkring forholdene hos beboere i Lejren. Det betød, at forældrene valgte ikke at sende deres børn derud: "Så på den ene side var der problemer, men på den anden side - tror jeg - at de var mindre, end mange forestillede sig. Det gik rimeligt godt, men det var ikke et problemfrit forhold."

EIK OMMEDALS HISTORIE

Eik Ommedal er 28 år og barn af Thylejren. Han er opvokset på godt og ondt - mest godt synes han - med de idéer og holdninger, som Lejren står for. På friskolen i Øsløs var børnene fra Lejren mere frisindede end de andre, mener Eik: "Vi var venner med alle, men det var ikke alle, der var venner med os."

I Thylejren havde børnene lige så høj status som de voksne, og de var med til at bestemme.

Eik Ommedal - et barn af Lejren. Bor med nystiftet familie udenfor, men nær Lejren. Overvejer at flytte tilbage.

Eik husker den tryghed, der lå i, at der var mange kendte voksne omkring børnene: "I Lejren var dørene jo altid åbne, og du kunne gå ind og var velkommen. Hvis min mor og far ikke var hjemme - jamen så gik jeg ned til Eva eller til Louise eller til Marianne. Så tog de sig af mig."

Lejren havde en børnekasse, hvor der blev lagt penge i til aktiviteter. Børnekassen dækkede ture og udflugter til f.eks. Hestbjerg Gøglertræf på Fyn, men også besøg i Vigsø Badeland, Jesperhus Blomsterpark og Fårup Sommerland. Da Eik var barn, stod børnekassen i baren, og der kom rigtig mange penge i den. På et tidspunkt var der ca. 50.000 kr., og der var råd til, at en stor gruppe af børn og voksne fra Thylejren pakkede det store fællestelt og tog på kanotur en uge på Gudenåen. Eik husker denne fællesoplevelse som en af de bedste fra sin barndom i Thylejren.

Frilæsning.

Der var i det hele taget mange muligheder for at udfolde sig i det fri i Lejren. Der var ingen biler, man skulle passe på, og rammerne var meget vide for at bygge huler og bruge hele det store område som legeplads. Der var mange børn i Thylejren, da Eik var barn, så der manglede aldrig legekammerater.

Eik har kun en biologisk bror, men der er mange andre, han betragter som sine søskende i kraft af fælles familie og fælles barndom i Thylejren. Faktisk anser Eik alle, der bor i Lejren, som sin familie: "Ude i Lejren passer man på hinanden som en stor familie.

Det er lige meget, om jeg har været væk i flere år og så kommer tilbage igen - jeg er stadigvæk under vingerne hos dem, der bor i Lejren. Jeg tror, der skal virkelig meget til, før man mister den beskyttelse og ryger ud.

Som barn af Thylejren vil man altid være velkommen derude."

En stille stund i en af Lejrens beboelser. En varm kop kakao. En varm bolle der er sat livs.

Eik har tilbragt flere år uden for Lejren. Først en tid på Galtrup Efterskole, hvor han stiftede bekendtskab med gymnastikken, som han fortsatte med at dyrke på Gymnastikhøjskolen Ollerup. Derefter boede han nogle år i København og Norge, hvor Eiks kæreste, Marita, kommer fra. Tilbage i Thylejren blev de to gift i 2008.

Problemer - jo Eik synes, at der drikkes rigeligt i Thylejren. Selv ryger og drikker han meget lidt. Dels fordi han har en hjertefejl, og dels fordi han gerne vil holde sig i form. Han har det synspunkt, at der først burde være åbent for salg af øl i Svampen fra sidst på eftermiddagen. Men han husker ikke, at han nogen sinde som barn var bange for fulde voksne, for han kendte dem jo - også fra andre sider. Alligevel er det noget, han tænker på nu, da han selv har stiftet familie og er blevet far til et lille barn.

I øjeblikket bor Eik og hans familie udenfor, men nær Lejren. Han kommer der ofte, og han har bl.a. været en af arrangørerne bag Lejrens årlige musikevent "Fede dage i Thy". Men ellers drømmer han om en karriere som skuespiller, og han har allerede haft flere roller på film.

Eik overvejer, om han skal flytte tilbage til Lejren, for han vil gerne, at hans søn skal have de samme legemuligheder og den frihed, som han selv oplevede. Han stiller alligevel spørgsmålstegn ved mange af de dyder, som de gamle hippier står for. Han er på det rene med, at man skal spare på ressourcerne og beskytte naturen, men helt forsage moderne bekvemmeligheder som varmt vand, ordentlige toiletforhold og en vaskemaskine til al babytøjet - det er han ikke indstillet på!

FOLKEPENSIONIST

Med Thylejrens sammensætning anno 2010 og med flere, som har passeret både 50 og 60 år, vil der i de kommende år blive en del, der må tage stilling til, om de skal vælge en tilværelse som folkepensionist i Thylejren. Der er allerede adskillige, som har måttet træffe det valg. Nogle er flyttet ind i en lejlighed i Frøstrup eller kommet på plejehjem. Enkelte har endt tilværelsen på kirkegården ved Tømmerby Kirke.

Når der skal træffes et valg, handler det i høj grad om helbredet. Så længe man er nogenlunde rask og kan klare hverdagens praktiske krav, er der ingen problemer ved at bo i Lejren, men det stiller sig anderledes, hvis man bliver syg og får behov for hjælp og pleje. Med til historien hører, at flere af Thylejrens beboere har haft et hårdt liv med eksempelvis alkoholmisbrug. Det påvirker helbredet, og de får måske tidligere brug for hjælp og bliver plejekrævende.

I 1970´erne herskede der i Thylejren en forestilling og forventning om, at Lejren burde tage sig af dem, der blev gamle og svage, så de kunne blive i fællesskabet. Men det var en opgave, der krævede involvering af flere personer, et stort engagement og en del praktisk organisering af vagter - også om natten. Dengang var der stadig ikke indlagt vand eller strøm i de primitive boliger, hvilket bidrog til at gøre opgaven besværlig. Det var svært at leve op til intentionerne, og i sidste ende blev det alligevel en plejehjemsplads til Gamle Anders og et par andre.

Blandt de nuværende beboere er der flere, som gør sig forestillinger om, hvordan det vil være at blive gammel i Lejren. Men i forhold til i 1970'erne er det ikke helt så svært i dag på grund af de moderniseringer, der er sket de senere år i de fleste af Lejrens boliger.

Vagn Jeppesen flyttede tilbage til Lejren for nogle år siden, fordi det er her, han føler sig hjemme og har lyst til at blive gammel. Han har familie i Lejren og føler sig tryg i forhold til fremtiden: "Jeg er flyttet tilbage hertil, fordi jeg tænker på at blive gammel her i Lejren. Jeg er fysisk aktiv og regner med at blive 100 år. Jeg hverken ryger eller drikker, så det lykkes nok!"

Marianne Broechner gør sig også tanker om at blive gammel i Lejren. Hun kunne tænke sig at blive i Lejren omgivet af alle vennerne. Men det afhænger helt af situationen og helbredet, indrømmer hun: "Så længe man har kræfter til at hive noget brænde ind, så går det nok, og der er da også lagt vand ind i huset. Det værste er, hvis man bliver syg. Så er det svært at være i Lejren."

PÅ PLEJEHJEM

Nina Odde er områdeleder på Plejecenter Trye i Frøstrup, der har Thylejren som ansvarsområde. Plejehjemmet har allerede haft flere beboere fra Lejren og forventer at få flere de kommende år. Men det kan være svært at danne sig et bilede af, hvordan situationen er i Lejren. Reelt ved man ikke, hvor stort behovet er. Nina Odde ved ikke, om der er nogen i Lejren, der holder lidt opsyn med personer, som måske er på vej til at få behov for hjælp - ej heller ved hun, om der er tilstrækkeligt netværk til, at man tager sig af hinanden i det omfang, det kan være nødvendigt, hvis der er syge eller plejekrævende.

Nina Odde vurderer opgaven i Lejren "anderledes", men ikke som noget, der kræver særlige forholdsreg-

Nina Odde er områdeleder på Plejecenter Trye i Frøstrup. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

ler. Det er en opgave, der skal løses - problemet er at finde de praktiske løsninger, der er behov for.

Hun skal på den ene side sørge for hjælp til de plejekrævende, men på den anden skal hun også sørge for, at forholdene fungerer tilfredsstillende som på en arbejdsplads hos den, der har behov.

"Der er en masse lovgivning omkring det at yde hjemmehjælp at tage hensyn til. Der skal laves arbejdspladsvurdering, og sikkerhedsrepræsentanten skal derud. Det kan være lidt af en udfordring at finde vej i Thylejren, hvor der hverken er husnumre eller gadelys," fortæller Nina Odde.

Plejehjemslederen oplever på den anden side, at der i Lejren er stor respekt for plejepersonalet og deres arbejdsvilkår. De ved, at der er visse hensyn, der skal overholdes i forhold til plejepersonalet bl.a. omkring rygning. Hun siger til dem: "Hvad I ryger … det må I selv bestemme. Men sørg for ikke at ryge, når personalet kommer, og sørg lige for at lufte ud, så der ikke er nogen, der skal gå og være skæve … Det har vi et meget respektfuldt forhold omkring."

For mange af de personer, som bliver nødt til at forlade Lejren, er en beskyttet bolig på Æblevej i Frøstrup løsningen - i al fald i første omgang. Det kan være, fordi de bliver dårligt gående, og Lejren byder ikke på de bedste forhold, når det drejer sig om et terræn, man kan færdes i, hvis man er dårlig til bens eller f. eks. afhængig af en kørestol. Så kan løsningen være at søge ind i en af boligerne på Æblevej. De ligner godt nok ikke den bolig, man forlod i Lejren, men en moderne bolig med bad og bekvemmeligheder gør måske alderdommen lettere. Æblevej ligger i udkanten af byen med udsigt til grønne arealer og en nærliggende skov. Efterhånden er der blevet en lille koloni af udflyttere fra Lejren og lejrrelaterede personer, så socialt set er springet måske ikke så stort, og der er et netværk.

Nina Odde beskriver, hvordan ældre fra Thylejren på plejehjemmet forholder sig til skiftet fra Lejren til det etablerede samfund: "Folk er meget, meget ydmyge og meget, meget taknemmelige over, at de kan få den service og den hjælp … Nu havde de nok egentlig meldt sig ud - men så alligevel - at det omkringliggende samfund stadigvæk er der, når man har brug for hjælp. I forhold til, at beboerne i Thylejren generelt har haft en meget kritisk indstilling til det etablerede samfund, virker det ikke, som om de stiller store krav, når de kommer på plejehjem".

Det er Nina Oddes oplevelse, at disse beboere snarere trækker sig tilbage, hvis de oplever, at de er til gene, eller der er andre, f.eks. demente beboere, der er bange for dem. De forventer egentlig bare at få lov til at passe sig selv, og det kan være vanskeligt at få dem med til fælles aktiviteter. Hun har opfattelsen af, at folk fra Thylejren på det nærmeste ikke forventer noget og knap synes, at de har fortjent dét, de får.

KARLS HISTORIE

For Karl Kristensen, der i dag er 77 år, blev problemet aktuelt, og han måtte flytte ud af Thylejren i 2000. Karl husker, at det ikke var nogen nem beslutning, men der var ingen vej udenom, for bentøjet var blevet for ringe, og der var også problemer med ryggen. Han fik hjælp fra plejehjemmet den sidste tid i Thylejren, men efterhånden indstillede han sig på, at han måtte flytte. Derfor søgte han ind i en moderne bolig på Æblevej. Omstillingen var ikke så svær, da det kom til stykket. På Æblevej bor der i forvejen flere personer fra Thylejren. En del af dem kender hinanden og udgør en slags netværk. Karl var glad for sin lejlighed og den hjemmehjælp, som han også fik, men efterhånden syntes han alligevel, at tiden faldt lang: "Jeg ville have været

Karl Kristensen boede i en turistbus i Lejren. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

Karl Kristensen: "Som det efterhånden var blevet, skulle jeg jo have hjælp til det hele. Så ku' jeg jo lige så godt komme ind på plejehjemmet." (Foto: Klaus Madsen, 2010).

på plejehjemmet sidste år, men de ville ikke have mig. De mente jo, at jeg stadig var for godt kørende."

Men situationen blev værre, og efterhånden fik Karl det dårligere og blev mere og mere afhængig af hjælp. Han har gennem alle årene drukket en del, hvilket også spiller ind på helbredet. Han syntes efterhånden, at alting blev mere og mere besværligt: "Som det efterhånden var blevet, skulle jeg jo have hjælp til det hele. Så ku' jeg jo lige så godt komme ind på plejehjemmet." Men egentlig var det i lige så høj grad ensomheden, Karl ville væk fra. Efterhånden blev besøgene sjældnere, og han følte sig mere og mere ensom. I 2009 fik han endelig en plads på plejecentret, hvor han bor i dag.

Men Karls historie med Thylejren begyndte for en del år siden.

Der var egentlig ikke tale om et valg, da han i slutningen af 1970'erne flyttede ind i Thylejren. Han var nemlig blevet smidt ud af sit hjem af kommunen: "Så jeg blev kørt til Thylejren med politieskorte - med alt mit pik-pak og møblement. Det var politiet fra Fjerritslev. Jo, det var ret barskt – de ville ikke have mig i kommunen. Jeg havde jo Lenin og Karl Marx hængende på væggen, og Land og Folk kom hver dag ind ad brevsprækken. Det kunne de ikke lide i kommunen!"

Karl kendte godt Lejren i forvejen og var kommet der i flere år; men det var alligevel en barsk overgang for ham. Det var koldt om vinteren i den udrangerede turistbus, han flyttede ind i. Han klarede sig med stearinlys, og vand hentede han ved et lille vandløb bag huset. Også om vinteren, hvor det kunne være nødvendigt at slå hul på isen. Og så var der fisk i vandet: "Det var jo lidt specielt, når man kom ind og skulle hælde vand op i kedlen, at der kunne være fisk, som skulle sorteres fra … også nogen af de store vandkalve kunne der være i spanden. Jo, der var lidt at sortere fra i kaffevandet!"

Flere af beboerne var betænkelige ved situationen. Kunne han klare vinteren, for der var jo is på sengen og alt muligt? Men der var sjælevarme. De mennesker, der var der, holdt sammen … husker Karl.

Og fællesskab var der i Thylejren - dog ikke fælles økonomi. Mange var på bistandshjælp dengang og tog til København for at hente den. Nogle syntes, at der skulle være fælles økonomi, men idéen vandt aldrig tilstrækkeligt gehør. Derimod blev der lavet fælles mad i Svampen, og den var billig - en femmer: "Hvis man ikke havde en femmer, fik man mad alligevel. Man kunne i stedet påtage sig forskellige opgaver i Lejren og på den måde bidrage til fællesskabet. Der var flere husdyr i Lejren, som skulle passes." Karl er født og opvokset på landet og kendte til at passe dyr, så han hjalp til med at malke køerne.

Karl er lokal og havde flere bekendte i Frøstrup, da han rykkede ind i Lejren. Men han oplevede til sin overraskelse, at folk pludselig ikke kendte ham mere. Han beskriver stemningen i 1980'erne sådan:

"Folk i omegnen … de hilste ikke, heller ikke selv om de kendte mig. Det var ligesom, vi var en slags pest. Thylejrens folk kom ofte ind til byen mellem kl. 11 og 13, og så oplevede vi, at dørene var låst i Frøstrup – ja, det var ligesom man var bange for os!"

Karl husker stadig dé år som de værste, men heldigvis blev stemningen bedre efter særlovens vedtagelse. De senere år har der slet ikke været den slags problemer: "Nu kan man færdes i Frøstrup, uden at der bliver set skævt til en, selv om folk godt ved, at man er fra Thylejren."

Irene Sander, der arbejder på Plejecenter Trye, på visit hos Karl Kristensen. (Foto: Klaus Madsen, 2010).

BERØRT AF HIPPIE-ENGLENE

THYLEJREN 1970 SOM FORTÆLLING OG ERINDRING

"Ja, Thys navn er blevet nævnt mange gange i forbindelse med Lejren ved Frøstrup. Det er ganske uforskyldt, for Lejren ligger i Han Herred - i Langvad i Tømmerby Sogn. Men det har altid voldt fjernereboende vanskeligheder at finde ud af, hvor grænsen mellem Thy og Han Herred går, og det skal være arrangørerne tilgivet, at de er kørt vild i det geografiske. Men det er altså blevet Thy, der har fået æren af at lægge jord til denne lejr, og det er i nogles øjne en stor reklame, at der heroppe er mennesker, der vil medvirke til at få beatmiljøet ud fra København, til at få aktiviseret de unge her på egnen og få hash-skyerne til at brede sig."

Lederartikel i Thisted Dagblad 11. juli 1970.

Hvad - eller hvem - har han fået øje på? Travlhed og store forventninger. Før det hele går løs.

BERØRT AF HIPPIE-ENGLENE

"Det bliver en kæmpelejr uden ledelse og program".
Politiken 1970.

"Ingen vet vad som skall ske. ALLA BESLUTAR ALLTING".
Sydsvenska Dagbladet 1970.

"Jeg ved da godt, at uden ungdomsoprøret i 60´erne havde vi ikke haft så sjovt et samfund, som vi har i dag".
Anders Fogh Rasmussen, fhv. statsminister, 2004.

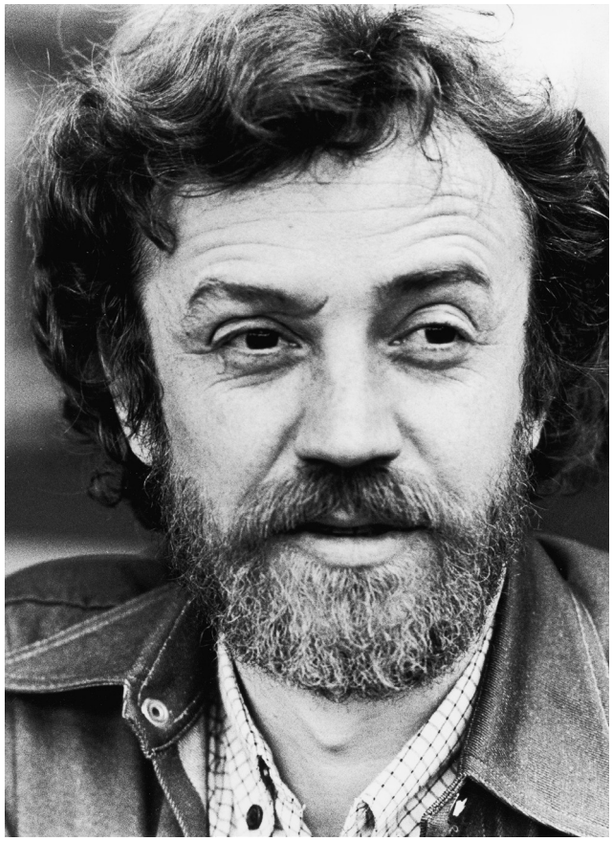

John har flere funktioner i Lejren, og flot tager han sig ud i uniform, når han som her tager imod folk "udefra" i alle aldre, der vil se, hvad det hele er for noget. Der må betales entré efter bilernes størrelse. Historien vil vide, at han er efterlyst af myndighederne, og da politiet dukker op, genkender de ham ikke. Han lover at give lyd fra sig, hvis han dukker op i Lejren …

"En livsbekræftende og pragtfuld oplevelse." Ordene kommer fra den dengang 30-årige Ebbe Kløvedal Reich, forfatteren, der er en af hippierne og aktiv i Thylejren. Det er i 2005, han ser tilbage i en samtalebog med vennen, sognepræst Johannes H. Christensen - i øvrigt præstesøn fra Vester Vandet. "I toppen af træerne sidder aberne" er bogens titel. Det er dem, der først ser solen stige op, aberne altså. "Der var 20.000 vinde og skæve og tossede mennesker sammen i euforisk fordragelighed og fællesskab. Ingen stridigheder, ingen slagsmål, ingen alvorlige modsætninger. Så skete der desværre til sidst dét der med Hjardemål Kirke. Her var det et overskud, der pludselig forvandlede sig til desperation hos et forsvindende mindretal. Det var dumt. Men det fantastiske var, at de der 20.000 gale mennesker kunne være sammen hele sommeren i den lyseste harmoni og fred, uden at der skete de store ulykker eller ballader." I 2004 karakteriserer han Hjardemål-aktivisterne i et såkaldt Mands Minde-foredrag i Vartov. Her er det nogle "rødgardistiske tåber," der er på spil. Men uanset hvad: Thylejren er for Ebbe Kløvedal Reich et storslået bud på en human anarkisme, som ikke er set hverken før eller siden på dansk grund.

Store ord om et eksperiment under åben himmel. I den første måned ofte under en regnfuld himmel, der får hippierne til at rykke tættere sammen i de store og små telte med deres sjove tobak, i de interimistiske bygninger, der hele tiden skyder op og i de mere eksperimenterende former for boliger, der bliver omtalt som arkitektoniske nyskabelser i store artikler i hovedstadsaviserne. Jo, livet bliver levet, som mennesker nu lever, der forsøger at komme fri af det gamle samfunds hæmninger. Lejren åbner 4. juli. Datoen er valgt for at genere Rebild-festen, dansk-amerikanernes fest i Rebild Bakker. Amerikanerne med deres Vietnam-krig er et af fjendebillederne i det ny samfund. Det er også den dag, Venus - kærlighedens planet - går ind i løvens tegn ifølge Lejrens astrologer. En lejr der har søgt ly i fortællingen og i erindringen, den er blevet til en myte. Lejren som en tilstand, en drøm, en vision om "noget andet." Alle, der bliver berørt af hippie-englenes vinger, bærer et aftryk med sig gennem livet. Sådan bliver historien skrevet.

For den lokale præst i Frøstrup er Thylejren et billede på forgården i helvede. Og han møder op for at afsynge salmer til harmonika-ledsagelse. Ingen skal dø

Ebbe Kløvedal Reich (1940-2005). Eller rettere Ebbe Kløvedal som han underskriver sig i 1970, da han deltager i Thylejren. Og med sin version af nationaldramaet "Elverhøj" skaber sig et særligt hjørne i Thylejrens historie. (Foto: Gyldendal).

i synden. Nu får de en chance for at vende om på den vej, der fører direkte ind - eller ned - i fortabelse. I mørke. Helt fortabte er de nu ikke. Thylejren - og kirkebesættelsen - bliver den mest omtalte enkelt-begivenhed i landets aviser i 1970. Også på en lang række andre felter sætter Thylejren - og det altomfattende oprør mod danskernes livsstil, den blev et symbol på - store bevægelser i gang i det danske samfund. Birk Keller, en af dem der var med i Thylejren, mindes jordnært sommeren ´70 i en kronik i Information i 1999: "Kom ikke i dag og tal dårligt om Thylejren eller Blomsterbørnene. Det var dem, der fik os til at skifte kurs. Måske ikke så meget, men helt sikkert i den rigtige retning." Forfatteren Suzanne Giese, en anden af deltagerne i Thylejren, er ikke så beskeden i 2010: "Jeg er stolt over at tilhøre 68-generationen, der

Læserne skriver:

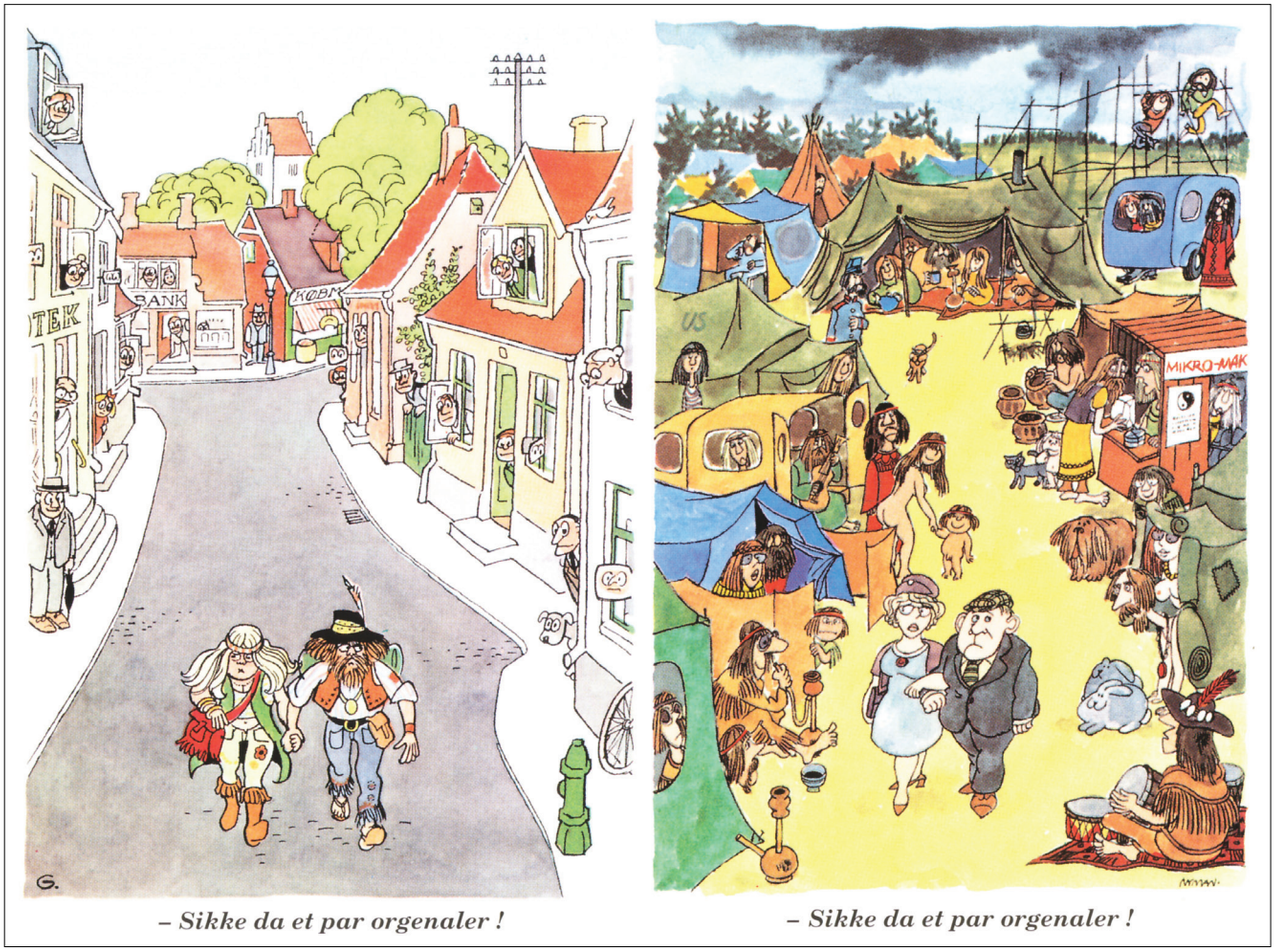
EN BEGIVENHED PÅ ET THISTED-HOTEL

En læser beretter til Aktuelt:

Forleden kom tre "moderne" unge mænd i indianerjakker og med pandehår ind på et af Thisteds hoteller, formentlig i den hensigt at nyde et eller andet, men da de så de pæne lokaler med tæpper på gulvene og hvide duge på bordene, sagde en af de unge mænd så højt, at alle kunne høre det: "Her er faneme for fint. Er der ikke en tjener, der kan give os et spark i røven, så vi kan komme ud?". Hotelejeren var dybt skuffet. Han ville - uanset gæsternes påklædning - have budt dem et hvilket som helst bord, idet han anerkender, at folk skal have lov til at gå klædt, som de vil. Hvorfor skulle værten, tjener og hotellets sagesløse gæster generes? De unge mennesker kan måske bedre forstå sagen i en sammenhæng, hvis de forestiller sig, at jeg gik ind i et af festival-teltene i Frøstrup og udbrød: "Her er for beskidt, kan jeg ikke blive smidt ud?". Mon man da ikke ville svare mig, at jeg var en udannet? Min erfaring er, at hovedparten af de ældre har sympati for ungdommen, men også, at de unge sommetider er ved at miste denne sympati. Jeg forlanger ikke, at de unge skal indtage alle de høfligheds-attituder, vi ældre indtager - for dem kan de jo ikke have lært, når de er så unge - men de kan da i hvert fald lade være at generere sagesløse mennesker.

Ældre abonnent i Thisted.
(11. juli 1970)

ruskede op i et fuldstændigt stivnet, hierarkisk og ufrit samfund. Vi gennemførte ikke en revolution, men vi gennemførte en omfattende kulturrevolution, som alle mennesker nyder godt af den dag i dag." Udsagnet kommer i en af de ofte tilbagevendende debatter om 68-generationen og ungdomsoprørets medansvar for en udvikling, hvor "respekt for viden, indsigt, ekspertise,

Sådan bliver situationen tegnet op i satirehæftet "Blæksprutten" 1970. Tegnerne er Henrik Gantriis og Peder Nyman.

erfaring, samfundets autoriteter og myndigheder renses ud for aldrig siden at dukke op igen." Og ikke nok med dét. Resultatet ses i gader, inden for familielivet, den sociale omgang, inden for uddannelse, sundhed og behandling, retsvæsen. Et samfundsmæssigt og menneskeligt forfald med andre ord - dét er, hvad de unges "kulturrevolution" fører til. Sådan bliver fronten kridtet op. Og det er ikke sidste gang.

THISTED BANEGÅRD

Så vidt er denne historie jo slet ikke kommet - *den* er først nu ankommet til banegården i Thisted. Med særtog!

En reporter fra Aktuelt, den lokale socialdemokratiske avis, står sammen med mange thistedboer klar til at tage imod særtoget lørdag aften 4. juli 1970. Det er en flok udmattede unge, der vælter ud på den nedslidte perron. De har været forberedte på det værste, men så langt har de alligevel ikke forestillet sig, at der var fra København til Thisted. Og blev der ikke kørt meget langsomt det sidste stykke - på Thybanen? Det tog jo en evighed dét tog! Det er først om mandagen - den 6. juli - Aktuelts mand kan skrive om hippiernes ankomst, men så kan han også føje en anden begivenhed i denne weekend til: Kongeparrets besøg i Thisted med "Dannebrog"! Og han kan fortælle, at der er færre

mennesker til at tage mod kong Frederik og dronning Ingrid end til at modtage, hvad han karakteriserer som "den københavnske beat- og aktivitetsungdom." Aktuelt-reporteren tilføjer: "Nogen vil sikkert også mene, at de spraglede klædedragter på banegården ikke var værre end de funklende uniformer på havnen." Et nyt samfund har meldt sin ankomst til det gamle samfunds traditionelt meget kongetro købstad med egen kongelund i plantagen midt i byen. På Thisted Banegård viftes med små stoftrykte Mao-flag. På Thisted Havn med små pæne dannebrogsflag.

Thisted er ved et besynderligt sammentræf blevet centrum for to diametralt modsatte begivenheder: "At de står som ild og vand til hinanden, kan måske ses af, at ingen af aktivisterne besøgte kongen på havnen. Til gengæld besøgte han heller ikke dem, da han og dronningen søndag eftermiddag tog på biludflugt på egnen."

Thylejren - med Hjardemål-besættelsen - skal som nævnt blive den mest omtalte begivenhed i de danske aviser i 1970. Ingen skandale, intet kongehus og ingen politisk begivenhed skal få så mange avislinjer. Det bliver året efter sort på hvidt dokumenteret - i en avis. Og nye linjer bliver lagt i rotationspresserne landet over, da retssagen mod Hjardemål-besætterne i 1971 finder sted på rådhuset i Thisted.

Der er lang vej fra København til Thisted. Særtoget er ankommet. Og der er mødt mange thistedboer frem for at byde velkommen. Eller for ved selvsyn at se, hvad det nu er for nogle mennesker, der har været snakket så meget om.

BERØRT AF HIPPIE-ENGLENE

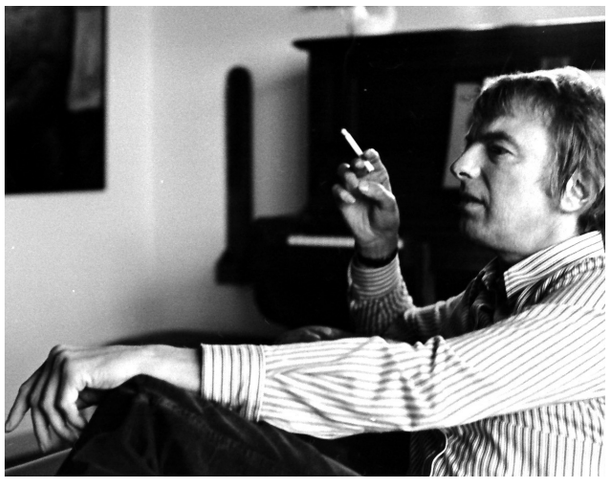

PIGE MED RØD HAT

Thylejren sommeren 1970 er dokumenteret på flere film. En af dem er i bogstaveligste forstand optaget i fuglenes perspektiv af besætterne i tårnet af Hjardemål Kirke. Rollerne er byttet om. Nu er det de mange vrede beboere fra Thy nede på jorden omkring kirken, der er hovedpersoner i et udvidet drama, hvor scenen er blevet sat uden for Lejren. Den ene af de mere "autoriserede" film har titlen "Skæve dage i Thy", og involveret er den 42-årige thistedbo Gunnar Obel, der også spiller lidt af en hovedrolle - i det danske filmmiljø. Der er format over både personen Obel og de mange projekter, han giver sig i kast med. I slutningen af 1960´erne rejser han storbiografen Kino ved havnen i Thisted og tager med "ny lyd, stort og bredt format, stor biografsal" kampen op mod fjernsynet. Siden overtager han biografsale andre steder i landet - endog i København - og han bliver såvel producent som importør af film. Det er den gamle historie om gynger og karruseller. Hvad han tjener ind på tjubang- og sexfilm, det sætter han ofte til på de seriøse film, han producerer, men som til gengæld gør plads til ham i den danske filmhistorie. Man kan forestille sig, at "Skæve dage i Thy" er lidt af et hjertebarn for ham. Hippie er han nok ikke, men han ved, hvad Det ny Samfund har gang i - måske kan det endda betale sig at investere lidt kapital. I dag er "Skæve dage …" en unik dokumentation af et stykke danmarkshistorie.

En af de medvirkende i optagelserne af særtogsmodtagelsen på Thisted Banegård lørdag 4. juli er en ung pige med rød hat. Hendes navn er Gunhild Brethvad, hun er 24 år, og 40 år senere erindrer hun begivenheden, som var det i forgårs:

Biografejer, filmproducent og udlejer m.m. Gunnar Obel med de mange jern i ilden. Det gælder også filmen "Skæve dage i Thy".

"På filmen kan man se mig rigtig meget, synes jeg. Og morer mig over hatten. Den er rød og stor, som det var mode dengang. Sådan en stor pariserting. Og så den tykke sweater og hænderne samlet indenunder på maven. Og træskoene.

Jeg er så tynd og går lidt uroligt frem og tilbage. På den anden film taber jeg hatten - men ikke på denne her. Jeg troede, jeg havde den grønne jakke på, men det ser det ikke ud til.

Jeg står på perronen i Thisted og venter på det lange særtog, der skal komme med alle vennerne fra Køben-

Modtagelsen på banegården i Thisted er gengivet i filmen "Skæve dage i Thy", hvorfra disse billeder er klippet. Midt i billedet til venstre står den ventende Gunhild Brethvad - iført rød filthat.

Gunhild Brethvad er en af dem, der er mødt frem på Thisted Banegård. Det er vennerne fra København, hun er kommet for at tage imod. Hun skal med ud i Lejren.

havn. Det er sommer og 1970 og Thylejren og Det ny Samfund skal starte, og det hele er spændende, og vi står over for et nyt liv, og alt kan lykkes nu. Alt SKAL lykkes nu. Jeg står der og er spændt. Man kan se det på filmen.

Allan og jeg har været i Thy nogle dage. Vi har i vinterens løb købt en trelænget bondegård for 25.000 kr. med 10.000 kr. i udbetaling. Øverst på en forblæst bakke i Hillerslev med vid udsigt til alle øde sider. Vi regner med, at Thylejren vil føre noget stort med sig, og vi vil være blandt de første, der etablerer os.

Eller sådan er det måske ikke. Måske er det bare, fordi jeg skal have luft. Jeg er lige blevet udskrevet fra Rigshospitalet efter at have tilbragt en hel vinter med regnbuehindebetændelse, hvor pupillerne voksede fast og blev trekantede, og jeg måtte gå med sorte solbriller og holde mig inden døre - og derefter den slemme Boecks sacchoid, som har givet mig store knuder på lungerne, så jeg næsten ikke kan få luft. Det er jo derfor, vi købte Rosengården, som vi kalder den efter vores gade i Københavns indre. For at jeg kan trække vejret.

Rosengården - ja, der holder vi til, når vi ikke er hjemme i lejligheden i København, men nu står vi på Thisted Banegård, og vennerne kommer ud af toget, og vi hilser og griner, og jeg er misundelig over, at jeg ikke var med på den lange tur op gennem landet. Meget misundelig. Der var orkestre med toget, og jeg elsker at danse med bare bryster til tonerne fra Burning Red Ivanhoe eller Alrunerod. Men jeg kommer til at danse, det ved jeg. For vi skal være i Lejren så meget, vi kan - danse uden tøj på, bade uden tøj på ved Hjardemål Klit - rende rundt uden tøj som alle de andre.

Måske er det dét, der er det vildeste. At vi smider tøjet og viser verden vore smukke kroppe.

Allan og jeg har en Citroën 2cv - den er malet gul, og på Allans dør er der malet en viking - på min dør er der smukke blomster.

Allan og jeg har ens kjoler - købt hos Nørgård på Strøget - de er lange og røde, og Allan går uden underbukser.

Men vi har ikke kjolerne på i dag, for der er mange slags mennesker på stationen, og vi vil ikke vække FOR meget opsigt.

Vi skal køre ud til Lejren i vores lille gule bil, og så skal vi stille den og gå hen til de venner, der ligger med bare brune numser lige op mod solen - de holder møde og snakker om vigtige ting. Vi danser - eller det vil sige det er mig, der danser. Allan gør ikke. Allan vil vist i virkeligheden hellere gå og bakse med mursten på Rosengården. Det er mig, der er syg efter luft, efter frihed i kroppen, efter sol - og dans. Den vinter var så hård at komme igennem.

Jeg venter mig så meget af Thylejren. Sommernætterne med mosekonebryg, samtalerne om alt det, vi skal med livet - vi er så unge, og verden ligger lys foran os. Vi kan så meget, hvis vi gerne vil - vi er opdraget med gruppepsykologi, vi har været i store grupper hele tiden, den største generation i verdenshistorien. Hvis vi ikke skal kunne vælte systemet, så er der ingen, der kan. Vi er alle sammen født som små håb efter krigen. Vi kan forandre det hele.

Det er dét, der går igennem mig - dér på banegården. Nu sker der noget enestående i verdenshistorien. En fredelig revolution. Vi skal vise dem, at vi kan ændre verden uden at slås. Med bare bryster. Når vejret bliver bedre, og det ikke blæser så meget.

For Thy er ret forblæst, må man sige. Jeg der er vant til de yndige skove på Sydfyn, de store skove i Nordsjælland, de frodige bakker ved Skamlingsbanken - hvad gør jeg dog her?

Men det skal nok gå - sommeren bliver jo varm, siger vejrprofeten Gabs, og vi har brug for frisk luft - jeg har i hvert fald. Og jeg trækker vejret og gemmer mine hænder inde under sweateren og beholder hatten på.

Velkommen til Thisted, siger vi bare og glæder os over, at alle vennerne er kommet op til os. Til det vi har opdaget. Velkommen til Thy. Til Den nye verden."

Gunhild Brethvads erindring på 40 års afstand gengiver levende og præcist, hvad de unge anno 1970 forventer af Thylejren - ja, af livet: Alt! De har - blandt så meget andet - aktier i et oprør mod en snærende tabuiseret kønsmoral. Selv vejret er jo på deres side. Er det muligt at få indfriet så store forventninger? De skal blive klogere i hvert fald på vejret i den del af landet, de er ankommet til. Hvad enten de kalder det Thy eller Han Herred. Thylejren bliver en livslang inspiration for mange. Hun er selv et bevis på det som fritidspædagog og igangsætter i det alternative musik- og teatermiljø i Thy gennem 1970-1980´erne. Og på hendes hjemmeside på nettet kan man læse om det efterfølgende virke: teaterinstruktør, musik- og teaterlærer, musik- og teatercensor, højskolelærer, foredragsholder og skuespiller. Et par romaner er det også blevet til.

"I AMTOFT SKETE ALDRIG EN SKID"

Erik Bach Andersen er 17 år i 1970 og bor i Amtoft. Her sker ikke det store - ja, nærmest ingenting, som man siger i dén alder. Det kan siges endnu kortere, og det gør man så. Men så kommer Thylejren, ikke til Amtoft, men alligevel. Nu sker der pludselig et eller andet, som det er værd at undersøge lidt nærmere:

"Jeg fik ørerne klippet fri for sidste gang i julen 1969. Og jeg havde ikke noget at klage over. Far holdt avisen op med billedet af den nyplyssede John Lennon. Min flinke sejlsportsonkel syntes heller ikke, vi havde noget

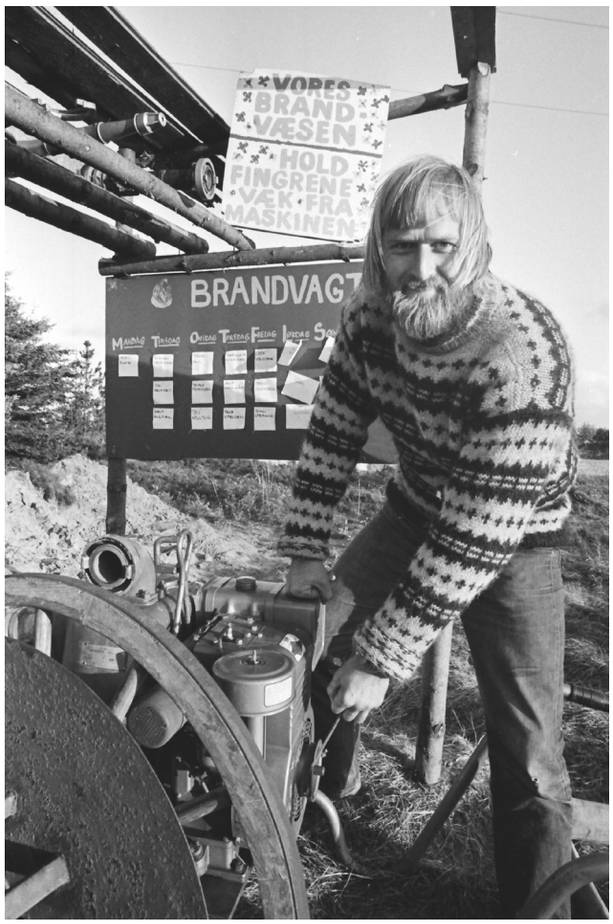
Sven Aage og Erik skuer ind i fremtiden bag træværket i Amtoft. Snart kommer Det ny Samfund og Thylejren forbi. Det er i 1970, og der er i mere end én forstand forår i luften.

at klage over: "I har det lige så godt som drengene i "Flipper": Vand og sejlbåd, sol og det hele. Der mangler kun en delfin," husker Erik Bach Andersen onkel-bemærkningen 40 år efter.

"Det var rigtigt nok, men jeg opfattede nu for det meste Amtoft som mangel på liv. Og på det punkt var jeg enig med Henrik og Sven Aage. Her skete aldrig en skid. Ingen piger, ingen diskoteker, ingen beatmusik. Kun cirka en gang om måneden var der bal i Øsløs med Blue Moons. Vi gik som regel de tre-fire kilometer ad den nye vej til Øsløs, mens vi spillede luftguitar til de sange, vi havde varmet op med på Sven Aages værelse. Men Blue Moons spillede en anden slags musik, og pigerne lignede ikke dem, Country Joe sang om.

Sven Aage havde en temmelig stor B&O monobåndoptager. Den brugte han til at tappe "Efter Skoletid" i radioen. Vi var med på noderne. Foruden Beatles og Stones selvfølgelig: Kinks, Pink Floyd, The Band, Doors, Dylan, Hendrix, Cream, Colloseum og så "en canadisk folkesanger," som vi i første omgang ikke fik navnet på, men som sang om a "bunch of lonesome heroes, walking along the open road." Det kunne have været os.

Sven Aage holdt også bladet "Superlove" med en hel masse psykedeliske tegninger af halvnøgne piger og historier om hash og LSD. Musikken, "Pebberkværnen" i fjernsynet lørdag eftermiddag og det blad

"... der skete ikke meget mere, bortset fra at den berømte håndboldspiller Palle Nielsen med hestehalen dukkede op ... "

"Teltets sider var rullet fra og på gulvet lå der persiske tæpper. Omkring et lavt bord sad en 10-15 mennesker og snakkede. Jeg lagde mærke til et par stykker med langt gardinhår - som det vist hed".

fungerede som vores livline ud til en større og sjovere verden. Jeg kan ikke huske, om det var i "Superlove" eller i Thisted Dagblad, vi første gang læste om Det ny Samfunds lejr, der skulle komme til Frøstrup, men nyheden gav anledning både til nogle ret vidtløftige billeder á la Woodstock og til mere besindige overvejelser i retning af, at det nok var løgn. Det var en del af verdensbilledet, at ting var noget, der skete andre steder. Så det hippie-mekka, der blev skrevet om, var næsten for meget."

Aftenen før det store rykind i Thylejren med særtog og det hele tager Sven Aage og Erik af sted til Frøstrup. Sven Aage har lånt Henriks knallert. Erik har sin egen:

"Jeg kan ikke længere huske, om vi faktisk havde planlagt at besøge Lejren, eller om vi blot havde tænkt os at køre forbi nogle gange i håb om, at der skulle ske et eller andet. Men hvorom alt er, stod vi pludselig og snakkede med en flink københavner, der godt kunne ligne en fra "Peberkværnen." Han inviterede os med hen i et stort hjemmeværnstelt, hvor der skulle være en eller anden form for aftenhygge. På vejen derhen kom vi forbi en ældre grå Ford Transit, hvor der stod GNAGS på siden med store sorte bogstaver. Det kunne godt lyde som et orkester.

Teltets sider var rullet fra, og på gulvet lå der persiske tæpper. Omkring et lavt bord sad en 10-15 men-

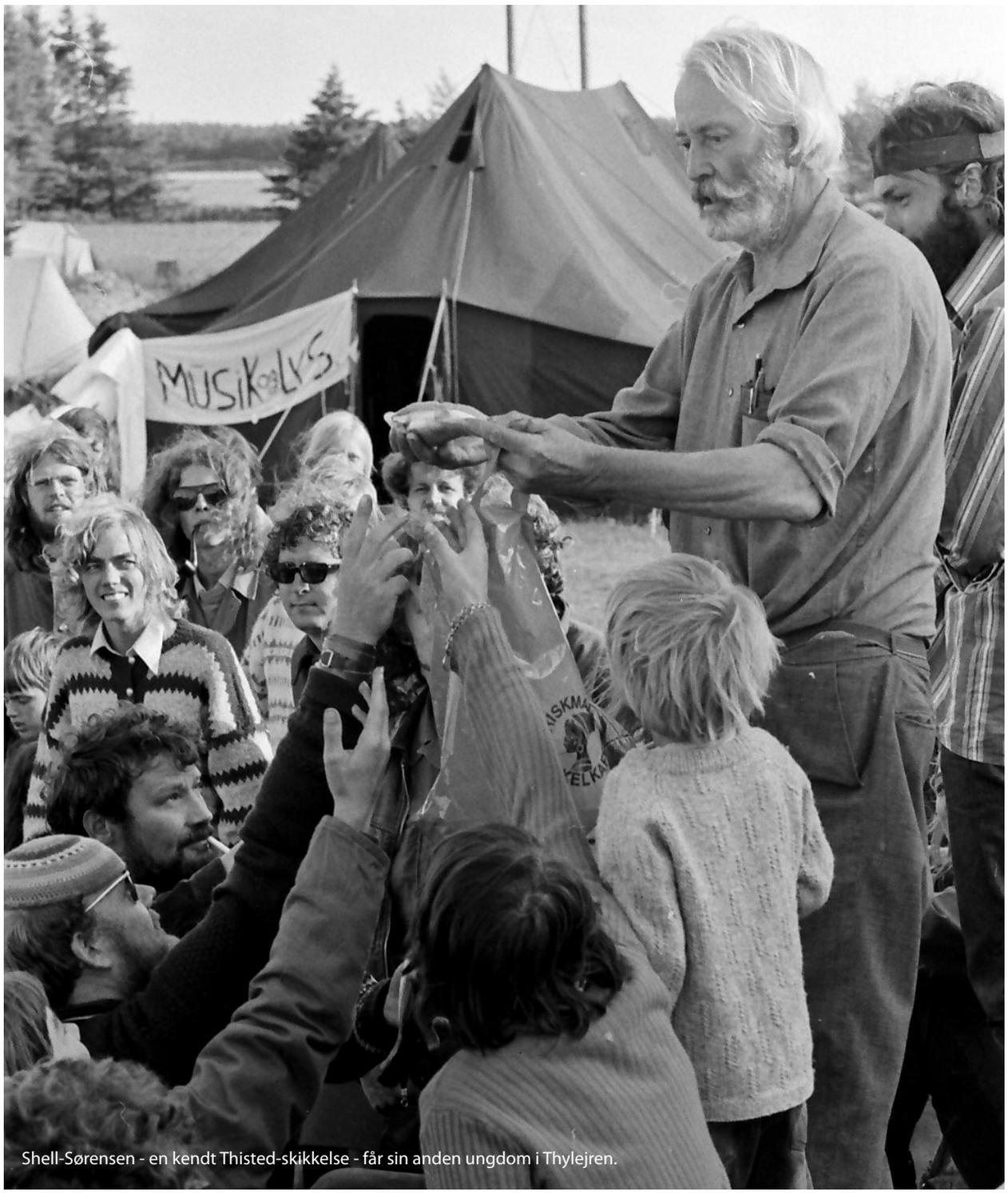
Gnags på scenen i Thylejren. Børnene giver en hånd med på trommerne.

nesker og snakkede. Jeg lagde mærke til et par stykker med langt gardinhår - som det vist hed. Det var nogen fra Gnags, kunne vi forstå på snakken. Den var vi nu ellers ikke rigtigt med i. Den flinke fyr, der havde inviteret os, var gået igen, eller også havde han sat sig et andet sted. Så vi sad bare og kiggede og forsøgte at følge med. Uden det store held. I hvert fald var jeg i begyndelsen noget usikker på, hvad det var, der gik på omgang i kredsen, men fandt vel ud af, at det måtte være hash. Jeg blev faktisk beæret, da min sidemand venligt og som det naturligste rakte piben videre til mig - så meget, at jeg et øjeblik overvejede at tage et sug. Men jeg vidste ikke, hvordan man gjorde, og desuden kunne man jo blive afhængig. Jeg skelede over til Sven Aage. Han så heller ikke ud, som om han skulle nyde noget, så jeg lod piben gå videre. Vi blev siddende et stykke tid, og der skete ikke meget mere, bortset fra at den berømte håndboldspiller Palle Nielsen med hestehalen dukkede op. Han spillede på en penny whistle og slog sig ned i flokken lige så hyggelig, som han var i fjernsynet. Så var der noget at fortælle om derhjemme. Det andet holdt vi for os selv."

MAND MED MAKREL

"En forretningsmand som ikke er blevet hængende ved det gamle, men som har haft øjnene åbne for nye opgaver."

Sådan kan man læse i en af de lokale aviser, da Hans Sørensen i 1961 fejrer 25 års jubilæum som selvstændig forretningsmand i Thisted med salg af smøreolier og samtidig kørsel for A/S Dansk Shell. Og i tilgift får

Shell-Sørensen - en kendt Thisted-skikkelse - får sin anden ungdom i Thylejren.

navnet Shell-Sørensen. I jubilæumsåret er det byggevirksomhed, han har kastet sig over med udstykning og opførelse af huse. Han er også hovedagent i Thisted for Statsanstalten for Livsforsikring og er fortsat - nu "for egen regning" - leveringsdygtig i smøreolie og fyringsolie "fra egne vogne." Ni år efter - juli 1970 - dukker han så op på billeder fra Thylejren. Som sælger af makreller. Faktisk er han fast beboer i Lejren. Er han pludselig blevet "hippie"? Eller har han været det hele tiden under dækket af de borgerlige erhverv, før det er blevet et begreb - dette med "hippier." Er sandheden, at han bliver indhentet af tiden?

Arkivar Orla Poulsen opholdt sig i Thylejren i en kort periode med et lille telt og en rød fane for at slå et slag for DsU - de unge socialdemokrater i Thisted. Han kan måske give en del af svaret:

"Jeg mødte Shell-Sørensen i tre omgange. Første gang via de kommentarer, som min altid meget tolerante far kunne fremsætte om mennesker i byen. Vævemesteren på Thisted Uldspinderi syntes, det var noget fjollet, at en voksen mand kom og bad om garnrester, der skulle bruges til at flette armbånd af. Dette første andenhåndsindtryk af Hans Sørensen var måske medvirkende til, at jeg fandt ham interessant omkring 1970-1974, hvor jeg ofte mødte ham på værtshuset Rio Grande. Der kom jeg som gæst tre-fire gange om ugen sådan ca. ved 23-tiden, hvor jeg mødtes med kammeraterne.

Vi var som et maleri, der blev hængt op på et søm på værtshusets væg i den time, vi sad og drak den ene øl, der var råd til - og raflede. Efterhånden fik Hans Sørensen også sit eget billede på Rio Grande. Han kom ikke så ofte som vi - kun mod slutningen af ugen - og han nøjedes ikke med en enkelt øl, men bestilte som regel en flaske whisky, som han generøst bød de unge mennesker, han mødte. Hvad der blev snakket om, det kan jeg ikke huske. Bare sådan snak, som den er på et værtshus. Hans Sørensen havde ikke noget egentligt ærinde i forhold til os - ud over at være i selskab. Og det kunne ske, at han også inviterede os hjem i lejligheden Strømgade 7, 2. sal. til højre.

Da jeg var mellem syv og otte år, boede vi i lejligheden lige nedenunder - og den lugt af mejeriaffald, der altid hang over gården til Strømgade 7, husker jeg endnu. At besøge Hans Sørensen var en tilbagevenden til denne lugt. Lejligheden var udelukkende forsynet med møbler stablet af gasbeton garneret med skumgummihynder. Skumgummi var i øvrigt et gennemgående materiale i mine ungdomsår.

Øverst oppe på loftet i den skumle ejendom var der et værelse af den slags, man fandt i mange ældre byejendomme. Nærmest et malet skur, opstillet på loftets gulv under tagets spær. Heroppe boede i perioder Hans Sørensens kone, Henny. Men det vidste jeg ikke dengang. Det blev jeg først klar over mange år senere, da Henny i et par årtier blev min arbejdskammerat - og efterhånden nære ven.

Henny var født i 1910 og jævnaldrende med Hans. Utallige timer har jeg tilbragt sammen med hende, dels på arkivet, dels i hendes lejlighed på Nytorv, hvor hun fortalte om sit liv - og især om sit liv med Hans - og reflekterede over stort og småt. Henny påtog sig den vanskelige opgave at lære mig, hvorledes man gebærdede sig i dannede hjem. Stilleben - på en anden måde - og meget morsomt. Henny var nemlig tidligere oldfrue på Højriis på Mors, hvor hun og grevinden knyttede livslange bånd, der udsprang fra deres fælles dagligdag tilbage i slutningen af 1920´erne, da også Hans og Henny mødte hinanden på Højriis. Hendes beretninger var en føljeton om en mand, hun elskede højt. Men hun kom aldrig med forklaringer på, hvorfor han havde forladt sit borgerlige liv og hende. Symbolsk kørte han i disse år rundt i en lastbil med en stor Citroën på ladet. Det hørte til billedet af ham som bygge-matador," fortæller Orla Poulsen.

Shell-Sørensen er 60 år, da vi møder ham på et billede som fiskesælgende hippie i Thylejren, og for Orla Poulsen er der ingen tvivl om, at han altid har haft en "hippie" i sig:

"Da uldspinderiet brændte under krigen, lavede han hurtige penge, da han opkøbte det sammenstyrtede træværk og straks solgte det som brænde til de generatorer, bilerne var forsynet med dengang, man ikke kunne få benzin. Den dag købte Hans Sørensen en diamantring til sin kone - som ikke havde penge til at købe mad! Og Shell-Sørensen fik endnu et liv efter Thylejren - som far til et nyt kuld. Men det er en helt anden historie."

UDEN DYNE

En anden thybo får sin gang i Thylejren. I hvert fald i

begyndelsen. Der er dog ikke meget "hippie" over ham. Han har en anden baggrund end de jævnaldrende fra "ungdomsoprøret," som er noget, han læser om i avisen. Den slags løjer giver han sig ikke af med. Hans ambitioner ligger i anden skuffe. Og så kan det i øvrigt ikke gå hurtigt nok. Da han opdager, at der skal være sommerlejr i Han Herred, og at arrangørerne - noget med et nyt samfund eller hvad det nu er - forventer et betragteligt antal deltagere, er han straks klar over, at her er et marked, det gælder om at mætte. Og især gælder det om at komme først. Den unge mand er forretningsmand, han har et godt tilbud, og når det gælder dét, er han forud for tiden, men Lejren gør alligevel et vist indtryk. "Thylejren var noget af et kulturchok for os thyboer," som han noterer mange år efter i en bog, han skriver om sit succesrige liv og virke. Foreløbig kulmination i 2010 med et Ridderkors af Dannebrogsordenen fra dronning Margrethe.

Den unge mand hedder Lars Larsen, han er 21 år, kommer fra Sydthy, men er i 1970 elev i Magasin H & L i Thisted og allerede i elevtiden udnævnt til afdelingsleder i dyne- og madrasafdelingen. Det med de gode tilbud, som er svære at afslå, det begynder dengang og måske også idéen til Jysk Sengetøjslager. Men foreløbig er hashen altså begyndt at brede sig fra hovedstaden til Thy - og til et større område ved Frøstrup. Her slår "hundredvis af hashrygende, langhårede "flippere" fra ind- og udland sig ned." Et kulturchok - javel. "Men også mulighedernes tid for os handelsfolk."

Kris og Lars Larsen. Billedet af den senere Dyne-konge og hans kone er fra 1970, da han gør en god handel i Thylejren. Han har et godt tilbud til hippierne. (Privatfoto).

Lars Larsen spænder sammen med vennen, købmand Rysgaard, som har en lille købmandsbutik i Thisted, traileren efter bilen og fylder den op med øl og sodavand og andre daglige fornødenheder - bl. a. den ost, der skal komme til at spille en særlig rolle. Så afsted til Thylejren for at handle:

"Det gik lidt trægt de første dage - vi skulle jo lige se hinanden lidt an. Men med tiden vandt vi deres fortrolighed og blev inviteret med til deres "øråd" i storteltet, hvor vi sad omkring bålet. Mens hashpiben gik rundt, forhandlede vi så om faste leverancer et par gange om ugen. Men selv om de gik rundt i en evig hashrus, havde de alligevel åndsnærværelse nok til at forhandle om rabat. Det var lidt af en streg i regningen, idet vi jo også skulle have en pæn fortjeneste ud af at bruge vores aftener på dem. Men det endte da med, at vi fandt et for begge parter tilfredsstillende kompromis. Det gik ud på, at de skulle have 10 kg gratis ost pr. uge af en helt speciel "Thybo Ost" med en for dem dejlig syrlig smag. Til gengæld fik vi så eneforhandlingen af dagligvarer. En god handel for os, idet vi fik osten gratis på mejerierne, når de frasorterede oste, der var blevet sure. Alle var glade og tilfredse - vi fordi der var gode penge i det - de fordi de fik en dejlig syrlig "Thybo Ost" helt gratis - og fik alle varer leveret til døren, endda til fornuftige priser. Men - men - men en skønne dag kom der selvfølgelig en klog mand til Lejren, som havde lidt mere forstand på oste end Lejrens beboere i almindelighed - og så var den forretning ødelagt."

Sådan ræsonnerer en krejler med opvækst i det fattige Thy i 1950´erne. En ung mand der i Thylejren er som dumpet ned i et fremmed folkeslag, de både taler og gebærder sig på en måde, han aldrig har oplevet før, men han føler sig ikke fristet til at følge trop. Han er mere fristet af muligheden for en økonomisk gevinst. Men dét med eneforhandlingen er ikke helt korrekt - kildehistorisk set. Der er flere om buddet.

Det er i 1979, den første butik med navnet Jysk Sengetøjslager åbner, det bliver senere til JYSK, og konceptet har bredt sig over en stor del af jordkloden med i dag 15.000 ansatte. Mange forfattere - og nogen der skal blive det - har fundet vej til Thylejren sommeren 1970. Lars Larsen - Dyne-Larsen i folkemunde - bliver også for-

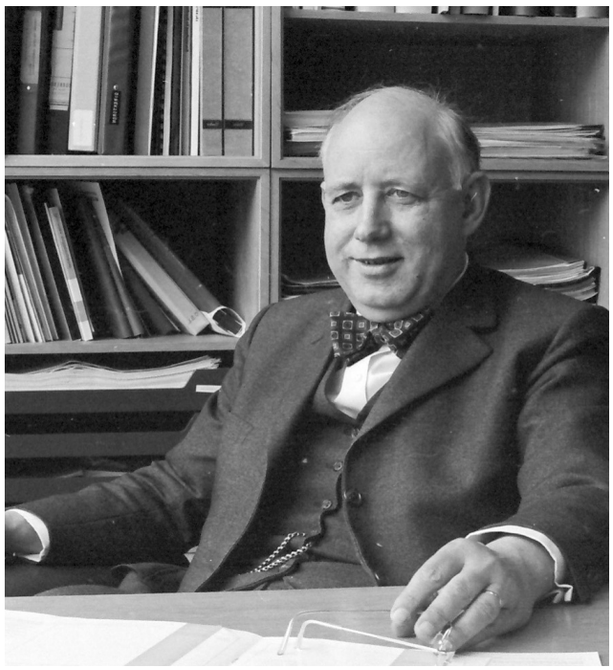
Frugter. Tøj, Mad-ris. Thylejren byder på handel af mange slags.

fatter. Og hans foreløbigt eneste bog, erindringsbogen, har et oplag, som ingen af de andre forfattere fra Thylejren nogensinde vil komme i nærheden af. Selvbiografien "Go´daw, jeg hedder Lars Larsen - jeg har et godt tilbud" blev i 2004 udsendt i et oplag på 2,4 millioner - det største danske nogensinde - og husstandsomdelt i hele landet. Det er ikke alle bøger, der er endt på genbrugspladsen, den har fået mange læsere og anerkendende ord fra flere anmeldere, der fremhæver det autentiske billede af fattigdom og overlevelse i en familie med enlig mor og fire børn i 1950´erne, der er Lars Larsens udgangspunkt i Thy og hemmeligheden bag den senere succes i forretningslivet. Bogen er en dyr fornøjelse for Dyne-kongen, men sikkert pengene værd i reklame. Man er vel krejler.

PENGE OG POESI

Gunde Linvald er direktør for Sparekassen Thy på Store Torv i Thisted. Sparekassen er netop 1. juli 1970 blevet hele egnens pengeinstitut gennem en række sammenslutninger med andre lokale sparekasser. Med sammenslutningen af Sparekassen for Thisted Amt og Landbosparekassen samt Hassing-Refs Herreders Spare- og Lånekasse er Sparekassen Thy en realitet med 18 afdelinger fordelt over et område fra Oddesund i syd til Bulbjerg mod nord. Thylejren ligger som en naturlig del af dækningsområdet og er en oplagt mulighed - også for sparekassen. Med så mange lejrdeltagere er der jo en vis omsætning. Gunde Linvald er en kendt og respekteret mand med mange interesser og engageret i det kulturelle liv på egnen. Meget musikinteresseret og en mere end habil amatørmusiker. I mange år kasserer for Thisted Museum. Nej, han opholdt sig ikke i Thylejren. Men han sendte en mand.

En sparekasseassistent ankommer en eftermiddag i midten af juli til lejrområdet for at orientere sig om muligheden for at oprette en afdeling af sparekassen, en slags pengebod, inde i Lejren. På forhånd har med-

Gunde Linvald fotograferet i begyndelsen af 1970´erne. Sparekasse-direktøren forsøger at komme i kontakt med folk i Thylejren. Men han har ikke det samme held med sit tilbud som Dyne-Larsen

Leif Varmark. Linoleumssnit af Dea Trier Mørch. (Vindrosen, litterært/politisk tidsskrift) 1971.

arbejdere fra sparekassen drøftet dette ønske om at udvide den økonomiske service med flere af Lejrens ledere. Og man har forstået, at ingen vil kaldes ledere.

Selv om sparekasseassistenten mener at have en aftale med disse "ledere," der ikke vil kaldes "ledere," lykkes det ham ikke at finde nogen at diskutere sagen med efter længere tids eftersøgning. Det er efterhånden blevet aften og uden for normal sparekassetid. Han må returnere til Thisted med uforrettet sag.

Gunde Linvald udtaler dagen efter til en af de lokale aviser: "Den mand, vi sendte, fandt ingen at orientere sig med. Foreløbig ser det ikke ud til, at der bliver noget ud af det."

Nu vi er ved pengene:

"Kassen er væk, den er blevet stjålet," skreg en eller anden kl. 5 om morgenen i den ellers så stille morgenstund, mens høje stålmaster på marken ganske upåvirket reflekterede det smukke sollys ud over Thylejrens sovende teltby. Her var der tale om en rigtig kasse med stort K. Dens egenvægt var over 50 kg, og hele vores kassebeholdning på ca. 15.000 havde stået frit tilgængelig i det, vi flot kaldte butikken. En kvik fyr råbte tilbage, at vi "sgu skulle ta det rålit!." Hans stærke bevisførelse var båret af to væsentlige argumenter. Enten ville ingen kunne løfte og bære den ret langt og sikkert heller ikke i en formodentlig brandert dirke den op. Og ganske rigtigt. Den lå 15-20 meter fra butikkens baggård. Stille og roligt og ventede bare på at blive båret tilbage til sin rette plads. Det gjorde vi så samtidig med, at vi knappede et par morgenbajere op for at holde vagt omkring skatten, indtil banken åbnede …"

Fortælleren er den 70-årige Birk Keller, der i 1999 ser tilbage på de euforiske sommerdage i 1970: "Det er umuligt at forestille sig, at opholdet ikke har påvirket os alle og sat sig spor for livet. Hvem glemmer de store badedage med 1.000 nøgne i alle aldre på Lild Strand - hvem husker ikke deres puls i sommernattens hede, hvor vi nøgne lod seksualiteten få fuld frihed?"

Håndbold-provoen, landsholdsspilleren og læreren Palle Nielsen har en anden udlægning af historierne

om Thylejrens pengekasse. "Lejrens deltagere var dejlige mennesker, men sommetider lidt naive," fortæller han i september 1970 - få dage efter den første Thylejrs officielle afslutning. "Da pengekassen første gang var stjålet med 3.000 kr. i, burde kassen være anbragt i boks om natten, men det skulle ikke ske. Heller ikke da der anden gang var taget 5.000 kr. Den blev taget tredje gang med 15.000 kr., og sådan noget er pinligt. Og i Lejrens supermarked blev der stjålet varer for tusinder af kroner. I det hele taget blev der ødslet skandaløst med pengene."

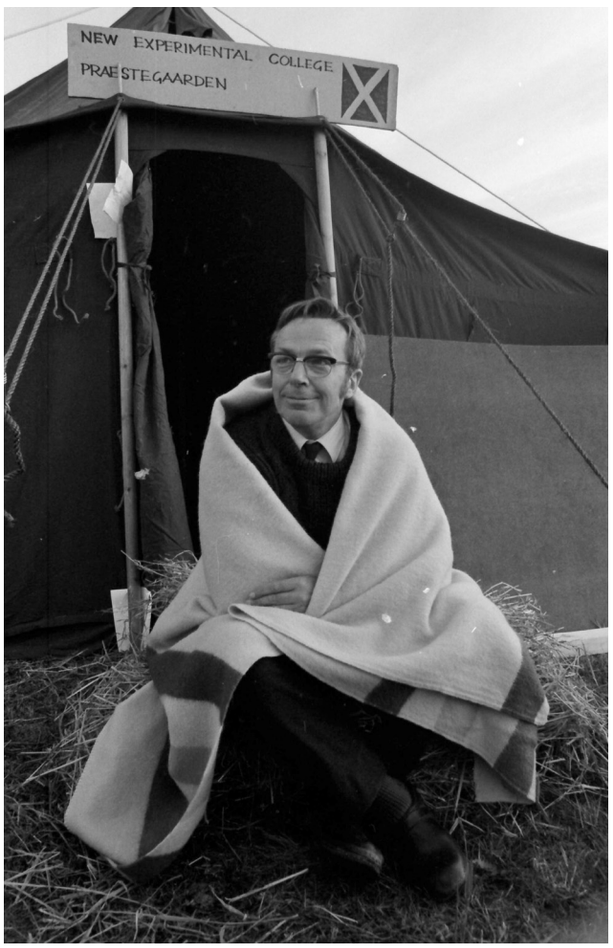
Andre så mere poetisk på det hele. Således en af "lederne" i Lejren uden "ledere," Leif Varmark, i det litterære/politiske tidsskrift Vindrosen i 1971: "Selv med til tider dårligt fungerende faciliteter, butiksvanskeligheder og indrepolitiske stridigheder, må lejrlivet og Lejrens atmosfære betegnes som poetisk, så svævende og let, at det vanskeligt lader sig beskrive konkret." Og så tegner Leif Varmark et øjebliksbillede, et af de bedste af Thylejren kan det forekomme og netop dét billede, mange lejrdeltagere senere sidder med mellem hænderne: "Man daskede roligt og afslappet af sted gennem lejrgaderne på vej et eller andet sted hen eller ingen steder hen. Man lod sig lede af, hvad der kom, og hvem man mødte. Man snakkede med kendte og ukendte, drak bajere og røg shit, deltog i det praktiske arbejde eller gloede på andre, som puklede. Man rendte til møder og arrangementer eller grinede ad dem, der gjorde det. Man stod sent op og gik sent i seng, sad i skumringen og i natten omkring bålene og spillede og sang, fortalte historier eller blot lyttede til den store natur."

DE REVOLUTIONÆRE

I et nyt samfund med kodeordet "alternativ," er det ikke så lidt "alternativt" at møde op i jakkesæt med slips (godt nok iført træsko) eller i kjole og hvidt. Ligefrem revolutionerende kan det jo tage sig ud i en spraglet forsamling. Men det er, hvad de gør i Thylejren sommeren 1970, de to thyboer med rødderne dybt forankret i det gamle samfund i Thy: Aage Rosendal Nielsen og Hans Bakgaard. De er ikke kun på træk - som de andre.

Rosendal repræsenterer en idé og et projekt - New Experimental College og Verdensuniversitetet - mens Bakgaard, hjemstavnsdigter m.m. fra "Røverreden" i Ydby, mere har sig selv i tankerne. Og han tager sig altid godt ud i kjole og hvidt.

"I spørger mig: "Hvad er det i grunden, du laver, Aage?" Sådan indleder Rosendal en bog, han udgiver året efter med titlen "Kære venner og naboer." Her redegør han for tankerne bag "et verdensuniversitet norden for lov og ret." Det er noget både meget luftigt og særdeles jordnært. Og det er netop denne kombination, der kan forvirre andre end venner og naboer. Også garvede højskolefolk har svært ved at få hold på alt dét, der foregår på New Experimental College og på de efterhånden mange nedlagte ejendomme på egnen, som Rosendal har mere eller mindre inspiratorisk

Aage Rosendal på sin post - og udkigspost - i Thylejren. Han har sympati for Lejren som det eksperiment, den er. Men hurtigt må han lægge afstand.

andel i og som tilsammen udgør Verdensuniversitetet. Et frodigt og kreativt miljø. Askov Højskole-veteranen Richard Andersen udgiver i 1984 bogen "Vandringer i Thy" og kommer forbi Skyum Bjerge: "Jeg kan ikke gøre rede for Rosendals højskoletanker. Det kan somme tider være svært at følge hans udredninger, men han går ud fra det centrale hos Grundtvig, at samtalen skal have en fremtrædende plads. En højskole skal ikke være et sted, hvor der doceres, men hvor lærerne også skal undervises af eleverne."

I Thylejren finder Thisted Dagblads udsendte den 49-årige Aage Rosendal siddende på en halmballe uden for et telt og med et tæppe over skulderen i den kølige juliaften - denne første dag i Lejren. Han nyder solnedgangen:

- New Experimental College og filmskolen i Kettrup har lejet et telt for hele perioden, og vi vil antagelig konstant have fire af vore folk med i Lejren, og jeg tager første tørn.

- Hvis vi ser bort fra solnedgangen … hvorfor er De så kommet?

- For at deltage i samværet og søge at få positive diskussioner i gang.

- Hvad forstår De ved "positive diskussioner"?

- Det er efter min mening diskussioner, der tjener til at få et hvilket som helst menneskeligt synspunkt frem.

Rosendal identificerer sig med tankerne bag Det ny Samfund og Thylejren og har under forberedelserne til Lejren kontakt til de "oprørske" unge københavnere, der besøger New Experimental College. Han kan på tværs af generationskløften følge dem et stykke ad vejen, men er steget af, da besættelsen af kirken i Hjardemål sker.

I sommeren 1970 kan man i de lokale aviser læse, at Verdensuniversitetet består af ni centre og nu udvides med endnu et i Sdr. Ydby. Her har unge filmfolk købt en nedlagt ejendom, som de med venners hjælp er ved at ombygge til filmcenter. Der skal være både filmskole og studier til film- og tv-produktion. Det er højtflyvende planer, initiativtageren lufter - heri indgår endog en landingsbane på marken bag gården til privatfly - men det skal vise sig, at han ikke er, hvad han giver sig ud for. Det er det navn, han opgiver, heller ikke. Han er en bedrager.

Sommeren 1970 gælder det planerne omkring Verdensuniversitetet, for filmskolen i Sdr. Ydby er ikke den sidste i rækken af centre. I samarbejde med Dansk Folkemindesamling overvejes mulighederne for at oprette en spillemandsgård - spillemandsmusikken er vågnet op til nyt liv i disse år - og der er planer om en fri højskole, hvor forældre kan tage deres børn med. Bliver skolen en realitet, vil den blive den første af sin art i Danmark. Det bliver den under navnet Nordenfjord Højskole og kommer til at ligge i Gærup.

Berlingske Tidende er på besøg et halvt år senere, og avisen kan fortælle, at der nu er studerende fordelt på 20 gårde i Thy, Han Herred og på Mors. Det er selvstændige centre - også økonomisk. Rosendal har boet en halv snes år i USA og været konsulent for flere amerikanske universiteter, og det er bl.a. dem, der henviser studenter til New Experimental College og Verdensuniversitetet. Og den københavnske avis har til slut - midt i en ellers meget positiv og stort opsat artikel - dette spørgsmål:

- En forelæser følte sig for nylig nærmest bedraget hertil fra udlandet under falske forudsætninger - til jeres filmskole?

- Den er økonomisk og ansvarsmæssigt selvstændig. Men i øvrigt er det væsentligt, at man engang imellem får lov at træde i spinaten.

- Der var kun to elever at forelæse for. Var det ikke lidt latterligt?

- Det er da også latterligt, at vi tager til Thy og laver et verdensuniversitet. Hvorfor har man kun respekt for det store? General Motors blev også startet af en eller to mænd, Skyum Kirke blev ikke bygget fra den ene dag til den anden. En skole skal selvfølgelig være respektabel, men skabende ting er ikke respektable fra starten. I øvrigt havde Platon også kun to elever.

Aage Rosendal ligger begravet på kirkegården i Stagstrup. Den høje sten skiller sig ud fra de andre gravsteder på den smukt beliggende kirkegård - som han selv skilte sig ud i levende live.

På stenen står:

Aage Rosendal Nielsen
30-6-1921
18-9-2003
Så godt skulle det være

HOLLYWOOD

Preben Maegaard er kommet til egnen med Det ny Samfund i forbindelse med de praktiske forberedelser til Thylejren.

Aage Rosendal foreslår ham at starte et center under Verdensuniversitetet, og det bliver ikke et problem at få elever - dem skal han nok skaffe. Rosendal har også kendskab til en gård, hvor skolen kan blive til virkelighed. En ejendom i Sdr. Ydby foran tvangsauktion kan overtages med det samme. Det bliver heller ikke et problem at låne penge i den lokale bank til udbetalingen, og en købskontrakt bliver underskrevet med overtagelse 1. juli. Preben Maegaard flytter ind i et gæstehus i nærheden af Rosendal, så han kan begynde at arbejde med projektet, når Thylejren er kommet i gang. Rosendal præsenterer ham for en anden deltager i Thylejren, en filmmand ved navn John Sylvest. Han vil være den helt rigtige at samarbejde med. Det er han ikke. I november kan Thisted Dagblad fortælle, at der har været "visse problemer" med etableringen af filmskolen i Sdr. Ydby, og den er derfor flyttet til en ejendom i Helligsø, hvor "Thy Filmskole og Produktion" snart står klar.

Der er en imponerende aktivitet omkring Verdensuniversitetet, og man kan undre sig over, at det alt sammen kan løbe rundt. Det kan det heller ikke. 1. maj 1971 er overskriften i avisen: "Thy Filmskole forladt af samtlige beboere." Og det viser sig, at "John Sylvest" er et falsum. Hans borgerlige navn er John Bruun Andersen. Et par uger forinden er gården blevet tømt for det tekniske udstyr. Og nu efterlyses den "charmerende og veltalende" filmskoleleder af politiet. Tilbage står en række vestjyder med et tab på 300.000 kr. efter mødet med manden med luftkastellerne, der ville skabe intet mindre end et dansk Hollywood i Thy (dagbladet Politikens karakteristik). På et tidspunkt forlyder det, at han er flygtet til Tanger i Nordafrika, men det er på Mallorca, han til sidst - og det er tre år efter - bliver anholdt og siden herhjemme dømt for momssvindel og bedrageri.

Thylejrens 40 års jubilæum 2010 bliver behørigt fejret og markeret i aviser landet over. Hvor Thisted Dagblads lederartikler i 1970 udtrykker bekymring for, hvad de unge - og frivole - aktivister har gang i og er overbærende over for deres geografiske forvirring mht. hvor de befinder sig, så gælder det i 2010 Thylejren som ældrecenter og det generationsskifte, der presser sig afgørende på: "Ellers slår den næste runde fødselsdag det sidste søm i ligkisten." Weekendavisen bruger en side på Thylejren og taler med blandt andre den nu 75-årige Preben Maegaard, som i flere måneder havde knoklet og lagt egne sparepenge ud på Danmarks svar på Woodstock-festivalen: "Det hele varede nogle få uger, da det først var i gang. Så gik det op i røg, bogstaveligt talt. Jeg var ikke interesseret i musik, men i at bygge et nyt samfund op og sætte noget anderledes i gang. Da nydelseskulturen kom ind med hash og bajere - særligt hash i alt for store mængder - kollliderede det med den mere disciplinerede anarkistiske kultur. Så brød det sammen - og så forlod jeg Thylejren."

HJEMVE OG HJEMSTAVN

Hans Bakgaard har ligesom Aage Rosendal en amerikansk fortid. Det er her, han begynder at digte og synge om Thy. Det er dét med hjemveen. Da han så kommer hjem, bliver det også til populære hjemstavnsspil og meget besøgte hjemstavnsaftener. Ja, folkefester med op til flere tusinde deltagere. Han bliver også romanforfatter. En af romanerne "Ræven fra Boddum Bæk" filmatiseres - endda i farver - og bliver en stor succes over hele landet. Den kommer således også op i Kino-Palæet, en af hovedstadens største biografer. "Et fyrværkeri af livslyst. Benene når Thy-landets muld, mens det hvide hår skraber mod den høje himmel over bakkerne." Sådan bliver han beskrevet. Eller endnu bedre: "Korporligt kan der næppe drages lignelser mellem den garderhøje thybo og den hellige Frans fra Assisi, men ånden, kærligheden og naiviteten er den samme" (Berlingske Tidende). Vi skal være gode ved hinanden, vi skal forstå hinanden, det er budskabet:

Hvis du fælder en tåre alene
i kvæld,
og du synes, at dagen ej
bragte dig held,
da løft kun dit øje i glæde på ny
mod håbet, som dæmrer
i morgenens gry.

78-årige Hans Bakgaard synger og reciterer digte i Thylejren - i kjole og hvidt - da også han bliver overhalet af begivenhederne. Vi er i slutningen af august. Det er ikke kun de unge i Lejren, der er dukket op til Hans Bakgaards optræden med sang, poesi og oplæsning af uddrag fra egne værker om mennesker og natur i Thy - og om det gode liv. Danmarks Radio er i Lejren. Radioens

Hans Bakgaard. Hjemstavnens optimistiske besynger. Altid klædt på til lejligheden. Også i Thylejren.

underholdningsafdeling. 13. september udsender Danmarks Radio en pressemeddelelse. Det er et par dage, før den første Thylejr officielt erklæres for lukket, og mens det ganske land i bogstaveligste forstand stadig koger af ophidselse over besættelsen af Hjardemål Kirke.

Får Hans Bakgaard ikke den plads i radioprogrammet, han har drømt om, kan han glæde sig over den medalje, han modtager året efter: Den kongelige belønningsmedalje af 1. klasse med krone. Motivering: Et

Pressemeddelelse:

Radioreportage fra Frøstrup-lejren

En underholdningsudsendelse der pludselig blev dramatiseret.

Søndag aften kl. 21.15 i Program 1 har radioen besluttet at tage det oprindelige program "Fra kameliadamen til Nyhavns Rose" af programmet og sender i stedet en "Musikalsk og dramatisk rapport" fra Frøstrup-lejren i Thy.

Radioen var i gang med optagelser fra Lejren til underholdningsafdelingen, og den thylandske hjemstavnsdigter Hans Bakgaard stod, iført den for Lejren usædvanlige uniform - kjole og hvidt - og sang for de revolutionære unge. Men netop på dette tidspunkt kom dramatikken ind i billedet med besættelsen af Hjardemål Kirke. Programmet blev derved ændret til en reportage omkring de dramatiske dage i Thy, da beboerne, der følte sig svigtet af myndighederne, selv tog affære.

Udsendelsen, der erstatter "Nyhavns Rose …", hedder "Vibrationer i Thy".

langt livs forfatterskab, der ånder af kærlighed til fædrelandet og hjemstavnen. I det hele taget nyder hjemstavnsdigteren Bakgaard stor opmærksomhed i disse år i begyndelsen af 70´erne. Unge filmfolk - lokket til egnen af Thylejr og Verdensuniversitet - laver en film over et af Bakgaards skuespil. Det er "Sognekongens overmand" med lokale amatørskuespillere om bonden, der besviger kommunekassen og er ved at gå fallit. Filmen bliver vist i et ungdomsprogram i fjernsynet i juli, mens det ene højdepunkt efter det andet tager over i Thylejren.

Højskolemanden og frimenighedspræsten Folke Trier Hansen fra Hundborg bliver også inviteret inden for i Thylejren. Arrangementet er ikke tilrettelagt, som han er vant til i de forsamlinger, hvor der i hvert fald er en mand, der byder velkommen og en, der takker. Her dukker folk først langsomt op, man lejrer sig om en kulsort kaffekande, der tydeligt nok har været over et bål, fortæller han senere. Nogle af de unge giver sig til at ordne champignons og går fra og til, mens Folke Trier fortæller sagnhistorier. Han befinder sig godt sig - ja,

han nyder at være mellem en slags oprørere. Hele sit liv har han betragtet grundtvigianismen som - et oprør.

Folke Trier er på linje med en af de aktive i Thylejren, Ebbe Kløvedal, der ankommer med en bagage af både højskoleoprør (Askov) og Grundtvig. Oprøreren Grundtvig! Han er ikke med fra begyndelsen. Der er lige noget med en happening på Kulturministeriets trappe i København. Anledningen: Ministeren vil fratage en eksperimentalscene statstilskud, fordi der bliver røget hash under forestillingen. Kunstnerne på trappen lægger ikke skjul på, at de ryger shit og fyrer en fed. Kløvedal er kendt som forfatter og samfundsdebattør, og han bliver det ikke mindre efter Lejren, da forfatterskabet for alvor tager højde. Op til folkeafstemningen om Danmarks medlemskab af EF udgiver han i 1972 en moppedreng af en bog "Frederik. En Folkebog om N.F.S. Grundtvig." Digter-præsten gør oprør mod "danskernes sløve underkastelse for germanernes statsræson og golde filosofi." Hans ord er som "dug på slagne enge" og taler lige ind i 1970´erne. Grundtvig vender sig mod "de kønsforskrækkede, bogstavtro, fornuftshovmodige, bjærgsomme og ualvorlige mandfolk, som havde tiltvunget sig magten over folkets følelsesliv." Og det lyder jo grangiveligt som noget fra Thylejren!

IKLÆDT SOMMERVINDEN

Det er denne Grundtvig, han allerede har følgeskab af i Thylejren. Men i lommen (eller bedre: i tankerne!) har han også et skuespil af en anden digter, J. L. Heiberg. "Elverhøj" hedder det. Et skuespil med sange efter en folkevise om en høj, der er hjemsted for elverfolk. Ebbe Kløvedal har en forestilling om, hvordan en moderniseret udgave kan opføres i Thylejren af ham og hans kammerater, hippierne. Oprøret mod fantasiløsheden kan aflæses i det alfenavn, Kløvedal, som kollektivisterne i Maos Lyst i fællesskab tager til sig før Thylejren. Og fantasi er der i denne 70´er version af det gamle trækplaster fra det etablerede samfunds højborg: Det kongelige Teater. Nu skal støvet muges ud af teksten, der er ingen grænser for, hvad den gamle tekst kan bruges til. Og den befolkes af en række skikkelser fra danskens historie, så man kan spørge - hvad laver de egentlig i og på elverhøjen? Hjulpet godt på vej af lejrdeltagere med baggrund i det alternative og senere "navne"

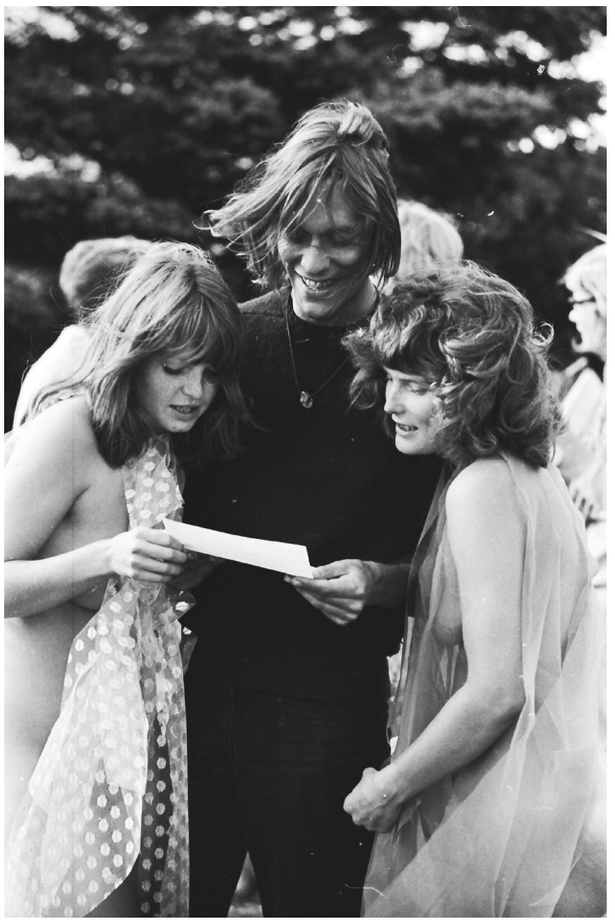

"Elverhøj" har hverken før eller siden haft den opsætning, den får i Thylejren 1970. Der er meget på spil. Og det er ikke alle, der finder ud af, hvad det er.

i det etablerede teater. Netop denne weekend bliver Thylejren stormet af nysgerrige, men det er nu ikke "Elverhøj," der alene trækker - snarere forventningen om en politistorm på Lejren. "I håb om at se Thylejren stormet af politiet på grund af fri hash-handel fik utallige turister i weekenden trafikken til at bryde sammen på hovedvejen mellem Thisted og Fjerritslev. I stedet for "knippelsuppe" kunne turisterne vederkvæge sig ved en utraditionel version af "Elverhøj" udsat for slagtøj og otte bare piger." Det er Ekstra Bladet, der rapporterer mandag 24. august.

Det er kollektivet Maos Lyst med alle Kløvedal´erne, der trækker det store læs i forestillingen, fortæller Thi-

sted Dagblad et par dage før. Instruktøren af stort set alt det alternative teater, der laves i hovedstaden, Victor Jevan, dirigerer tropperne. Det er meningen, at alle kan medvirke. Spillet foregår på festpladsen, der opdeles i syv store farvelagte felter. Totalteater med andre ord, som kun de færreste har hørt noget om. Holger Danske skal være hovedtemaet. Den slumrende befrier der vågner op til dåd den dag i landets historie, der er brug for ham. Er det nu? Og under opførelsen skal "Holger Danskes manifest" dale ned fra himlen - kastes ud fra et sportsfly, såmænd. Det er i hvert fald, hvad den lokale avis får at vide og lader gå videre. Mellem linjerne spores en vis tvivl. Kan det nu passe? Det ny Samfund har jo ikke held med det luftbårne. Er der ikke noget med en ballonfærd, der ender et andet sted?

"Men solen skinnede da, og dens stråler var velgørende," skriver journalisten efter forestillingen. "I forestillingen deltog vel i begyndelsen 50 lejrdeltagere - siden kom flere til.

Aktørerne var bl. a. en del børn i sække, der dannede en drage, henved en halv snes kvinder, der løb rundt, iklædt sommervinden og lidt farvelade, en mandsperson der rendte rundt og spjættede, mens han betjente et eller andet instrument. Han var iført en lyserød undertrøje.

Foran musiktribunen samledes man på nogle farvede felter, og et par hundrede lejrdeltagere og nogle turister fylkedes udenom, så det efterhånden kun var de første rækker, der kunne se noget. Smågrupper og siden én stor gruppe dannedes. En eller anden mumlede noget på engelsk. Så lidt støj fra

Ebbe Kløvedal Reich havde siden Thylejren haft en særlig tilknytning til Thy, som han beskæftigede sig med i både skrift og tale. En særlig betydning har han haft for højskolen i Sjørring. Her ses han ved et møde i 1991.

trommer og grydelåg eller lignende. Ind imellem lidt orientalsk musik fra en højttaler. Hvæsen fra dragen, "æteriske" bevægelser fra de farvede kvinder. Det skal siges, at de så ud til at more sig og ha´ det vældig rart."

Den lokale avis får fat i et par turister, der ikke er helt på det rene med, hvad de overværer - det ligner ikke engang noget af det, de sommetider viser i fjernsynet: "Hvorfor gør de det? Hvad er det, de laver? Og næh, har du set …" Og så er der en del tilskuere, der ser meget stille ud. De går og kigger lidt. Ser ud til at være forlegne ved synet af alt det bare kød. Det er de jo slet ikke vant til her på egnen.

'"Eller måske var de bare trætte af al den hurlumhej - eller begge dele," slutter Thisted Dagblads udsendte.

Ekstra Bladet taler med den vagthavende hos politiet i Thisted, der fortæller om weekendens trafikale sammenbrud. "Egnens beboere fik set en vistnok Ebbe Reich Kløvedal-version af "Elverhøj," tilføjer han.

"Elverhøj" er en af de begivenheder i Thylejren, der har fået et nærmest mytologisk skær. Litteraturen, fiktionen, bidrager til det - som hos f.eks. Ib Michael (f. 1945), der i sine erindringsromaner iklæder ungdomsoprørerne kød og blod. Også dem der befinder sig i Thylejren. Men " Vilde Engle" - en roman fra 2009 - handler måske ikke så meget om "Elverhøj." Det er et andet spil, det erotiske, der løber over det afsvedne græs i Thylejren og angiveligt ikke altid inden for de foreskrevne felter. I mødet med elverpigerne rammes forfatteren af virkelighed og pigekroppe, der svæver i sommervinden. Det er nogle af de mere underholdende - morsomme - erindringer fra Thylejren. Ib Michael kommer til Lejren som en af Den Gyldne Sols Partisaner - iklædt piratudstyr - og klar til aktion under elverspillet. De unge piger, der danser nøgne rundt som led i forestillingen, gør kvinden til objekt - ligesom i det "gamle" samfund. Derfor skal de bortføres. Ikke alt i "Elverhøj" kommer til at gå som planlagt. Heller ikke Den Gyldne Sols Partisaners befrielsesaktion får det forløb, der er lagt op til. Og partisanerne får Det ny Samfund på nakken, det er mere, end de kan slæbe rundt på. De må forlade Thylejren samme dag. De når aldrig at få slået teltet op.

Men det er ikke noget, Thisted Dagblads udsendte har bidt mærke i. Han noterer dog, at de unge kvinder ser ud til at more sig og have det rart. Så måske har han alligevel været tæt på noget, der først bliver til som erindring og en god historie i en roman næsten 40 år senere.

Suzanne Giese, rødstrømpen, er i Thylejren, og i sine erindringer 40 år efter kan hun konstatere, at kvindesynet i de to grupper, der kæmper på elverhøjen, er to alen ud af den samme reaktionære størrelse. I øvrigt bliver hun senere gift med en af Den Gyldne Sols Partisaner. Men det er vist en anden historie.

"Kaos" er det ord, der går igen i skildringen af forestillingen både af de, der var midt i det hele og de, der så det fra sidelinjen. Men hvis man læser i lejravisen, kommer der andre ord på begivenhederne omkring elverhøjen. "Det var fantastisk," skriver en anonym. "Optoget vrimlede med drager, hekse og alskens mærkelige væsener som konger, prinser og så videre. Optoget demonstrerede også det positive ved denne lejr, nemlig indbyggernes totale begejstring for det helt store freak. Det er ting som "Elverhøj," der binder os sammen og skaber kommunikation."

PØLSEMANDEN

"Nu synes jeg, det kan være nok med alt det skriveri om Hjardemål Kirke, men lad os ikke glemme at sige Gud tak og lade ham få æren for, at vor kirke blev befriet igen."

Levin Nielsen, Hjardemål.

Hvad har pølsemanden på Store Torv i Thisted med Thylejren at gøre? Ikke noget! Og alligevel! Han er en af de mange aktører i kulissen, der observerer og kommenterer, der ser og læser, der lægger ører til kunderne omkring det meget søgte foderbræt dér i hjørnet af det store torv i sommeren 1970. Tæt på begivenhederne kommer han året efter, da retten sættes på det gamle rådhus. Det er kirkebesætterne fra Hjardemål, der får deres sag for. En sag der følges af et større presseopbud fra nær og fjern. Det hele kan iagttages fra pølsevognen - et halvt hundrede skridt derfra. Mange thistedboer tager sig også denne formiddag tid til at stoppe op på deres vej over torvet. Er det virkelig kirkebesættere - de unge kvinder i sidste modeskrud og de unge mænd i jakke og slips, enkelte i sort blazer, der venter i køen ved rådhustrappen for at blive tjekket af politimanden i døren? Men den rødhårede, ham med det lange Tordenskjold-hår og fløjlsjakken - er det ikke

Erik Larsen, pølsemanden på Store Torv, fotograferet 1. september 1970. Han udtaler sig sammen med nogle af kunderne til Ekstra Bladet om kirkebesættelsen i Hjardemål.

Reimer Bo Christensen, skibstømrerens søn fra Grønningen, ham der er journalist på Aktuelt? Jo, vist er det så!

Ikke langt fra Store Torv - i Jernbanegade - ligger Thisted Dagblad. Bladets fotograf hedder Tage Jensen, og han har travlt i sommeren 1970 og igen i april 1971. Virkelig travlt. Foruden den lokale avis forsyner han en lang række blade her i landet - og endda enkelte udenlandske - med billeder fra Thylejren, besættelsen af Hjardemål Kirke og efterfølgende retssagen mod besætterne. I disse år er der næsten hver dag i dagbladene B.T. og Ekstra Bladet korte tekster og billeder fra det danske folkedyb: Hvad mener du om - ja, f. eks. om Thylejren og kirkebesættelsen? Hvad er mere naturligt end at rette spørgsmålet til manden på gaden i Thisted, der har begivenhederne tæt inde på livet?

Det er på denne måde, Erik Larsen, pølsemanden og hans kunder, kommer ind i billedet og i spalterne på de københavnske aviser. Og det kan siges kort, hvad thistedboerne mener. Thylejren er et forfriskende indslag på egnen, en god reklame for Thy og Han Herred, alle taler jo ikke om andet viden om, og så længe de ikke ligefrem generer nogen, er det ok. Der har været folk fra Lejren ved pølsevognen, og dem er der ikke noget i vejen med. Men med besættelsen af kirken i Hjardemål er det slut med forståelse for det "alternative." Her sætter vi grænsen! Politimesteren skal have ros for sin handlekraft, da han endelig gik i aktion - langt om længe! Det kunne ellers være gået rigtig galt, hvis de ophidsede beboere i Hjardemål sammen med fiskerne fra Hanstholm havde fået fat i de unge besættere i kirketårnet. De havde jo forsøgt at bryde gennem loftslemmen, der skilte dem fra "de langhårede" fra Thylejren. Men hvis de havde været med derude i Hjardemål, pølsemanden og hans kunder, så tror de nok, de havde bakket de handlekraftige fiskere op - når politiet var så længe om at få sig taget sammen … Sådan går snakken, mens der bliver taget billeder til de københavnske eftermiddagsaviser. Et andet samtaleemne er læserbrevene i aviserne. Der var mange af dem. Indsenderne både ældre og yngre. Sidstnævnte er især utilfredse med de meninger om ungdom og Thylejr, som Thisted Dagblads redaktør giver udtryk for i sine ledere. Meninger mødes, og det er ikke i alle tilfælde sød musik, der opstår. Thylejren er katalysator for tidsånden og for de nye tider, der bryder sig vej og som skal komme til at ændre samfundet i de kommende år. Eller som Kr.

Bech fra Sjørring slutter et læserbrev 20. juli: "Jamen, føler de, der skælder så meget ud på Lejren og dens beboere da, at deres normalt accepterede samværsform er så svag og falsk, at den ikke tåler andre former ved sin side? Hvis det er tilfældet, føler man trang til at udbryde med for længst henfarne socialdemokrater: Lad falde, hvad ikke kan stå!."

Der er ét læserbrev, der får en ganske særlig opmærksomhed. En af pølsevognens faste kunder har endda klippet det ud af avisen, hvis der er nogen, som ikke har været opmærksom på det - det tvivler han dog på. Der er en anden tone i dette læserbrev, det er ikke så alvorligt som mange af de andre, ikke så selvhøjtideligt, selv om baggrunden er alvorlig nok. Det er det, de i fællesskab forsøger at tolke sig frem til. Indsenderen er Minna Bodenhoff, læserbrevet er fra 9. september 1970 og altså få dage, før den første Thylejr bliver erklæret for lukket. Dønningerne efter den seneste tids politiaktioner har langt fra lagt sig - den store razzia i selve Lejren og politiindsatsen ved kirken i Hjardemål og besætternes overgivelse:

Brød og salt til et rygte

Blot dette for at minde om, at rygter altid bør tages med "brød og salt til."

Min mand og jeg har efterhånden fra mange sider erfaret, at rygtet går, at vi skulle have en langhåret, hashrygende søn, der opholdt sig i Frøstrup-lejren, og på det sidste skulle der vist også være kommet en datter til, som min mand selv havde måttet hente hjem.

Faktum er: Vi har to døtre og to svigersønner. De er alle fire korthårede (pigerne har dog tidligere været langhårede). Os bekendt har de aldrig røget hash, og en ting er i hvert fald stensikkert: Ingen af dem har så meget som sat deres ben i Frøstrup-lejren.

Derimod har vores p.t. langhårede hanpuddelhund været med min mand derude (den tilhører det hemmelige politi), men den ryger overhovedet ikke!

Minna Bodenhoff

POLITIMESTEREN

Hendes mand er Jørgen Bodenhoff, den 56-årige politimester i Thisted, der har haft sit at se til på det seneste og stået i spidsen for de to nævnte aktioner med fuldt udrustede politistyrker - i Hjardemål endog med helikopter. Selv er den altid ulasteligt klædte politimester kun bevæbnet med butterfly. Før den store razzia i Thylejren er han udsat for et stort pres fra omverdenen for at foretage sig noget. Hele sommeren har politiet fået henvendelser om den åbenlyse hashhandel i Lejren, og det kulminerer 25. august, da Jyllands-Posten i en leder beskylder politiet og i særdeleshed politimesteren for at se bort fra, hvad lovgivningsmagt, justitsministerium, rigsadvokat og højesteret har fastsat af regler for at skride ind over for forhandling "på dette snuskede marked." Der er, hvad der beskrives som mangel på geografisk lighed i den retslige forfølgelse af forhandlere. Salget af hash og andre stoffer foregår åbenlyst. Ekstra Bladet: "En kendsgerning er det, at man har kunnet købe sig "Rød Libanon" og "Sort Afghanistan" som andre køber rød og blå cirkel-kaffe i Brugsen. Men der har tilsyneladende også været en indre justits, for at det ikke har skullet gå over gevind." Det er alt sammen blevet omtalt vidt og bredt, og politifolk fra Thisted har jævnligt inspiceret Lejren og kan ikke være uvidende om, hvad der foregår. Hvorfor tøver man så? Jørgen Bodenhoff har ingen kommentarer. Få dage efter gennemføres razziaen i Lejren - formentlig dikteret af den konservative justitsminister Knud Thestrup. Aktionen med deltagelse af betjente fra flere politikredse varer omkring en halv time. De 62 jyske betjentes ransagning er begrænset til enkelte udvalgte telte. De finder dog intet hash eller andre stoffer, men tager et par poser the med. De tror, det er en slags euforiserende stof. Lejrens beboere er blevet advaret i forvejen. En thybo har ringet og fortalt, at der er bestilt morgenkaffe på Aggersund Kro. En anden afslører, at der på Hotel Phønix i Thisted - lige over for politistationen på Frederikstorv - befinder sig 20 betjente.

I begyndelsen af august har Jørgen Bodenhoff sammen med sin kriminalassistent P. H. Hedehus indkaldt til pressemøde i anledning af en statistik for juli. Antallet af indbrud er fordoblet, og ikke et eneste af de 57 indbrud i politikredsen er blevet opklaret. Derfor appellerer han til befolkningen om hjælp: "Vi kan simpelthen ikke opklare de mange sager uden borgernes medvirken." Politimesteren kan ikke give nogen forklaring på det stigende antal indbrud. Han kan kun sige, at aktiviteten stiger hvert år på mange områder - også på det kriminelle - og det kulminerer i ferietiden. "Hvis

Jørgen Bodenhoff er en populær politimester i Thisted. Med først den storstilede narko-razzia i Thylejren og den ikke mindre storstilede aktion ved kirken i Hjardemål får han sin sag for. Der er ikke noget at sige til, at han trækker vejret lettere, da Thylejren - den første lejr - lukker ned i midten af september. Men han kommer siden til at beskæftige sig med forholdene i Lejren, og ikke mindst da kirkebesætterne kommer for retten i april 1971.

der kommer flere tusinde mennesker til egnen, kan det ikke undgås, at kriminaliteten stiger."

Formanden for byens handelsstandsforening, H. E. Frederiksen, er anderledes konkret i mælet et par uger senere.

Der er nu oprettet en privat vagtordning med 150 virksomheder og forretninger. De forretningsdrivende giver politiet en "håndsrækning i håb om at kunne begrænse de mange tyverier og indbrud." Der er allerede opnået gode resultater, kan man forstå på formanden for handelsstandsforeningen. Han oplyser, at den natlige vagtordning i byens virksomheder og forretninger ikke - som det er blevet antydet i enkelte dagblade - vil indstille sin aktivitet. "Tværtimod har de hidtidige vagter kun været en begyndelse, og vi overvejer at fortsætte observationerne i hvert fald en måneds tid længere - så længe Frøstrup-lejren ventes at vare." For H. E. Frederiksen er der ingen tvivl om, at mange af de natlige gæster kommer derfra. "En del har allerede været under politiets behandling og har tilstået, men naturligvis kan vi ikke kæmme alle over én kam. Vi ser gerne turister på egnen, men vi er kede af, at Frøstruplejren er så fri, at der end ikke sker nogen registrering af tilflytterne, hvorved kriminelle personer sikres anonymitet og dækkes derude."

Da Thylejren 15. september lukker og slukker, trækker Jørgen Bodenhoff vejret lidt lettere. Jo, det har været en sommer af de varme. "Den har bragt os overordentligt meget arbejde på mange områder," siger han til den lokale presse. "Blandt andet har der her på egnen været voldsomt mange tyverier i denne sommer. Det er endnu ikke opgjort, hvor mange flere over hele

sommeren end sædvanligt, men det drejer sig om virkelig store tal. Størst gene for ordenshåndhæverne har det været, at Lejren ikke har ført kontrol med, hvem der boede i Lejren, og hvem der forlod den. Og det har i høj grad vanskeliggjort politiets arbejde," siger Jørgen Bodenhoff. Han ønsker i øvrigt ikke at komme nærmere ind på politiets razzia i Lejren 28. august og besættelsen af Hjardemål Kirke tre dage senere. "Det har der allerede været talt og skrevet så meget om, at vi alle er lede og kede at høre om det."

Som tegneren Mogens Juhl og venstre-aviserne landet over så Thylejrens beboere og ordensmagten 5. september 1970. Anledningen er politi-razziaen i Lejren og besættelsen af Hjardemål Kirke.

Da sagen om besættelsen af Hjardemål Kirke kommer for retten i Thisted året efter, er Jørgen Bodenhoff som anklager kommet så meget til kræfter, at han kan redegøre for den "sælsomme oplevelse," den lokale befolkning har haft med Thylejren.

Tendensen er i den første tid "velvillig nysgerrighed," men langsomt bliver man mere reserveret og kritisk som følge af lejrdeltagernes provokerende optræden, den frie badning på stranden, den stigende kriminalitet i og omkring Lejren og avisernes omtale af hashrygning.

Da befolkningen vågner op og erfarer, at Hjardemål Kirke er besat, er folk derfor heller ikke i tvivl. Besætterne må være fra Thylejren. Opslaget på kirkedøren - "Kirken er blevet besat til andet formål end det sædvanlige og kan kun tages tilbage ved stærk ydre vold" - opfattes som "fantastisk provokerende." Opslaget må have virket oprørende på de lokale beboere, men selvfølgelig skulle de have afventet politiets ankomst og ikke øvet selvtægt, understreger politimesteren. Justitsministeriet har dog godkendt, at der ikke bliver rejst sag mod de thyboer, der i første omgang forsøger at få aktivisterne ud af kirken.

Besættelsen af Hjardemål Kirke skiller entydigt vandene mellem lejr og lokalbefolkning. Her forstummer al kommunikation. Men jo længere væk, man kommer fra Thy og Han Herred, desto mere nuanceret bliver opfattelsen. Her sættes kirkebesætterne ind i den radikalisering, der finder sted i samfundet op gennem 1970´erne. Men dengang i 1970 - jo, man var træt af alt, hvad der gav minder om Thylejr og kirkebesættelse. Man forstår ikke, at man kan leve en hel sommer uden at bestille noget. "Det er sikkert nogle udmærkede mennesker, men hvorfor tror de, at de er mere ordentlige end os?" Sådan siger man. Men hvorfor udløser Thylejren og kirkebesættelsen denne voldsomme reaktion? Spørgsmålet stilles igen og igen i al sin naivitet. Svaret er givet i det øjeblik, Det ny Samfund beslutter at etablere sig mellem et folk af slidere, der ligger for anker i den kristne tro. Den modsætning er for stor. Som årene er gået, er de dramatiske dage i sommeren 1970 vendt tilbage som en naturlig del af den lokale historie og i 2010 som forlæg til et stykke dramatik på det lokale teater i Thy. Forinden er Thylejrens 40-årige historie rykket ind som udstilling på det lokale museum.

MR. NEWS

Bortset fra dommer Ester Søndergaard og den ene af de to lægdommere, herreekviperingshandler Ejgil Møllers kone, Anna Møller, er Reimer Bo Christensen den mest langhårede i retssalen på Thisteds gamle rådhus i april 1971. Han er født i Thisted i 1950 og har en imponerende journalistisk karriere bag sig på dagblade og især som "nyhedsvært" i tv. Hele landets Mr. News med de frække og skarpslebne spørgsmål. I 1971 er han journalistelev på Aktuelts lokalredaktion i Thisted og skal dække retssagen mod aktivisterne fra Hjardemål-besættelsen:

"En aktion, som løb helt løbsk, da tililende fiskere fra Hanstholm med selvtægt ville befri den besatte kirke, som flere af dem vist aldrig havde sat deres ben i før. Men nu var de trætte af Det ny Samfund, langhårsklippere, nøgne postbude, hashrygende poeter, provokatører og københavnere. Måske i mindre grad af de nøgne kvindelige medlemmer af ovennævnte grupper.

Jeg var i øvrigt en af de få thyboer, som ikke havde været i Thylejren, mens den var på sit højeste. I sommeren 1970 blev jeg student og drog med stor nysgerrighed og glæde til København, hvor jeg havde lånt et værelse i flipperkollegiet Ballonparken på Amager, og havde et job som opvasker på Hotel Europa ved Langebro i ærmet.

21. april 1971. Journalistelev Reimer Bo Christensen fra dagbladet Aktuelts lokalredaktion i Thisted er på vej ind på det gamle rådhus for at dække retssagen mod kirkebesætterne fra Hjardemål. Betjenten er den lokale Jens Ingvard Høst, der kontrollerer folks identitet. Det er nemlig ikke alle, der har adgang til retssalen. Udenbys betjente var kommet til Thisted for at sikre lov og orden omkring retssagen. Man kunne jo aldrig vide …

BERØRT AF HIPPIE-ENGLENE

Jeg kom først ud i Thylejren, da jeg vendte hjem til Thisted i september 1970. Og da havde Lejren mistet trækkraften og samfundseksperimentets synergier. Jeg oplevede en koncert med Skousen og Ingemann, som havde journalisten Lasse Ellegaard med på koklokker. Lasse kunne ikke ramme rytmen, og det kunne det hashtrætte publikum heller ikke. Flere af dem havde nået syregrænsen. Ikke ved sportsudøvelse, mere ved indtagelse af svampe og piller. Jeg var ærlig talt lidt skuffet og følte det som at være med til en konfirmationsfest på tredjedagen."

Så er retssagen i Thisted i april året efter en anderledes elegant forestilling … husker Reimer Bo:

"Forsvarsadvokat Jørgen Jacobsen havde sendt sine klienter på en borgerlig ombygningskur. Væk var hængerøve, langt hår og uredt skæg. Næ, de mødte op i velstrøgne nederdele, bluser, pressede bukser, fine skjorter og jakker og med særdeles kort hår. Det var Jacobsens første demontering af de thyske fordomme. Hvordan skulle disse uskyldige "kontorelever" dog kunne have anvendt vold på et kirkeloft? Det mest blodige ved besættelsesaktionen var, da en Hanstholmfisker, senere døbt Bent Jernstang, stormede op ad trappen til kirkeloftet - hvortil besætterne havde trukket sig tilbage - med en hævet jernstang. Den blev revet ud af hænderne på Bent, og så fik han et par drabelige slag i hovedet med den, hvorefter han blødende blev ført til sygehuset i Thisted, hvor han fik syet to flænger."

Reimer Bo erindrer, at Jørgen Jacobsen styrer sagen som efter bogen "Den politiske retssag," som netop er udkommet.

Han angriber anklagemyndigheden frontalt. Anklageren, politimester Jørgen Bodenhoff, har været med ved politiaktionen i Hjardemål, hvorefter Jacobsen begærer anklageren ført som vidne. Det medfører et raseriudbrud fra Bodenhoff:

"Dernæst tværede Jacobsen rundt i forsøget på kollektiv anklage. Og erklærede anklageskriftet for ubegrundet, fordi det ikke fremgik, hvem af de tiltalte, som havde udført forskellige voldelige angreb. Blandt andet returneringen af fisker Bents jernstang."

Efter dommen. Kirkestormerne fotograferet sammen med deres forsvarer, Jørgen Jacobsen, foran Thisted Rådhus. 21. april 1971.

Det blev tydeligt, at retssagen faktisk var mere organiseret og vellykket end aktionen i Hjardemål Kirke tre kvart år forinden. Bøder på 500 kr. og en enkelt på 700 kr. var resultatet. Og en masse ulidelig dårlig omtale af Thisted, politiet og de hjælpsomme fiskeres indsats i aviser over hele landet," fortæller Reimer Bo.

TYPOGRAFEN

Typograf Aksel Jensen er en af de mange thistedboer, der bliver fanget ind af forårssolen på Store Torv ons-

Typograf Aksel Jensen med mappen er stoppet op på vej til arbejdet på avisen i Jernbanegade. Han undrer sig over den forvandling, de unge besættere har gennemgået: "Det er alligevel pokkers!"

dag 21. april 1971, da sagen mod kirkebesætterne bliver indledt ved retten, der er sat på det gamle rådhus på Store Torv. Eller er det synet af de unge besættere i pænt tøj og enkelte af kvinderne endog i "sidste skrig" fra de store modeforretninger i hovedstaden?

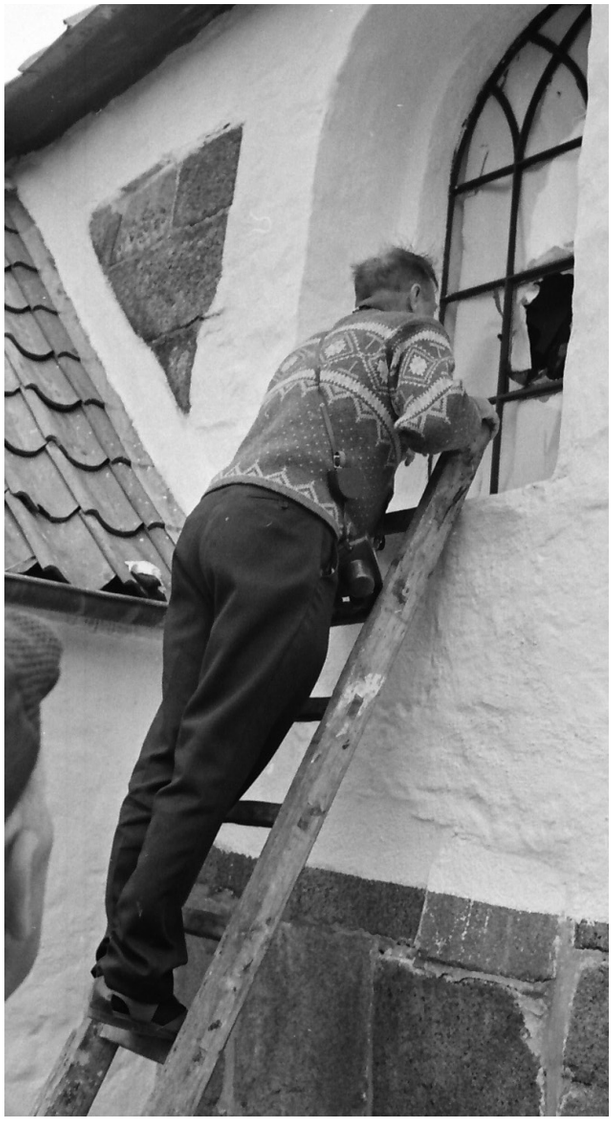
Af frygt for uro - eller for at beskytte de tiltalte mod eventuelle angreb fra lokale beboere - bevogtes Rådhuset af flere politifolk. Det lokale politi har fået forstærkning af betjente fra Århus med walkie-talkies. Det får de mange thistedboer til at stoppe op. Endelig sker der noget! Retsmødet er officielt åbent, men af pladshensyn får kun journalister adgang som tilhørere.

Den gamle typograf stopper op på rådhustrappen og undrer sig lidt: "Er det virkelig dem, der har været skrevet så meget om, og som så mange har haft en mening om, der er på vej ind på Rådhuset?"

Jo, det er dem. Der er 14 af dem - den 15. er ikke mødt op, da den langvarige retssag begynder - og der har oprindeligt været placeret en 16´ende uden for kirken, Stig Brøgger, senere professor på Kunstakademiet, der var udstyret med en walkie-talkie, men blev så chokeret over lokalbefolkningens reaktion, at han smed walkie-talkien fra sig og forsvandt. Kirkestormerne er virkelig ikke til at kende igen. Den stædige tavshed, de knyttede næver, råb om rød front fra grundlovsforhørene i Aalborg dagen efter kirkestormen året forinden bliver afløst af en yderst dæmpet holdning. Der er ingen, som ikke vil tale i retssalen. Og deres påklædningsmæssige fremtoning er valgt med omhu efter samråd med forsvareren, Jørgen Jacobsen, en kendt landsretssagfører med venstreorienterede sympatier. De vil fremføre deres grunde til, at de besatte kirken - og de vil undgå at virke provokerende med deres påklædning. De har taget det "pæne tøj" på for at skabe en bedre "kommunikation," som det bliver sagt, men det bliver alligevel klart, at sagen i høj grad er en sag mellem to forskellige anskuelser. Dommer Ester Søndergaard, de to domsmænd, vævemester Erik Poulsen og Anna Møller, og anklageren, politimester Jørgen Bodenhoff, der selv ledede politiaktionen ved Hjardemål Kirke, de fatter ikke altid kirkestormernes bevæggrunde og motiver til aktionen.

"De taler om et kommunikations-eksperiment, og så bygger De barrikader. Det forstår jeg ikke, men det er måske mig, der er sinkeagtig?"

Det er anklageren, Jørgen Bodenhoff, der spørger en af de tiltalte, og det er forsvareren, Jørgen Jacobsen,

Præsten i Hjardemål, J. E. Meng Sørensen, forsøger at komme i tale med besætterne inde i kirken. Men de har ikke noget at tale med ham om. "Vi er alle præster", lyder et af slagordene fra kirkerummet. Og præsten kravler ned ad stigen med uforrettet sag.

der ifølge den lokale avis svarer: "Nej, jeg vil ikke sige sinkeagtig, men vi tænker bare på en anden måde."

Men hvad er formålet med kirkestormen? En symbolsk handling og ikke specielt møntet på Hjardemål Kirke, lyder et af svarene i retssalen. Statsmagten optræder som en autoritet over for den religiøse følelse og forsøger at samle folk et sted, hvor den kan styre deres religiøse følelser. Dette monopol bør brydes. Debatten i medierne i dagene derefter - især i de københavnske aviser - afslører dog hurtigt, at hensigten med at besætte kirken ikke kun drejer sig om modsætningen mellem stat og kirke. Der er noget andet på spil.

En uge efter besættelsen opstiller aktivisterne fra Hjardemål en mandshøj model af kirken på Rådhuspladsen i København. De forklarer de forbipasserende, hvad besættelsen går ud på. Det egentlige formål er at eksperimentere "med en livsform, hvor æstetik og politik går op i en højere enhed."

Det forekommer dog lidt uklart, hvad det egentlig er, der tales om. For mange lyder det mere end abstrakt. Derfor er det et af besætternes slagord, der har overlevet i hvert fald i Thy: "Vi er alle præster!." Selv om man heller ikke forstår det. For i Hjardemål er der kun én præst. Hans navn er Meng Sørensen. Og han tager afstand fra det lokale forsøg på at bryde igennem til kirkestormerne før politiets ankomst. "Jeg forsøgte at få aktivisterne i tale, men de ville ikke høre på mig. Da jeg stod på en stige og talte ind gennem et splintret vindue, blev resten af glasskårene slået ind, og jeg fik en skramme," forklarer han i retten.

JERNSTANGEN

Bent Kristensen. Eller Bent Jernstang. Det bliver hans navn efter Hjardemål-affæren. Fisker, fiskepakker, arbejdsmand. Den 30-årige thybo får alle tre stillinger hæftet på sig i aviserne, der også er i vildrede med den lokale tilknytning. Hanstholm eller Krik. I Hjardemål er han en af de 30-35 "Hanstholm-fiskere," der med deres 35-årige formand for fiskeriforeningen, Svend Heiselberg, i spidsen dukker op ved kirken. Her samles i løbet af dagen flere hundrede mennesker.

Bent Kristensen bliver identisk med den lokale modstand mod Thylejren og kirkebesættelsen. En folkets mand. Dramatiske billeder med forsøget på at skaffe sig adgang til den barrikaderede dør til kirke og tårn, konfrontationen med aktivisterne og tilbagetoget ned ad den stejle trappe og ud ad den smalle dør, Bent Kristensen med blodet løbende over ansigtet fra slag med jernstang og hegnspæl - disse billeder går viden om. Han må en tur til Centralsygehuset i Thisted, men er ikke mere medtaget, end at han er i stand til at ven-

Bent Kristensen - til højre - på vej til retten i Thisted sammen med fætteren, Tage Krristensen. De er begge med i delegationen af fiskere fra Hanstholm ved Hjardemål Kirke. Nu skal de ind for at vidne for en domsmandsret med Ester Søndergaard i dommersædet.

de tilbage til slagmarken og de ophidsede gemytter omkring kirken, politiets ankomst og kirkestormernes anholdelse og transport videre til arrest og grundlovsforhør i Aalborg med en Thinggaard-bus, der for en dag er blevet gjort til "salatfad" for politiet.

Det er en smilende og optimistisk Bent Kristensen, der er på vej over Store Torv til retssagen på Rådhuset i Thisted april 1971. Han bliver hurtigt genkendt og må vinke til højre og venstre. Han er anklagerens hovedvidne og indrømmer, at han og andre lokale beboere begår selvtægt og hærværk i kirken, fordi de ikke regner med politiet. Politiet skal altid vente på beslutninger fra højere myndigheder, og så bliver det aldrig til noget, siger Bent Kristensen, da aktivisternes forsvarer spørger, hvorfor civilbefolkningen ikke venter på politiets ankomst. Han indrømmer, at han ingen tilknytning har til Hjardemål eller til Hjardemål Kirke:

"Der blev ringet til mig i Hanstholm," forklarer han i retten. "Jeg tog med ud til kirken, fordi de langhårede skulle ud. Jeg kunne ikke lide disse mennesker ude fra Frøstrup-lejren. De provokerede. De var beskidte." Det er hans fætter, Tage Kristensen, forretningsfører i Hanstholm, der sender bud efter ham i forbindelse med rekvireringen af thyboer, da kirken bliver barrikaderet.

Bent Kristensen oplyser under politimesterens afhøring, at aktivisterne kaster stole ned i hovedet på ham, da han som den første forsøger at trænge op til dem.

En slagen mand bæres ud af Hjardemål Kirke efter mødet med besætterne i kirketårnet. Bent Kristensen får et slag med en jernstang og et nyt og fremtidssikret navn: Bent Jernstang.

Derefter får han en jernstang i hovedet og en hegnspæl over det ene øje. Det er oven i købet en jernstang, han selv har bragt med op ifølge journalisten Reimer Bo Christensen, der overværer retsmødet. Jernstangen bliver fravristet Hanstholm-fiskeren - og han får et slag af den …

DAFFY OG FREDE

Få år senere bliver Bent Kristensen hovedperson i en spillefilm af Jon Bang Carlsen. "En fisker i Hanstholm" bliver set af mange i havnebyen, men alle er ikke tilfredse med dét, de ser. De kan ikke genkende billedet

Konfrontation. Under retssagen på Rådhuset i Thisted bliver aktivisterne konfronteret med de lokale fiskere, der har forsøgt at få dem ned fra tårnet i Hjardemål Kirke. Bent Kristensen - eller Bent Jernstang (i midten) - er en af de lokale hovedpersoner i dramaet. Yderst til venstre hovedmanden bag kirkebesættelsen, Peter Louis-Jensen.

af fiskeriet og fiskerne. Der bliver protesteret, og blandt de protesterende er Svend Heiselberg, fiskeriformanden, der samen med Bent Kristensen og omkring 30-35 fiskere var blandt de første i Hjardemål, da budskabet om besættelsen bredte sig på egnen.

Fiskerne dukker op flere steder i Thylejrens historie og ikke kun i forbindelse med kirkebesættelsen og forsøget på at trænge op til besætterne i kirketårnet, da det trækker ud med politiets assistance og sætter thybo-utålmodigheden efter handling på prøve. Da der bliver klippet en snor over ved åbningen af Lejrens nye supermarked, der er flyttet ud fra den nedbrændte ejendom fra Trægårdens dage, så er det en fisker ved navn Daffy, der fører saksen. Til marseillaisens revolutionære toner. Det er en anden fisker ved navn Frede, der foretager første indkøb. Han kaster en plovmand på bordet og køber en kasse øl. Aktuelt beretter allerede et par dage efter åbningen af Lejren i juli, at Hanstholm-fiskere har opdaget mulighederne for at udfolde sig i Lejren. Det er ikke usædvanligt at se en vesterhavsfisker optræde som en slags go-go-danser på musiktribunen. Fiskernes tilstedeværelse kommer også lejrdeltagerne til gavn. Klokken 2 om natten strejker et primusapparat, og en tidligere kok blandt fiskerne er til nytte. Han konstaterer, at der er vand i apparatet i stedet for petroleum - et problem man også kender på kutterne. Sent om natten eller først på morgenen kan det ske, at fiskere skal have fat i taxa. Fra det anstrengende liv i Lejren med de mange og forskelligartede muligheder tager de direkte til Hanstholm Havn og så af sted på morgenfiskeri. Efter flere dage på havet dukker de på ny op i Lejren.

Da Lejren slutter, deler Mikael Hagen, en af "lederne," Lejrens gæster i to kategorier, de fredelige og de mindre fredelige. Den første kategori er langt den største. Og uden at kæmme alle over én kam mener han, at fiskerne stort set har været de mest urolige gæster.

"Vi har været ude for flere tilfælde af slagsmål mellem berusede fiskere indbyrdes inden for lejrområdet, og forleden oplevede vi, at et par fiskere forsvandt med to af vores høns i en taxa. Mange var faktisk bange for fiskerne, men det skal også siges, at en del af fiskerne var fredelige og flinke fyre. Nogle af dem prøvede at ryge hash, og enkelte gik over til hash til fordel for øllerne, men det blev de ikke fredeligere af."

Havboerne, fiskerne ved den jyske vestkyst, har været voldsomme folk - det er dokumenteret flere steder i den lokale historieskrivning og litteratur. Lige fra dengang de med list lokker søfarende til at strande og slår dem for panden, hvis de overlever, til dengang i eftersommeren 1970, da politifolk fra Nordjylland må skynde sig til Hjardemål for at forhindre fiskerne fra Hanstholm i at slå kirkestormerne om ikke helt så halvt ihjel. Det voldsomme temperament har fiskerne intakt, og det forsøger Ebbe Kløvedal Reich - ham med "Elverhøj"-forestillingen i Thylejren og som nu efter hippie-tiden har taget sit gamle efternavn til nåde - at forklare nærmere i "Viljen til Hanstholm," der udkommer 11 år senere. Havfiskernes livsbetingelser er som andre jægeres: "De dyrker en anden slags guder end bønderne. Instinktet, den pludselige spidsbelastning, den uventede kæmpegevinst, livsfaren, behovet for beruselse eller ekstase ind imellem - alt dette er fælles for alle verdens jægerkulturer. Hvorfor skulle Vestjyllands havboer være modsat på dette punkt?"

Og Ebbe Kløvedal Reich spinder videre på sin fortælling om den vestjyske befolkning og i særdeleshed havboerne, fiskerne: "Den internationalt ratificerede danske nationalkarakter er jo produceret omkring Kattegat og især på øerne. Den er først og fremmest hyggelig, og den er et par numre for snæver for Thy. For her har Kræn Wester tilløb helt oppe fra Grønland."

En af dem, slaget i og omkring Hjardemål Kirke går hårdest ud over, er en fisker fra Hanstholm. Ham der får en jernstang i hovedet af de revolutionære i kirketårnet og dermed det navn, han siden skal blive kendt under. "Men hvis man tror, at jernstangen gjorde ham ondt på alt, hvad der kan minde om udflippet københavnsk tosseri (som det blev udfoldet i Thylejren og i kirketårnet i Hjardemål, red.), gør man ham mindre, end han er," skriver Ebbe Kløvedal Reich med henvisning til filmen "En fisker fra Hanstholm." I følge Kløvedal er filmen et "indforstået portræt" af Bent Jernstang. Filmen er fra 1977, og "Viljen til Hanstholm" udsendes fire år efter. Det er imidlertid ikke det indtryk af fiskeren - eller fiskepakkeren - Bent Kristensen, man får i april 1971, hvis man baserer det på de udtalelser, han kommer med under retssagen på Thisted Rådhus. Eller på omstændighederne ved overfaldet på de langhårede på havnekajen i Hanstholm i september 1970. Historien kan være som en kamelæon, den kan tage farve efter fortælleren.

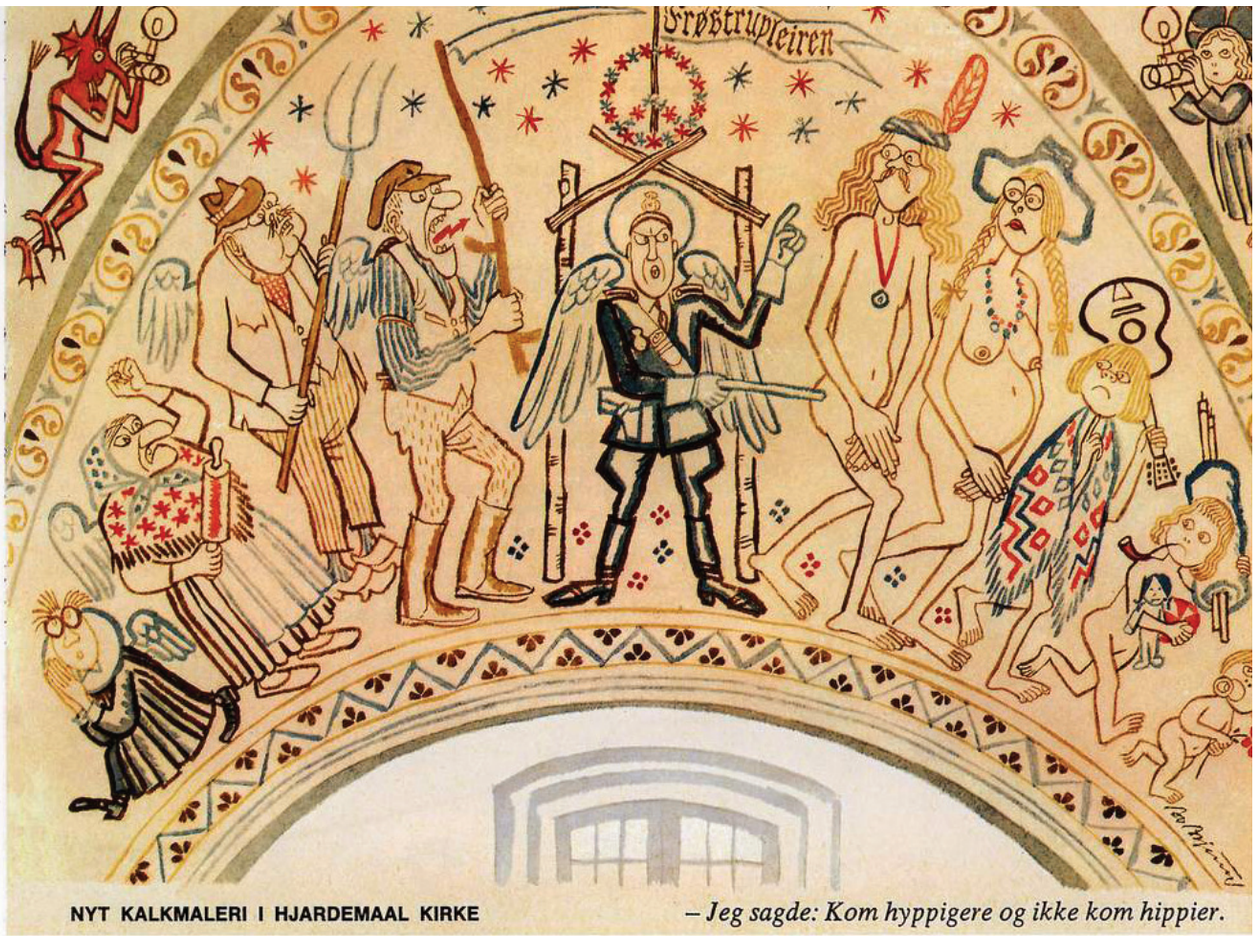
ÆBLESKIVEKANONEN

En af de 14 Hjardemål-aktivister opgiver sin stilling som "aktivist." De øvrige betegner sig som arkitekter, kunstnere, sociologistuderende, tonemester, filmarbejder, kunstmaler, husmor, filmstuderende, børnehavepædagog og damefrisør. De er i alderen 20-31 år. Og de nægter sig alle skyldige i anklagerne for husfredskrænkelse og forstyrrelse af ro og orden på offentligt sted. Den 30-årige Peter Louis-Jensen, der særskilt er tiltalt for vold mod en politibetjent, nægter også dette forhold.

De slipper med dagbøder. De har selv regnet med frihedsstraf.

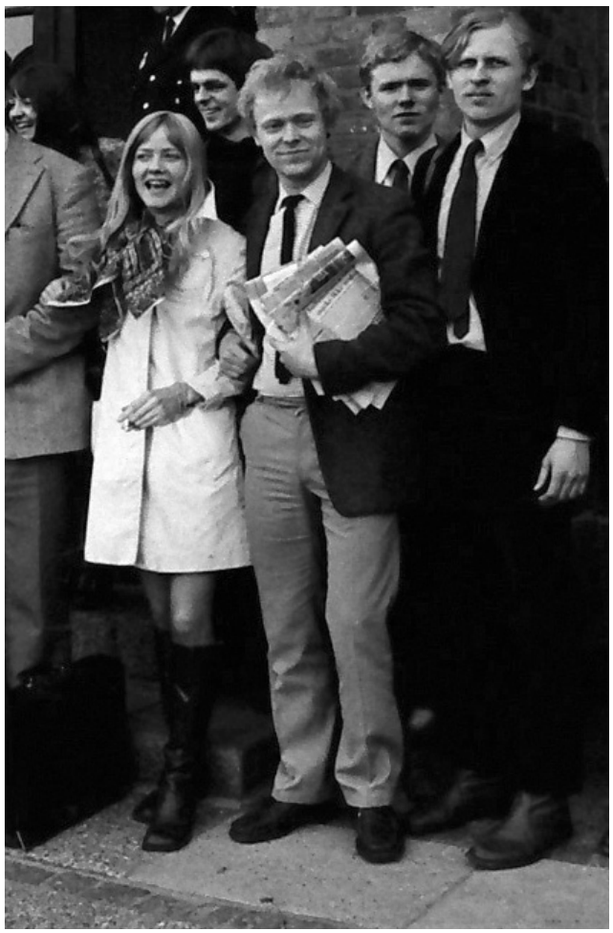
Og 10 minutter efter at dommer Ester Søndergaard på domsmandsrettens vegne har givet de 14 aktivister dagbøder for deres besættelse af kirken i Hjardemål, giver de følelserne frit løb og stemmer i med "Danmark for folket." Det sker i et selskabslokale på Hotel Royal på den anden side af Store Torv. Politimester Jørgen Bodenhoff har som anklager krævet ubetinget frihedsstraffe til alle, og aktivisterne selv har ikke været i tvivl om, at domsmandsretten vil følge anklagemyndigheden. Deres forsvarer har nedlagt påstand om frifindelse. "Dette havde vi ikke drømt om, og vi betragter det som et bevis på, at vores besættelse af Hjardemål Kirke er lykkedes," siger Peter Louis-Jensen, der som den eneste af aktivisterne bliver idømt 35 dagbøder á 20 kr., fordi han separat også bliver dømt for vold mod en politibetjent i kirken. Hans kammerater slipper med 25 dagbøder. En af domsmændene afgav dissens med krav om 14 dages hæfte til 13 af aktivisterne og 20 dages hæfte til Peter Louis-Jensen.

Peter Louis-Jensen (1941-1999) er i 1960´erne og op til Thylejren med i Den eksperimenterende Kunstskole (Eksskolen) i København, der introducerer popkunst, happenings, minimalisme, eksperimentalfilm og un-

Efter besættelsen af Hjardemål Kirke natten til 31. august 1970 får kirken et nyt kalkmaleri i satireheftet "Blæksprutten". Mesteren er bladtegnernes førstemand Bo Bojesen, der ellers slår sine streger i dagbladet Politiken.

dergrundsskrifter og dermed forudsætningen for nutidens kunstscene. Med i dette kollektiv er blandt andre Per Kirkeby, Bjørn Nørgaard og Poul Gernes. Mere end 100 elever er i kortere og længere perioder tilknyttet Eksskolen. De er i opposition til det officielle kunstliv og dets efter deres opfattelse forældede kunstopfattelse. Til kunstbegrebet i det hele taget - for hvad er "kunst"? De materialer, de bruger og de "værker," der kommer ud af det, er i de færreste tilfælde noget, der kan hænges op på en væg og da slet ikke over en sofa. Det er hele det borgerlige kunstbegreb, der står for skud. Skolen formår med dens aktiviteter både at få offentligheden til at ryste på hovedet og blive forarget. Måske også skabe forandring. Peter Louis-Jensen er en af de mest radikale og konsekvente i sine bestræbelser på at få kunst og liv til at gå op i en højere enhed og gerne op i en spids - koste hvad det vil. "En ubøjelig revolutionær" lyder karakteristikken i kunsthistorien. Han er desuden en klarsynet teoretiker med en position som inspirator for yngre eksperimenterende kunstnere helt frem til i dag. Det er denne Peter Louis-Jensen, der ankommer til Thylejren 1970, det er med denne baggrund han lægger planerne for besættelsen af kirken i Hjardemål, det er sådan, vi ser ham i retten i Thisted året efter og fotograferet sammen med de øvrige besættere foran Thisted Rådhus. Klædt i det bedste jakkesæt, han kan finde i klædeskabet. Det er også en modtager (i 1969) af Statens Kunstfonds treårige stipendium på tre

Hovedmanden bag besættelsen af Hjardemål Kirke er avantgarde-kunstneren Peter Louis-Jensen, der også har fundet sit pæneste tøj frem til efterspillet ved retten i Thisted. Under forberedelserne af Thylejren i Det ny Samfund i København ytrer han "noget om en gudstjeneste". Ingen tager dog tilsyneladende notits af det.

Det talstærke politi tager sig håndfast af Peter Louis-Jensen, manden bag besættelses-aktionen i Hjardemål. I politiets greb er aktivisterne også beskyttet mod de ophidsede lokale beboere.

x 20.000 kr., vi ser. Kunstfonden er fra 1964 og i 1969 stadig ligeså forkætret og debatskabende som den kunst, der bliver støttet. Peter Louis-Jensen har købt en motorcykel for en del af pengene og udstiller den i et galleri som et indlæg i debatten omkring statsstøtte til billedkunstnere. Resten af pengene bliver brugt til at købe udstyr til kirkebesættelsen i Hjardemål.

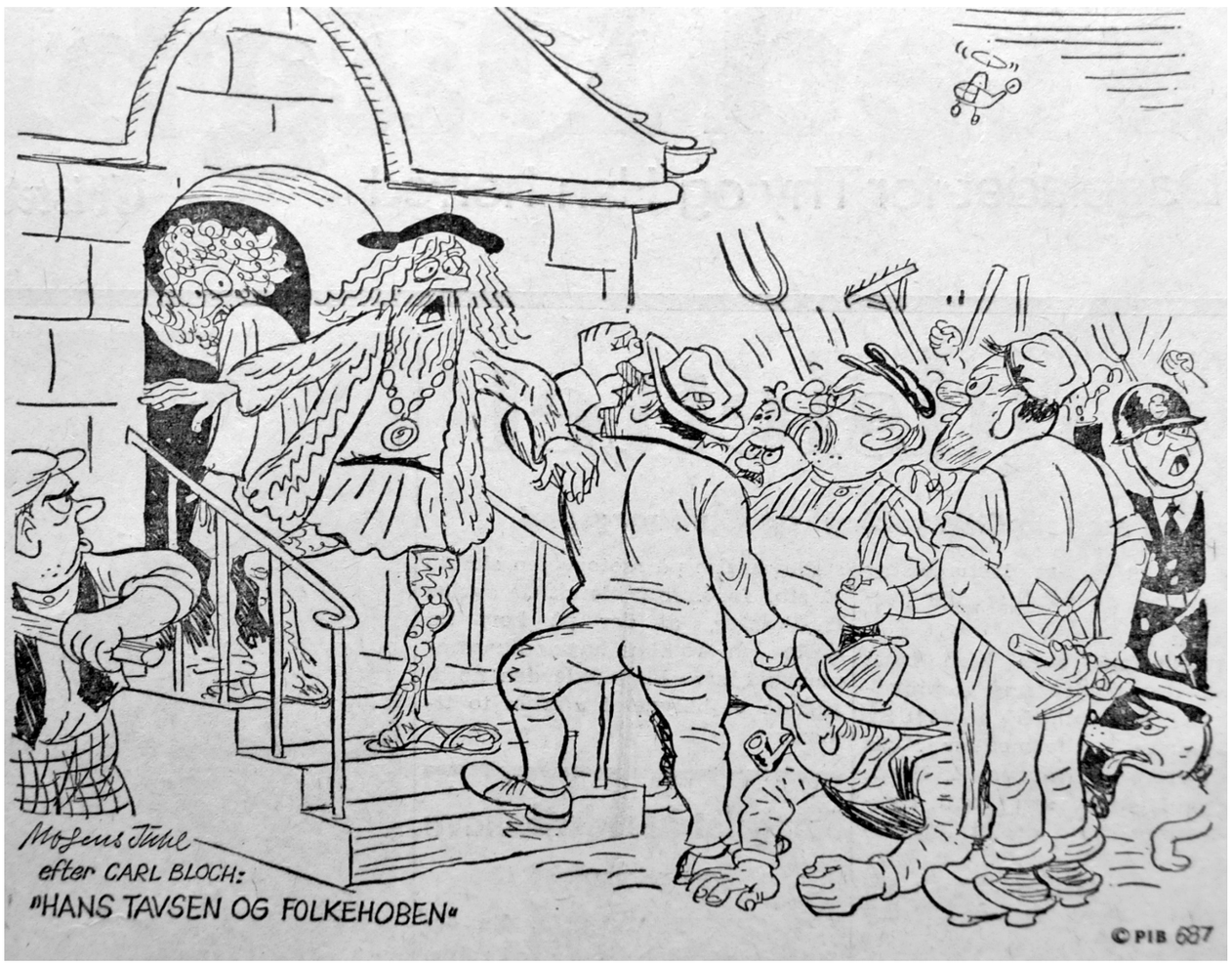
Peter Louis-Jensen forklarer i en artikel i Information 23. september 1970 - få uger efter besættelsen af Hjardemål Kirke - at aktionen har to formål. Et oprør rettet mod Thylejrens "utålelige pamperi," som har betydet, at tilskuerne er forblevet tilskuere, mens de agerende ("juntaen," de selvbestaltede magthavere) har haft det sjovt. Alle forsøg på direkte demokrati er blevet boykottet eller direkte saboteret. Derfor er et oprør for en lige social orden nødvendig, forklarer Peter Louis-Jensen. Men besættelsen af kirken er også et forsøg på at eksperimentere med aktionen som en livsform, hvor æstetik og politik går op i en højere enhed. Aktivisterne i kirketårnet etablerer en menighed, et minisamfund, på egne vilkår, og det spændende er nu, hvordan gruppen vil kommunikere indbyrdes og i forhold til omver-

denen. Og gruppen har forberedt kommunikationen med omverdenen ved at tage en stor mængde udstyr med ind i kirken. Det bliver der ikke meget brug for.

En uge tidligere har forfatteren Erik Thygesen et interview i Politiken med Peter Louis-Jensen. "Kunst og engagement - det plejer at være noget med kunstnere, der laver engageret kunst," konstaterer Erik Thygesen. "Kunst og engagement er for dig at demonstrere dit engagement gennem din livsform?". "Ja!", svarer Peter Louis-Jensen. "Der findes ingen erstatning for livet, livsformen, handlingen. Hvis man kan gribe til det stærkeste, er der ingen grund til at vælge det knap så stærke."

Det er alt dette, Peter Louis-Jensen også forsøger at forklare, da han i april 1971 står tiltalt ved retten i Thisted. Men det er de færreste, der forstår argumentationen. Den er alligevel for abstrakt og uden for den virkelighed, thyboer færdes i.

Men Peter Louis-Jensen er også en yderst praktisk mand, der ud over at kritisere "ledelsen" af Thylejren la-

Peter Louis-Jensen, den statsunderstøttede kunstner og "leder" af Hjardemål-besættelsen, betragter aktionen som "et kunstværk". Det giver anledning til kommentarer over hele landet - og nye tegninger i venstre-pressen. Her er det Mogens Juhls udlægning af begivenhederne og et kendt dansk maleri i de ophidsede dage i 1970. I den ledsagende tekst hedder det: "Billedkunstneren Peter Louis-Jensen, der deltog i kirkebesættelsen i Hjardemål, hævder, at aktionen var et kunstværk. Her har vor tegner forsøgt at konkretisere denne påstand."

ver æbleskiver på en såkaldt æbleskivekanon, der kan producere 50 af slagsen ad gangen. Indtjeningen fra æbleskiverne - den er ikke så ringe endda - finansierer sammen med kunstfond-penge indkøb af det omtalte kommunikationsudstyr til aktionen i Hjardemål Kirke. Begrebet "en gudstjeneste" skal have været nævnt forinden, men at det ligefrem bliver til en besættelse i mere end en forstand, det har de færreste haft kendskab til. Eller fantasi til at forudse.

ERINDRINGSLYS

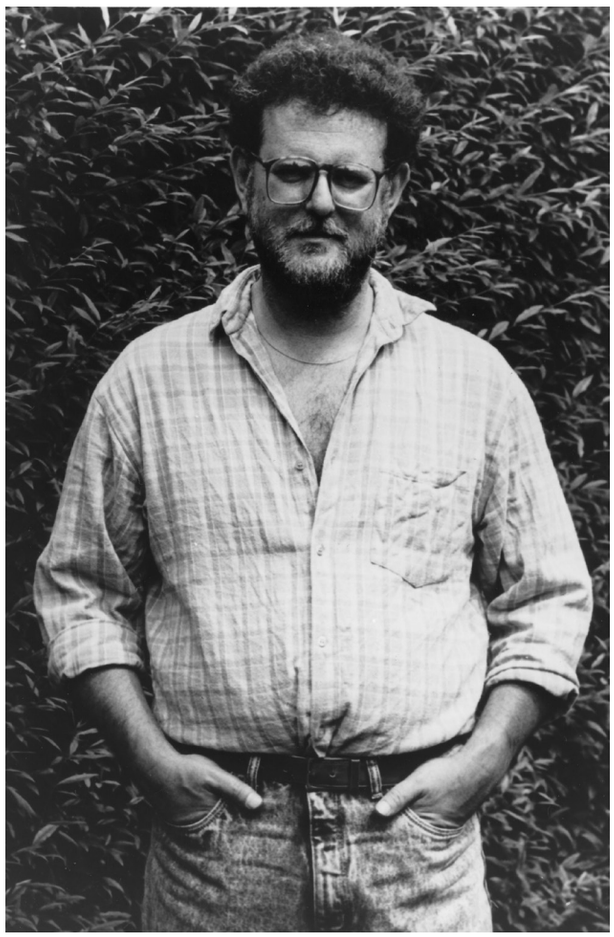
Folk kommer med særtog fra København og bliver samlet op på stationer på den lange vej op til noget, der forekommer dem som det nordligste af Danmark. Uden for lands lov og ret i det mindste. Andre arriverer i en splinterny Volvo herregårdsvogn fyldt med unger, nogle i et gammelt dollargrin opmalet med iøjnefaldende farver og upshinede kofangere, og så vrimler det ellers i erindringerne med folkevogne, Moris Mascot´er og knallerter fra 1950´erne. Mange er rejst den lange vej på tommelfingeren. "Ja, nogle af dem fik sgu´ deres flinke chauffører til at ændre rejseplaner," husker en lejrdeltager mange år senere. De slår sig ned i Frøstrup-lejren, som stedet hurtigt bliver kaldt i aviserne, der fyldes med beretninger om livet på dette besynderlige sted. Den altid glade og barrøvede og noget overvægtige postomdeler er altid et par linjer og et billede værd. Eller den store fisker til Gasolins drøn med en øl i den ene hånd og en hippiepige i den anden holdt så tæt ind til kroppen med den barkede næve - journalister altid iører fiskere barkede næver

Det egentlige formål med besættelsen af Hjardemål Kirke er at eksperimentere med en livsform, hvor æstetik og politik går op i en højere enhed. Det går dog hen over hovedet på de fleste i Thy. Derfor fremstiller besætterne - en uge efter begivenhederne - en model af kirken på Rådhuspladsen i København, og de udlægger teksten for de forbipasserende. Nr. to fra højre er Peter Louis-Jensen - i øvrigt i den skindjakke, han har på, da han bliver anholdt af politiet i Hjardemål. (Scanpix).

- at de kirketro besøgende må slå øjnene ned. Sådan oplever Birk Keller Thylejren i sine erindringer.

Ole Grünbaum (f. 1945), ministersønnen, provoen og i ungdomsoprørets fortrop, ser noget andet i "Bar røv i 60´erne" (2005): "Thylejren - sommerens store medieflip. Vi bliver der et par dage uden at kunne finde andet end studenter på sommerlejr. Hele Danmark har åbenbart besluttet sig til at smide klunset og flippe ud." Besættelsen af Hjardemål Kirke er for ham "en af de dummeste happenings i verdenshistorien."
For forfatteren Inge Eriksen (f. 1935) sætter Thylejren dybe spor: sammenbrudte ægteskaber, studieforløb der bliver afbrudt eller ændret. Det kan man læse i første bind af hendes erindringer "Brød og Roser" (2009): "Der kom tusindvis af entusiaster fra hele landet, fra det nordlige Tyskland og Skandinavien. De slog sig ned i telte, campingvogne, hjemmebyggede sære hytter, og hvad man ellers kunne sove i. Når man sov, hvis man sov overhovedet (..) Der blev røget hash døgnet rundt, og vielsesringene flød i græsset. Der blev gravet huller i jorden og grillet lam over dem, der blev spist brune ris og drukket ufattelige mængder af øl og billig vin. Faldefærdige kassevogne kørte til Hjardemål Strand for at unge, nøgne mennesker kunne bade i Vesterhavet, som mange aldrig havde set før."

Ole Grünbaum - han bliver betragtet som en slags over-hippie - har ikke det store til overs for Thylejren, som han aflægger en kort visit. (Thisted Dagblads arkiv).

I Thylejren er der rockmusik og teater og happenings, og tiden går alt for hurtigt, fortæller Nina Rasmussen (f. 1942) i "Solvognen" (2009). En beretning om teatergruppen Solvognens aktioner fra 1969 til 1983. Det er dem med julemandsforestillingen i Magasin og indianerne i Rebild Bakker. Og en beretning om Thylejren, der foruden det nævnte har blå himmel og lærkesang og hvide sommerskyer, der indbyder til morgen-elskov: "Vi vidste ikke præcis, hvad klokken var blevet, da vi hørte noget ganske tæt ved. Da vi åbnede øjnene, lå vi midt i en tæt kreds af besindige bønder, som stod omkring os og pegede, som var vi kreaturer, de var ved at vurdere. Jeg så en cigar, som var ved at blive tændt, og ved siden af en hat med en bondemand under og endnu en cigar og en mund, der udsendte store, hvide røgringe. Vi tænkte, at de sikkert kunne lide at kigge på os, så vi lod os ikke forstyrre, men nød at have et velvilligt publikum. Mændene blev stående og pulsede på deres cigarer. De kommenterede muntert, mens konerne trak sig lidt tilbage med børnene. Et par løsrevne fraser fortolkede jeg omtrent sådan: " Hwa sæjer do te den røw dæe?"

Det var dog ikke alle besøgende, der var ligeså frimodige. Den dengang syv-årige Lene Vesterskov kørte en dag sammen med sine forældre og to søskende fra Thisted for at besøge Lejren. Den var "på alles læber" - som hun beretter: "Det var som en zoo, og det gjorde et stort indtryk på mig. Mine forældre var rystede. De anede ikke, hvad de havde slæbt deres børn med til. Jeg kan huske, at mange folk var nøgne eller halvnøgne og lå og knaldede alle mulige steder. Teltene stod åbne, og min far bad os kigge den anden vej."

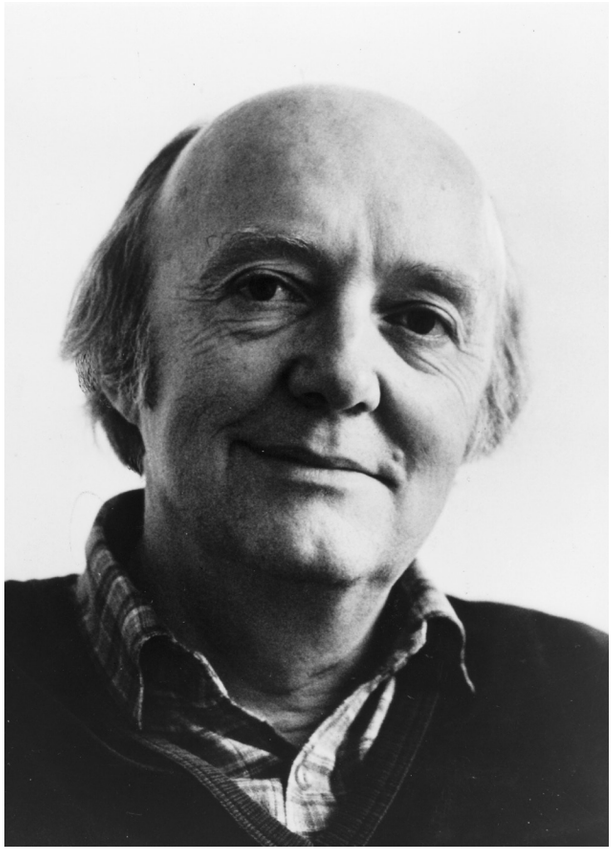

Thylejren er et yndet mål for søndagsudflugten. Der er meget at kigge på og altid noget, man kan forarges over, hvis det er det, man vil. Helt almindeligt er det jo ikke. Det er der i det hele taget ikke meget, der er i de euforiske dage i sommeren 1970.

Lene Vesterskovs beskrivelse af Lejren som syv-årig er et resultat af moderne digitale research-metoder. Forfatteren Peter Øvig Knudsen meldte sig ind i 'Thylejren'-fanklub på Facebook og efterlyste oplevelser - og så svarede hun. Udsagnet er med i første del af "Hippie," der handler om ungdomsoprøret og de tre år og 74 dage (den første Thylejr), der forandrede Danmark. Det første af to bind udkommer i 2011.

Suzanne Giese (f.1946), forfatter og debattør, tidligt med i kampen for kvindernes ligestilling, er i Thylejren i to uger med oplevelser på både godt og ondt, som hun fortæller om i "Med verden i lommen" (2010): "Lejren vrimlede med tjald og hårdere stoffer, og jeg oplevede flere, der flippede ud i angstanfald på LSD, mennesker der brølede af angst i et telt. Men først og fremmest var Lejren en fin og usædvanlig oplevelse. Den var på størrelse med en by med gader og torve og butikker og boder, hvor man købte chillummer og urter eller skind og smykker. Småbutikker handlede med mikro-makromad, brune ris og tamari og biodynamiske grøntsager. Mange af de unge levede med sværmeriske forestillinger om at komme "tilbage til naturen," og det primitive lejrliv passede som fod i hose til deres filosofi, og mange var ligeledes modstandere af forurening og optaget af nye livsformer, der ikke svinede miljøet til."

"Kun slutningen mangler" er titlen på de erindringer, som forfatteren fra Nykøbing Mors, Knud Sørensen (f. 1928), udgav i 2008. Han er også i Thylejren. Sammen med kollegaen Peter Seeberg (f. 1925). Det er dog kun for en kort bemærkning, der får lidt flere ord føjet til i erindringerne: "Der bør være vidner," sagde Peter, inden vi drog af sted til Frøstrup, efter at vi havde medvirket ved et arrangement i Thisted. Vi fik Lejren og

Knud Sørensen, forfatter, får et kig inden for i Thylejren. "Får Lejren og dens beboelser fremvist," som han lakonisk noterer i sine erindringer. (Thisted Dagblads arkiv).

dens beboelser fremvist, og på hjemvejen, da vi stod på dækket af Feggesundfærgen, sagde Peter: "Jeg står og spekulerer på, hvordan en bog vil overleve i det miljø." Havde det været nogle år senere, kunne jeg dog have fortalt ham, at Anne Marie (KS´ kone, red.), der da underviste på VUC i Thisted, blandt sine elever på HF faktisk havde et par stykker af Frøstrup-lejrens beboere."

DRABET

En uge før den første Thylejr "officielt" lukker 15. september 1970, fortæller aviser, radio og tv landet over om en 19-årig narkoman, der i et havehus i Rødovre ved København dræber den 12-årige skoleelev Lars Aastrup. Drengen er halvandet år tidligere blevet landskendt, da han organiserer en stor børnedemonstration for at skaffe flere fritidsfaciliteter til børn i København. Gennem interviews i aviser og tv redegør han for de københavnske børns fritidsproblemer og imponerer ved sin modenhed og begavelse. Kort efter begynder han at skulke fra skole og kommer i kontakt med stofbrugerne omkring Storkespringvandet i København. "Det store stygge Storkespringvand" som "protestsangeren" Cæsar i 1965 gør til landeplage. Det er også her, han møder den 19-årige narkoman. De tager sammen med nogle andre unge ud til det havehus i Rødovre, hvor Lars senere bliver myrdet med en økse. De er begge påvirkede af alkohol og hash.

Det er gennem stofmiljøet, Lars Aastrup tidligere har mødt unge med tilknytning til Det ny Samfund og Thylejren. Og en dag står han uden for Lejrens kontor i Langvad. Han har ikke de 100 kr., det koster at blive lukket ind i folden, men tilbyder at arbejde i Lejrens supermarked eller "brugs." Her opdager han, at der er noget, der ikke stemmer. Og det er ikke kun supermarkedets kasseapparat. Det er også afstanden mellem teori og praksis i Lejren, der falder den begavede dreng i øjnene.

Det er i hvert fald sådan, hans mor, Ellen Aastrup, fortæller i en artikel fra Ritzaus Bureau. Den gengives i Thisted Dagblad under overskriften "Lars blev skeptisk i Frøstrup-lejren." Artiklen er anbragt på avisens side to, siden med redaktørens lederartikler, der jævnligt hen over sommeren er løbet over med mangt et borgerligt ord til de unge i Lejren, der sætter mere pris på at nyde end at yde noget til det fællesskab, de snakker så ideligt om.

Ellen Aastrup afviser, at hendes søn er storbruger af stoffer. Han har røget hash nogle gange: "Det har han selv fortalt mig. Han ringede hjem fra Det ny Samfunds lejr i Thy og fortalte, at han havde prøvet LSD, men det brød han sig ikke om. Jeg bad ham komme hjem, og det gjorde han. Han fortalte, at han måske ikke havde været gammel nok til at gennemskue de voksne, når de talte om deres idéer. Men han havde fået øjnene op, da han så dem praktisere disse idéer. Han var blevet forarget over, at aktivister bare tog varer i "brugsen" uden at betale eller "skrive" gælden. Når han fortalte det, fik han at vide, at han bare kunne drysse af."

Da thyboerne kan læse dette i deres avis, er der endnu syv dage til stikket bliver taget ud af Thylejren og de kao-

tiske økonomiske forhold rullet ud i deres fulde længde. Supermarkedet slutter med et kæmpesvind i varer og kontanter.

Supermarkedet har også været en slags social institution inden for Lejrens rammer, hvor pengeløse - og dem er der mange af - kunne få mad, cigaretter og øl mod at hjælpe til i Lejren. Alligevel er det en skuffelse - selv for en idealistisk lejrledelse - at underskuddet bliver så stort.

To dage efter er det noget andet med forbindelse til Thylejren, der fanger offentligheden. Eller rettere med forbindelse til besættelsen af Hjardemål Kirke. Det er et overfald på havnen i Hanstholm. "Fire langhårede mænd fik prygl i Hanstholm" er overskriften i Thisted Dagblad, der bygger på oplysninger i Aalborg Stiftstidende. Det er nemlig tre aalborgensere og en københavner, der er blevet revet ud af deres bil og gennemtævet.

En af de overfaldne, en fotograf, fortæller, at han og kammeraterne under besøget på havnen får en sludder med havnebetjenten, da nogle fiskere - deriblandt en mand, som han fra fotografier i aviserne genkender som ham, der under kirkeaktionen bliver såret med en jernstang - kommer hen og begynder at slå løs på bilens fører. De tre andre i bilen forsøger at køre væk fra havneområdet, men bliver ifølge fotografens forklaring hindret, da en trækvogn bliver kørt ud foran bilen. Først efter at også fotografen er blevet gennemtævet, får de lov til at være i fred - og kører til politiet i Thisted. Og herfra forlyder det, at "den angivne fisker" telefonisk har bekræftet det

Opgørelse over Frøstrup-lejrens kassebedrøvelser

Uden klarhed over indtægterne savnes i hvert fald ca. 200.000 kr.

Under afviklingen af Frøstrup-lejren i sommer 1970 blev det gjort op, at man før afslutningen ville nå til modtagelse af 20.000 overnattende gæster, som hver skulle betale 100 kr., og at dette betød en indtægt på to millioner kroner udover avance i lejrens supermarked, billetindtægt fra turister etc. De dengang ledende fik stillet spørgsmålet, om ikke der ville blive et overskud på henved 1,75 mill. kr., men de kunne eller ville ikke svare. – Vi klarer os nok, lød svaret fra Henning Prins.

Det gjorde man også, men ikke helt på linie med de overslag, der blev gjort udenfor lejren.

Mod lejrens slutning tiltrådte kassereren fra Det nye Samfund, Otto Pedersen, København, som ansvarlig for lejrens økonomi, og han fortæller nu til Berlingske Aften, at lejrens regnskab balancerer med 531.632 kr. i påviselige indtægter. Der sluttes med et overskud på 82.686 kr., efter at ejendomsregnskabet for Trægården er indkalkuleret, men der mangler opgørelse for meget betydelige beløb, og det er baggrunden for Berlingske Aftenavis' overskrift: »Thy-lejren stjal og bedrog sig selv for over 200.000 kr.« Det ser ikke ud til, at Frøstrup-lejren skylder noget udadtil.

Lejrbeboere skiftedes til at stille sig op ved lejrens indgang og indkassere billetindtægten til egen fordel. I lejrens supermarked blev der et underskud på 109.589 kr., fordi der dels blev taget af varerne og dels af markedets pengekasse. Telefonudgifterne blev 11.418 kr., mens der kun indkom 1313 kr. fra automaten. Det skyldtes, at adskillige lejrbeboere lånte nøglen til automatens pengekasse, når de var i trang.

Otto Pedersen oplyser, at John Sylvest fra Thy Filmskole skylder 10.000 kr., som han har lånt fra supermarkedet, og desuden 9000 kr., som han hævede for indkøb af tømmer. Siden viste det sig, at han havde taget tømmeret på kredit, og tømreren fik sine penge af lejrledelsen.

Politiet har fundet gerningsmændene til tyveriet af lejrens pengekasse med et indhold på 16.000 kr. og tilbageleveret to stjålne motorcykler. Tre falske checks på ialt 600 kr., udstedt af samme person, er indløst af lejrledelsen.

Som tidligere omtalt vil Det nye Samfund også arrangere sommerlejr i 1971 – men det bliver ikke i Thy, og Otto Pedersen har stillet som betingelse, at han er ansvarlig fra den første dag.

Sandhedens time er kommet for Thylejren. I hvert fald hvad den økonomiske side af sommerens lejr-eksperiment angår. Thisted Dagblad 19. december 1970.

skete med tilføjelsen "De trængte til det." Når politiet får fat i ham, vil han blive "nøjere afhørt."

Besættelsen af Hjardemål Kirke natten til 31. august sidder stadig i egnens befolkning. En grænse er blevet overskredet. Det glemmer man ikke så let. Hævntørsten sidder løst i ærmerne. Man skyder på alt, hvad der bevæger sig. Eller i hvert fald ligner. Men om få dage er det slut med den første udgave af Thylejren. Nye tager over. Nye fortællinger.

Thylejr 70 pakker sammen. Det er synd at sige, at det sker i god ro og orden. Men det har heller ikke været nogen spejderlejr.

15. september 1970. Den sidste dag med tilladelse til at holde åben lejr. Under oprydningen går et af de store telte, som Det ny Samfund har lejet af Civilforsvaret, op i flammer. Uden påviselig årsag. Den fjerde uforklarlige brand i løbet af kort tid. Alle mistænker alle. Og med kirkesanger Gustav Jensen i spidsen forbereder beboerne fra Hjardemål en demonstration foran Thisted-politimesteren Jørgen Bodenhoffs vinduer. For at få en forklaring på politiets arbejde i forbindelse med Thylejren - de føler sig svigtet – og for at forhindre, at en ny lejr etableres næste år.

DE MANGE PLAGER

Mens nogle af deltagerne i sommerlejren 1970 tænkte på at vende næsen hjemad, mødtes en lille delegation fra Thylejren med Hanstholm Kommunes økonomiudvalg for at gøre status. Mødet fandt sted 1. september - kun få timer efter den dramatiske besættelse af Hjardemål Kirke - og Niels Ufer, Søren Noack og Ole Wind afleverede en udtalelse, der var blevet vedtaget på Lejrens fællesmøde. I udtalelsen beklagede man begivenheden og lagde op til at få et godt forhold til den lokale befolkning. Kommunalpolitikerne gav udtryk for, at kommunen ikke ville blande sig i, hvorledes sommerlejren skulle afvikles. Men de var generelt utilfredse med, at Lejren ikke havde haft en autoritativ ledelse, som man kunne forhandle med. Og de var stærkt utilfredse med, at der åbenlyst blev solgt hash, og fandt det forkasteligt, at lejrledelsen havde godkendt denne handel, samt at politiet ikke havde sørget for, at loven blev overholdt og stoppet den kriminalitet, der var blusset op sammen med sommerlejren. Repræsentanterne fra Det ny Samfund kunne også kun beklage kriminaliteten, men kunne på den anden side ikke se, hvorledes man skulle undgå at tage imod kriminelle, da idéen med Det ny Samfund var, at en mand eller en kvinde skulle have en ny chance, når et tidligere mellemværende med samfundet var afgjort - som det blev udtrykt.

Få dage efter modtog Hanstholm Kommunalbestyrelse en adresse, underskrevet af 453 beboere i Frøstrup, der bad politikerne om at forbyde fremtidige teltlejre på Trægården. Man fandt, at det betydelige misbrug af hash i Lejren var en konstant trussel over for egnens ungdom. De sanitære forhold var i strid med alle sundhedsvedtægter og medførte en utilstedelig tilsvining af omgivelserne. Man følte sig generet af den høje musik og generet af, at en del af beboerne ofte optrådte upåklædte. "Efter at de nye jordlove - og herunder særlig by- og landzoneloven - er trådt i kraft, har man efter vor opfattelse retsligt krav på at blive friholdt for installationer som "Frøstruplejren" i områder, som er beliggende i landzone, hvilket er tilfældet med vor egn," hed det ordret i protestskrivelsen, hvor underskriverne dog kunne erkende, at "Lejrens befolkning sikkert rummer en kerne af idealister, som ikke har haft til hensigt at fremkalde de påklagede gener, men når forholdet er det, at Lejren derudover har tiltrukket et betydeligt antal mennesker med en væsentligt lavere moralsk standard, kan den idealistiske bagtanke efter vores opfattelse ikke tilsidesætte vore ønsker om at være i fred for de mange plager, som er fulgt i Lejrens kølvand."

Allerede inden afslutningen af den store sommerlejr var fronterne således trukket skarpt op til de næste årtiers modsætning mellem Lejren og lokalsamfundet. Mens samfundet generelt undergik voldsomme forandringer politisk, økonomisk og kulturelt i perioden mellem 1970 og 2000, får man en fornemmelse af, at konflikten omkring Frøstruplejren blev lagret i en tidslomme, der bestod af lige dele hippie- og lov-og orden-mentalitet.

1970-protestskrivelsen fra beboerne kan næsten betragtes som en ouverture til en opera, der bare bliver ved og ved på en scene, hvor kor og sangere løbende bliver udskiftet, efterhånden som tiden går. I hovedrollen finder vi naturligvis de skiftende beboere i Lejren, der tilsammen tæller mange hundrede mennesker set over det lange spænd af år. I begyndelsen er de unge, men efterhånden kommer de til at tælle folk i alle aldre. I kulissen står i begyndelsen foreningen Det ny Samfund, som ejer af ejendommen Gl. Aalborgvej 16, der er Lejrens adresse. Men efterhånden som forestillingen skrider frem, bliver foreningens rolle helt udspillet. Den anden hovedrolle spilles af Hanstholm Kommune i skikkelse af politikere, sagsbehandlere og embedsmænd i øvrigt. Viborg Amt er også til stede på scenen det meste af tiden. Birollerne er besat af politimester, statsadvokat, kredslæge, planstyrelse, miljøankenævn, fredningsplanudvalg, by-, lands- og højesteret, miljøminister, boligminister, justitsminister, socialminister, indenrigsminister, ombudsmand og mange flere. I baggrunden det store kor bestående af beboere i og omkring Frøstrup. I pauserne underholder en håndfuld medlemmer af Folketinget med spørgsmål til ministre.

DØNNINGER FRA 1970

Nordlyset kaldte den skare sig, der blev tilbage på Trægården, da sommerfestivalen sluttede i 1970. De ville føre flower-power drømmene videre på den "frikøbte" jord i Frøstrup og organiserede et kollektiv baseret på kærlighed, åbenhed, fællesskab og tolerance. "Så megen kærlighed og åbenhed var der, at det tiltrak allehånde outsidere, originaler og tabere," som en af kollektivisterne udtrykte det. Og det gik stille for sig i begyndelsen, hvor de første primitive hytter skød op på grunden.

Selv om Niels Ufer & Co. udtrykkeligt havde tilkendegivet over for Hanstholm Kommune, at sommerfestivalen i 1970 var en engangsforestilling, blev der alligevel afholdt mindre festivaler - med deltagelse af mellem 400 og 1200 frem til 1976. Hver gang uden myndighedernes tilladelse - og hver gang blev Det ny Samfund idømt bøder, som blev betalt.

Som optakt til en ny sommerlejr i 1974 mødtes Otto Pedersen, der var kasserer i Det ny Samfund, med politimester Jørgen Bodenhoff i Thisted. Politimesteren bemærkede om de foregående års ulovligt afholdte sommerlejre, at de havde været gennemført nogenlunde tåleligt ud fra et politimæssigt synspunkt og mente, at man kunne løse de færdselsmæssige problemer. Både politimesteren og kredslægen vurderede, at de sundhedsmæssige problemer kunne løses, hvis ellers miljøministeriets krav blev overholdt. Der var således lagt op til en lovlig gennemførelse af en sommerlejr i 1974, men politikerne i det såkaldte byudviklingsudvalg for Hanstholm og Thisted kommuner afslog ansøgningen på grund af de sanitære forhold. Adskillige anker af denne afgørelse førte ikke til noget.

Men lejrene blev afholdt alligevel. Også i 1975 hvor det foregik på samme rolige og afslappede facon, som det havde været tilfældet de foregående år. Beboerne boede i telte og jordhytter bygget op af græstørv - "alt

Der er mange måder at indrette sig på. Især hvis det - som i dette tilfælde - er sommer og sol og et kortvarigt ophold i Lejren, det drejer sig om.

i lighed med de sidste års interimistiske opførelser af boliger i Lejren. Rent bortset fra de mange utraditionelle telte og jordhytter fremtræder Lejren som sådan i ren og opryddet stand," hedder det i en samtidig politirapport ledsaget af luftfotos fra Flyvertaktisk Kommando. Rapporten var udarbejdet af politiassistent Verner Nygaard, der senere som kommunalpolitiker kom til at spille en helt anden rolle i sagen om Frøstruplejren eller bare Lejren, som Thylejren også benævnes efterfølgende - ikke mindst i de metertykke stakke af korrespondance, som sagen skabte.

I juli 1976 var Verner Nygaard på et af sine hyppige besøg i Lejren for at optage rapport. Han talte blandt andet med kasserer Otto Pedersen, fordi der angiveligt og ulovligt var opført tre træskure. Af rapporten fremgår det, at Det ny Samfund ikke længere "gider" ansøge om tilladelse til at afholde sommerlejre, fordi man har erfaret, at det altid bliver et afslag. Det er tydeligt, at frygten for, at Lejren skal tiltrække såkaldte "tabere," er på dagordenen. Det er Verner Nygaard, der i sin rapport anfører, at Otto Pedersen oplyser, at der i år kun har været ganske få "tabere" - højst fem procent af de besøgende - og ifølge Otto Pedersen har man taget sig af disse "tabere" ved solidarisk at sørge for, at de kunne deltage i fællesspisningen. Det er Otto Pedersen meget magtpåliggende at pointere, at der er sket en social forskydning i Det ny Samfunds medlemsskare. Via oplysninger fra Lejrens informationskontor kan han konstatere, at af de 1200 personer, der har besøgt Lejren i 1976, er langt hovedparten akademikere

Thylejren og/eller Frøstruplejren er en sag med mange papirer, rapporter og sagsmapper i stakkevis og i forskellige farver. Her er myndigheds-repræsentanter i gang med en ny registrering og opmåling i Lejren. Og dermed nye papirer i det efterhånden høje papirbjerg, som dette stykke lokal- og danmarkshistorie i forening har på samvittigheden.

og lærerpar, "hvilket man også kan se på bilparken på p-pladsen - hvor der holder nyere og dyrere vogne end tidligere," siger Otto Pedersen, der ikke kan forstå, at man ikke kunne give tilladelse til sommerlejrene, "når Det ny Samfund kunne samle så mange veluddannede og socialt velstillede medlemmer."

Med Verner Nygaards ord tegnes der et billede af sommerlejren i 1976:

"Lejrens beboere giver indtryk af at leve en afslappet ferietilværelse, hvor man søger sammen i mindre eller større grupper til almindelig passiar og til fællesspisninger i det fri. Man har ikke indtryk af, at en ret stor del af Lejrens beboere nyder spiritus m.v. ud over det normale, men nogle få personer giver indtryk af at være påvirket, en del evt. af hash, men det er ikke i særligt stort antal. Jeg har ikke haft mistanke om narkomaners tilstedeværelse. Børnene - måske omkring 100 i alle aldersklasser - morer sig tilsyneladende glimrende. Der er arrangeret rutschebane og andre børnevenlige arrangementer. Stort set minder området om en art campingplads, men alt er betydeligt mere spartansk udført. Der er mere system i alt i år end tidligere"… hedder det i rapporten.

"UDEN FAST BOPÆL"

Hanstholm Kommune var utvetydig i sin vurdering af forholdene, da den i september 1976 ikke ville acceptere, at der opholdt sig børn og unge i Lejren. Ligeledes samme år nægtede kommunen i folkeregistret at optage personer, der havde bopæl på ejendommen, under henvisning til, at der ikke var udstedt indflytningstilladelse til nogen af bygningerne på grunden.

"Uden fast bopæl" - skrev man på sygesikringsbeviset.

Der blev malet mange billeder af Frøstruplejren set udefra og set fra skrivebordene hos forskellige sagsbehandlere. Og der kan males flere billeder. F.eks. af dagligdagen som den blev oplevet i midten af 1970´erne hos beboerne inde i Lejren. De primitivt opførte hytter, skure og vogne blev uden tvivl opfattet som et refugium for svage sjæle. Og det er ønsket om et bedre liv fjernt fra en anden virkelighed end den vestjyske, der gav næring til drømmene hos nybyggerne på Trægårdens magre jorder, som de forrige ejere havde opgivet at dyrke som landbrug. Det var her i begyndelsen af 1970´erne, at der i samfundet generelt vågnede en miljøbevidsthed. Det er i 1971, vi får den første miljøminister og dermed også en lovgivning på miljøområdet. Det var altså ikke bare smukke slagord, når man kom fra en slumbebyggelse i København og fantaserede om økologisk overlevelse og opkaldte sine børn efter skikkelser i den nordiske mytologi. Det var et reelt - set i bakspejlet måske naivt - forsøg på at finde en meningsfuld tilværelse i pagt med større idéer. Forbilledet var svundne tiders husmands- og håndværkerkultur, der stod i skærende kontrast til tidens massive og vedvarende arbejdsløshed, der satte ind med oliekrisen i 1973. Ord som genbrug, økologi og selvforsyning lød måske lidt frelst og ideologisk i Thy i 1970´erne. Det gør de næppe i dag, hvor "Bonderøven" er blandt de mest sete programmer i tv.

Laden til højre i billedet stammer fra det tidligere Landlyst Teglværk ved Thisted. Den optræder i flere af de sager, der verserede om forholdene i Lejren.

For beboerne i overlevelseskollektivet Nordlyset var det vigtigt igen at få anerkendt Trægården som en ejendom med landbrugspligt. Det ville indebære muligheden for at etablere nogle produktionsbygninger uden at komme i konflikt med by- og landzonelovgivningen. Allerede i 1971 blev Det ny Samfund dømt til at fjerne de første ulovligt opførte bygninger. Blandt disse var en 209 m2 stor staklade, der var opført af materialer fra det nedbrudte Landlyst Teglværk i Thisted. Stakladen skulle blandt andet bruges til landbrugsproduktion.

Da stakladen blev rejst, havde myndighederne ikke godkendt ejendommen til landbrug. Derfor bliver Det ny Samfund også dømt for ulovligt at have opført stakladen. Men I 1977, da de mange lovovertrædelser akkumuleres til en landsretssag mod Det ny Samfund for ulovligt opførte bygninger og ulovligt afholdte sommerlejre, tog retten hensyn til, at der faktisk blev drevet et beskedent landbrug på matriklen - og man anerkendte stakladen som en del af dette landbrug, samtidig med at man konstaterede, at der ikke var søgt tilladelse til at opføre den. Udefra betragtet kunne mange landmænd fra området med god ret ryste lidt på hovedet af den idealisme/naivitet, der kunne motivere 20 mennesker til i fællesskab at dyrke grøntsager og landbrug på den magre jord med et nærmest symbolsk husdyrhold. Landbrugsarbejdet på ejendommen var kommet i gang i 1975, da man pløjede et areal op, som blev tilsået i 1976. Efterhånden kom der også et mindre husdyrhold på fire heste, tre køer, en kalv, 12

Grøntsager - og planter af forskellig slags - er blevet dyrket i Lejren, der i perioder har forsøgt at være delvis selvforsynende.

Vinterbeskæftigelse. Der skal hentes brænde ind til ovnen. En beskæftigelse for både mor og barn.

får og fjerkræ. Hovedvægten blev lagt på gartneri og dyrkning af grøntsager. Og i vinteren 1976/77 stod 12 kreaturer opstaldet i stakladen.

Det er næsten som en scene fra frilandsmuseet Hjerl Hede. Men i Lejren var forsøgene på at holde fast i en idealistisk praksis dødelig alvor for dem, der gjorde det. De troede på, at man måtte tilbage til oprindelighed i omgangen med naturen. De troede på at "ville drive økologisk landbrug og ikke det moderne, der kræver tilførsel af kunstgødninger og giftstoffer til jorden … og et husdyrhold, der svarer hertil." De troede fuldt og fast på - i midten af 70´erne - at det hele kunne ske kollektivt "gennem en fælles bevidsthed." Men de var ikke blinde for, at denne fælles bevidsthed var svær at fremkalde. Akilleshælen var håndhævelsen af principper som f.eks. at lade folk gøre, hvad de ville, "bare de ikke skader andre" - og manglende erfaring med landbrugsarbejdet.

RUMMELIGHEDEN

For Det ny Samfund var det en afvejning af fordele og ulemper. Man ville ikke have en ledelse - og var klar over, hvilke vanskeligheder det førte med sig. Samfundets penneførere appellerede ved flere lejligheder til myndighederne om at have forståelse for de særlige forhold, der gjorde sig gældende i Lejren, når det gjaldt indgåelse af aftaler eller overholdelse af aftaler - for den sags skyld. En repræsentant for Det Ny Samfund, Birger Hansen, skriver således om disse vanskeligheder i et brev til Viborg Amtsråd i oktober 1977: "At der (for os) til stadighed er tale om en afvejning af, hvad der er væsentligt og uvæsentligt blandt mennesker." I sit brev betoner han, at man ikke ønsker en ledelse, der kommer med færdige løsninger. Vigtigst af alt er friheden for den enkelte. Prisen for den er naturligvis - mener han - at det også indebærer muligheden for, at nogen kan køre på frihjul i forhold til fælles opgaver, eller simpelthen "nasse på os andre," som han udtrykker det. Og "det er vores åbne formening, at vi ved at rumme også denne frihed til stadighed vil virke tiltrækkende på folk, der netop har behov for denne del af friheden, hvad enten det nu skyldes, at de har været udsat for al for megen tvang eller andre ulykkelige ting. Og at det er godt sådan - et stykke vej! For det er selvfølgelig ikke lykken for nogen i det lange løb, og det, vi ønsker, er kun at vise, at fællesskabet også magter at løse sådanne problemer, begrænset selvfølgelig af vores formåen, som sommetider overskrides. Det er også opdragelse, både af dem der har lidt for let ved at blive harme og utålmodige over for de svage med deres egne færdige meninger om, hvordan tingene skal være, og af de svage som får opbygget deres tillid til sig selv og andre. Denne holdning giver os altså en række vanskeligheder, såvel i det daglige som ved de større ting ...." hedder det hos Det ny Samfunds penneører Birger Hansen.

Rummeligheden var noget, som dagspressen gang på gang fokuserede på i denne periode gennem portrætter af lejrboere, der netop havde fundet et fristed.

Leder i Jyllands-Posten 6. april 1985

FRØSTRUP OG FRIHEDEN

I en af Johannes V. Jensens Himmerlandshistorier fortælles om en mand, der havde købt en hedestrækning. Midt i heden havde han lagt et par lægter og tækket efter med lyng.
Det var mandens hus.
Men så skal han idømmes dagbøder, intet kommunalt byggereglement tillader boliger i så ringe en standard.
Nej, det siges der ikke et ord om i historien, hverken i Johannes V. Jensens oprindelige version eller i de udgaver, der er bragt i overensstemmelse med moderne retskrivning.
Manden i Himmerlandshistorien er død for længst, men han har efterkommere. Hist og her skal der nok trives en eneboer af slagsen, og i Frøstruplejren har den himmerlandske særling udviklet sig til en hel koloni. Der bor 40 voksne og 20 børn. De foretrækker at leve med udsigt til stjernerne, med naturens nattelyde i ørerne og med blæsten ind gennem stuerne.
Det må de ikke. At bo i en jordhule eller en hytte af træ strider mod alle reglementer. Hullerne i jorden og skurene på marken skal væk.
Om det er der enighed om i Viborg Amt, i Miljøstyrelsen, i Miljøankenævnet og hos Folketingets ombudsmand.
Beboerne i Frøstruplejren skylder 200.000 i dagbøder. Pengene skal betales omgående, medmindre husene rives ned, og de sære folk rejser deres vej, så arealet igen kan fremstå som ryddet og friseret.
Det paradoksale er, at loven giver myndighederne medhold. Ganske vist har husmændene i Frøstrup købt og betalt deres jord. De kræver ikke tilskud fra offentlige kasser. De foretrækker at leve i fred med deres nabo.
Men deres huse er ingen pryd for arkitektens øje, og indbyggerne opfylder ikke deres landbrugspligt. Vist er der et par kartoffelrækker, men de er ikke gjort med lineal, og de fattige forsøg på landbrug er en hån mod al rentabilitet.
Det ser i alle måder skidt ud for Frøstruplejren, for verden har forandret sig, siden Jensen skrev sin Himmerlandshistorie. Dengang faldt det ingen ind at melde så aparte grundejere til politiet. Når folk havde betalt deres jord, kunne de leve frit, som det passede dem.
Der er kun én udvej: de forfulgte i Frøstrup må flytte helt ned i jorden, gøre sig et tag af græstørv og aldrig komme op.
Så er der ingen paragraf, der kan tages i anvendelse.
Indtil videre gælder loven ikke for regnorme. Vi lever i et liberalt samfund.

Det var ikke mindst i den borgerlige presse, at man kunne lide at fortælle historierne om mennesker, der havde fundet et fristed i Frøstruplejren, fordi de ikke kunne trives med de tilbud, som den socialdemokratiske velfærdsmodel kunne tilbyde. BT fortalte således historien om en 54-årig invalidepensionist, der - efter en alvorlig ulykke som havnearbejder - havde forladt et sjællandsk plejehjem, fordi han følte, han var ved at dø. Sammen med sin hund Rollo var han i Frøstrup flyttet ind i en jordhule, som han foretrak frem for det etablerede samfunds "skotøjsæske-lignende-betonkasser." Og BT kunne berette, at invalidepensionistens situation var typisk for alle beboerne i Frøstruplejren. De havde alle lagt samfundets goder bag sig til fordel for det frie liv.

TÆT PÅ EN LEGALISERING

I 1977 bliver Det ny Samfund ved Landsretten dømt til at betale en bøde på 10.000 kr. for afholdelsen af de

Snak over bordet i Bixen. Og et barn der har travlt.

ulovlige sommerlejre og ulovligt opførte boliger, der skulle fjernes. Men selv om foreningen blev dømt, var Landsrettens dom på flere punkter en sejr for de dømte, idet retten havde afvist en række af anklagepunkterne. Dommen førte umiddelbart til, at Venstres amtsborgmester P. E. Eriksen og flere andre amtspolitikere ville finde en permanent løsning på Frøstruplejrens problemer.

I første omgang blev der 4. november 1977 holdt et møde mellem Hanstholm Kommune, statsadvokat og politi samt repræsentanter fra amtslige udvalg for at drøfte en ansøgning fra Det ny Samfund, der lagde op til en forhandlingsløsning efter Landsrettens dom.

Viborg Amtsråd gik til sagen med en særdeles positiv holdning til Lejren. I en skitse til en aftale blev der lagt vægt på, at Det ny Samfund havde betalt alle bøder efter fire domsfældelser. Og at man havde fjernet ni ud af ti bygninger, som man var dømt til at fjerne efter Landsrettens dom i 1977. Kun "Arken" havde man ladet stå ulovligt tilbage. I amtets skitse til en løsning blev der også lagt vægt på, at Landsretten havde set mildere på, hvad der var bebyggelse - og hvad der ikke var - end amt og kommune tidligere havde gjort. Et af de store stridspunkter - den ulovlige opførelse af stakladen - havde Landsretten i realiteten legaliseret ved at anerkende, at der blev drevet landbrug på ejendommen. Endelig henviste man i amtets oplæg til, at en del ledende artikler i jyske dagblade og udtalelser i Folketinget havde anbefalet at "fare med lempe."

Også sommerlejrene var Viborg Amt positiv overfor. Man hæftede sig ved, at Planstyrelsen ikke havde fundet de seneste års lejre "uheldige på dette sted" - ligeledes var det heller ikke forbigået amtsrådets opmærksomhed, at der rundt om i landet blev afholdt ø-lejre, der kunne sammenlignes med de sommerlejre, som Det ny Samfund arrangerede.

Hoveder lægges i blød. Der er fællesmøde i Lejren. Og der er vigtige ting på dagsordenen.

PROTESTER

I Langvad og Frøstrup blev man forfærdet over, at Viborg Amtsråd var ved at legalisere Frøstruplejren, som man havde protesteret mod gennem en årrække. En legalisering af både sommer- og vinterlejren blev anset for "katastrofal" og med "uoverskuelige konsekvenser" for det lille lokalsamfund. I november tog læge Hans J. Brørup initiativ til at indsende en underskriftindsamling, der var ledsaget af et brev, hvori man beklagede, at amtsrådet var ved at ændre holdning.

Nogenlunde samtidig kunne den tidligere ambassadør Eyvind Bartels konstatere, at "der nu i amtet ved et særligt møde er besluttet at tilstræbe en forhandlingsløsning om fremtidigt "begrænsede" sommerlejre på Trægården." Eyvind Bartels, der boede i Langvad ikke langt fra Lejren, protesterede over, at amtsborgmesteren i lyset heraf havde besluttet at suspendere amtets politianmeldelse for afholdelsen af den ulovlige sommerlejr i 1977. Bartels og et par andre naboer besluttede derefter selv at indgive politianmeldelse mod Lejren.

Amtsborgmester P. E. Eriksen, der var kendt som en venlig og imødekommende mand, forsøgte at bilægge stridighederne på et møde på Frøstrup Kro i begyndelsen af det nye år, nemlig den 6. januar 1978. De mange fremmødte beboere fortalte P. E. Eriksen i vendinger, der ikke kunne misforstås, at man ikke ville have Frøstruplejren som nabo. Flere talere opholdt sig ved den moralske fare for egnens ungdom, de udbredte tyverier og støj - og anden forurening. Herefter erklærede amtsborgmester P. E. Eriksen, at sagen ville blive overvejet i lyset af, hvad der var sket på mødet. Sådan!

Efterfølgende satte Eyvind Bartels trumf på rækken af protester via henvendelser til Naturfredningsrådet og folketingspolitikere. Samtidig blev politimesteren i Thisted indklaget for Ombudsmanden for pligtforsømmelse.

I Folketinget spurgte Centrum-Demokraternes Erhard Jakobsen sidst i januar 1978 miljøminister Niels Mathiassen (S), om han vil tage initiativ til at "modvirke, at ledelsen af Frøstruplejren nedbrød respekten for landets love." Til dette svarede miljøministeren, at det ikke var hans - men de lokale myndigheders - bord.

1978 blev således et vendepunkt for Frøstruplejren. Netop som det så ud til, at der kunne laves en aftale, der gjorde forholdene lovlige, fordi Det ny Samfund og Viborg Amtsråd tilsyneladende var kommet på talefod, satte massive lokale protester mod eksistensen af Lejren gang i en proces, hvor beboerne i Lejren til gengæld blot lod stå til og fortsatte med at opføre hytter ulovligt uden at spekulere på dagbøder og repressalier fra myndighedernes side.

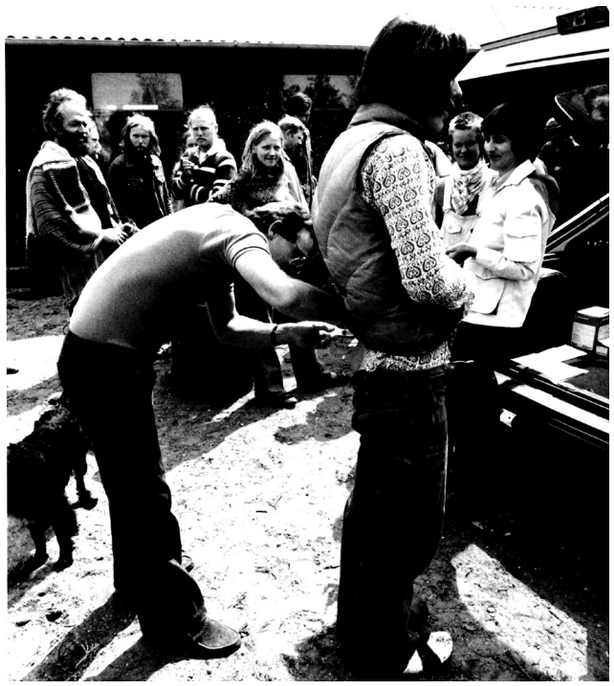
HVEM VAR DE?

På dette tidspunkt bor der ca. 40 personer i Lejren, men der er også en konstant udskiftning. Gruppen fordeler sig med ca. otte enlige mødre, 12-15 "psykisk og socialt stærkt belastede" - som det hedder i sagsbehandlerjargon - heraf flere alkoholikere - og endelig en gruppe på omkring 15 personer med en bedre uddannelse bag sig, der har ressourcer til at arbejde for at gøre Lejren til et alternativt samfund med en vis grad af selvforsyning. Kun en fjerdedel af beboerne har folkeregisteradresse i Hanstholm Kommune, og kun en fjerdedel har søgt om økonomisk hjælp fra kommunen - og de er alle blevet henvist til beskæftigelsesarbejde, som et par stykker dog har sagt nej til.

På dette tidspunkt var praksis i Hanstholm Kommune, at man ikke udbetalte hjælp til fortsat ophold i Lejren. Hvor kom pengene så fra? En del havde arbejde ved skovvæsenet. Nogle fik arbejdsløshedsunderstøttelse, og andre havde en invalidepension eller fik hjælp fra deres hjemkommune. Generelt kan man konkludere, at beboerne i Frøstruplejren ikke udgør en voldsom økonomisk belastning for Hanstholm Kommune i begyndelsen af 1978, da konfrontationen med lokalbefolkningen blusser op.

INGEN ADGANG

Så kom epidemien. Det var i maj 1978. Og den gav mange overskrifter i aviserne: "Epidemi i Frøstruplejren: Fire beboere smittet af leverbetændelse." "Enig kommunalbestyrelse i Hanstholm: Frøstrup-Lejrens beboere må isoleres et sted uden for Lejren."

Vaccination i Lejren. Et barn med smitsom leverbetændelse har været på besøg …

Hvad var der egentlig sket?

Weekendavisens Lasse Ellegaard rapporterede:

"Kommunalbestyrelsen i Hanstholm forlangte lejrbeboerne isoleret uden for Lejren, og den lokale presse var på pletten: En gulsotepidemi hærgede i Frøstruplejren. Associationen til narkomaner med rustne sprøjter og døde øjne, flere års tv-reportager og avisskriverier om disse uhyggelige junkier løb over nethinderne på de lokale beboere, som ganske enkelt blev opskræmte."

Men epidemien havde intet med narkomaner at skaffe og var slet ikke nogen epidemi. I april 1978 var et tre-årigt barn fra Århus på besøg hos sin far i Lejren. Barnet led af smitsom leverbetændelse i den milde form, der ofte rammer børn. Det var, som kredslæge W. F. Christiansen forklarede i et indlæg i Thisted Dagblad "en virusinfektion, som blev formidlet gennem munden og kunne ramme blodet et sted i tarmkanalen, hvorefter den gik i leveren."

"Har man fået sygdommen," hed det i kredslægens redegørelse, "er det godt at vide, at det drejer sig om en sygdom, der af alle epidemologer betragtes som absolut godartet."

Med andre ord - der var ingen grund til panik. Kun fire børn og fem voksne blev angrebet - og resten af Lejrens beboere lod sig hastigt vaccinere på stedet.

Men epidemikommissionens og kredslægens forholdsregler var som nævnt ikke i stand til at berolige kommunalbestyrelsen i Hanstholm: Beboerne skulle isoleres uden for Lejren - og når dette var sket, skulle andre ind i Lejren for at rydde op og effektivt desinficere alt derinde.

Efter kommunalbestyrelsen havde behandlet sagen på et fire timer langt - lukket - møde, rapporterede Thisted Dagblad, "at det synes åbenbart, at der blandt nogle medlemmer var ønsker om meget drastiske indgreb, så som Lejrens lukning, men borgmester Chr. Hansen siger til Thisted Dagblad, at sygdom og politik er to forskellige ting." Samtidig henviste kommunalbestyrelsen til, at praktiserende læger havde udtalt, at en effektiv behandling ikke ville kunne ske på stedet, og at de praktiserende læger ikke umiddelbart delte kredslægens mening om sygdommens umiddelbare lette karakter.

FAREN DREV OVER

I august blev skiltene med "Ingen adgang" foran Lejren fjernet, men angsten for, hvad Lejren kunne smitte med, var til gengæld ikke fjernet. Tværtimod. Mens adgangsforbuddet var i kraft sommeren 1978, blev der indsamlet 600 underskrifter på et krav om, at de ulovlige forhold i Lejren skulle bringes til ophør.

Lokalbefolkningen nedsatte et beboerudvalg på 14 medlemmer, der krævede at blive hørt, hvis myndighederne - og det var nok først og fremmest de amtslige myndigheder, man tænkte på - havde tænkt sig at indgå aftaler med Det ny Samfund. Og så ville man have en registrering af, hvem der opholdt sig i Lejren. Og det fik man så.

Blandt medlemmerne af beboerudvalget var blandt andre et par af de praktiserende læger, der ikke delte kredslægens opfattelse af "epidemiens lette karakter."

Frøstruplejren er - endnu en gang - blevet en sag for retten i Thisted. Beboere fra Lejren har slået sig ned uden for retsbygningen i Skovgade med bannere, sang og musik.

DE MANGE PLAGER

Der er mange måder at indrette liv og hjem på. Her er nogle af de bud, der er kommet fra Thylejren/Frøstruplejren …

…men det er helt sikkert ikke efter en opskrift fra det gamle samfunds "Bo Bedre".

22. november 1979 blev retten sat i Thisted. På anklagebænken sad foreningen Det ny Samfund repræsenteret ved Otto Pedersen, Vagn Thorup Kristensen og Holger Tillisch. Alle var kommet rejsende fra København. Sagen drejede sig om en række overtrædelser af by- og landzoneloven.

De fleste af de beboelser, der skulle fjernes efter Landsrettens afgørelse i 1977, var blevet fjernet, men kun for at genopstå som nye boliger for nye tilflyttere til Lejren. De anklagede repræsentanter fra Det ny Samfund gjorde gældende, at de hverken kunne eller ville kontrollere, hvad deres medlemmer foretog sig, idet det var i strid med foreningens ånd. De hævdede, at foreningen havde forsøgt at gøre opmærksom på, at nye "byggerier" ikke bare kunne finde sted.

Men det kunne retten ikke tage hensyn til og idømte derfor de anklagede en bøde på 10.000 kr. for opførelse af i alt 43 "bygninger," der i anklageskriftet blev beskrevet således:

Sort skurvogn, grønlig skurvogn, rød flyttebus, grøn skurvogn, lysegrøn skurvogn, blå skurvogn, flyttebus med baghjul, sort skurvogn, hytte udført i granskaller, hytte udført i granskaller, hytte udført i træ med græstørv, brun skurvogn med hjul, skurvogn med hjul, rund hytte (12 m2), hytte (12m2), rund hytte - delvis nedgravet, udhus - udført af presenning, hytte - delvis nedgravet, 8-kantet træbygning med stråtag (15 m2), sort træhytte, rund telthytte, rød skurvogn, grøn skurvogn, gammel jernbanevogn, 3-kantet hytte i træskaller, rund hytte - delvis nedgravet, hytte udført i træskaller, rund hytte i træskaller, 2 gamle rutebiler, Arken - bygningskonstruktion, gammel flyttevogn, hvid campingvogn, træhytte (15 m2), gammel iskagebod, ny rødlig hytte (6 m2), sort skurvogn, brændeskur, skurvogn med hjul, stolpekonstruktion, 2 toiletter af sveller med presenning, rund konstruktion af lægter, hundehus.

Dette var de konkrete stridspunkter - ofte omtalt i pressen som "1979-dommen" - som utallige refererede til i debatten om Frøstruplejren de følgende 10-12 år.

KONFRONTATION

Op gennem 1980erne blev det en skyttegravskrig. Der blev gravet dybe grøfter på begge sider af fronten omkring Lejren. Efter de gentagne massive manifestationer af beboerprotester dannede de forskellige involverede myndigheder en løs alliance, hvor deltagerne hver især hævdede en ting - nemlig at landets love skulle overholdes! Man turde ikke agere anderledes udadtil. Men dermed hørte enigheden også op. I periferien spøgte Christiania-sagen, som fik betydning for de overvejelser, som ikke mindst de centrale myndigheder gjorde sig i forbindelse med sagen om Frøstruplejren. Der blev talt om "løsninger" - midlertidige og permanente. Og med løsninger mentes lovlige forhold på adressen Gl. Aalborgvej 16, Frøstrup. Det var for nogle ensbetydende med, at Lejren skulle fjernes. For andre var en lovliggørelse ensbetydende med, at man legaliserede lovovertrædelserne enten gennem dispensationer eller gennem en særlov.

På den anden side af frontlinjen - inde i Lejren - blev der tumlet videre med hytter og skurvogne. 33 af de ulovligt opførte bebyggelser - ifølge dommen fra 1979 - blev fjernet i løbet af de næste otte år, men kun for at give plads til 50 nye. Med tiden flyttede mange af de oprindelige beboere væk, heraf en del for at stifte familie. Selv ungdomsoprørere bliver ældre og satte. Nogle af de gamle kollektivister slog sig ned på egnen og blev integreret - som det hedder i moderne sprogbrug. Andre flyttede helt væk. Ikke mindst på grund af interne stridigheder og uenighed om, hvorledes man skulle forholde sig til samfundet udenfor.

I 1979 var der således - i følge en af Lejrens talsmænd dengang, Morten Riismøller, en ret stor intern gruppe, der pludselig satte sig mod planerne om lovliggørelse af Lejren med argumenterne:

"Vi sælger vores sjæl, hvad med de ulovlige huse, nej til registrering osv. Hvad så? Ikke noget mere. Når man har været aktivist i så mange år og kæmpet for at få papir på Lejrens eksistensberettigelse, og så får resultatet nedstemt af en gruppe originaler, der kun ved at sige fra, så gi´r man op. Efter sommeren 1980 rejste halvdelen af Tordenskjolds soldater. Fordi man nedstemte en lovliggørelse internt, har Lejren efterhånden mistet sin struktur og tankegang som lejr og tabt sommerlejrene på gulvet som folkebevægelse, fordi koks trækker koks til, og man ofte hos de svageste finder det mest desperate oprør mod systemets paragraf-tankegang, parret med egofilt stofbrug og trang til uforpligtende samvær." Som det bittert blev formuleret.

En bus med kakkelovn, fletstole og ovenlys. Og så bliver den på stedet, hvor den står. Hvad kan man forlange mere? Det kunne myndighederne sikkert svare på.

STOR BELASTNING

I 1981 blev der truffet en midlertidig aftale, der skulle danne grundlag for myndighedernes administration af zoneloven, byggeloven og lov om campering, indtil Det ny Samfund havde udarbejdet en landzonelokalplan for området. Men aftalen blev forkastet af den beboergruppe, der repræsenterede naboerne til Lejren. Derefter stoppede kommunalbestyrelsen i Hanstholm forhandlingerne og stod fast på, at dommen fra 1979 skulle fuldbyrdes.

Viborg Amtsråd forsøgte året efter at påvirke Miljøministeren til at ændre det regelgrundlag, som sagen om Frøstruplejren var omfattet af. Men Miljøministeren spillede blot bolden tilbage. I de følgende fem-seks år sloges myndighederne om, hvem der havde ansvaret for at fuldbyrde dommen fra 1979.

Politiet meldte pas.

Politimester Erik Siersbæk i Thisted ville ikke tage initiativ til at sætte Frøstruplejren på tvangsauktion for at inddrive de ubetalte dagbøder for ad den vej at gennemtvinge dommen.

Justitsministeriet bakkede ham op i første omgang og fandt det tvivlsomt, om nogen privatperson ville købe Frøstruplejren på en tvangsauktion - for efterfølgende at bede politiet om at rydde grunden. Således stod sagen i 1987.

Allerede da havde man blandt politikere i Hanstholm gjort sig de første overvejelser om at lukke for den sociale kasse for Lejrens beboere. I løbet af de foregående fire år var antallet af bistandsklienter med ophold i Lejren nemlig steget fra fem til 28 personer.

Hanstholm Kommune rapporterede til de centrale myndigheder, at beboerne i Lejren var en stor belastning for kommunen både økonomisk og administrativt og pressede på for at få staten til at overtage udgifterne. Efter at kommunen havde forsøgt at fremskaffe dagplejepladser til børnene i Lejren, havde flere dagplejere sagt op. Og når pladserne blev fremskaffet alligevel, udeblev mødrene med børnene.

Dansk Kommunal Arbejderforbund, hvor dagplejerne var organiseret, havde forhandlet med kommunen om problemerne og forlangte blandt andet, at dagplejerne ikke skulle være forpligtet til at lade forældrene fra Lejren komme ind i stuerne, såfremt dagplejerne mente, de var for snavsede - og det blev aftalt med socialforvaltningen, at kommunen skulle sørge for, at børnene fra Lejren blev lægeundersøgt for at sikre, at de ikke bragte en smitsom sygdom ind i dagplejehjemmene.

Gang på gang gjorde Hanstholm Kommune opmærksom på, at man havde problemer med at håndtere den sociale lovgivning i forhold til beboerne i Lejren, der ikke ville tage imod arbejdstilbud og sygemeldte sig. Kommunen måtte ofte udbetale overlevelseshjælp, når kontanthjælpen var brugt for tidligt. Personalet i hjemmesygeplejen følte sig truet, og derfor foregik deres besøg i Lejren i fælleslokalet "Svampen." Det spændte forhold mellem Lejrens beboere og kommunen havde ført til "ørkesløse konfrontationer."

Folkeliv omkring fælleshuset en varm sommerdag. Det er - i det nostalgiske lys - som om solen altid skinner på billederne fra Lejren. Eller også havde man andet end fotografering at tænke på, når kulde og vinter bed fra sig

SAGEN OM SKURVOGNEN

En af konflikterne mellem Hanstholm Kommune og en lejrbeboer endte i Højesteret i 1990.
I januar 1986 nedbrændte i Lejren en skurvogn, der havde været beboet af en kvinde. I sin nød henvendte hun sig til kommunen for at få hjælp til at leje en ny og få dækket sine udgifter til transporten af den nye vogn, som hun havde købt i Aalborg. Kommunen afslog ansøgningen og fandt det ikke hensigtsmæssigt, at kvinden, der i mellemtiden havde født et barn, boede i en skurvogn. Og fordi der var tale om en ulovlig beboelse, ville kommunen af principielle grunde ikke yde hjælp. Til gengæld tilbød man kvinden en lejlighed et andet sted i kommunen. Kvinden ville ikke flytte til en anvist lejlighed og indbragte derfor kommunens afslag om hjælp til skurvognen for Amtsankenævnet og fik medhold i, at kommunen skulle yde hjælp til både "huslejen" og flytningen af skurvognen. Godt nok syntes man i Amtsankenævnet, at skurvognen afveg noget fra normal boligstandard, men da den opfyldte visse minimumskrav - og eftersom den nyfødte datter trivedes godt - fandt man i Amtsankenævnet ikke grundlag for at afslå den hjælp, som kvinden bad om.

Kommunen fastholdt sit synspunkt og indbragte sagen for Den Sociale Ankestyrelse, der blot stadfæstede den afgørelse, som Amtsankenævnet tidligere havde truffet.

I denne sag er vi nu nået frem til september 1986, og i Hanstholm Kommune holder man stædigt fast ved, at der af principielle grunde ikke skal ydes hjælp til at betale en ulovligt opstillet skurvogn i Frøstruplej-

ren. Derfor meddeler kommunen, at den ikke agter at efterkomme den afgørelse, som Den Sociale Ankestyrelse har truffet.

Nu kommer Indenrigsministeriet som kommunal tilsynsmyndighed på banen. I ministeriet kan man ikke acceptere Hanstholm Kommunes forvaltning af loven, men finder heller ikke, at ministeriet kan tvinge kommunalbestyrelsen til at gennemføre afgørelsen, eftersom der kan "forekomme tilfælde, hvor der må antages at påhvile en kommunalbestyrelse uforenelige pligter i henhold til lovgivningen." Med andre ord: Kommunens direkte finansiering af huslejen kunne betragtes som en medvirken til at overtræde by- og landzoneloven. Og det var jo netop dét, politikerne i Hanstholms kommunalbestyrelse hævdede var tilfældet.

Herefter anlagde kvinden sag mod kommunen i februar 1987 for at få den hjælp, hun havde søgt om, og som både Amtsankenævnet og Den Sociale Ankestyrelse mente, hun havde ret til. Og i december 1989 vandt kvinden sin sag ved Vestre Landsret, hvorefter kommunen ankede dommen til Højesteret - og tabte!

Sagen om skurvognen er en parentes i historien om konflikterne mellem Lejrens beboere og først og fremmest Hanstholm Kommune. Men den er et godt eksempel på den kamp, som et flertal i Hanstholms kommunalbestyrelse udkæmpede for at gøre opmærksom på sine problemer.

AMTET SIGER NEJ

Efter pres fra Viborg Amt og Hanstholm Kommune opgav den konservative justitsminister Erik Ninn-Hansen sin modstand mod at bruge tvangsmidler over for Lejren. I efteråret 1987 pålagde han derfor politimesteren i Thisted at inddrive dagbøderne - der efterhånden var løbet op i 500.000 kr. - ved en tvangsauktion. Men så foretog han igen en kovending og trak pålægget tilbage, da Det ny Samfund kort efter påny ansøgte om tilladelse til at bruge bestående og nyere bebyggelser. Efter halvandet års forhandlinger besluttede Viborg Amtsråd at sige endeligt nej til Det ny Samfunds ansøgning om zonetilladelser. Det var dette afslag - som vi efterfølgende skal se - der fik et flertal i kommunalbestyrelsen i Hanstholm tilbage på en forhandlingskurs.

Det ny Samfund ankede amtets nej til en zonetilladelse til Miljøankenævnet, der et halvt år senere - i august 1989 - stadfæstede amtsrådets afslag. Ind imellem havde Viborg Amt uden held forsøgt at få Lejren - der nu var beboet af 39 pensionister, 10 bistandsklienter, 10 modtagere af arbejdsløshedsdagpenge og en enkelt, der arbejdede uden for Lejren - til at fremsende et konkret oplæg til en aftale.

MEDIESTUNT

"Er det rimeligt, at de få tusinde indbyggere i Hanstholm Kommune skal hænge på et samfundseksperiment, som nogle københavnske venstreintellektuelle startede i de glade ungdomsoprørsdage i begyndelsen af halvfjerdserne," hed det i en pressemeddelelse, som TV2 udsendte som optakt til tv-programmet "Højlunds Forsamlingshus," der blev sendt fra Tømmerby-Lild Forsamlingshus 10. januar 1989.

Direkte landsdækkende tv-debat og hundredvis af debatindlæg i landets aviser var netop dét, otte medlemmer af Hanstholms kommunalbestyrelse ønskede, da de besluttede at stoppe alle udbetalinger af sociale

Pr. hesteryg til kroen i Frøstrup til et møde med repræsentanter for de sociale myndigheder fra hovedstaden.

Repræsentanter fra Socialstyrelsen har slået sig ned på kroen i Frøstrup for at sikre, at Lejrens beboere kan få udbetalt de sociale ydelser, de ifølge loven har krav på. Det var en begivenhed, der blev fulgt af mange, og den første dag dukkede også en journalist fra radioen op for at rapportere fra den ikke helt almindelige dag i den lange historie om det, der er blevet kaldt både Thylejr og Frøstruplejr.

ydelser til beboerne i Frøstruplejren pr. 15. februar 1989. Ingen var i tvivl om, at beslutningen var lovstridig, men den var truffet i frustration over, at sagen om Frøstruplejren tilsyneladende aldrig ville slutte, og at det tilsyneladende var umuligt at få de centrale myndigheder til at tage et medansvar for de problemer, Lejren påførte Hanstholm Kommune. Den socialdemokratiske fem-mandsgruppe i kommunalbestyrelsen stemte dog imod beslutningen.

Tilsynsrådet for Viborg Amt greb straks ind og pålagde de ansvarlige kommunalbestyrelsesmedlemmer tvangsbøder på 250 kr. pr. dag. Sympati-tilkendegivelserne var overvældende. "Heltene fra Hanstholm" blev de otte borgerlige politikere kaldt af dagbladet BT - og folk begyndte at samle ind for at betale politikernes bøder.

Da det var nødvendigt at sikre, at beboerne i Frøstruplejren fik deres sociale ydelser udbetalt, skaffede Socialministeriet tilslutning i Finansudvalget til midlertidigt at fravige bestemmelserne i den sociale lovgivning, hvorefter Socialstyrelsen lejede to værelser på Frøstrup Kro. Det ene til ekspeditionskontor, det andet til soveværelse for de to udsendte medarbejdere, der overtog arbejdet med udbetalingen af hjælpen til Frøstruplejrens beboere.

"Det er simpelthen skingrende skørt, når voksne mennesker gør sådan noget," udtalte Max Nordlys, som i en årrække var Frøstruplejrens talsmand. "For mig er det da helt fint, vi kan hente socialhjælpen på kroen. Så kan vi straks skylle bajere i os. Og måske kan vi nå at drikke det hele op, inden "kontoret" lukker, så vi når at få et forskud på næste uges hjælp …" som han sarkastisk bemærkede over for pressen.

Mens denne ophedede debat er på sit højeste, henvender Fremskridtspartiets medlem af Viborg Amtsråd sig til kommunalbestyrelsen i Hanstholm med et forslag, der ikke lå så langt fra den løsningsmodel, alle til sidst blev enige om flere år efter. Bente Lyndrup havde studeret en del i Lovtidende om campering og mente, at der her var et regelsæt, som det ville være realistisk for Lejren at opfylde. Men Bente Lyndrups forslag var endnu ikke på dagsordenen, da indenrigsminister Thor Pedersen (V) i marts 1989 reagerede på nødråbet fra flertallet i Hanstholms kommunalbestyrelse ved at aflægge et besøg og love, at han ville gøre alt, hvad der stod i hans magt for at sikre, at myndighederne handlede hurtigt og effektivt. Efter et møde med den samlede kommunalbestyrelse bedyrede indenrigsministeren, at han havde justitsministerens tilkendegivelse af,

NÅR FJENDER MØDES ...

Månedsbladet PRESS bragte en længere artikel med overskriften "Når fjender mødes … " i februar 1990 om forholdet mellem Frøstruplejren og dens naboer. Her følger et lille uddrag af artiklen:

"Inger Lise og Preben Søgaard havde kun hørt dårligt om deres kommende nabo Frøstruplejren, da de for 14 år siden flyttede til landbrugsejendommen Gl. Aalborgvej 14. Men Inger Lise og Preben mødte blot venlighed fra Lejrens beboere, og snart blomstrede et tjenstvilligt, værdifuldt naboskab.

Når andre thyboer fik for vane at bagtale lejrboerne, satte landmandsparret uden tøven deres agtelse på spil ved konsekvent at tage Lejren i forsvar.

Indtil bøtten en dag pludselig vendte, og Inger Lise og Preben fra at have været Lejrens bedste venner, erklærede sig som ærkefjender. Siden er gået fire år, hvor det hadske forhold lidt efter lidt er blevet forværret, og inden for det sidste år er nabostriden nået endnu usete højder. Trusler om mord og brand har svirret i luften mellem Frøstruplejren og Lejrens nærmeste nabo.

Beboerne i Lejren har mange forskelligartede bud på, hvad der satte skred i den årelange stridslavine. Ingen tør rigtig sige noget med sikkerhed.

En lun solskinssøndag banker to gamle lejrbeboere, Samson og Refer, på Inger Lises og Prebens bryggersdør. De vil gerne indbyde sig selv til en stille sludder for at få klarlagt årsagen til nabofejden. Langt om længe har de besluttet at tage første skridt mod en eventuel forsoning, så et fredeligt og venligtsindet naboskab kan genopstå.

PRESS fik lov at lade en båndoptager snurre under samtalen.

Inger Lise: Ja, I ved da udmærket, at jeg er rigtig godt træt af Jer, jeg er skuffet over, at I har været så dårlige til at forvalte Lejren, for jeg synes, ideen er meget fin. Der er nemlig brug for noget sådant i samfundet, men sådan som I har ladet Lejren udvikle sig, har I ødelagt alt, der skulle foregå med et godt eksempel og tale for, at en flok mennesker, kan få lov at slå sig ned og leve et stille og roligt liv under vilkår, som de selv vælger.

Vi havde i starten ikke noget imod at hjælpe Jer i Lejren, og det har vi også gjort. Vi har hjulpet med at flytte skurvogne, leveret hø, halm og mælk. Der har været nogle af beboerne, jeg også har foræret madvarer. Jeg har strikket uldtrøjer og huer til flere derovre, jeg har passet jeres børn, og jeg har været meget glad ved det.

- Men venskabet med Lejren ændrede sig fuldstændigt, da vores gård brændte for fire år siden, og jeg to gange tog folk fra Lejren på fersk gerning i færd med at stjæle af de rester, der ikke var brændt.

- Det fik bægeret til at flyde over, og jeg sagde til mig selv: "Nu gider jeg ikke Lejren mere". Herefter tog chikanen overhånd, og da det senere udviklede sig til trusler, gjorde I faktisk jer selv til vore værste fjender.

(…) Refer: Siden en flok af de søde for nogle år siden flyttede og indtil nu, har moralen i Lejren fået et knæk. Derfor har vi i det sidste års tid holdt en masse fællesmøder, og jeg kan allerede mærke, at andre af de gamle, fastboende er begyndt at blive opmærksomme på, hvilken ændring, der er sket. (…) Men når der i Lejren er spiret et had til jer, skyldes det måske, at I gang på gang de sidste tre-fire år er kommet ind i Lejren og har klaget over forskellige ting.

Inger Lise: Så tænk dog på, hvorfor vi kommer ind og klager til jer. Flere gange har der været folk nede i vores eng for at hente de der svampe, som vist virker som hash, og det er vi bedøvende ligeglade med. Men vi er ikke ligeglade med, at I slæber ølflasker med og smadrer dem. Der har vi dyr gående nede, og hvor har vi dog tit erfaret, at det har blødt fra deres hove og klove, når de har stavret rundt i de knuste ølflasker.

Refer: Det forstår jeg udmærket, men at din mand har skudt en masse af vore strejfende hunde, har selvfølgelig ikke gavnet synet på jer.

Inger Lise: Hvorfor har Preben været nødt til at skyde alle de hunde fra Lejren, svar mig lige på det. Sidst måtte vi aflive mit allerkæreste får, da blodet nærmest stod ud fra hendes lunger, efter at en af jeres løsgående hunde havde jagtet hende.

Refer: Jo, men ikke færre end 30 hunde er i løbet af kort tid blevet skudt under strejftog – det må I da have mærket.

Inger Lise: Vi ser stadig løsgående hunde herovre.

Refer: Jeg ved ikke – det kan måske skyldes, at vi de sidste fire-fem år har haft stor udskiftning i Lejren, og mange nye beboere overholder nok ikke vores regel om, at hunde ikke må gå frit omkring. Oven i det har nogen folk fået lidt for mange penge mellem hænderne og derfor lidt for meget til halsen. Samtidig med at vi beboere, der plejer at føre justits, pludselig er blevet optaget af trusler om tvangsauktion og ulovlig tilbageholdelse af vores retsmæssige offentlige tilskud fra Hanstholm Kommune.

at han var parat til at iværksætte tvangsauktion over Lejren for at inddrive tvangsbøderne, så dommen fra 1979 kunne opfyldes.

MINISTERFORHANDLINGER

Der var skabt en ny situation, hvor der var lagt op til handling. Snart sad fire ministre med ved forhandlinger i København sammen med fire repræsentanter fra Hanstholm Kommune for at drøfte Frøstrupsagen. Fra Hanstholm Kommune var der en udbredt skepsis med hensyn til amtets vilje til at løse problemerne. Og det fortalte man ministrene, der til gengæld forsikrede, at de nok skulle løse den gordiske knude. Om det var de ministerielle løfter, eller om det var amtsrådets endelige nej til Lejrens ansøgning om en zonetilladelse, der fik de otte borgerlige kommunalpolitikere til at ændre beslutningen om at lukke den sociale kasse, vides ikke. Men begge dele har sikkert spillet en rolle for kommunalbestyrelsens beslutning i juni om at ophæve den provokerende boykot af sociale ydelser til beboerne i Lejren.

Viborg Amt havde nu udspillet. Der skulle findes en holdbar løsning. Ikke mindst set i lyset af den store bevågenhed, sagen havde fået i pressen gennem hele foråret. Amtsrådet havde definitivt sagt nej til at lovliggøre forholdene på Lejrens præmisser ved - som nævnt - at afslå ansøgningen om en zonetilladelse. Derfor bad amtet justitsministeren om at genoptage den tvangsauktionsprocedure, der blev sat i bero tidligere i kraft af Lejrens ansøgning. Men den vej var ikke farbar, idet Justitsministeriet meddelte, at tvangsauktionen ikke kunne gennemføres på grund af forældelse.

På den baggrund mødtes amtsborgmester P. E. Eriksen og miljøminister Lone Dybkjær (B) i oktober 1989 for at gøre et forsøg på at finde en mere fredelig løsning - og gav bolden op til en forhandling med Hanstholm Kommune. Lone Dybkjær stillede sig i spidsen for en særlig embedsmandsgruppe under ledelse af kontorchef i Planstyrelsen, Inger Waaben, der til Jyllands Posten udtalte, at "vi er opmærksomme på, at Hanstholm Kommune ikke er gearet til at håndtere den store socialt belastede gruppe i Frøstruplejren" - og hun fortsatte: "Vi har konstrueret en model, hvorefter beboerne kan få lov til at blive i deres huse. Ved en formel lovliggørelse af området bortfalder gælden. Og man kan forestille sig, at beboerne får lov til at passe sig selv, at de får udbetalt penge efter bistandsloven og ikke skal have arbejdstilbud."

Hanstholm-politikeren Aase Jensen (C) havde ikke den store tiltro til, at den ministerielle model ville løse problemerne: "Man gør ikke de mange sociale klienter en tjeneste ved at koncentrere dem i Frøstruplejren," sagde hun. "Af hensyn til dem selv og naboerne var det bedst at lukke Lejren og hjælpe beboerne til genhusning under menneskeligt gode forhold. Det er så nemt for en velmenende minister at tro på en løsning. Men her på egnen har vi erfaret, at beboerne er så socialt belastede, at de ikke kan holde en aftale" - lød Aase Jensens kommentar. Det ny Samfunds talsmand, Øl-Jørn, Sokkelund Radio, København, troede heller ikke på en aftale: "Det er fint, hvis vi får lov at blive, får gælden væk og ikke tvinges til at rive husene ned, men vi kan aldrig garantere, at der sættes stop for flere beboere. Der står i vore formålsparagraffer, at Lejren er et fristed, hvor alle kan komme."

Mere enighed var der ikke.

SÆR LOV

Så kom den rapport, som Lone Dybkjærs embedsmandsgruppe havde udarbejdet. Det var i maj 1990. Den indeholdt fire løsningsmodeller:

Model 1: Lejren bringes i overensstemmelse med den eksisterende lovgivning i enhver henseende (altså ophør).

Model 2: Lejrens uændrede bestående legaliseres (status quo).

Model 3: Lejren ændres til en særlig selvejende social institution (behandling).

Model 4: Lejren ændres til en reguleret boplads (fristed).

Frøstrup-udvalgets 12 medlemmer, der repræsenterede naboerne til Lejren, kunne ubetinget gå ind for, at Lejren skulle bringes til ophør og fandt ingen af de øvrige forslag interessante. Dermed var de enige med seks borgerlige medlemmer af den 13 mand store

Fint besøg i Lejren. Den konservative miljøminister Per Stig Møller og hans partifælle fra Hanstholm, Aase Jensen, er kommet til Lejren for at besigtige forholdene.

kommunalbestyrelse. De 5 socialdemokrater derimod gik ind for forslaget om at etablere et fristed, nemlig model 4.

Blandt medlemmerne af Viborg Amtsråd var der en tendens til at støtte det socialdemokratiske mindretal i Hanstholms kommunalbestyrelse. Og så blev der ellers forhandlet de næste mange, mange måneder på baggrund af, at miljøministeren overtog beføjelserne - hvad Frøstruplejren angik - fra amtsrådet og kommunalbestyrelsen, således at hele tilvejebringelsen af den særlige ordning, man var på vej hen imod, skete på miljøministerens ansvar. Miljøministeren, som i 1992 hed Per Stig Møller (C) , arbejdede ihærdigt på at gennemføre fristedsmodellen og fik endelig "overbevist" lejrmodstanderne i Hanstholms kommunalbestyrelse om, at det var den rette vej at gå, hvis der skulle findes en løsning på den årelange strid.

Med ministeriets overtagelse af sagen var de kommunale myndigheder blevet fritaget for ansvar i spørgsmålet om retstilstanden omkring Frøstruplejren. Og løfter om statslige penge til at kompensere for de store sociale udgifter i Hanstholm medvirkede til at skabe enighed om miljøministerens foretrukne løsningsforslag.

JA TIL LOVLIGGØRELSE

Endelig - efter års tovtrækkeri - sluttede forhandlingerne 29. marts 1995 mellem statslige og kommunale myndigheder, da miljøminister Svend Auken (A), socialminister Karen Jespersen (A), borgmester Per Kristensen (upolitisk) og amtsborgmester Bent Hansen (A) underskrev et protokollat, der indeholdt fire punkter, der kort gik ud på, at der skulle fremsættes et forslag om en særlov om anvendelse af Frøstruplejren. At der skulle iværksættes projekter, der kunne støtte den sociale indsats i Lejren - ikke mindst i forhold til børnene. At Hanstholm Kommune ikke fik nye forpligtelser ud over dem, kommunen allerede havde. Og endelig

- at Socialministeriet økonomisk skulle yde bistand til initiativer i Lejren.

Både beboerne i Frøstruplejren og foreningen Det ny Samfund besluttede at sige ja til lovliggørelsen.

Så gik den bureaukratiske proces i gang med fremsættelse af lovforslaget i maj 1995 og vedtagelse af lokalplan, kommuneplantillæg, regionplantillæg og den endelig vedtagelse af lov nr. 410 om anvendelse af Frøstruplejren 2. juni 1995.

Særloven gav mulighed for, at miljø- og energiministeren kunne tillade, at ejendommen, som loven gjaldt, kunne anvendes til helårslejrplads for indtil 75 voksne faste beboere og deres børn.

Loven gav også ministeren mulighed for at tillade sommerlejre. Vedtagelsen af særloven satte reglerne om landzonetilladelse i planloven og reglerne i byggeloven ud af kraft for denne ene ejendoms vedkommende. Det var nu op til miljø- og energiministeren at afgøre, hvad der kunne tillades – og hvad der ikke kunne tillades. Og dermed sluttede en af danmarkshistoriens mest mærkværdige sager.

POLITIKEN At Tænke Sig 7. juni 1994

HIPPI HURRA

Fra Frøstruplejren meddeles det, at det er med glæde, at man nu har fået status som hampingplads. Nu er der ingen grund til at pibe, siger en talsmand fra fjerde jordhule.

- Nu håber vi også, at kommunalbestyrelsen bliver glade. Vi skulle jo nødigt ryge i potterne på hinanden. I øvrigt går vi nu i gang med at indrette træk- og flip for husdyrene, udtaler Blomsterbusken og røber, at på længere sigt er man ude på et jointventure med f.eks. Christiania.

Museet for Thy og Vester Hanherred
og Forlaget Knakken

"For 20.000 deltagere og 100.000 uindbudte gæster kom Thylejren til at stå i samme forklarede erindringslys som Genforeningen 1920 og Befrielsen 1945 for generationerne bagud."

Paul Hammerich: En danmarkskrønike 1945-72